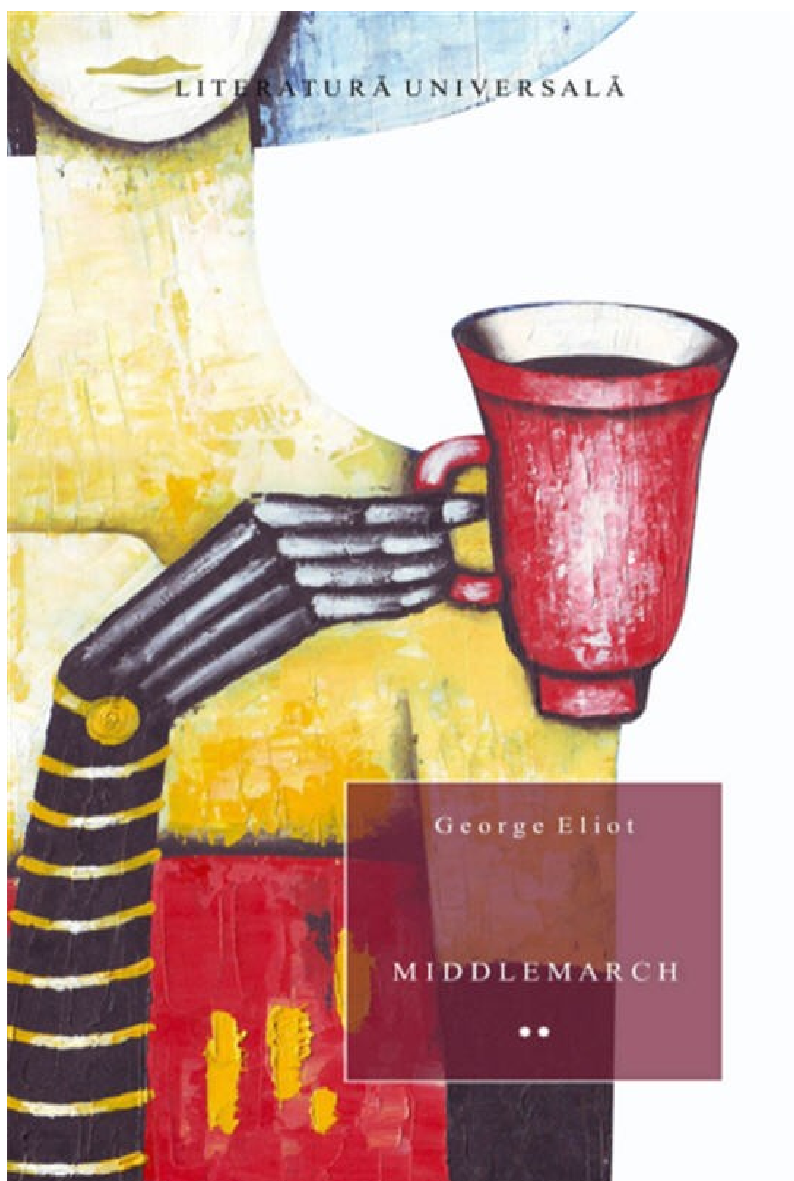

George Eliot

Middlemarch

roman

Volumul 2

Traducere de Eugen B. Marian

Editura ALLFA 2010

Middlemarch

George Eliot

Copyright © 2010 Editura ALLFA

Editura ALLFA:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – Bucureşti

Tel.: 021 402 26 00; Fax: 021 402 26 10

Departamentul distribuţie:

Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

www.all.ro

ISBN General: 978-973-724-278-5
ISBN Vol. 2 – ePub: 978-973-724-512-0
ISBN Vol. 2 – PDF: 978-973-724-434-5
ISBN Vol. 2 – print: 978-973-724-275-4

Redactor: Mariana Cărbunar

Coperta: Alexandru Novac

CARTEA A TREIA

ÎN AŞTEPTAREA MORŢII

XXIII

Dă-mi caii Soarelui – grăi.
Şi-Apollo, un bici straşnic!
De-mi mănânc capul, orice-ar fi,
Eu am să-i bat năpraznic.

Am văzut că mintea lui Fred Vincy era obsedată de-o datorie şi, cu toate că o povară atât de neînsemnată nu-l putea descuraja pentru multe ceasuri în şir pe acest tânăr *gentleman* atât de inimos, totuşi, unele împrejurări legate de acea sumă neachitată făceau ca gândul la ea să devină neobişnuit de sâcâitor. Creditorul era domnul Bambridge, un geambaş de prin împrejurimi, a cărui companie o căutau stăruitor tinerii din Middlemarch socotiţi a se „deda plăcerilor”. În timpul vacanţelor, în chip firesc, Fred avea nevoie de mai multe distracţii decât îi dădea mâna cu banii de care dispunea, şi domnul Bambridge se dovedise destul de înţelegător. Nu numai că-şi arătase încrederea în resursele lui, închiriindu-i cai şi suportând cheltuielile întâmplătoare provocate de prăpădirea unui frumos armăsar de vânătoare, ci îi acordase şi mici avansuri ca să poată face faţă unor pierderi suferite la biliard. Datoria se ridica, una peste alta, la o sută şaizeci de lire. Bambridge nu era alarmat de soarta banilor săi, fiind sigur că tânărul Vincy prezenta garanţii, dar ceruse o dovadă, şi Fred îi dăduse o poliţă cu semnătură proprie, cu girul lui Caleb Garth. În ambele ocazii, Fred se vădise deosebit de încrezător că va răspunde singur de poliţă, căci speranţele sale îi puneau la dispoziţie fonduri vaste. Cu greu ar putea pretinde cineva că această încredere să-şi fi găsit vreo confirmare în faptele reale; ştim cu toţii că o asemenea încredere nu este un factor grosolan şi materialist: ea constă dintr-o dispoziţie confortabilă, care ne îndeamnă să aşteptăm ca înţelepciunea proniei sau nebunia prietenilor noştri, misterele norocului ori misterele încă şi mai mari

ale înaltei noastre valori individuale în univers, să ne ofere pentru toate încurcăturile personale soluţii agreabile, conforme cu bunul nostru gust dovedit în materie de garderobă şi cu preferinţa noastră generală pentru lucruri de cea mai bună calitate. Fred avea certitudinea că va primi un dar din partea unchiului său, ori că va da norocul peste el, sau că datorită iscusinţei sale în materie de schimbări va metamorfoza treptat un cal în valoare de patruzeci de lire într-unul capabil să aducă în orice clipă preţul de-o sută, sau o sumă nespecificată, în bani gheaţă. Şi, în orice caz, chiar presupunând neîmpliniri pe care le poate imagina doar o morbidă lipsă de încredere în destin, Fred avea întotdeauna (în perioada aceea), ca ultimă resursă, buzunarul părintesc, aşa că bunurile aflate în posesia optimismului său păstrau în jurul lor un soi de aură de generoasă supraabundenţă. Fred îşi formase doar o vagă idee asupra capacităţii buzunarului părintesc; comerţul nu era oare elastic? Şi deficitele unui an nu sunt compensate de surplusul obţinut în altul? În casa Vincy se trăia pe picior mare, ca la toţi oamenii înstăriţi, nu cu ostentaţie, ci după obiceiurile şi tradiţiile familiale, şi astfel copiii nu aveau un criteriu de cumpătare, iar cei mai vârstnici mai păstrau oarecum impresia puerilă că tatăl ar putea plăti pentru orice, numai să vrea. Domnul Vincy personal întreţinea tabieturi middlemarcheze costisitoare – cheltuia bani pe pariuri la alergările de cai, ţinea o pivniţă bine aprovizionată şi dădea mese, în vreme ce mama avea cu furnizorii acel gen de conturi curente care îţi creează impresia optimistă că poţi căpăta orice-ţi pofteşte inima, fără a ţi se mai pomeni de plată. Fred ştia însă că e în firea taţilor să facă pe tiranii, când vine vorba de cheltuieli: totdeauna se stârnea o mică vijelie cu privire la risipa lui, ori de câte ori trebuia să destăinuiască o datorie, şi Fred nu suferea să bântuie vremea rea între patru pereţi. Caracterul lui prea filial îl împiedica să se arate nerespectuos cu părintele său, şi îndura tunetele cu certitudinea că sunt un fenomen trecător; până una alta, însă, era neplăcut să-şi vadă mama plângând şi, totodată,

să fie nevoit să ia un aer posac, în loc de a se amuza; căci era din fire atât de jovial, încât dacă îşi lua o mutră acră, sub focul mustrărilor, o făcea mai cu seamă de dragul bunei-cuviinţe. Fireşte că varianta mai lesne de urmat era reînnoirea poliţei, cu semnătura unui prieten. De ce nu? Având la discreţie garanţiile pe care i le acorda propria lui speranţă nimic nu-l împiedica să sporească fără limită solvabilitatea altor persoane, afară de faptul că oamenii ale căror nume prezentau de obicei o garanţie se arătau pesimişti, şi nu înclinau să creadă că ordinea universală a lucrurilor va fi neapărat îndatoritoare faţă de tânărul şi simpaticul *gentleman*.

Când trebuie să cerem un hatâr, ne revizuim lista prietenilor, le recunoaştem trăsăturile binevoitoare, uităm de micile jigniri ce ne-au adus şi, judecându-i pe fiecare în parte, încercăm să ajungem pe rând la concluzia că vor fi dornici să ne facă pe plac, propria noastră ardoare de a fi serviţi fiind la fel de transmisibilă ca şi orice alt gen de căldură. Totuşi, până când alţii să ne refuze, înlăturăm noi singuri un anumit număr de candidaţi, pe temeiul că ar poseda doar o ardoare moderată; şi se întâmplase că Fred îşi tăiase de pe listă toţi prietenii, afară de unul, socotind că ar fi neplăcut să recurgă la ei; nutrind, implicit, convingerea că măcar persoana lui, indiferent de ce s-ar putea afirma despre omenire în general, avea dreptul să fie scutită de orice aspect neplăcut. Faptul de a se trezi vreodată într-o situaţie absolut neplăcută – de pildă să poarte pantaloni scurţi fiindcă fuseseră spălaţi des, să mănânce berbec rece, să fie nevoit să umble pe jos din lipsa unui cal, sau să se „dea la fund”, sub orice formă – era o absurditate incompatibilă cu acele înclinaţii voioase sădite de natură în firea lui. Şi Fred se crispa la gândul de a fi privit de sus, din lipsa fondurilor pentru plata micilor datorii. Astfel se nimeri că prietenul la care se hotărâse să recurgă era în acelaşi timp cel mai sărac şi mai binevoitor – anume, Caleb Garth.

Familia Garth ţinea grozav la Fred, la fel cum şi lui îi erau tare dragi, deoarece, când el şi Rosamunda fuseseră

de-o şchioapă, iar neamul Garth avusese o situaţie mai bună, vaga rubedenie dintre cele două familii – închegată prin dubla căsătorie a domnului Featherstone (prima cu sora domnului Garth, şi a doua cu sora doamnei Vincy) – dusese la relaţii care se desfăşurau mai mult între copii decât între părinţi: copiii beau ceai din ceştile lor de jucărie şi petreceau zile întregi zbenguindu-se împreună. Mary se cam ţinea de ştrengării, iar Fred, la şase ani, o considerase cea mai drăgălaşă fată din lume, şi o luase de soţie, consfinţind căsătoria cu un inel de alamă tăiat de la o umbrelă. De-a lungul tuturor stadiilor educaţie sale, îşi păstrase afecţiunea pentru familia Garth, precum şi obiceiul de a veni în casa lor ca într-un al doilea cămin, deşi orice contact dintre ei şi membrii vârstnici ai familiei sale încetase de mult. Chiar atunci când lui Caleb Garth îi mersese bine, familia Vincy se arătase plină de condescendenţă faţă de el şi de soţia lui, fiindcă în Middlemarch fiinţau subtile distincţii de rang, şi cu toate că manufacturierii de viţă veche, la fel ca şi ducii, nu-şi permiteau să aibă relaţii decât cu cei de seama lor, nutreau totuşi convingerea unei superiorităţi sociale inerente, definită cu mare rafinament în practică, deşi anevoie de exprimat teoretic. De atunci încoace, domnul Garth dăduse faliment în antrepriza lui de construcţii, pe care din nefericire o adăugase la celelalte îndeletniciri ale sale de inginer hotarnic, preţuitor şi agent, conduse o bucată de vreme afacerea spre beneficiul integral al cesionarilor săi, şi până la urmă dusese un trai strâmtorat, străduindu-se din răsputeri ca să poată achita douăzeci de şilingi pentru fiecare liră. În cele din urmă izbutise, şi pentru toţi cei care nu considerau episodul drept un precedent creat, onorabilele lui strădanii îi câştigaseră o stimă meritată; dar în nicio parte a lumii vizitele reciproce de curtoazie nu se bazează pe stimă, când lipseşte mobilierul asortat şi un serviciu de masă complet. Doamna Vincy nu se simţise niciodată la largul ei cu doamna Garth, şi adeseori o categorisea drept o femeie care fusese silită să muncească pentru a-şi agonisi pâinea – aluzie la profesia de

învăţătoare îmbrăţişată de doamna Garth înainte de căsătorie; în care caz intimitatea ei cu Lindley Murray şi cu volumul *Întrebările lui Magnall* reprezenta un lucru echivalent cu competenţa unui postăvar în domeniul mărcilor de fabrică al stămburilor, sau cu cunoaşterea ţărilor străine de către un curier: nicio femeie cu dare de mână nu avea nevoie de aşa ceva. Şi de când Mary devenise menajera domnului Featherstone, puţina simpatie arătată de doamna Vincy familiei Garth se transformase în ceva mai concret, anume în îngrijorarea ca nu cumva Fred să se logodească cu fata aceea simplă, ai cărei părinţi „trăiau cu mijloace atât de modeste”. Dându-şi seama de această situaţie, Fred nu pomenea niciodată acasă despre vizitele făcute familiei Garth, care se înmulţiseră în ultima vreme, deoarece ardoarea crescândă a afecţiunii sale pentru Mary îl făcea să încline şi mai mult către neamul ei.

Domnul Garth avea un mic birou în oraş, şi Fred se duse acolo cu cererea lui. Reuşi fără multă greutate, căci deşi trecuse prin multe experienţe dureroase acestea nu erau suficiente pentru a-l face pe Caleb Garth prevăzător în afaceri sau neîncrezător în semenii lui, când nu se dovediseră singuri nevrednici de încredere; şi îl aprecia nespus de mult pe Fred, exprimându-şi certitudinea că flăcăul o să ajungă cineva – „e un tip deschis, afectuos, cu un caracter serios – poţi să te încrezi în el în orice privinţă”.

Pe aceste argumente psihologice îşi întemeia Caleb părerea. Era unul dintre acei oameni rari, exigenţi cu ei înşişi şi indulgenţi faţă de ceilalţi. Se simţea oarecum ruşinat de greşelile vecinilor săi şi niciodată nu vorbea bucuros de ele; drept care nu era dispus să-şi abată gândul de la cea mai bună metodă de a face cheresteaua mai rezistentă şi de la alte procedee ingenioase, în scopul de a preîntâmpina asemenea erori. Când trebuia să impute ceva unui om, simţea nevoia să mişte de colo-colo toate hârtiile aflate în faţa lui, sau să traseze cu bastonul diferite diagrame, sau să facă anumite calcule cu mărunţişul în buzunar, înainte de a deschide discuţia; şi mai degrabă ar

fi făcut treaba altora, decât să găsească cusur activităţii lor. Mă tem că nu prea ştia cum se aplică disciplina.

Când Fred expuse împrejurările în care contractase datoria, dorinţa lui de-a o achita fără a-şi deranja tatăl, precum şi certitudinea că banii urmau să apară fără a pricinui cuiva vreun neajuns, Caleb îşi împinse ochelarii pe frunte, ascultă, privind în ochii limpezi, tineri, ai favoritului său, şi-l crezu pe cuvânt, fără să mai deosebească încrederea în viitor de realităţile trecutului. Simţi însă că sosise un prilej nimerit pentru o prietenească peroraţie asupra conduitei în viaţă şi că, înainte de a-şi da semnătura, trebuie să-l dojenească zdravăn. În consecinţă, luă hârtia şi-şi trase iar ochelarii pe nas, măsură spaţiul dinaintea sa, întinse mâna după pană şi o examină, o muie în cerneală şi o cercetă iarăşi, apoi împinse hârtia puţin într-o parte, îşi înălţă din nou ochelarii, îşi adânci cuta din colţul sprâncenelor stufoase, ceea ce aşternu pe faţa lui un aer blajin, aparte (iertaţi-mi măcar odată aceste detalii – v-aţi fi învăţat să le iubiţi şi dumneavoastră dacă l-aţi fi cunoscut pe Caleb Garth), şi rosti pe un ton înţelegător:

— A fost un ghinion, ,ai, că şi-a rupt genunchii calul ăla? Şi pe urmă, schimburile astea nu-ţi ies ca lumea când te târgui cu nişte jochei şmecheri. Altădată să fii mai înţelept, băiete!

După care Caleb îşi trase ochelarii la loc pe nas şi purcese să-şi aştearnă semnătura, cu grija acordată totdeauna acestei operaţiuni, fiindcă de orice se apuca în materie de afaceri, o făcea temeinic. Contemplă literele largi şi bine proporţionate, precum şi înfloritura finală, ţinându-şi o clipă capul puţin aplecat într-o parte, pe urmă, întinzându-i lui Fred hârtia, spuse: „La revedere”, şi se lăsă din nou absorbit de planurile sale pentru noile *cottage*-uri de pe proprietăţile lui *Sir* James Chettam.

Fie că interesul faţă lucrarea aceea a îndepărtat din memoria lui episodul semnăturii, sau fie din vreun al motiv, de care Caleb era mai conştient, doamna Garth nu avu habar de această treabă.

De când se petrecuse această întâmplare, pe

orizontul lui Fred se ivise o schimbare ce-i altera simţul distanţei, pricină din care suma dăruită de unchiul său Featherstone avu destulă însemnătate ca să facă întâi să-i năvălească şi apoi să-i fugă sângele din obraji, la început trădând o speranţă prea categorică, şi după aceea vădind o dezamăgire corespunzătoare. Eşecul lui Fred la examene făcuse ca tatăl să fie foarte supărat pentru datoriile contractate de acesta la colegiu şi stârnise acasă o furtună nemaipomenită. Domnul Vincy jurase că, dacă va mai fi pus în faţa unor asemenea situaţii, Fred va trebui să plece din casă şi să-şi câştige pâinea cum o să-l taie capul. Nici acum nu-şi recăpătase cu totul buna dispoziţie când vorbea cu fiul lui, care-l scosese din sărite, declarând, în stadiul acela al lucrurilor, că el n-are chef să se călugărească şi că „nu va înghiţi una ca asta”. Fred era conştient că ar fi fost tratat cu şi mai multă asprime, dacă familia – ca şi el personal – nu l-ar fi considerat în taină drept moştenitorul domnului Featherstone; felul în care bătrânul *gentleman* se mândrea cu el şi aparenta afecţiune ce-i arăta ţineau locul unei purtări mai aspre – aşa după cum, când un june nobil fură nişte bijuterii, numim acest act „cleptomanie”, vorbim despre el cu un zâmbet filosofic şi nu ne trece prin cap că ar trebui trimis la casa de corecţie, asemenea unui ştrengar zdrenţăros care a şterpelit câţiva napi. De fapt, nădejdile tacite în tot ce urma să-i pună pe tavă unchiul Featherstone determinau optica sub care majoritatea locuitorilor din Middlemarch îl priveau pe Fred Vincy; iar în propria lui conştiinţă, ceea ce avea să facă pentru el unchiul Featherstone, dacă s-ar fi aflat vreodată la strâmtoare, sau ceea ce avea să-i cadă pleaşcă, pur şi simplu sub forma unui noroc materializat, alcătuia o perspectivă în vânt, de dimensiuni nemăsurate. Dar odată căpătat, darul acela putea fi măsurat în bancnote şi, raportat la suma datorată, indica un deficit care încă mai trebuia acoperit fie de „chibzuinţa” lui Fred, fie de noroc, sub cine ştie ce înfăţişare. Căci micul episod al pretinsului împrumut, în care-l pusese pe taică-su să acţioneze în chip de agent pentru obţinerea certificatului de la Bulstrode,

constituia un nou argument ce-l împiedica să apeleze la tată lui, cerându-i banii necesari pentru achitarea datoriei actuale; Fred avea un spirit destul de pătrunzător pentru a intui că mânia va şterge deosebirile, iar refuzul lui de a recunoaşte că ar fi luat bani cu împrumut pe baza testamentului unchiului va fi considerat drept o minciună sfruntată. Se dusese la taică-su şi-i povestise despre o afacere agasantă, fără să-i pomenească însă nimic despre cealaltă; în asemenea cazuri, o destăinuire completă produce întotdeauna impresia unei duplicităţi anterioare. Fred se ambiţiona să nu se murdărească cu minciuni sau chiar cu simple scorneli; adesea înălţa din umeri şi făcea o strâmbătură semnificativă faţă de ceea ce se numea „născocirile Rosamundei” (numai un frate poate asocia asemenea noţiuni cu persoana unei fete fermecătoare), şi, decât să rişte învinuirea de făţărnicie, prefera să înfrunte chiar o încurcătură şi o situaţie stânjenitoare. Forţat de o asemenea problemă de conştiinţă luase Fred hotărârea înţeleaptă de a depune la maică-sa cele optzeci de lire. Mare păcat că nu i le dăduse pe loc domnului Garth; avea însă de gând să completeze suma cu alte şaizeci de lire şi, în vederea acestui lucru, păstrase în buzunarul lui douăzeci de lire, ca un soi de sământă care, sădită cu chibzuială şi udată cu noroc, ar putea rodi întreit – un ritm de multiplicare foarte sărăcăcios, când ogorul este sufletul nemărginit al unui tânăr gentilom având la dispoziţia lui toate numeralele.

Fred nu era pasionat de jocurile de noroc: nu suferea de acea boală specifică, pe parcursul căreia, a-ţi agăţa întreaga energie nervoasă de o unică şansă sau risc devine la fel de necesar ca şi duşca de alcool pentru beţiv. Manifesta doar o înclinare spre acea formă difuză a pasiunii pentru pariuri care nu ajunge la intensitatea alcoolismului ci se strecoară prin organism, circulând odată cu sângele cel mai sănătos, nutrit cu chil, menţinând o voioasă activitate a imaginaţiei, ce plăsmuieşte faptele pe măsura dorinţelor, şi, neresimţind niciun fel de spaime faţă de propria ei umoare, vede numai avantajele ce-ar

reveni altora. Optimistul simte plăcerea de a-şi încerca şansa cu orice chip, fiindcă e convins de reuşită; şi plăcerea, încă mai generoasă, de a oferi unui număr cât mai mare de oameni posibilitatea de a participa la norocul lui. Lui Fred îi făcea plăcere să joace, îndeosebi biliard, la fel cum îi făcea plăcere să meargă la vânătoare sau să ia parte la cursele cu obstacole şi jocul îl pasiona cu atât mai intens, cu cât avea nevoie de bani şi spera să câştige. Dar sămânţa în valoare de douăzeci de lire fusese sădită în van pe ispititorul petec verde – atâta din ea cât nu se risipise pe de margini – şi Fred se trezi strâns de gât de apropierea termenului de plată, fără a avea la dispoziţie alţi bani afară de cele optzeci de lire depuse la maică-sa. Calul cu tignafes călărit de Fred reprezenta un dar făcut mai de mult de unchiul său Featherstone: tatăl lui îi permitea întotdeauna să ţină un cal, deprinderile personale ale domnului Vincy îndemnându-l să vadă în acest lucru o pretenţie rezonabilă, chiar din partea unui fiu care te scotea din fire. Aşadar, calul îi aparţinea lui Fred şi, îngrijat cum era să facă faţă plăţii iminente a poliţei, se hotărâse să sacrifice un bun fără de care negreşit că viaţa urma să-şi piardă din valoare. Luase hotărârea aceasta cu un sentiment de eroism – eroism la care îl sileau teama că o să-şi calce cuvântul dat domnului Garth, dragostea pentru Mary şi respectul faţă de părerea ei. Intenţiona să se ducă la iarmarocul de cai de la Houndsley, care trebuia să se ţină în ziua următoare şi, pur şi simplu, să-şi vândă calul, reîntorcându-se cu banii şi cu poştalionul. Fireşte, calul cu greu putea să-i procure mai mult de treizeci de lire, dar nu se ştia niciodată ce se mai poate întâmpla: ar fi fost o nebunie să fugă de noroc înainte de a-l fi întâlnit. Existau o sută de şanse contra una că în drum avea să i se înfăţişeze vreun prilej favorabil; cu cât se gândea mai mult la asemenea eventualitate, cu atât i se părea mai puţin cuminte să nu se echipeze cu praful de puşcă şi cartuşele necesare ca să împuşte chilipirul din zbor. Avea să meargă călare la Houndsley, împreună cu Bambridge şi Horrock „veteranul” şi, fără să le pună vreo întrebare directă,

intenţiona să profite, virtual, de opiniile exprimate de ei. Înainte de a porni la drum, Fred luă banii lăsaţi la maică-sa.

Mai toţi care-l văzură pe Fred ieşind călare din Middlemarch în tovărăşia lui Bambridge şi Horrock, îndreptându-se spre iarmarocul de cai din Houndsley, gândiră că tânărul Vincy umblă, ca de obicei, după plăceri; şi dacă nu l-ar fi apăsat conştiinţa neobişnuită a unor grave probleme ce se cereau rezolvate, el însuşi ar fi avut impresia de dezmăţ şi de zburdă, aşa cum te poţi aştepta din partea unui june vesel. Ţinând seama că Fred nu era defel bădăran, că mai degrabă privea de sus manierele şi limbajul tinerilor care nu fuseseră la universitate şi că aşternuse pe hârtie stanţe la fel de idilice şi nevoluptoase ca şi interpretarea sa la flaut, atracţia resimţită faţă de Bambridge şi Horrock era un fapt interesant pe care nici măcar dragostea pentru cai nu putea s-o explice complet, fără acea misterioasă înrâurire a Providenţei, ce determină atâtea alegeri ale muritorilor. Sub oricare alt nume decât „plăcere”, compania acestor *Messieurs* Bambridge şi Horrock ar fi fost privită, fără doar şi poate, ca monotonă; iar a sosi împreună cu ei la Houndsley, într-o după-amiază cu burniţă, trăgând la hanul „Leul Roşu” de pe o uliţă întunecată de praful de cărbune, şi a prânzi într-o încăpere mobilată cu o hartă a comitatului, lustruită de atâta murdărie, cu un tablou prost reprezentând un cal anonim într-un grajd, cu un portret înfăţişând pe Majestatea-sa George al Patrulea, în mărime naturală, cu cizme şi cravaşă şi cu câteva scuipători de plumb, ar fi putut să pară o treabă greu de suportat, dacă nu ar fi intervenit puterea „definiţiei” care stabileşte că împerecherea unor lucruri de felul ăsta e „veselă”.

Domnul Horrock arbora, hotărât, un aer de aparentă impenetrabilitate care lasă joc liber imaginaţiei. La prima căutătură, costumul său sugera o palpitantă asociere cu caii (de ajuns să menţionăm pălăria cu boruri late, împinsă în sus, într-un unghi abia-abia perceptibil, tocmai cât trebuie ca să nu existe bănuiala că ar fi trasă în jos); iar

natura îi dăruise trăsături care, datorită unor ochi mongolici, nasului, gurii şi bărbiei ce păreau să urmeze borul pălăriei, fiind uşor răsfrânte în sus, lăsau impresia unui discret şi neschimbat zâmbet sceptic – adică cea mai tiranică dintre expresii pentru o minte sensibilă şi care, când e însoţită de tăcerea potrivită, e aptă să creeze reputaţia unei inteligenţe de neînfrânt şi a unui nesecat fond de umor, prea sec pentru a curge, şi închistat, probabil, sub o crustă de neînlăturat – precum şi a unei judecăţi critice pe care, dacă ai avea vreodată norocul s-o cunoşti, ar fi esenţă pură şi nimic altceva. Este o fizionomie întâlnită în toate vocaţiile, dar poate că niciodată nu are mai multă putere asupra tineretului englez decât când o întâlneşti concretizată în persoana unui expert în probleme cavaline.

La o întrebare pusă de Fred cu privire la chişiţa calului său, domnul Horrock se răsuci pieziş în şa şi privi vreo trei minte în şir pasul animalului, apoi se întoarse cu faţa înainte, îşi prinse frâul în mână şi rămase tăcut, cu un profil nici mai mult nici mai puţin sceptic decât până atunci.

Rolul astfel jucat în dialog de către domnul Horrock era teribil de eficient. În sufletul lui Fred stârnea un vălmăşag de patimi – dorinţa nebună de a zdrobi opinia lui Horrock, silindu-l să şi-o exprime, înfrânată de dorinţa de a păstra avantajul prieteniei lui. Totdeauna exista o şansă ca Horrock să rostească la momentul oportun ceva cu totul şi cu totul de nepreţuit.

Domnul Bambridge avea purtări mai deschise şi părea dispus să-şi dea pe faţă, fără zgârcenie, ideile. Era zgomotos, robust şi uneori se spunea că ar „avea slăbiciuni”, mai cu seamă pentru înjurături, băutură şi târnuiala soţiei. Unele persoane, care păgubiseră în târgurile încheiate cu el, îl etichetau drept hapsân, dar el socotea negoţul de cai drept cea mai frumoasă dintre arte şi ar fi putut argumenta în mod demn de crezare că nu avea nimic de-a face cu morala. Fără îndoială, era un om prosper, suporta băutura mai bine decât suportau alţii

cumpătarea şi, în ansamblu, înflorea ca un dafin verde. Dar aria conversaţiei sale era limitată şi, asemenea frumosului cântec bătrânesc *Stropi de rachiu*, după o bucată de vreme îţi făcea impresia că o ia de la capăt într-un fel care ar putea da ameţeală cugetelor mai slabe. Totuşi, în diferite cercuri din Middlemarch, o uşoară infuzie de Bambridge era apreciată că ar da „ton şi prestanţă”, iar în barul şi sala de biliard de la „Dragonul Verde” figura printre persoanele ilustre. Cunoştea câteva anecdote despre eroi ai turfului şi felurite şmecherii abile ale marchizilor şi viconţilor ce păreau a dovedi că sângele nobil îşi afirmă întâietatea chiar şi printre escroci; dar minuţioasa capacitate de reţinere a memoriei sale era demonstrată cu precădere când aborda tema cailor vânduţi şi cumpăraţi de el personal: numărul de mile pe care-l puteau străbate în trap fără să li se clintească un fir de păr constituia încă, după ani de zile, subiectul unor pasionate declaraţii, în cursul cărora aţâţa imaginaţia ascultătorilor, fiind gata să le jure solemn că în viaţa lor nu mai văzuseră ceva asemănător. Pe scurt, domnul Bambridge era un băiat de viaţă şi un vesel tovarăş de drum.

Fred era destul de subtil pentru a nu le spune prietenilor săi că se duce la Houndsley cu intenţia de a-şi vinde calul: dorea să descopere direct opinia lor sinceră asupra valorii patrupedului, nefiind conştient că o părere sinceră era cel din urmă lucru ce-l puteai smulge de la asemenea critici eminenţi. Domnul Bambridge nu cădea victimă slăbiciunii de a linguşi fără un temei. Până atunci nu se arătase niciodată prea impresionat de faptul că nefericitul murg era bolnav de tignafes în asemenea hal încât ar fi fost nevoie de vorbe blestemate ce duc la pierzanie, pentru a-l putea descrie.

— Prost târg ai mai făcut, Vincy, când l-ai schimbat ducându-te la altcineva în loc să te sfătuieşti cu mine! Păi cum, în viaţa dumitale n-ai călărit pe spinarea vreunui cal mai minunat decât roibul ăla, şi l-ai dat pentru dobitocul ăsta! Dacă-l pui în galop mărunt de vânătoare, o întinde ca douăzeci de buşteni. De când mă ştiu, n-am auzit decât de

un singur nechezător mai bolnav ca ăsta, şi ăla tot un murg, calu’ lui Pegwell, cultivatorul; acu’ vreo şapte ani obişnuia să-l înhame la cabrioleta lui şi voia să mă potcovească pe mine cu el, da’ i-am zis: „Mulţam frumos, Peg, da’ eu nu fac negoţ cu instrumente de vânt!” Aşa i-am zis-o, de la obraz. Gluma asta a făcut înconjurul ţinutului. Da’ ce dracu! Gloaba aia sufla doar ca o trâmbiţă de un *penny* faţă de cum horcăie ăsta!

— Cum aşa, păi adineauri ai spus că era mai bolnav decât al meu, izbucni Fred, mai supărăcios ca de obicei.

— Atunci am spus o minciună, declară domnul Bambridge, emfatic. Seamănă, da’ nu răsare, unu cu altu’.

Fred dădu pinteni calului şi înaintară la trap o palmă de drum. Când încetiniră din nou pasul, domnul Bambridge adăugă:

— Ei, da, ce mai, murgu’ ăla era trăpaş mai bun decât murgul dumitale.

— Pe mine mă mulţumeşte pasul lui, ştiu bine, zise Fred, care, ca să-şi suporte însoţitorul, avea nevoie de toată convingerea că se află într-o societate veselă. Eu găsesc că are un galop mărunt foarte curat, ce zici, Horrock?

Domnul Horrock privi drept înaintea lui, cu o neutralitate atât de desăvârşită, de parcă ar fi fost un portret pictat de un mare maestru.

Fred renunţă la speranţa amăgitoare de a obţine o părere sinceră; dar, stând şi cugetând, pricepu că defectele arătate de Bambridge şi tăcerea lui Horrock însemnau de fapt o încurajare, indicând că aveau despre cal altă impresie decât catadixeau să exprime.

Într-adevăr, chiar în seara aceea, înainte de a se porni zarva iarmarocului, Fred crezu că întrezăreşte posibilitatea favorabilă de a-şi plasa în mod avantajos calul, dar o posibilitate care-l făcu să se felicite pentru prevederea dovedită prin aducerea celor optzeci de lire. Un tânăr fermier, cunoscut al domnului Bambridge, veni la „Leul Roşu” şi se porni să discute despre intenţia lui de a renunţa la un cal de vânătoare, pe care-l prezentă pe loc

sub numele de Diamant, dând a înţelege că era un personaj de notorietate publică. Pentru el personal nu dorea decât o mârţoagă folositoare, care la nevoie să tragă la ham, dumnealui fiind pe cale de a se însura şi a se lăsa de vânătoare. Calul se afla în grajdul unui prieten, la doi paşi de han; mai era vreme ca *gentlemenii* să-l vadă, înainte de a se însera. La grajdul prietenului se ajungea printr-o uliţă dosnică, ale cărei miasme te puteau otrăvi fără să mai cheltuieşti bani pe droguri, la fel de bine ca în oricare altă stradă sinistră din acea perioadă insalubră; Fred nu se întărise cu rachiu împotriva greţii, aşa cum făcuseră tovarăşii lui, dar speranţa de a vedea în sfârşit calul care-i va permite să facă bani îi stârnea destul entuziasm pentru a-l aduce în dimineaţa următoare, la primul ceas, din nou pe acelaşi teren. Avea ferma convingere că, dacă nu cade la învoială cu fermierul, târgul îl va încheia cu Bambridge, căci Fred, sub presiunea împrejurărilor, simţea că i se ascute agerimea şi capătă întreaga putere de judecată subtilă pe care ţi-o dă bănuiala. Bambridge îl alergase pe Diamant aşa cum nu ar fi făcut niciodată (fiind calul unui prieten!) dacă nu s-ar fi gândit să-l cumpere, şi toată lumea care privise animalul – până şi Horrock – rămăsese vădit impresionată de meritele lui. Ca să obţii toate avantajele de pe urma unor asemenea relaţii, trebuie să ştii să tragi concluziile personale şi nu să fii doar o lingură care ia lucrurile aşa cum vin. Calul era un sur pătat, şi Fred se nimerise să ştie că omul lordului Medlicote colinda iarmaroacele căutând tocmai un asemenea cal. După ce-l încercase în fel şi chip, spre seară, Bambridge dădu să se înţeleagă că văzuse şi cai mai proşti pentru optzeci de lire. Fireşte că se contrazise de vreo douăzeci de ori, dar când tu ştii care este adevărul, poţi verifica afirmaţiile unui om. Şi Fred nu se putea împiedica să considere că şi judecata lui în materie de cai valora ceva. Fermierul se oprise în faţa armăsarului bolnav de tignafes, al lui Ferd, de ajuns ca să arate că merită să chibzuiască asupra lui, şi părea probabil că l-ar lua în locul lui Diamant dacă ar mai căpăta vreo douăzeci şi cinci de

lire pe deasupra. În acest caz, Fred, după ce urma să se despartă de noul lui cal primind pe el cel puţin optzeci de lire, şi rămânând deci cu cincizeci şi cinci de lire în pungă de pe urma tranzacţiei, va dispune de o sută treizeci şi cinci de lire în vederea achitării poliţei, astfel că deficitul aruncat temporar pe umerii domnului Garth s-ar fi redus la cel mult douăzeci şi cinci de lire. Dimineaţa, pe când se zorea cu îmbrăcatul, văzu atât de clar ce important era să nu piardă şansa aceea rară, încât, dacă Bambridge şi Horrock i-ar fi dat amândoi sfatul să se răzgândească, nu s-ar fi lăsat amăgit să ia drept bune intenţiile lor: şi-ar fi zis că în mâinile acelea încăpătoare nu-şi găsesc loc interesele unui tânăr. Cu privire la cai, singurul indiciu posibil rămâne neîncrederea. După cum ştim, însă, scepticismul nu poate fi niciodată aplicat până la capăt, altminteri viaţa ar ajunge la un punct mort: în ceva trebuie să credem, ceva trebuie să facem şi, oricum ar putea fi numit acest ceva, de fapt nu reprezintă decât propria noastră judecată, chiar când pare a fi cea mai servilă copie a părerii altuia. Fred credea în perfecţiunea acelei învoieli şi, chiar mai înainte ca iarmarocul să se fi pornit ca lumea, intrase în posesia surului pătat, la preţul plătit pe calul lui precedent, plus încă treizeci de lire, adică numai cu cinci mai mult decât se aşteptase să dea pe el.

Dar se simţea niţel cam necăjit şi ostenit, poate din cauza consumului de materie cenuşie şi, fără a mai aştepta alte distracţii ale iarmarocului, porni singur în călătoria sa de patrusprezece mile, cu gândul de a face drumul foarte tihnit şi de a-şi păstra calul în formă.

XXIV

Mâhnit, cel ce-a jignit prea slab alină
Pe cel ce poartă-a jignirii grea cruce.

Shakespeare, *Sonete*

Regret să spun că la numai trei zile după prielnicele întâmplări de la Houndsley, Fred Vincy căzu într-o

descurajare mai neagră decât cunoscuse până atunci în toată viaţa lui. Nu că ar fi fost dezamăgit de posibilitatea găsirii unei pieţe de desfacere pentru calul lui; dar înainte de a se ajunge la încheierea târgului cu omul lordului Medlicote, acest Diamant, în care fusese investită speranţa în valoare de optzeci de lire, dăduse dovadă, fără cel mai mic avertisment prealabil, de o energie cât se poate de perfidă, zvârlind din copite, gata-gata să-l ucidă pe rândaş, şi până la urmă se schilodise singur destul de serios, prinzându-şi un picior într-o frânghie care atârna deasupra tăbliei despărţitoare din grajd. Situaţia nu îngăduia niciun remediu, ca şi atunci, când, după cununie, descoperi la partener o fire urâtă – de care, bineînţeles, vechii cunoscuţi ştiau foarte bine înainte de ceremonie. Dintr-o pricină sau alta, primind această lovitură din partea ghinionului, Fred nu arăta deloc elasticitatea lui obişnuită: pur şi simplu îşi dădea seama că nu mai are decât cincizeci de lire şi că, deocamdată, nu dispunea de nicio şansă de a mai căpăta alţi bani, iar peste câteva zile avea să-i fie prezentată spre onorare poliţa de o sută şaizeci de lire. Chiar dacă s-ar fi adresat tatălui său, cu argumentul că domnul Garth trebuie cruţat de o asemenea pagubă, Fred ghicea că părintele lui ar fi refuzat cu vehemenţă să-l apere pe domnul Garth de urmările a ceea ce el ar numi încurajarea risipei şi a înşelăciunii. Se simţea abătut în asemenea hal, încât nu era în stare să înjghebeze vreun alt plan, decât acela de a se duce de-a dreptul la domnul Garth şi a-i mărturisi tristul adevăr, luând cu el cincizeci de lire şi punând cel puţin suma aceea în siguranţă, în mâinile sale. Tatăl lui, care se afla la depozit, încă nu aflase de accident; la auzul veştii, negreşit că avea să tune şi să fulgere pentru că-i băgase în grajd un dobitoc nărăvaş; dar înainte de a înfrunta buclucul ăsta mai mărunt, Fred avea nevoie de tot curajul de care era în stare pentru a face faţă necazului mai mare. Luă gloaba tatălui său, căci îşi pusese în gând ca, după ce-i va dezvălui domnului Garth situaţia, să plece călare până la Stone Court ca să-i mărturisească totul lui Mary. De fapt, probabil că de n-ar fi existat Mary

şi iubirea ce-i purta Fred, conştiinţa lui ar fi fost mult mai puţin trează atât în ce priveşte stăruinţa cu care-i amintea mereu de datorie, cât şi îndemnul de a nu se cruţa, după obiceiul lui, amânând o sarcină neplăcută; ba chiar l-ar fi împins să acţioneze în modul cel mai direct şi mai simplu cu putinţă. Chiar muritori cu mult mai mare tărie de cuget decât avea Fred Vincy, îşi lasă jumătate din corectitudinea lor spre păstrare în mintea făpturii care le e cea mai dragă. „Scena tuturor acţiunilor mele s-a prăbuşit”, rosteşte un personaj antic, când cel mai de seamă prieten al lui moarte; şi norocoşi sunt cei care dispun de o scenă, când publicul le cere să dea ce au mai bun în fiinţa lor. Negreşit, pentru Fred multe lucruri ar fi stat cu totul altfel în perioada aceea, dacă Mary Garth nu ar fi avut idei categorice asupra trăsăturilor demne de admirat în caracterul unui tânăr.

Domnul Garth nu era la birou şi Fred se duse călare până la locuinţa lui, situată puţin în afara oraşului – o casă cu un aer îmbietor, având o livadă în faţă; o clădire neregulată, demodată, construită pe jumătate din lemn, care înainte de a se fi întins oraşul, fusese o gospodărie de fermă, iar acum ajunsese să fie înconjurată de jur-împrejur de grădinile orăşenilor. Ne îndrăgim mai mult casele, ca şi prietenii, dacă au o fizionomie proprie. Membrii familiei Garth, care erau îndeajuns de numeroşi, fiindcă Mary avea patru fraţi şi o soră, se ataşaseră grozav de casa lor bătrânească, din care tot mobilierul mai bun fusese de mult vândut; iar lui Fred îi plăcea casa şi o cunoştea pe de rost, până la cotloanele podului cu delicios iz de mere şi gutui; niciodată nu venise acolo fără vreo nădejde plăcută. Acum însă inima îi bătea stingherită de presimţirea că va fi silit, probabil, să-şi facă mărturisirea în faţa doamnei Garth, pentru care nutrea mai mult respect plin de teamă decât pentru soţul ei. Nu fiindcă ar fi fost înclinată spre sarcasm şi izbucniri impulsive, ca Mary. Cel puţin la vârsta ei de matroană, doamna Garth nu se lăsa niciodată îmboldită să se pripească la vorbă, deoarece – după cum spunea singură – în tinereţea ei purtase jugul şi învăţase să

se înfrâneze. Avea darul rar de a discerne ceea ce nu poate fi schimbat şi de a se supune inevitabilului fără să crâcnească. Îşi adora soţul pentru virtuţile sale, dar se împăcase de foarte timpuriu cu incapacitatea acestuia de a-şi vedea interesele personale şi acceptase cu inimă uşoară consecinţele. Fusese destul de mărinimoasă ca să renunţe la orice trufie în materie de ceainice sau de zorzoane pentru copii, şi niciodată în viaţa ei nu strecurase în urechile vecinilor vreo confidenţă patetică, cu privire la imprudenţa domnului Garth şi la sumele pe care le-ar fi putut aduna, dacă ar fi fost şi el ca alţi bărbaţi. Drept urmare, aceste preacinstite vecine o socoteau fie orgolioasă, fie excentrică, şi uneori o bârfeau în faţa soţilor, numind-o „distinsa voastră doamnă Garth”. În schimb, doamna Garth nu ducea lipsă de spirit critic faţă de ele, deoarece beneficia de o instrucţiune mai îngrijită decât majoritatea matroanelor din Middlemarch – şi apoi, unde găseşti femeia fără pată? — aşadar era dispusă să se arate cam aspră faţă de propriul ei se sex – căruia, după opinia sa, îi şedea bine să fie cu totul supus bărbatului. Pe de altă parte, manifesta o indulgenţă exagerată faţă de scăderile bărbaţilor şi adeseori o puteai auzi spunând că sunt fireşti. De asemenea, trebuie să recunoaştem că doamna Garth manifesta şi o rezistenţă niţel cam exagerată faţă de ceea ce considera ea drept nebunii: trecerea de la rolul de învăţătoare la cel de soţie gospodină îşi pusese vădit pecetea asupra conştiinţei sale şi rareori uita că, în vreme ce gramatica şi accentul ei erau mai presus de ale celor mai mulţi din oraş, purta totuşi o bonetă simplă, gătea prânzul familiei şi cârpea toată ciorăpăria. Câteodată dădea meditaţii, în chip peripatetic, făcându-i pe elevi să se ţină după ea prin bucătărie, cu cărţile sau tăbliţele în mână. Credea că este bine pentru ei să vadă că poate bate o spumă excelentă în timp ce le corecta greşelile „fără a se uita” – şi că o femeie cu mânecile suflecate mai sus de coate poate şti totul despre „Modul Subjonctiv” sau „Zona Tropicală”; pe scurt, că şi ea poate avea, „instrucţiune” şi alte însuşiri cu terminaţia

în „ţiune”, care sunt vrednice de a fi rostite cu emfază, fără să fie, în acelaşi timp, o păpuşă inutilă. Când făcea vreo observaţie cu acest scop pilduitor, i se ivea pe frunte o mică cută mobilă, care însă nu o împiedica să-şi păstreze o faţă binevoitoare, iar cuvintele ce se înşirau ca o procesiune erau rostite cu un agreabil şi cald glas de contralto. Desigur, exemplara doamnă Garth avea şi aspectele ei caraghioase, dar personajul suporta curiozităţile la fel cum un vin foarte bun suportă un iz de piele.

Pentru Fred Vincy nutrea un sentiment matern şi totdeauna fusese dispusă să-i scuze greşelile deşi, probabil, nu i-ar fi iertat lui Mary dacă s-ar fi logodit cu el, căci pe fiica ei o includea în judecata mai severă aplicată propriul său sex. Dar însuşi faptul că-i arăta o excepţională indulgenţă făcea ca lui Fred să-i vină şi mai greu acum că era silit, în mod inevitabil, să scadă în ochii ei. Şi împrejurările vizitei lui se nimeriră a fi şi mai neplăcute decât se aşteptase, deoarece Caleb Garth plecase devreme ca să se ocupe de nişte reparaţii, nu prea departe de casă. La anumite ore, doamna Garth se găsea totdeauna în bucătărie, şi în acea dimineaţă era absorbită de mai multe ocupaţii simultane – într-un colţ al încăperii luminoase făcea plăcinte, pe o măsuţă de joc curăţată lună, şi totodată supraveghea, printr-o uşă deschisă, mişcările lui Sally la cuptor şi la copaia cu făină, dând în acelaşi timp lecţii fetiţei şi băieţaşului mezin, care stăteau în faţa ei la masă, cu cărţile şi tăbliţele dinaintea lor. O albie şi un agăţător de rufe, la celălalt capăt al bucătăriei, arătau că, din când în când, se îndeletnicea şi cu spălatul unor articole mici de lenjerie.

Cu mânecile suflecate mai sus de coate, manevrând cu sârg aluatul, aplicându-i făcăleţul şi trăgându-i câteva ciupituri ca să-l ornamenteze, în timp ce expunea cu fervoare gramaticală vederile ei juste asupra acordului verbelor şi pronumelor cu „substantivele colective”, doamna Garth înfăţişa o privelişte plăcut amuzantă. Chipul cu păr buclat şi faţa pătrată o făceau să semene cu Mary,

dar era mai frumoasă, avea trăsături mai delicate, un ten pal, un trup solid de matroană, şi o privire ce oglindea o remarcabilă fermitate. Cu boneta ei cu franjuri, albă ca zăpada, amintea de una dintre acele încântătoare franţuzoaice pe care le-am văzut cu toţii pornind după târguieli, cu coşul pe braţ. Uitându-te la mamă, puteai spera că fiica va ajunge ca ea, ceea ce reprezenta o perspectivă avantajoasă, echivalentă cu o dotă – mama stând prea adeseori în spatele fiicei ca o profeţie malignă: „Aşa cum sunt eu, în curând fi-va şi ea”.

— Acum, hai să mai repetăm regula de la capăt, încă o dată…, zise doamna Garth, ciupind rotunjimile unui sufleu cu mere, care părea să distragă atenţia lui Ben, un flăcăiaş energic, cu o frunte greoaie. „Nu fără a ţine seama de semnificaţia cuvântului, dacă arată o unitate sau o pluralitate de idei”; spune încă o dată ce înseamnă asta, Ben.

(Doamna Garth, asemenea educatorilor mai celebri, avea şi ea cărările ei, bătătorite cu predilecţie şi, într-un naufragiu general al societăţii, ar fi încercat să ţină deasupra valurilor manualul *Lindley Murray*).

— A… asta înseamnă… că trebuie să te gândeşti la ce înseamnă, declară Ben cam bosumflat. Nu pot suferi gramatica. La ce-i bună?

— Ca să te înveţe să vorbeşti şi să scrii corect, pentru a te putea face înţeles, răspunse doamna Garth, cu o precizie severă. Ţi-ar plăcea să vorbeşti ca moş Jov?

— Da, zise Ben îndărătnic, are mai mult haz. El zice: „Neata merji”, şi e la fel de bine ca: „Dumneata mergi”.

— Dar mai spune: „E-n grădină o rabie” în loc de „vrabie”, interveni Letty, cu un aer de superioritate. Poţi să crezi că pomeneşte de-o corabie de pe mare.

— Ba nu, nu poţi, dacă nu eşti un prost, replică Ben. Cum ar putea să fie aici o corabie de pe mare?

— Lucrurile acestea depind de pronunţare, care alcătuieşte partea cea mai neînsemnată a gramaticii, propovădui doamna Garth. Ben, coaja aceea de măr trebuie să o mănânce porcii, şi dacă o ronţăi tu, va trebui

să le dau porţia ta de plăcintă. Jov n-are de vorbit decât despre lucruri simple. Cum crezi tu că ai izbuti să scrii sau să vorbeşti despre orice lucru mai dificil, dacă n-ai şti mai multă gramatică decât el? Ai folosi expresii greşite şi ai pune cuvintele alandala în frază, şi în loc de a-i face pe oameni să te înţeleagă, s-ar îndepărta de tine ca de o persoană sâcâitoare. Ce te-ai face atunci?

— Nici că mi-ar păsa, aş pleca de-acolo, declară Ben, dând impresia că e o soluţie preferabilă, când ai de-a face cu gramatica.

— Văd că ai obosit şi devii nătâng, Ben, urmă doamna Garth, deprinsă cu aceste argumente îndărătnice din partea vlăstarului ei. Isprăvindu-şi plăcintele, se îndreptă spre albia de rufe şi zise: Hai vino aici şi istoriseşte-mi povestea pe care ţi-am spus-o miercuri, despre Cincinat.

— Ştiu! era un fermier, exclamă Ben.

— Vai, Ben, era un roman, dă-mi voie să povestesc eu, interveni Letty, folosindu-şi arţăgoasă cotul.

— Eşti o proastă, era un fermier roman, care ara.

— Da, dar înainte de asta – nu asta a venit întâi – poporul îl voia pe el, îl contrazise Letty.

— Da, da’ mai întâi trebuie să spui ce soi de om era, stărui Ben. Era un om înţelept, ca tatăl meu, şi de asta lumea îi cerea sfatul. Şi era un bărbat viteaz şi în stare să se bată. Şi la fel ar şti şi tata – nu-i aşa mamă?

— Ascultă, Ben, lasă-mă să-ţi spun eu povestea de la cap la coadă, aşa cum ne-a povestit-o mama, îl repezi Letty, încruntându-se: Te rog, mamă, spune-i lui Ben să tacă din gură.

— Letty, mi-e ruşine pentru tine, o dojeni maică-sa, smulgând cepul albiei de rufe. Când a început fratele tău, s-ar fi cuvenit să aştepţi, ca să vezi dacă nu poate istorisi el. Ce necioplită te arăţi, înghiontindu-l şi încruntându-te de parcă ai vrea să cucereşti lumea cu coatele tale! Sunt sigură că Cincinat s-ar fi mâhnit văzând că fiica lui se poartă astfel. (Doamna Garth slobozi această cumplită frază enunţând-o cu multă emfază, iar Letty căreia i se retezase cheful de vorbă, şi încurajată de desconsiderarea

unanimă, simţi că viaţa – inclusiv cea a romanilor – era, chiar de la vârsta ei, o treabă jalnică).

— Ei, ăăi… da… păi de, s-au petrecut o groază de lupte şi toţi erau tare căpoşi, şi… nu pot istorisi chiar aşa cum ai povestit-o dumneata, dar le trebuia un om care să fie căpitan şi rege şi toate celelalte…

— Dictator, na, şopti Letty, cu aer ofensat, nu lipsită de dorinţa de a o face pe maică-sa să se căiască.

— Prea bine, dictator! admise Ben dispreţuitor. Dar cuvântul ăsta nu se potriveşte: el nu le dicta, ca să scrie pe tăbliţe.

— Haide, haide, Ben nu eşti chiar aşa de ignorant, interveni doamna Garth, cuprinsă de o serioasă îngrijorare. Poftim, bate cineva la uşă! Fugi de deschide, Letty!

Ciocănise Fred, şi când Letty îi spuse că tatăl ei încă nu se întorsese, dar că mama se află în bucătărie, tânărului nu-i rămăsese nicio alternativă. Nu putea trece peste obişnuinţa creată, de a se duce s-o vadă pe stăpâna casei în bucătărie, dacă se nimerea să fie acolo. Îşi trecu braţul pe după gâtul lui Letty, în tăcere, şi o însoţi în bucătărie, fără obişnuitele sale glume şi alintări.

Doamna Garth se miră văzându-l la ora aceea, dar niciodată nu se lăsa ispitită să-şi exprime surprinderea şi se mulţumi să rostească, în timp ce-şi vedea mai departe de treabă, liniştită:

— Tu, Fred, aşa devreme? Eşti palid de tot. S-a întâmplat ceva?

— Vreau să vorbesc cu domnul Garth, zise Fred, încă nepregătit să spună mai mult – şi cu dumneata de asemenea – adăugă el după o scurtă pauză, fiindcă nu se îndoia deloc că doamna Garth ştia totul despre poliţă şi că, până la urmă, va trebui să discute despre afacerea aceea în prezenţa ei, dacă nu cumva numai cu ea.

— Caleb va sosi acasă peste cinci minute, îl asigură doamna Garth, care-şi închipui că la mijloc trebuie să fie vreo neînţelegere ivită între Fred şi tatăl lui. Cu siguranţă că nu zăboveşte mult, fiindcă trebuia să termine azi-

dimineaţă o treabă la biroul lui. Te superi dacă stai cu mine până isprăvesc ce am de făcut aici?

— Da’ nu trebuie să mai continuăm cu Cincinat, nu-i aşa? întrebă Ben, care luase cravaşa din mâna lui Fred şi-i încerca elasticitatea pe spinarea motanului.

— Nu, acum du-te în curte. Lasă cravaşa aia! Urât din partea ta să-l biciuieşti pe bătrânul Tortoise, bietul de el! Te rog să-i ieri cravaşa Fred.

— Hai, bătrâne, dă-mi-o, îi ceru Fred, întinzând mâna.

— Mă laşi să călăresc azi pe calul tău? întrebă Ben, înapoindu-i cravaşa cu aerul că n-ar fi fost obligat la acest gest.

— Astăzi nu, altădată. Nu călăresc pe calul meu.

— Ai s-o vezi azi pe Mary?

— Da, aşa cred, răspunse Fred, cu o zvâcnire neplăcută.

— Spune-i să vină acasă repede, să jucăm gajuri şi să ne distrăm.

— Destul, destul Ben! Haide, şterge-o, exclamă doamna Garth, văzând că Fred era plictisit.

— Letty şi Ben sunt acum singurii dumneavoastră elevi, doamnă Garth? întrebă Fred după ce copiii plecaseră, şi simţind nevoia să spună ceva, ca să treacă timpul.

Încă nu era sigur dacă trebuia să-l aştepte pe domnul Garth, sau să folosească orice prilej favorabil pe care i-l oferea discuţia pentru a-i mărturisi chiar soţiei lui situaţia, dându-i banii şi plecând.

— Mai am o elevă, numai una. Fanny Hackbutt, care vine la unsprezece şi jumătate. Nu scot un venit prea mare acum, explică doamna Garth, zâmbind. Cam trag targa pe uscat cu elevii. Dar am pus deoparte o punguliţă cu bani pentru a-i plăti meşterului lui Alfred: am nouăzeci şi două de lire. Acum se poate duce la atelierul domnului Hanmer; are tocmai vârsta potrivită.

Amănuntul acesta nu era o introducere prea fericită la vestea că pe domul Garth îl pândea o pierdere de

nouăzeci şi două de lire, poate chiar mai mult.

Fred tăcea.

— Pentru tinerii care se duc la colegiu e nevoie de cheltuieli mari, continuă cu nevinovăţie doamna Garth, netezind tivul la o bonetă. Şi Caleb e convins că Alfred va ajunge un meseriaş de frunte: vrea să-i dea băiatului prilejul să pornească bine în viaţă. Iată-l! Îi aud paşii. Să mergem la el, în odaia de primire, da?

Când intrară în încăpere, Caleb tocmai îşi trântise pălăria pe cuier şi se aşezase la biroul lui.

— Ce-i cu tine, Fred, băiatul meu? rosti el cu blândă mirare, ţinând în aer pana încă nemuiată în cerneală. Ai picat aici cu noaptea-n cap. Dar văzând că pe chipul lui Fred nu se iveşte obişnuita expresie de voioasă întâmpinare, adăugă numaidecât: – E ceva nou pe-acasă? S-a întâmplat ceva?

— Da, domnule Garth, am venit să-ţi spun ceva care, mă tem, te va face să ai o părere foarte proastă despre mine. Am venit să vă spun, dumitale şi doamnei Garth, că nu-mi pot ţine cuvântul dat. Până la urmă, nu pot face rost de banii necesari ca să achit poliţa. Am avut ghinion; am adunat doar cincizeci de lire din suma de o sută şaizeci.

În timp ce vorbea, Fred îşi scoase bancnotele şi le puse pe birou, în faţa domnului Garth. Dăduse pe faţă adevărul adevărat, simţindu-se groaznic de stingherit, ca un băieţaş căruia i-a pierit glasul. Doamna Garth amuţise de uluire şi se uita ţintă la soţul ei, căutând o explicaţie. Caleb roşi şi, după o scurtă pauză, rosti:

— A, nu ţi-am spus Susan: am girat pentru Fred o poliţă în valoare de o sută şaizeci de lire. M-a asigurat că e capabil să o achite singur.

Pe chipul doamnei Garth se ivi o schimbare evidentă, dar era ca înfiorarea de sub oglinda unei ape, netedă la suprafaţă.

Îţi aţinti ochii asupra lui Fred, spunându-i:

— Presupun că i-ai cerut părintelui tău restul banilor şi te-a refuzat?

— Nu, răspunse Fred, muşcându-şi buzele şi vorbind

cu mai multă dificultate, pentru că ştiu că în zadar i-aş cere; şi, atâta timp cât nu foloseşte la nimic, nu mi-ar plăcea să amestec numele domnului Garth în această chestiune.

— Treaba a picat într-un moment nefericit, grăi Caleb, în felul lui şovăielnic, aplecându-şi ochii asupra însemnărilor şi jucându-se nervos cu hârtiile. Crăciunul bate la uşă – tocmai acum sunt cam strâmtorat. Vezi, sunt silit să tai totul, ca un croitor care a luat măsura prea scurtă. Ce putem face, Susan? O să am nevoie până şi de ultimul gologan pe care-l avem la bancă. E vorba de vreo sută şi zece lire, naiba să le ia!

— Trebuie să-ţi dau cele nouăzeci şi două de lire pe care le-am pus deoparte pentru Alfred ca să înveţe meserie, rosti doamna Garth cu glas grav şi hotărât, deşi o ureche fină ar fi putut discerne un uşor tremur în câteva dintre cuvintele ei. Şi nu am nicio îndoială că Mary o fi economisit până acum douăzeci de lire din leafa ei. O să-i avanseze ea.

Doamna Garth nici nu se mai uitase la Fred şi nu calcula câtuşi de puţin ce cuvinte să folosească pentru ca să-l usture mai tare. Ca o femeie excentrică ce era, părea total absorbită de cumpănirea lucrurilor ce se cereau făcute, şi nici prin gând nu-i trecea că scopul ar putea fi mai bine atins prin observaţii amare sau explozii de furie. Îl făcuse însă pe Fred să simtă pentru prima dată în viaţa lui ceva ce aducea cu ghimpele remuşcării. Destul de curios, până atunci mâhnirea stârnită de povestea asta se mărginise doar la temerea că ar putea să pară lipsit de onoare şi ar coborî în ochii familiei Garth: nu-şi bătuse capul cu neajunsul şi paguba pe care le-ar putea-o pricinui prin călcarea cuvântului dat, pentru că tinerii *gentlemeni* plini de speranţe nu sunt deloc surprinşi să-şi consume imaginaţia gândindu-se la nevoile altor persoane. Într-adevăr, mai toţi suntem crescuţi în ideea că suprema raţiune de a nu săvârşi un rău nu are legătură cu fiinţele care ar suferi de pe urmele lui. Dar în clipa aceea se văzu deodată sub înfăţişarea unei jalnice puşlamale, care jefuia

două femei de agoniselile lor.

— Voi plăti negreşit, totul până la urmă, doamnă Garth, îngăimă el.

— Da, până la urmă, repetă doamna Garth, care, nu putea suferi cuvintele frumoase aruncate în împrejurări urâte, aşa că de astă dată nu-şi putu stăpâni o înţepătură: Dar băieţii mei nu-şi pot face ucenicia „până la urmă”, ci trebuie să intre ucenici la cincisprezece ani.

Niciodată nu fusese mai puţin dispusă să caute scuze pentru purtarea lui Fred.

— Greşeala cea mare e a mea, Susan, interveni Caleb. Fred era sigur că găseşte banii. Dar ce treabă aveam eu să girez poliţe? Presupun că ai cercetat prin jurul tău şi ai încercat toate mijloacele cinstite? adăugă el, pironindu-şi ochii cenuşii, îndurători, asupra lui Fred.

Caleb era prea delicat ca să menţioneze numele lui Featherstone.

— Da, am încercat tot ce se putea – am încercat cu adevărat. Aş fi avut pregătite o sută şaizeci de lire, dacă nu se abătea o nenorocire cu un cal pe care eram pe cale să-l vând. Unchiul îmi dăduse optzeci de lire şi din ele am plătit treizeci, plus calul meu dinainte, ca să-mi cumpăr altul pe care puteam să capăt optzeci sau chiar mai mult – aveam de gând să renunţ la cal. Acum însă a ieşit la iveală că e nărăvaş şi s-a betegit singur. Mai bine ne lua dracul, şi pe mine şi pe cal, înainte de v-am adus pacostea asta pe cap. La nimeni pe lume nu ţin mai mult decât la… dumneata şi la doamna Garth, şi aţi fost întotdeauna atât de buni cu mine! Oricum, vorbele nu folosesc la nimic. Acum mă veţi socoti pe vecie un netrebnic.

Fred se răsuci pe călcâie şi fugi din odaie, conştient că se purta cam muiereşte şi simţind în chip nelămurit că regretul lui nu ajuta mai deloc familiei Garth. Îl zăriră încălecând şi ieşind zorit pe poartă.

— Fred Vincy m-a dezamăgit, zise doamna Garth. Până azi n-aş fi crezut că o să te târască în vâltoarea datoriilor lui. Ştiam că e risipitor, dar nu credeam că ar fi atât de meschin ca să arunce riscurile pe spinarea celui

mai vechi prieten al lui, căruia îi dă cel mai puţin mâna să piardă bani.

— Am fost un nerod, Susan.

— Asta aşa e, aprobă soţia, dând din cap şi zâmbind. Dar eu nu m-aş fi dus să trâmbiţez faptul în piaţa târgului. De ce a trebuit să-mi ascunzi asemenea lucruri? La fel se întâmplă şi cu nasturii tăi, îi laşi să-ţi cadă, fără să-mi spui, şi pe urmă ieşi în oraş cu manşeta atârnând. Dacă aş fi fost măcar avertizată, aş fi putut să-mi pregătesc vreun plan mai bun.

— Ştiu că mâhnirea asta îţi sfâşie inima, Susan, murmură Caleb, privind-o mişcat. N-am ce face; banii pe care i-ai pus deoparte pentru Alfred sunt sortiţi să se ducă pe apa sâmbetei.

— E foarte bine că *eu* i-am agonisit, iar tu vei avea de suferit fiindcă va trebui să-l înveţi singur meserie pe băiat. Trebuie să te laşi odată de năravurile tale proaste! Unii oameni se apucă de băutură, şi tu te-ai apucat de muncă fără plată. Trebuie să te dedai mai cu măsură acestui viciu. Şi va trebui să te duci până la Mary, s-o întrebi pe copilă ce bani are.

Caleb îşi împinse scaunul îndărăt şi se aplecă în faţă, clătinând încet din cap, şi împreunându-şi vârfurile degetelor, cu multă grijă.

— Biata Mary! exclamă el. Susan, adăugă apoi cu glas mai scăzut, mi-e teamă că s-ar putea să-i fie drag Fred.

— A, nici gând! Râde mereu de el; şi băiatul nu prea pare să o privească pe fată altfel decât cu ochii unui frate.

Caleb nu ripostă nimic, ci-şi lăsă ochelarii pe nas, trase la loc scaunul lângă masă şi zise:

— Naiba s-o ia de poliţă, aş vrea să fi fost la Hanovra! Mă întristează că lucrurile astea provoacă o întrerupere în mersul afacerilor!

Prima parte a acestei fraze cuprindea întregul său stoc de blesteme şi fu însoţită de o uşoară strâmbătură lesne de imaginat. Pentru cei care nu-l auziseră vreodată rostind cuvântul „afaceri” ar fi greu de redat nuanţa

aparte, de adâncă veneraţie, de respect evlavios, în care-l învăluia, la fel cum un simbol sfinţit este înfăşurat în giulgiul lui tivit cu aur.

Caleb Garth clătina adeseori din cap, meditând asupra valorii, asupra forţei indispensabile a acelei trude cu miriade de capete şi miriade de mâini, necesară pentru a hrăni, a îmbrăca şi adăposti organismul social.

Acest gând puse stăpânire încă din adolescenţă pe imaginaţia lui. Ecourile marelui ciocan, în locurile unde se clădea un acoperiş sau se făurea o chilă de corabie, strigătele de semnal ale muncitorilor, vuietul furnalului, tunetul şi freamătul motoarelor, alcătuiau pentru el o muzică sublimă; căderea şi încărcarea cherestelei şi uriaşa conductă vibrând ca o stea în depărtare, de-a lungul şoselei, macaraua în acţiune pe chei, mărfurile stivuite în magaziile portuare, precizia şi varietatea efortului muscular, oriunde se cerea împlinită o muncă metodică – toate aceste privelişti cunoscute în tinereţea sa îl înrâuriseră ca un poem plăsmuit fără ajutorul poeţilor, făuriseră pentru el o filosofie fără ajutorul filosofilor, o religie fără ajutorul teologiei. Îl însufleţise de timpuriu ambiţia de a dobândi un rol cât mai activ cu putinţă în acea sublimă trudă care sub numele de „afaceri”, avea în ochii lui o demnitate deosebită, şi cu toate că se aflase doar o scurtă vreme sub ordinele unui inginer-hotarnic şi mai tot timpul fusese propriul lui profesor, ştia despre pământ, construcţii şi minerit mai mult decât majoritatea specialiştilor din comitat.

Felul în care clasifica el îndeletnicirile omeneşti era de ajuns de rudimentar, şi, asemenea categorisirilor unor oameni mai celebri, nu ar părea acceptabil în perioada noastră mai înaintată. Le împărţise în: „afaceri, politică, predici, învăţătură şi amuzament”. Nu avea nimic de spus împotriva ultimelor patru, dar le judeca la fel cum priveşte un păgân pe alţi zei decât ai lui. În acelaşi mod, avea o părere bună despre toate rangurile sociale, dar nu i-ar fi plăcut să fi deţinut vreun rang care să-l fi împiedicat să aibă un contact direct cu „afacerile”, care să-l fi împiedicat

să se pomenească mereu onorabil decorat cu urme de praf şi mortar, cu pete de umezeală lăsate de motor sau de solul dulce al pădurilor şi câmpiilor.

Deşi nu se considerase în viaţa lui nimic altceva decât un creştin foarte cucernic şi ar fi dezbătut cu ardoare tema mântuirii dacă i s-ar fi propus un asemenea subiect, cred că divinităţile cărora li se închină erau planurile temeinice şi practice, munca îndeplinită cu grijă, precum şi ducerea la bun sfârşit a însărcinărilor luate: pentru el, craiul întunericului nu însemna decât un muncitor delăsător. Dar în sufletul lui Caleb nu exista spirit de opoziţie, şi lumea îi părea atât de minunată, încât era gata să accepte orice număr de sisteme, precum şi orice număr de firmamente, cât timp nu se ciocneau în mod făţiş cu cea mai bună metodă de drenat pământul, de construcţie solidă, de măsurătoare corectă şi de foraj judicios (pentru zăcămintele de cărbune). Într-un cuvânt, avea un suflet evlavios, îmbinat cu o solidă inteligenţă practică. Dar nu izbutea să dea de rost finanţelor: cunoştea bine valorile, însă nu avea o imaginaţie destul de vie pentru a prevedea rezultatele monetare concretizate sub formă de profit şi pierdere şi, după ce constatase, pe pielea lui, urmările acestor deficienţe, se hotărâse să renunţe la toate formele iubitelor sale „afaceri” care pretindeau asemenea talent. Se dedicase în întregime feluritelor modalităţi de muncă pe care le putea întreprinde fără a manevra capital, şi ajunsese între hotarele districtului său unul dintre acei oameni preţioşi pe care oricine l-ar fi angajat să muncească pentru el, deoarece îşi ducea conştiincios treaba la capăt, pretindea foarte puţin şi adesea refuza chiar să primească vreun ban. Nu e de mirare, deci, că familia Garth era săracă şi trăia „pe picior mic”. Lor însă nici că le păsa.

XXV

Iubirea-a-şi fi pe plac nu vrea,
De sine nu-i pasă defel,
Ci altuia alint să-i dea,

Din iad spre rai e al ei ţel.
....
Iubirea vrea doar bunu-i plac,
La încântarea-i pe alţii robind,
Al altui dor nestins i-e leac,
Din raiul înciudat, un iad clădind.
W. Blake, *Cântecele Experienţei*.

Fred Vincy voia să ajungă la Stone Court într-un moment când Mary nu avea motiv să-l aştepte şi când unchiul lui nu ar fi fost la parter: în acest caz, ea ar fi putut rămâne singură în salonul lambrisat.

Îşi lăsă calul în curte, ca să evite a face zgomot pe pietrişul din faţa casei, şi intră în salon fără să dea de veste decât prin scârţâitul clanţei. Mary, care stătea în ungherul ei obişnuit, râzând, aplecată asupra amintirilor doamnei Plozzi, despre Johnson1 îşi înălţă privirea, cu faţa încă luminată de veselie. Dar voioşia i se topi treptat când îl văzu pe Fred apropiindu-se fără să scoată o vorbă şi oprindu-se în faţa ei, cu cotul rezemat de marmura căminului, de parcă ar fi fost bolnav. Păstra şi ea tăcerea, ridicându-şi doar ochii, întrebătoare.

— Mary, începu tânărul, sunt un destrăbălat bun de nimic.

— Cred că unul singur dintre aceste epitete ar fi fost suficient pentru o spovedanie, zise Mary, încercând să zâmbească, dar simţindu-se cuprinsă de îngrijorare.

— Ştiu că niciodată nu vei mai putea avea o părere bună despre mine. O să mă socoteşti un mincinos. O să mă socoteşti un om lipsit de onoare. O să crezi că nu-mi pasă de tine, sau de părinţii tăi. Ştiu că întotdeauna mă judeci foarte aspru.

— Nu pot tăgădui că voi gândi toate acestea despre tine, Fred, dacă îmi oferi motive temeinice. Dar te rog să-mi spui pe dată ce ai săvârşit. Prefer să cunosc adevărul dureros, decât să mi-l imaginez singură.

— Datoram bani – o sută şaizeci de lire. L-am rugat pe tatăl tău să-mi gireze o poliţă. Credeam că asta nu o să

aibă urmări pentru el. Eram sigur că voi plăti eu însumi suma şi m-am zbătut din răsputeri să izbutesc. Am fost îngrozitor de ghinionist… un cal s-a arătat a fi tare nărăvaş – nu pot plăti decât cincizeci de lire. Şi degeaba i-aş cere tatălui meu banii: nu mi-ar da un gologan. Iar unchiul meu mi-a dăruit de curând o sută de lire. Aşa că, ce pot face? Şi acum tatăl tău duce lipsă de bani gheaţă, iar maică-ta va fi nevoită să dea cele nouăzeci şi două de lire pe care le-a agonisit şi zice că economiile tale trebuie să fie puse peste ele la bătaie. Vezi ce…

— Vai, biata mama, bietul meu tată! exclamă Mary şi ochii i se umplură de lacrimi, în timp ce un suspin uşor, pe care căuta să-l stăpânească, făcea să-i palpite pieptul.

Îşi aţinti privirea drept înainte şi nu-l luă în seamă pe Fred, căci era conştientă de toate urmările ce-avea să le producă la ea acasă nesocotinţa lui. Tânărul rămase câteva minute tăcut, simţindu-se mai nefericit ca oricând.

— Mary, n-aş fi vrut pentru nimic în lume să-ţi dau o asemenea lovitură, rosti el, în cele din urmă. În viaţa ta n-ai să mă poţi ierta.

— Ce contează dacă te iert eu sau nu? replică Mary cu aprindere. Crezi că asta ar îmbunătăţi cu ceva situaţia mamei, care-şi pierde banii agonisiţi în patru ani de lecţii, ca să-l poată trimite pe Alfred la atelierul domnului Hanmer? Toate aceste fapte ţi-ar apărea plăcute dacă te-aş ierta?

— Spune tot ce pofteşti, Mary. Merit orice.

— Nu vreau să spun nimic, răspunse Mary, tot mai liniştită; mânia mea e inutilă.

Îşi şterse ochii, aruncă volumul cât colo, se ridică şi îşi aduse lucrul de mână la care cosea.

Fred o urmări din ochi, sperând să-i întâlnească privirea şi, în felul acesta, să găsească prilejul de a o implora plin de pocăinţă. Dar nu! Mary putea să evite cu uşurinţă a-şi ridica privirea.

— Mă doare că se duc pe gârlă banii mamei tale, reluă el, după ce fata se aşeză la loc, cosând grăbit. Voiam să te întreb, Mary… nu crezi că domnul Featherstone…

dacă i-ai spune tu… adică, ştii, să-i vorbeşti despre Alfred şi ucenicia lui… ar avansa banii?

— Familiei mele nu-i place să cerşească, Fred. Preferăm să muncim pentru banii noştri. Pe lângă aceasta, spui că domnul Featherstone ţi-a dat nu de mult o sută de lire. Rareori se arată generos: nouă nu ne-a făcut niciun dar. Sunt sigură că tata nu i-ar cere nimic; şi chiar dacă m-aş hotărî să-l rog eu, n-ar fi de niciun folos.

— Sunt atât de nenorocit, Mary – dacă ai şti cât de nenorocit sunt, te-ar durea inima pentru mine.

— Sunt alte lucruri pentru care trebuie să mă doară inima. Dar oamenii egoişti consideră întotdeauna neplăcerea lor mai însemnată decât orice pe lume: văd destule exemple de acest fel în fiecare zi.

— Nu e prea cinstit să mă socoteşti egoist. Dacă ai şti ce fac alţi tineri, m-ai considera pe mine încă la mare distanţă de ultima treaptă.

— Eu ştiu că oamenii care cheltuiesc bani cu nemiluita pentru persoana lor, fără a şti cu ce vor plăti, trebuie să fie egoişti. Se gândesc mereu la ceea ce pot obţine pentru ei înşişi şi nu la ce pot pierde alţii.

— Oricine poate să aibă ghinion, Mary, trezindu-se că nu e în stare să plătească ceea ce intenţionase. Nu există pe lume om mai bun decât tatăl tău, totuşi şi el a intrat în încurcătură.

— Cum îndrăzneşti să faci cea mai mică comparaţie între tatăl meu şi tine, Fred? exclamă Mary, stăpânită de o profundă indignare. El niciodată n-a intrat în vreo încurcătură cu gândul la nişte plăceri de trântor, ci fiindcă se gândea mereu la munca pe care o făcea pentru alţii. Şi a tras din greu şi a trudit amarnic ca să acopere pierderea suferită de fiecare.

— Şi îţi închipui că eu nu voi încerca să acopăr pierderea, Mary? Nu e generos să gândeşti tot ce poate fi mai rău despre un om. Când ai căpătat putere asupra lui, cred că ar merita să ţi-o foloseşti pentru a-l face mai bun; dar tu nu cauţi niciodată asta. În orice caz, eu plec, încheie Fred, topit. N-am să mai vorbesc niciodată cu tine, despre

nimic. Mă mâhneşte grozav că v-am pricinuit atâtea necazuri – asta-i tot.

Mary lăsă să-i cadă lucrul din mână şi-şi înălţă privirea. Adesea, chiar şi într-o iubire feciorelnică există ceva matern, şi experienţa amară prin care trecuse Mary întipărise în firea ei o sensibilitate foarte deosebită de trăsătura aceea pe care noi o numim în mod nediferenţiat şi superficial, „nepăsare adolescentină”. La auzul ultimelor cuvinte ale lui Fred, simţi o împunsătură subită, ceva asemănător cu ceea ce simte o mamă când îşi închipuie că aude suspinele sau strigătele copilului ei neascultător şi chiulangiu, care poate că s-a rătăcit sau a păţit ceva rău. Şi când, înălţându-şi privirea, ochii ei întâlniră căutătura lui posomorâtă, disperată, mila îi întrecu mânia şi orice alte nelinişti.

— Vai, Fred, ce prost arăţi! Stai jos o clipă. Nu pleca încă. Lasă-mă să-i spun unchiului tău că ai venit. S-a mirat că nu te-a văzut o săptămână întreagă.

Mary vorbea precipitat, înşirând vorbele care-i veneau mai repede pe buze, fără să ştie prea bine ce semnificaţie aveau, dar vorbea pe un ton pe jumătate mângâietor, pe jumătate rugător; apoi se ridică ca şi cum ar fi voit să se ducă la domnul Featherstone. Fireşte, Fred se simţi de parcă s-ar fi deschis o poartă printre nori, lăsând să treacă o rază de lumină: făcu câţiva paşi şi-i tăie drumul.

— Rosteşte un singur cuvânt, Mary, şi sunt gata să fac orice. Spune că nu vei avea părerea cea mai proastă despre mine – că nu mă vei părăsi pentru totdeauna!

— Parcă mi-ar face vreo plăcere să am o părere proastă despre tine, glăsui Mary, cu întristare. Ca şi cum nu ar fi o mare durere pentru mine să văd că eşti o fiinţă inutilă, uşuratică. Cum te rabdă inima să fii atât de vrednic de dispreţ, când alţii muncesc şi se zbat, şi când există atât de multe lucruri de făcut – cum poţi îndura să nu fii bun la nicio treabă folositoare pe lumea asta? Şi când eşti înzestrat cu atâtea însuşiri înnăscute, Fred, ai putea să te pricepi la multe lucruri.

— Voi încerca să fiu orice vrei tu, Mary, dacă vei spune că mă iubeşti.

— Mi-ar fi ruşine să spun că iubesc un om care trebuie să depindă totdeauna de alţii şi se bizuie pe ceea ce vor face alţii pentru el. Ce vei fi când vei împlini patruzeci de ani? Un ins de teapa domnului Bowyer, presupun – la fel de inutil, trăind în salonul din faţă al doamnei Beck – gras şi şleampăt, sperând să te invite cineva la masă – irosindu-ţi dimineaţa ca să înveţi un cântecel comic. A, ba nu! Învăţând să cânţi o melodie la flaut.

Pe buzele fetei începuse să unduiască un zâmbet de îndată ce-şi puse întrebarea asupra viitorului lui Fred (sufletele tinere dispun de o mare mobilitate) şi, înainte de a-şi sfârşi prevestirea, chipul ei era pe de-a întregul luminat de haz. Pentru Fred, faptul că Mary putea să râdă de el însemna curmarea unei dureri şi, cu un soi de zâmbet pasiv, încercă să-i prindă mâna, dar ea se strecură iute spre uşă şi zise:

— Am să te anunţ unchiului tău. *Trebuie* să-l vezi două-trei minute.

Fred simţea în chip tainic că nu-l pândea primejdia ca sarcasticele profeţii ale lui Mary, să se înfăptuiască, în afară de acel „orice” pe care era gata să-l îndeplinească, dacă ea l-ar fi definit. În prezenţa fetei, nu cuteza niciodată să aducă vorba despre speranţele întemeiate pe generozitatea domnului Featherstone, iar ea le ignora continuu, ca şi cum totul ar fi depins numai de propriile lui eforturi. Dar dacă vreodată va pune într-adevăr mâna pe avere, fata va fi silită să recunoască că în situaţia lui intervenise o schimbare. Toate aceste consideraţii se perindară prin mintea lui într-un fel cam nelămurit, înainte de a urca să-şi vadă unchiul. Rămase doar puţin, sub pretextul că ar fi răcit, şi Mary nu mai apăru până la plecarea lui. Dar pe când se îndrepta călare spre casă, începu să se simtă mai degrabă bolnav decât melancolic.

Când Caleb Garth ajunse la Stone Court, puţin după ce amurgise, Mary nu se miră, deşi taică-său avea rareori

răgazul de a-i face o vizită şi nu ţinea deloc să converseze cu domnul Featherstone. Pe de altă parte, bătrânul stătea ca pe ghimpi cu un cumnat pe care nu-l putea sâcâi, căruia nu-i păsa dacă e considerat sărac, nu cerea nimic de la el şi se mai şi pricepea la tot soiul de munci agricole şi la minerit mai bine decât el. Dar Mary fusese sigură că părinţii ei vor voi s-o vadă şi, dacă n-ar fi venit tatăl ei, ar fi cerut învoirea de a se duce acasă, pentru un ceas sau două, în ziua următoare. După ce discută la ceai cu domnul Featherstone despre preţuri, Caleb se ridică să-şi ia la revedere şi spuse:

— Vreau să-ţi vorbesc, Mary.

Fata luă un sfeşnic şi-l conduse în alt salon spaţios unde nu se făcuse foc şi, punând firava lumină pe masa de mahon întunecat, se întoarse spre tatăl ei, îi trecu braţele pe după gât şi-i dărui câteva sărutări copilăreşti, care-l încântară; expresia frunţii lui largi se îmblânzi, la fel cum un dulău mare şi frumos se îmbunează când îl mângâi. Mary era odrasla lui preferată şi, orice ar fi spus Susan, deşi avea dreptate în toate celelalte privinţe, Caleb socotea natural ca Fred sau oricare altă persoană să o considere pe Mary mai vrednică de iubit decât alte fete.

— Am să-ţi spun ceva, draga mea, începu Caleb în felul lui şovăielnic. Nu sunt veşti prea bune; dar ar putea fi şi mai rele.

— O chestiune de bani, tată? Cred că ştiu despre ce-i vorba.

— Aha! Dar cum se poate? Vezi, iar am fost cam nerod şi am girat o poliţă, care acum vine la scadenţă şi mama trebuie să se despartă de economiile ei, asta-i tot ce poate fi mai rău, dar chiar şi aşa tot nu se limpezesc complet lucrurile. Avem nevoie de o sută zece lire; mama ta are nouăzeci şi două, iar eu nu pot dispune de niciun ban din depunerea de la bancă; mama presupune că tu ai avea ceva economii.

— A, da; am mai mult de douăzeci şi patru de lire. Mă gândeam că o să vii, tată, aşa că i-am şi pus în poşeta mea. Vezi! Bancnote albe, frumoase, şi aur.

Mary scoase din săculeţ hârtiile împăturite şi le puse în mâna tatălui ei.

— Ei, dar cum nu ne trebuie decât optsprezece lire, pune restul la loc, copila mea. Şi cum de-ai aflat de povestea asta? întrebă Caleb care, cu invincibila lui nepăsare faţă de bani, începuse să fie îngrijorat în primul rând de influenţa pe care întâmplarea aceea ar fi putut-o avea asupra sentimentelor fetei.

— Mi-a spus Fred azi-dimineaţă.

— A! A venit anume pentru asta?

— Da, aşa cred. Era destul de deprimat.

— Mă tem că nu te poţi bizui pe Fred, Mary, îi vorbi tatăl ei cu şovăielnică tandreţe. Poate că intenţiile lui sunt mai bune decât faptele. Dar n-aş socoti că e o fericire pentru cineva să se lase fermecat de el, iar maică-ta gândeşte tot astfel.

— Cam aşa gândesc şi eu, tată, răspunse Mary, fără a-şi ridica ochii, dar lipindu-şi obrazul de mâna părintelui ei.

— Nu vreau să-mi vâr nasul în treburile altora, draga mea. Dar mă tem că ar putea fi ceva între tine şi Fred, şi voiam să te previn. Vezi tu, Mary – glasul lui Caleb devenise mai duios: îşi împinse pălăria de-a curmezişul mesei şi îşi aţinti privirile asupră-i, dar, până la urmă, îşi întoarse din nou ochii la fiica sa – vezi tu, o femeie, oricât de bună ar fi ea, e nevoită să se adapteze la viaţa pe care i-o oferă soţul. Maică-ta a fost silită să se împace cu o seamă de lucruri neplăcute, din pricina mea.

Mary duse la buze podul palmei tatălui ei, şi-i zâmbi:

— Ei, ce vrei, urmă el, nimeni nu e perfect, dar – la acest punct domnul Garth clătină din cap, ca să suplinească prin gest sărăcia cuvintelor – mă gândesc la un lucru: ce trebuie să însemne pentru o nevastă să nu fie niciodată sigură de soţul ei, când acesta nu are sădit în suflet un principiu care să-l împiedice de a săvârşi răul prin intermediul altora, de teamă să nu-şi pârlească propriile degete. Asta e toată filosofia, Mary. Tinerilor li se poate întâmpla să se îndrăgostească înainte de a şti ce e

viaţa, şi pot crede că fiecare zi e sărbătoare, doar dacă poţi să fii mereu împreună cu celălalt; sărbătoarea devine însă în curând zi de lucru, draga mea. Oricum, tu ai mai multă minte decât majoritatea fetelor, şi n-ai fost crescută în vată: s-ar putea să nu fie tocmai acum prilejul nimerit pentru a spune asta, dar un tată tremură pentru fiica lui, şi tu eşti singură aici…

Nu-ţi face griji pentru mine, tată, rosti Mary, privind cu gravitate în ochii părintelui. Fred a fost întotdeauna foarte bun cu mine, are o inimă duioasă şi afectuoasă şi nu e făţarnic, cred, cu toate că e prea îngăduitor cu persoana lui. Dar nu mă voi logodi niciodată cu un tânăr care nu dovedeşte niciun strop de independenţă şi care trândăveşte, aşteptând să-i pice o şansă oferită de alţii. Tu şi cu mama m-aţi învăţat să fiu prea mândră ca să suport aşa ceva.

— Aşa e, aşa e! Atunci mă simt cu inima uşoară, grăi domnul Garth, luându-şi pălăria. Uf, dar greu îmi mai vine să fug cu economiile tale, copilo!

— Tată! exclamă Mary, cu adâncă dojană în glas. Mai ia pe lângă ele şi buzunare doldora de dragoste pentru toţi cei de-acasă – adăugă ea, înainte ca musafirul să fi închis uşa.

— Presupun că tatăl dumitale ţi-a cerut banii pe care i-ai câştigat, zise bătrânul domn Featherstone, cu obişnuita şi antipatica lui putere de a ghici, când Mary reveni la el. Socot că-i vine greu să lege cele două capete. Eşti pe picioarele dumitale, acum; s-ar cuveni să-ţi păstrezi economiile pentru dumneata.

— Consider pe tatăl şi pe mama mea drept cea mai bună parte din mine însămi, *Sir*, replică Mary, cu răceală.

Domnul Featherstone mârâi; nu putea să nege că o fată de rând ca ea se dovedise a-i fi utilă, aşa că se gândi la altă temă de discuţie, destul de neplăcută ca să arate că se pricepe totdeauna la aluzii.

— Dacă mâine vine Fred Vincy, ştii, nu-l mai ţine la palavre; lasă-l să urce imediat la mine.

1 *Samuel Johnson* (1709-1784), prozator, critic şi istoric literar englez (n.t.).

XXVI

El mă bate şi eu îmi bat joc de el;

o, preţioasă

mulţumire! de-ar fi altminteri –

să-l pot bate eu, în

vreme ce el îşi râde de mine!

Shakespeare, *Troilus şi Cressida*.

Dar Fred nu se duse a doua zi la Stone Court, din motive absolut de neînlăturat. Din vizitele repetate făcute pe uliţele insalubre din Houndsley, în căutarea lui Diamant, se întorsese nu numai cu o tranzacţie păguboasă în domeniul cavalin, dar şi pe deasupra cu beleaua unei boli, care, o zi sau două, păruse a fi o simplă durere de cap şi o depresiune nervoasă, pentru ca apoi să se înrăutăţească în asemenea hal, încât când se întoarse de la Stone Court intră în sufrageria părintească, se trânti pe sofa şi răspunse la întrebările îngrijorate ale mamei sale:

— Sunt tare bolnav; cred că trebuie să trimiţi după Wrench.

Wrench sosi, dar nu-i găsi nimic serios, vorbi de un „uşor deranjament” şi nici nu mai pomeni că trece şi a doua zi. Îi preţuia cum se cuvine pe cei din familia Vincy, dar chiar oamenii cei mai capabili sunt înclinaţi a fi puţin uzaţi de rutină, şi în dimineţile când sunt hărţuiţi îşi văd uneori de treaba lor cu ardoarea poştaşului cotidian. Domnul Wrench era un bărbat scund, îngrijit, cu ten bilios şi o perucă frumos dichisită: avea o clientelă numeroasă, un temperament irascibil, o soţie limfatică şi şapte copii; şi era în întârziere, chiar înainte de a purcede la un drum de

patru mile pentru a se întâlni cu doctorul Minchin, la celălalt capăt al Tipton-ului, deoarece decesul lui Hicks, un medic rural, adăugase la clientela doctorilor din Middlemarch pacienţii din împrejurimi.

Dacă marii oameni de stat săvârşesc greşeli, de ce n-ar cădea în greşeală şi nişte mărunţi doctori? Domnul Wrench nu neglijă să trimită obişnuitele pacheţele albe, care de astă dată aveau conţinuturi negre şi drastice. Ele nu izbutiră să-l uşureze pe bietul Fred, care, totuşi, nevrând să creadă că era „reţinut de o boală”, se sculă în dimineaţa următoare la ora lui obişnuită, de om comod, şi coborî la parter, intenţionând să-şi ia micul dejun, dar nu izbuti decât să stea în picioare, dârdâind, lângă cămin. Se trimise din nou după domnul Wrench, dar acesta plecase la vizitele lui, iar doamna Vincy, văzând că odorul ei era schimbat la faţă şi se simţea tare rău, începu să plângă şi zise că îl va aduce pe doctorul Sprague.

— A, prostii, mamă! N-am nimic, o linişti Fred, întinzându-i mâna fierbinte şi uscată. În curând am să fiu pe picioare. Pesemne că am răcit când am făcut plimbarea aceea călare, pe o vreme scârboasă şi umedă.

— Mamă! strigă Rosamunda, care stătea lângă fereastră (ferestrele sufrageriei dădeau în acea stradă de înaltă respectabilitate numită Lowick Gate), uite-l pe domnul Lydgate, care se opreşte să vorbească cu cineva. În locul tău, l-aş chema pe el. A făcut-o sănătoasă pe Ellain Bulstrode. Lumea zice că vindecă pe oricine.

Doamna Vincy sări drept la fereastră şi o deschise într-o clipită, gândindu-se numai la Fred, nu şi la eticheta medicală. Lydgate se afla doar la două case distanţă, de cealaltă parte a unei palisade de fier, şi se întoarse la zgomotul brusc al cercevelei, înainte ca doamna să-l cheme. În două minute era în încăpere, iar Rosamunda ieşi, după ce aşteptase de ajuns ca să demonstreze că o distinsă nelinişte se lupta cu buna-cuviinţa.

Lydgate fu nevoit să asculte o istorisire în care imaginaţia doamnei Vincy stăruia cu un instinct remarcabil asupra fiecărui detaliu de importanţă secundară, mai cu

seamă repetând cuvintele rostite de domnul Wrench şi faptul că nu socotise necesar să-şi revadă pacientul. Lydgate îşi dădu seama numaidecât că s-ar putea isca un incident penibil cu Wrench: cazul era însă destul de grav pentru a-l face să înlăture acest scrupul: era convins că Fred se află în acel stadiu al febrei tifoide când pacientul are pielea roză şi că luase exact medicamentele contraindicate. Era necesar să treacă imediat la pat, să fie îngrijit de o infirmieră cu experienţă şi trebuiau luate diferite măsuri şi precauţiuni, în legătură cu care Lydgate se arătă foarte strict. Spaima sărmanei doamne Vincy în faţa acestor semne de primejdie o făcu să izbucnească şi să zvârle cuvintele care-i veneau în gură. Considera că domnul Wrench se purtase „foarte urât”, tocmai el, care fusese atâţia ani în şir medicul curant al casei, fiind preferat domnului Peacock, deşi domnul Peacock se bucura în egală măsură de prietenia lor. Cum să-i neglijeze domnul Wrench copiii, acordând prioritate altor pacienţi? Aşa ceva nu putea să priceapă nici în ruptul capului. Nu-i neglijase pe copiii doamnei Larcher când avuseseră pojar, şi, bineînţeles, doamna Vincy, nici n-ar fi dorit să fi făcut una ca asta. Şi dacă s-ar întâmpla ceva…

În faţa acestei ipoteze, curajul bietei doamne Vincy se topi cu desăvârşire, iar pieptul ei de Niobe şi chipul binedispus erau cutremurate de suspine. Toate acestea se petreceau în hol, de unde Fred nu putea auzi conversaţia. Dar Rosamunda deschise uşa salonului şi acum se apropia neliniştită; Lydgate îl scuză pe domnul Wrench, afirmă că în ziua precedentă simptomele ar fi putut să nu fie încă vizibile, şi că forma aceea de friguri era foarte echivocă în primele faze: avea să se ducă imediat la farmacist şi să ceară prepararea unei reţete, pentru a nu se pierde timp, dar nu v-a uita să-i scrie domnului Wrench şi să-l înştiinţeze despre ceea ce se făcuse.

— Trebuie numaidecât să mai vii; trebuie să-l tratezi mai departe pe Fred. Nu-mi pot lăsa băiatul pe mâinile oricui, dispus sau nu să vină să-l vadă. Nu port pică nimănui, slavă Domnului, şi domnul Wrench m-a scăpat de

pleurezie, dar mai bine m-ar fi lăsat să mor, dacă… dacă…

— Atunci, o să mă întâlnesc cu domnul Wrench aici, da? întrebă Lydgate, care nutrea sincer părerea că Wrench nu era îndeajuns de pregătit pentru a trata cu chibzuinţă un caz de felul acela.

— Vă rog să cădeţi la această înţelegere, domnule Lydgate, sugeră Rosamunda, venind în ajutorul maică-si şi luând-o de braţ ca să o conducă.

Când domnul Vincy se întoarse acasă, se mânie foc pe Wrench, şi puţin i-ar fi păsat dacă acesta n-ar mai fi pus niciodată piciorul în casa lui. Lydgate trebuia să se ocupe mai departe de Fred, fie că lui Wrench îi place ori ba. Nu era o joacă să ai în casă un bolnav de febră tifoidă. Toate invitaţiile trebuiau contramandate, ca musafirii să nu mai vină la cina de joi. Şi Pritchard nu trebuia să mai aducă niciun fel de vin: cel mai bun lucru împotriva infecţiei e rachiul. „Eu unul am să beau rachiu” preciză cu emfază domnul Vincy, ca şi cum ar fi declarat că într-o asemenea împrejurare se cere să nu tragi cu gloanţe oarbe.

— Mare ghinion mai are şi Fred ăsta! Ar avea nevoie, din când în când, de un dram de noroc, ca să-l răsplătească pentru toate belele astea – altminteri nu ştiu cum o să se mai descurce primul meu născut.

— Nu vorbi aşa, Vincy, îi reproşă mama, căreia îi tremurau buzele… nu vorbi aşa dacă nu vrei să-l pierd.

— Aşa ceva te-ar necăji de moarte, Lucy: *asta* pot să pricep, rosti domnul Vincy, mai blajin. În orice caz, Wrench va afla ce părere am eu despre chestia asta.

Prin mintea domnului Vincy umbla în chip nelămurit gândul că frigurile ar fi putut să fie, cumva, ţinute în frâu, dacă Wrench ar fi arătat de la început solicitudinea cuvenită familiei sale – adică familiei unui primar.

— Eu sunt ultimul om dispus să se dea în vânt după noi doctori sau noi parohi, fie că sunt oamenii lui Bulstrode sau nu. Dar Wrench va afla ce gândesc eu, indiferent de ce va crede el.

Lui Wrench nu prea îi convenea situaţia. Lydgate era cât se poate de politicos, în felul lui dezinvolt, dar politeţea

unui om care te-a pus într-o situaţie de inferioritate nu face decât să te exaspereze mai rău, îndeosebi, dacă se întâmplă ca omul cu pricina să fi fost de mai înainte ţinta antipatiei tale. Medicii de provincie sunt îndeobşte o speţă iritabilă, foarte susceptibili când e vorba de onoarea lor, iar domnul Wrench era printre cei mai iritabili dintre confraţi. Nu refuză să se întâlnească cu Lydgate seara, dar prilejul acela îi cam puse firea la încercare. Fu silit să o audă pe doamna Vincy spunând:

— Vai, domnule Wrench, ţi-am făcut eu la viaţa mea vreun rău, ca să te porţi aşa cu mine? Să pleci şi să nu mai vii deloc? Când băiatul meu ar fi putut să zacă acum întins ţeapăn!

Domnul Vincy, care ţinuse sub un foc concentrat „Inamicul Infecţie” şi, în consecinţă, era niţeluş cam înfierbântat, îşi dădu drumul când îl auzi pe Wrench intrând în casă; se ridică brusc şi trecu în hol, spre a-i face cunoscută părerea sa.

— Să-ţi spun ceva, Wrench, asta întrece măsura, nu e de glumă, glăsui primarul, care, în ultima vreme, adoptase un aer oficial faţă de diferiţi infractori cu care avusese de furcă: acum îşi bombă pieptul, şi-şi vârî degetele mari în subsuorile vestei. Să laşi să intre, fără a băga de seamă, frigurile într-o casă ca asta… Există unele lucruri împotriva cărora s-ar cuveni să se acţioneze! Nu se procedează aşa! Asta-i părerea mea, şi basta!

Reproşurile lipsite de noimă erau însă mai uşor de suportat decât impresia de a fi dăscălit sau, mai degrabă, impresia că un om mai tânăr, ca Lydgate, e convins în sinea lui că ar avea nevoie să fie dăscălit – căci, „la drept vorbind, declară după aceea domnul Wrench, Lydgate face paradă de nişte noţiuni fluşturatice, străine, care n-au cum să reziste”. Pentru moment îşi înghiţi mânia, dar mai târziu îşi declină în scris orice răspundere în legătură cu cazul. Poate că pierdea o casă bună, dar domnul Wrench nu avea de gând să se ploconească în faţa nimănui, pe tărâm profesional. Cugeta, bizuindu-se pe multe probabilităţi, că, încetul cu încetul, şi Lydgate urma să fie prins cu o erezie

şi că încercările lui, incompatibile cu un *gentleman*, de a discredita vânzarea de leacuri de către confraţi, aveau să se întoarcă împotriva lui. Aruncă în treacăt observaţii muşcătoare asupra trucurilor lui Lydgate, demne doar de un şarlatan, menite să-i câştige o reputaţie ieftină printre oamenii creduli. Palavrele acelea despre tratamente nu sunt niciodată îmbrăţişate de nişte practicieni de încredere!

Acesta era un punct care-l făcu pe Lydgate să fiarbă atât cât îşi putea dori Wrench. Când ignoranţa strâmbă din nas la adresa ta, nu e numai o situaţie umilitoare, dar şi periculoasă, la fel de puţin demnă de invidiat ca şi reputaţia de prooroc în domeniul meteorologic. Îl iritau nădejdile neroade în mijlocul cărora trebuia dusă orice muncă şi era de ajuns de înclinat să-şi dăuneze singur, pe cât putea pofti domnul Wrench, printr-o atitudine deschisă, neprofesională.

Oricum, Lydgate fu instaurat ca medic curant al familiei Vincy, şi în Middlemarch întâmplarea deveni subiectul a tot felul de discuţii. Unii spuneau că familia Vincy avusese o conduită scandaloasă, că domnul Vincy îl ameninţase pe Wrench, iar doamna Vincy îl acuzase de a-i fi otrăvit fiul. Alţii erau de părere că trecerea prin cartier a domnului Lydgate fusese providenţială, că se pricepea de minune la friguri, iar Bulstrode avea dreptate să îl promoveze. Mulţi credeau că însăşi venirea lui Lydgate în oraşul lor se datora în realitate lui Bulstrode, iar doamna Taft, care număra tot timpul ochiurile din împletitură, aşa încât îşi culegea informaţiile în frânturi derutante, prinse ceva din zbor, între două şiruri tricotate, şi îşi vârâse în cap că domnul Lydgate era copilul din flori al lui Bulstrode, fapt care părea să justifice suspiciunile nutrite de ea faţă de laicii evanghelici.

Într-o zi, îi comunică această noutate doamnei Farebrother, care nu întârzie să o transmită fiului ei, remarcând:

— Nu m-ar mira nimic din partea lui Bulstrode, dar mi-ar părea rău să gândesc asemenea lucru despre domnul

Lydgate.

— Cum aşa, mamă, o linişti domnul Farebrother, pufnind într-un hohot de râs, doar ştii foarte bine că Lydgate se trage dintr-o familie bună din nord. Înainte de a veni aici, nici n-auzise de Bulstrode.

— Camden, ăsta e un argument valabil în ce-l priveşte pe Lydgate, grăi bătrâna doamnă, cu aerul de a face precizări. Cât despre Bulstrode – informaţia poate fi adevărată în legătură cu vreun alt fiu.

XXVII

Să cânte-nalta muză-iubiri zeieşti,
Noi, muritori, omului-nălţăm cânt.

Un filosof eminent, unul dintre prietenii mei, care poate investi cu demnitate până şi mobilierul dumitale urât, înălţându-l în sfera senină a ştiinţei, mi-a atras atenţia asupra acestui mic fapt semnificativ. Cristalul, sau o suprafaţă întinsă de metal polisat, lăsate să fie frecate de o jupânească, se vor acoperi în toate direcţiile de un păienjeniş de zgârieturi imperceptibile; dar în momentul când aşezi pe ele o candelă aprinsă, ca un centru de lumină, zgârieturile vor părea că se dispun brusc şi de la sine într-o fină înşiruire de cercuri concentrice în jurul acelui minuscul soare. Se poate demonstra obiectiv că zgârieturile se întind în toate direcţiile şi că numai lumânarea produce iluzia măgulitoare a unui aranjament concentric, lumina ei căzând cu o selectivitate optică exclusivă. Lucrurile acestea reprezintă o parabolă.

Zgârieturile sunt întâmplările, iar lumânarea – egoismul oricărei persoane absente pentru moment; al domnişoarei Vincy, de pildă. Rosamunda dispunea de o Pronie personală, care, cu bunăvoinţă, îi dăruise mai mult farmec decât altor fete, şi care părea să fi rânduit boala lui Fred şi greşeala domnului Wrench în scopul de a crea, între ea şi domnul Lydgate, o apropiere afectivă. Ar fi însemnat să contravină acestor aranjamente, dacă Rosamunda ar fi consimţit să plece la Stone Court sau în

altă parte, aşa cum ţineau părinţii. De aceea, în vreme ce domnişoara Morgan şi copiii fură trimişi la o fermă, chiar în dimineaţa de după declararea bolii lui Fred, Rosamunda refuză să-i părăsească pe mamá şi pe papá.

Sărmana mamă se afla, într-adevăr, într-o stare menită să mişte orice făptură născută din pântec femeiesc, iar domnul Vincy, pentru care soţia era ca ochii din cap, se simţea mai alarmat din pricina ei decât pentru Fred. Dacă n-ar fi stăruit soţul ei, doamna Vincy nu şi-ar fi îngăduit nici măcar o clipă de odihnă; strălucirea îi pălise cu totul: acum, când nu-i mai păsa de veşminte, care avuseseră întotdeauna o înfăţişare atât de proaspătă şi de veselă, era ca o pasăre bolnavă, cu privirea lâncedă şi penajul răvăşit, cu simţurile amorţite în faţa priveliştilor şi a sunetelor care de obicei o interesau cel mai mult.

Delirul în care Fred părea să rătăcească, pe un tărâm unde ea nu-l putea ajunge, îi sfâşia inima. După prima izbucnire de revoltă împotriva domnului Wrench, devenise foarte tăcută: singurul ei suspin înăbuşit îl slobozea dinaintea lui Lydgate. Îl urmărea afară din odaie şi-i punea mâna pe braţ, gemând: „Salvează-mi băiatul!”. Odată pledase astfel în favoarea lui: „Totdeauna a fost bun cu mine, domnule Lydgate: niciodată nu i-a scăpat un cuvânt aspru faţă de mama lui”, de parcă suferinţa sărmanului Fred ar fi fost o acuzaţie adusă de natură contra lui. Cele mai profunde coarde ale memoriei materne vibrau, iar tânărul, al cărui glas căpăta un ton mai tandru când vorbea cu ea, se confunda cu pruncul pe care-l iubise cu o dragoste nouă, încă înainte de a se fi născut.

— Nutresc speranţe serioase, doamnă Vincy, o asigura Lydgate. Veniţi jos cu mine şi haideţi să vorbim despre regimul alimentar.

Astfel, o conducea în salonul unde se afla Rosamunda şi aducea o schimbare în programul ei, convingând-o, spre surprinderea fetei, să ia un ceai sau o supă de carne pregătite anume pentru ea. În toate aceste chestiuni exista o înţelegere permanentă între doctor şi Rosamunda. Aproape de fiecare dată o vedea înainte de a se duce în

camera bolnavului, iar ea cerea ajutorul lui Lydgate ca să ştie ce-ar putea face pentru mamă! Prezenţa ei de spirit şi priceperea cu care urma recomandările lui meritau toată admiraţia, şi nu e de mirare că perspectiva de a o vedea pe Rosamunda începu să se îmbine cu interesul doctorului pentru cazul bolnavului, îndeosebi după ce stadiul critic trecuse şi ajunsese să creadă cu mai multă tărie în vindecarea lui Fred. Atunci când starea bolnavului era îndoielnică, îi sfătuise să-l cheme în consult pe doctorul Spargue (dacă ar fi putut, acesta ar fi preferat să rămână neutru, din pricina lui Wrench), dar după două consultaţii, întreaga îngrijire fu lăsată în mâinile lui Lydgate, care avea destule motive să-şi dea toată silinţa. Dimineaţa şi seara era în casa domnului Vincy, unde, treptat, vizitele ajunseră să se desfăşoare într-o atmosferă senină, pe măsură ce Fred se arăta doar slăbit, şi zăcea în pat nu numai din nevoia de a se lăsa răsfăţat peste măsură, ci şi conştient că aceasta este o necesitate, astfel încât doamna Vincy simţea că parcă, până la urmă, boala fusese prilej de sărbătoare pentru tandreţea ei maternă.

Amândoi părinţii avură un motiv în plus de bună dispoziţie când bătrânul domn Featherstone trimise mesaje prin intermediul lui Lydgate, spunând că Fred trebuie să-şi grăbească însănătoşirea, întrucât el, Peter Featherstone, nu se putea descurca fără nepot şi era întristat, tânjind după vizitele tânărului. Bătrânul zăcea şi el la pat. Doamna Vincy îi comunică aceste mesaje lui Fred, când fu în stare să le asculte, şi băiatul îşi întoarse spre ea faţa delicată, trasă, cu tot părul blond tăiat: ochii, ce păreau să se fi mărit, râvneau la vreun cuvânt despre Mary, întrebându-se ce simţea fata acum când îl ştia bolnav. Nicio vorbă nu luneca de pe buzele lui, dar „e-al dragostei har cu ochii să asculte”, şi maică-sa, în tainiţele inimii, nu numai că ghicea dorul lui Fred, dar se simţea gata la orice sacrificii, cu gândul de a-i face pe plac.

— Numai dac-aş putea să-mi văd iarăşi băiatul în puteri, grăia, în nebunia ei iubitoare – şi, cine ştie? — poate stăpân peste Stone Court! Şi atunci, însoare-se cu

oricine pofteşte!

— Nu, dacă ei nu mă vor, mamă, zicea Fred.

Boala îl făcuse copilăros şi, rostind aceste cuvinte i se iveau lacrimi în ochi.

— Ah, ia o bucăţică de piftie, scumpule, îl îndemna doamna Vincy, care, în taină, nu credea cu putinţă un asemenea refuz.

Când soţul ei nu era acasă, nu se dezlipea o clipă de patul lui Fred, şi astfel Rosamunda se afla în situaţia neobişnuită de a fi mult timp singură. Fireşte, Lydgate nu se gândea niciodată să zăbovească în preajma ei, totuşi, părea că scurtele conversaţii impersonale pe care le aveau creau acea intimitate aparte a cărei notă caracteristică este timiditatea. Se simţeau obligaţi să se privească în timp ce-şi vorbeau şi, nu ştiu cum, dar li se părea oarecum greu să-şi ridice ochii unul spre altul, şi să simtă că e un lucru firesc, după cum şi era. Pe Lydgate începu să-l cam apese acel gen de sfială şi, într-o zi, îşi pironi privirea în podea sau aiurea, ca o marionetă prost mânuită. Treaba aceasta avu însă o urmare rea: a doua zi, Rosamunda îşi lăsă ochii în jos şi, în momentul când privirile li se întâlniră din nou, amândoi se simţiră şi mai intimidaţi. Pentru situaţia aceasta ştiinţa nu oferă niciun ajutor, şi cum Lydgate nu voia să flirteze, părea că nu găseşte niciun ajutor în nerozie. De aceea fu o adevărată uşurare când vecinii nu mai considerară că locuinţa familiei Vincy este în carantină şi avu mult mai rar prilejul de a o vedea pe Rosamunda singură.

Dar odată ce încolţeşte acea intimitate, alcătuită din sfială de o parte şi de alta, şi în cursul căreia fiecare intuieşte că celălalt simte ceva, nu-i mai poţi înlătura efectele. Conversaţia despre vreme şi alte subiecte indicate de buna-cuviinţă riscă să pară un artificiu găunos şi anevoie se mai poate reveni la un comportament firesc, doar dacă se admite cu sinceritate existenţa unei fascinaţii reciproce care, desigur, nu trebuie neapărat să însemne ceva profund sau serios. În felul acesta, Rosamunda şi Lydgate redobândiră pe nesimţite o atitudine degajată şi

izbutiră să se poarte iarăşi cu vioiciune unul faţă de altul. Musafirii veneau şi plecau ca în fiecare zi, din nou se organizau seri muzicale în salon – iar domnul Vincy îşi desfăşură odată mai mult ospitalitatea lui extramunicipală. De câte ori putea, Lydgate lua loc alături de Rosamunda; îi plăcea să o asculte cântând, şi se declara el însuşi robul ei – deşi avea tot timpul intenţia de a nu se lăsa subjugat. Ideea absurdă că prin căsătorie ar putea să ajungă grabnic la o poziţie socială satisfăcătoare constituia o suficientă pavăză împotriva primejdiei. Jocul acesta de a fi niţel îndrăgostit era agreabil şi nu implica urmări mai grave. La urma urmelor, flirtul nu reprezenta cu tot dinadinsul un proces de selecţie. La rândul ei, Rosamunda nu se bucurase nicicând atât de mult de fiecare zi: era sigură că are un admirator care merită să fie prins în mreje, şi nu făcea distincţie între flirt şi dragoste, nici din punct de vedere personal, şi nici în ce priveşte partenerul. Părea că navighează cu vânt prielnic exact în direcţia în care dorea şi gândurile ei erau preocupate de o casă arătoasă situată undeva în Lowick Gate, care, cu timpul, spera să ajungă liberă. Era absolut hotărâtă ca, atunci când se va mărita, să se descotorosească cu dibăcie de toţi musafirii tatălui ei, care nu-i erau pe plac, şi îşi imagina sufrageria din casa aleasă de ea pusă la punct cu mobilier de diferite stiluri.

Negreşit, în gândurile ei un loc însemnat îl ocupa persoana lui Lydgate; îi părea aproape desăvârşit; dacă ar fi avut şi cunoştinţe muzicale, astfel încât încântarea ce o simţea când se lăsa vrăjit de muzica ei să nu semene cu cea a unui elefant emotiv, şi dacă ar fi fost capabil să discearnă mai bine rafinamentul gustului ei vestimentar, cu greu ar fi putut găsi vreun cusur persoanei lui. Cât de mult se deosebea de tânărul Plymdale sau de domnul Caius Larcher! Tinerii aceia nu cunoşteau o iotă de franceză şi nu puteau aborda cu competenţă vizibilă niciun subiect, afară poate de negoţul cu vopsele şi cărăuşia, pe care, desigur, se ruşinau măcar să le pomenească. Erau un fel de boiernaşi din Middlemarch, care se credeau grozavi pentru că aveau cravaşe cu mâner de argint şi cravate

bufante de satin, dar erau stângaci în maniere şi timizi când voiau să fie hazoşi; până şi Fred era mai presus de ei, căci el avea măcar accentul şi manierele unui om cu studii universitare. Lydgate însă era ascultat de toţi cu atenţie, se comporta cu politeţea nepăsătoare a omului conştient de superioritatea lui, şi părea să poarte întotdeauna hainele potrivite printr-o anumită afinitate naturală, fără să lase impresia că acest lucru l-ar preocupa. Rosamunda se simţea mândră când intra el în încăpere, iar când se apropia de ea cu un zâmbet distins, avea impresia delicioasă că e obiectul unui omagiu demn de invidie. Dacă Lydgate ar fi fost conştient de toată trufia stârnită în pieptul acela gingaş, ar fi fost măgulit, asemenea oricărui alt bărbat, chiar şi a unuia ignorant în ce priveşte patologia umorilor sau ţesutul fibros; el socotea că una dintre cele mai drăgălaşe atribute ale minţii feminine este aceea de a adora superioritatea bărbatului, fără a cunoaşte exact în ce constă ea.

Rosamunda nu era însă una dintre acele fete neajutorate, care se trădează fără voie şi a căror comportare e inabil călăuzită de impulsuri, în loc de a fi cârmită de graţia prudentă şi de buna-cuviinţă. Vă închipuiţi cumva că prematurele ei previziuni şi meditaţii privitoare la mobilierul viitoarei case şi la societate puteau fi întrezărite măcar în convorbirile cu mama ei? Dimpotrivă, şi-ar fi manifestat cea mai drăgălaşă surprindere şi dezaprobare dacă ar fi auzit că la vreo altă tânără de familie fusese cumva descoperită asemenea prematură lipsă de modestie, ba chiar, probabil, că nici n-ar fi crezut posibil aşa ceva. Căci Rosamunda nu trăda niciodată vreo idee care să încalce buna-cuviinţă şi era întruchiparea acelei îmbinări de sentimente corecte, muzică, dans, desen, însemnări personale elegante, album pentru versuri alese din cărţi, şi perfectă drăgălăşenie blondă, care făceau ca o femeie din acea perioadă să fie irezistibilă pentru bărbatul sortit matrimoniului. Vă rog să nu vă faceţi păreri nedrepte asupra ei: nu urzea nicio conspiraţie ticăloasă, nimic josnic sau interesat; de fapt,

nu se gândea niciodată la bani decât ca la un element necesar, pe care alţii se vor îngriji mereu să i-l procure. Nu era deprinsă să născocească falsităţi, şi dacă vorbele ei nu dădeau o replică directă adevărului, aceasta nu se datora faptului că ar fi urmărit cu premeditare un astfel de scop ci, asemenea celorlalte talente ale ei, vorbele nu aveau altă menire decât să placă.

Natura se inspirase din multe arte finisând-o pe eleva favorită a doamnei Lemon care, după părerea tuturor (cu excepţia lui Fred), reprezenta un rar mozaic de frumuseţe, inteligenţă şi amabilitate.

Întrevederile cu ea îi făceau tot mai multă plăcere lui Lydgate şi acum între cei doi nu mai domnea nicio constrângere; privirile lor îşi transmiteau o încântătoare influenţă reciprocă, iar spusele aveau acea lipsă de semnificaţie precisă, care unei terţe persoane i-ar putea apărea drept platitudine; totuşi, între ei nu existau întâlniri sau discuţii între patru ochi, care să fi presupus excluderea unei terţe persoane. Într-un cuvânt, flirtau, şi Lydgate avea convingerea fermă că nu făceau nimic altceva. Dacă un bărbat nu poate fi îndrăgostit şi să-şi păstreze totodată înţelepciunea, atunci, de bună seamă, poate să flirteze şi să raţioneze în acelaşi timp. Ce-i drept, bărbaţii din Middlemarch, cu excepţia domnului Farebrother, erau mari pisălogi, iar lui Lydgate puţin îi păsa de problemele comerciale sau de jocul de cărţi: ce putea deci să facă pentru a se mai distra? Era deseori invitat în casa Bulstrode; fetiţele familiei abia dacă ieşeau din odaia de studii, iar felul *naive* al doamnei Bulstrode de a împăca pietatea cu cele lumeşti, nimicnicia acestei vieţi pământeşti cu cerinţele mondenităţii, conştiinţa existenţei simultane a zdrenţelor sordide alături de cel mai fin damasc, nu o eliberau în măsură suficientă de povara seriozităţii invariabile a soţului ei. Prin contrast, casa familiei Vincy, cu toate cusururile ei, era mai plăcută; pe lângă aceasta, era ambianţa în care se dezvolta Rosamunda – dulce la privit ca un boboc de trandafir pe jumătate deschis şi împodobită cu toate desăvârşirile, întru

desfătare rafinată a bărbatului.

Îşi făcu însă câţiva duşmani, pe lângă cei din tagma medicală, din cauza succesului repurtat la domnişoara Vincy. Într-o seară intră cam târziu în salon, când se şi aflau acolo mai mulţi musafiri. Masa de cărţi atrăsese pe cei mai vârstnici, iar domnul Ned Plymdale (una dintre partidele cele bune ale oraşului, dar nu şi unul dintre spiritele lui cele mai strălucite) stătea în *tête-à-tête* cu Rosamunda. Aduse ultimul număr din *Keepsake*, somptuoasa revistă legată în moar, care marca la vremea aceea progresul modern, şi tânărul se considera foarte norocos că poate fi primul care o răsfoieşte alături de fată, zăbovind asupra pozelor ce înfăţişau doamne şi *gentlemani* cu obraji lucitori ca de aramă şi cu zâmbete de aramă, arătând cu degetul către nişte versuri comice, ca la niscai lucruri capitale, şi la istorioare sentimentale ca la nişte lecturi interesante. Rosamunda arăta graţioasă şi domnul Ned se simţea încântat că dispune de cea mai bună realizare din domeniul artei şi al literaturii, ca mijloc de a „aduce omagii” – adică lucrul cel mai indicat să facă plăcere unei fete drăguţe. Avea de asemenea motive, mai degrabă interioare decât vizibile, de a se declara satisfăcut de propria-i înfăţişare. Pentru un observator superficial, bărbia lui arăta prea pierită, de parcă ar fi fost resorbită gradat. Şi îi crea, într-adevăr, anumite dificultăţi când era vorba de cravatele bufante, din satin, pentru care, pe acea vreme, erau necesare bărbiile.

— Cred că Onorabila Doamnă S. seamănă puţin cu dumneata, constată domnul Ned.

Ţinea albumul deschis la portretul acelei răpitoare doamne şi îl contempla languros.

— Are un spate foarte lat, se pare că din cauza asta a preferat să şadă, rosti Rosamunda fără vreo intonaţie ironică, gândindu-se doar ce roşii era mâinile tânărului Plymdale şi întrebându-se de ce oare nu soseşte Lydgate. Până una-alta, îşi continua pălăvrăgeala.

— Nu am afirmat că este *la fel* de frumoasă ca dumneata, stărui domnul Ned, aventurându-se să înalţe

ochii de la portret către rivala acestuia.

— Te bănuiesc că eşti un linguşitor priceput, zise Rosamunda, sigură că va fi silită să-l respingă pentru a doua oară pe tânărul gentilom.

Dar în clipa aceea intră Lydgate: albumul fu închis mai înainte ca doctorul să fi ajuns în colţul unde se afla Rosamunda şi, în timp ce-şi lua un scaun, cu un gest care trăda o degajată încredere, şi se aşeză de partea cealaltă a fetei, bărbia tânărului Plymdale se lăsă şi căzu, ca un barometru, indicând vreme lipsită de voioşie. Rosamunda se bucura nu numai de prezenţa lui Lydgate, ci şi de efectul pe care-l provoca ea: îi plăcea să stârnească gelozie.

— Ce mult ai întârziat! exclamă fata, când îşi strânseră mâinile. Mai adineauri îmi spunea mama că a pierdut nădejdea să te mai vadă. Cum îl găseşti pe Fred?

— Ca de obicei, merge spre însănătoşire, dar încet. Aş vrea să plece undeva – la Stone Court, bunăoară. Dar mama dumitale pare să se împotrivească.

— Sărmanul băiat, grăi Rosamunda, cu drăgălăşenie. Să-l vezi cât e de schimbat, adaugă ea, întorcându-se spre celălalt curtezan. Pentru noi, domnul Lydgate a fost ca un înger păzitor în timpul bolii lui Fred.

Domnul Ned schiţă un zâmbet nervos, pe când Lydgate, trăgând spre el revista *Keepsake* şi deschizând-o, râse batjocoritor şi-şi înălţă bărbia, ca şi cum l-ar fi uimit prostia omenească.

— De ce râzi atât de dispreţuitor? întrebă Rosamunda blajin.

— Mă întreb care-s mai stupide, gravurile sau textele – explică Lydgate, cu tonul lui cel mai convins; întorcea rapid paginile, în timp ce părea să parcurgă întregul volum cât ai clipi din ochi şi expunându-şi mâinile mari, albe, care, după părerea Rosamundei, îi creau un avantaj categoric asupra rivalului.

— Uite-te, te rog, la acest mire care iese din biserică, urmă el, ai mai văzut vreodată asemenea „falsă dulcegărie”, cum obişnuiau să spună elizabetanii? Ai mai

văzut vreun marchitan atât de fandosit? Şi totuşi, pun capul că textul face dintr-însul unul dintre primii gentilomi ai ţării.

— Eşti atât de sever că mă sperii, declară Rosamunda, amuzându-se cu moderaţie, după cuviinţă. Sărmanul Plymdale zăcuse aplecat, copleşit de admiraţie, asupra aceleiaşi gravuri, aşa încât se simţi întărâtat.

— În orice caz, o mulţime de oameni celebri scriu la *Keepsake*, declară el, pe un ton totodată înţepat şi timid. E prima dată când aud că publicaţia asta e numită „stupiditate".

— Cred că o să mă ridic împotriva dumitale, şi o să te acuz că eşti păgân, zise Rosamunda, uitându-se la Lydgate cu ochii plini de zâmbet. Bănuiesc că nu ştii nimic despre Lady Blessington şi L.E.L.

Rosamundei îi plăceau asemenea scriitori, dar nu-şi trăda lesne admiraţia şi prindea din zbor cea mai uşoară aluzie cum că ceva nu ar fi fost de cel mai ales gust, conform cu tiparele lui Lydgate.

— Dar *Sir* Walter Scott… îmi închipui că domnul Lydgate îl cunoaşte, spuse tânărul Plymdale, ceva mai îmbărbătat de acest argument.

— A, acum nu citesc deloc literatură, replică Lydgate, închizând revista şi împingând-o la o parte. Am citit o groază de cărţi când eram un băieţandru, şi presupun că stocul o să-mi ajungă pe toată viaţa. Pe-atunci ştiam pe de rost poemele lui Scott.

— Mi-ar plăcea să aflu când anume ai renunţat, interveni Rosamunda, fiindcă atunci aş putea fi sigură că ştiu ceva ce dumneata nu ştii.

— Domnul Lydgate ar afirma că acel lucru nu merită să fie cunoscut, ripostă domnul Ned, cu intenţia de a fi caustic.

— Dimpotrivă, rosti Lydgate fără maliţie, şi zâmbindu-i Rosamundei cu o încredere exagerată. Ar merita să fie cunoscut numai prin faptul că mi l-ar împărtăşi domnişoara Vincy.

Tânărul Plymdale se depărtă curând ca să chibiţească

partida de cărţi, gândind că Lydgate era unul dintre tipii cei mai înfumuraţi şi antipatici pe care ghinionul îi scosese vreodată în calea lui.

— Cât de nesocotit eşti! îl dojeni Rosamunda, încântată în sinea ei. Îţi dai seama că ai jignit un om?

— Cum, publicaţia aparţine domnului Plymdale? Regret. Nu m-am gândit la asta.

— Încep să cred cele ce spuneai despre propria dumitale persoană când ai păşit prima dată pragul casei noastre: că eşti un urs şi ai nevoie ca păsărelele să-ţi dea lecţii.

— Ei bine, există o pasăre care mă poate învăţa orice doreşte. Nu ascult oare cu bucurie ciripitul ei?

La aceste cuvinte, Rosamundei îi păru că este ca şi logodită cu Lydgate. De multă vreme răsărise în mintea ei gândul că urmau să se logodească; şi ştim că ideile, când au la îndemână materialele necesare, tind spre o formă de existenţă mai solidă. E drept că Lydgate nutrea contraideea de a rămâne nelogodit; dar dorinţa lui era un simplu negativ, o umbră aruncată de alte hotărâri care aveau însă capacitatea de a bate în retragere. Împrejurările erau, în mod aproape cert, de partea ideii Rosamundei, care depunea o activitate modelatoare şi privea lumea cu ochi albaştri şi treji, în vreme ce ochii lui Lydgate rămâneau orbi, netulburaţi, ca a unei meduze pe cale de a fi topită fără să aibă habar.

În seara aceea, când se duse acasă, Lydgate se uită la fiolelel lui, ca să vadă cum se desfăşoară un proces de macerare şi îşi notă observaţiile zilnice cu aceeaşi precizie ca de obicei.

Reveriile de care îi venea greu să se desprindă erau construcţii ideale, plăsmuite din alt material decât din virtuţile Rosamundei, iar ţesutul primar reprezenta încă frumosul lui tărâm necunoscut. Pe lângă aceasta, începuse să prindă oarecare gust pentru conflictul în plină evoluţie, deşi pe jumătate înăbuşit, care se desfăşura între el şi ceilalţi practicieni ai medicinei, şi care ameninţa să devină făţiş, acum când metoda lui Bulstrode de administrare a

Noului Spital era gata să fie anunţată în mod public; şi se mai iviră anumite semne de agitaţie, care vădeau că deşi câţiva dintre pacienţii lui Peacock, nu-i recunoşteau meritele, în schimb impresia produsă în alte cercuri îi salva reputaţia.

Câteva zile mai târziu, când din întâmplate trecuse pe lângă Rosamunda, pe şoseaua spre Lowick, şi descălecase pentru a o însoţi şi a o ocroti de caretele de pe drum, fu oprit de un servitor sosit călare; aducea un bilet prin care era poftit într-o casă de oarecare însemnătate, unde Peacock nu dăduse niciodată consultaţii; şi era a doua întâmplare de acest gen. Servitorul venea din partea lui *Sir* James Chettam, iar casa era Lowick Manor.

XXVIII

Primul gentilom:
Sunt bune orice vremi să-ţi cauţi cămin
Doi soţi aşijderi bucurând.

Al doilea gentilom:

E drept,

Nu are calendarul o zi rea, pentru inimi ce-Amor a-ngemănat,
Chiar moartea dulce-ar fi, ca un talaz
Căzând, când strânşi la piept sunt,
Şi nu mai văd trai despărţit.

Intorşi din voiajul de nuntă, domnul şi doamna Casaubon sosiră la Lowick Manor pe la jumătatea lui ianuarie. Când coborâră la poarta casei fulguia şi, a doua zi dimineaţă, Dorothea trecând din iatacul ei în budoarul verde-albastru pe care-l cunoaştem, văzu cum lunga alee de tei îşi înălţa trunchiurile din pământul înălbit şi-şi răsfira crengile dalbe pe fundalul cerului fumuriu şi indiferent. Câmpia îndepărtată se topea în albeaţa uniformă şi în uniformitatea norilor spânzuraţi jos. Până şi

mobilierul încăperii părea că se contractase de când îl văzuse prima dată: cerbul din tapiserie aducea mai mult a nălucă, în fantasmagorica lui lume verde-albăstruie; volumele de literatură convenţională din scrinul cu cărţi păreau mai curând nişte imuabile imitaţii de cărţi. Focul strălucitor, care ardea în cămin mistuind butuci uscaţi de stejar, arunca reflexe luminoase asupra câinilor şi părea o absurdă renaştere de viaţă şi de strălucire – ca şi figura Dorotheei însăşi, când intră ţinând în mână casetele din piele roşie, care conţineau cameele cumpărate pentru Celia.

În toaleta ei de dimineaţă, radia cum nu poate radia decât tinereţea sănătoasă; părul ei înnodat pe ceafă răspândea o strălucire ca de nestemate; buzele-i trandafirii pulsau de viaţă caldă; gâtul era de o albeaţă vibrantă deasupra diferitelor nuanţe de alb al blănii care i se înfăşura în jurul umerilor şi se agăţa de mantila cenuşiu-albăstrie cu o tandreţe adunată parcă din sufletul ei, o difuză inocenţă plină de sensibilitate, care-şi păstra farmecul cald în ciuda purităţii cristaline a omătului de-afară. Când puse casetele cu camee pe masa din cadrul bovindoului, rămase, fără voie, cu mâinile pe ele, absorbită imediat de contemplarea tăcutei, albei întinderi care alcătuiau lumea ei vizibilă.

Domnul Casaubon, care se sculase cu noaptea-n cap, plângându-se de palpitaţii, era în bibliotecă, unde acorda o audienţă parohului său, domnul Tucker. Îndată avea să vină Celia, în calitatea ei de domnişoară de onoare, precum şi de soră, iar în săptămânile ce aveau să vină urmau să fie primite şi făcute vizitele de nuntă; toate în continuarea acelei perioade trecătoare, presupusă a fi conformă cu emoţionanta fericire nupţială şi menţinând impresia de agitaţie fără rost, ca într-un vis de al cărui adevăr cel ce visează începe să se îndoiască. Îndatoririle vieţii ei matrimoniale, considerate anticipat atât de mari, păreau că se restrâng laolaltă cu mobilierul şi cu peisajul închis între zidurile de aburi albi. Piscurile aureolate pe care se aşteptase să le cutreiere în deplină comuniune

spirituală, deveniseră greu de desluşit până şi în imaginaţia ei; desfătătoarea odihnă a trupului pe un tărâm întru totul elevat, fusese clătinată, prefăcându-se într-un efort nesigur şi alarmant de presimţiri vagi. Când aveau să înceapă zilele de devotament marital, menite să fortifice viaţa soţului ei şi să o exalte pe a ei? Poate că niciodată în chipul cum le concepuse ea; dar, într-un anumit fel – încă se putea, într-un anumit fel. În acea unire solemn chezăşuită a vieţilor lor, datoria urma să se înfăţişeze singură, sub vreo nouă formă de inspiraţie, şi să dea o nouă semnificaţie iubirii conjugale.

Între timp, în peisaj se menţinea omătul şi arcul jos al norilor sumbri, se menţinea opresiunea sufocantă din lumea unei soţii de *gentleman*, unde totul era făcut de alţii şi nimeni nu-i cerea ajutorul – unde simţul relaţiei cu o existenţă multiformă şi intensă, nu putea fi păstrat decât cu efort, ca o viziune interioară, în loc să vină din afară, cu exigenţe care i-ar fi solicitat energiile. „Ce să fac?”. „Orice pofteşti, scumpa mea”. Aceasta fusese scurta ei istorie, de când renunţase la învăţarea lecţiilor de dimineaţă şi la exersarea acordurilor neroade la pianul detestat. Căsătoria, destinată să o călăuzească în direcţia unor ocupaţii valoroase şi imperative încă nu o descătuşase de oprimanta libertate a situaţiei ei: nu-i umpluse răgazurile nici cu bucuria contemplativă a tandreţei neînfrânate. Tinereţea ei înfloritoare, pulsând din plin, zăcea într-o întemniţare morală care se contopea cu peisajul amorţit, fără culoare, îngustat, cu mobilierul parcă contractat, cu cărţile niciodată citite şi cu fantomaticul cerb, într-o fantastică lume pală, care părea să se destrame în lumina zilei.

În primele minute când privi pe fereastră, Dorothea nu simţi altceva decât o apăsare mohorâtă; pe urmă ţâşni din adâncuri o pătrunzătoare aducere aminte şi, întorcându-se de la fereastră, dădu ocol încăperii. Ideile şi nădejdile care încolţiseră în mintea ei cu aproape trei luni în urmă, când văzuse pentru întâia oară încăperea, erau prezente acum doar sub forma amintirilor: le privea la fel

cum privim lucrurile trecătoare şi îndepărtate. Întreaga existenţă părea să bată cu un puls mai scăzut decât cel al sângelui ei, şi credinţa religioasă era un strigăt solitar, zbaterea pentru a ieşi dintr-un coşmar în care fiecare obiect se înălbea şi se închircea dinaintea-i. Fiecare lucru din odaie de care-şi amintea îşi pierduse parcă vraja, era amorţit, ca o transparenţă întunecată, până ce privirea ei hoinară poposi pe grupul miniaturilor, şi acolo, în cele din urmă, zări ceva care căpătă o nouă respiraţie şi semnificaţie: miniatura mătuşii domnului Casaubon, Julia, care încheiase căsătoria aceea nefericită – miniatura bunicii lui Will Ladislaw. Dorothea avea senzaţia că faţa gingaşei femei era însufleţită, păstra încă un aer dârz, o ciudăţenie greu de interpretat. Oare căsătoria aceea păruse nefericită doar în ochii prietenilor ei? Sau descoperise singură că înfăptuise o greşeală şi gustase sărata amărăciune a lacrimilor, în tăcerea îndurătoare a nopţii? Prin ce neţărmuriri de experienţă părea să fi trecut Dorothea, de când privise pentru întâia dată miniatura aceea! Simţea acum o nouă solidaritate, de parcă şi-ar fi plecat urechea la glasul ei şi ar fi simţit cum o priveşte. Da, miniatura înfăţişa o femeie care se ciocnise de greutăţi în căsnicie.

Şi, iată, culorile căpătau adâncime, buzele şi bărbia păreau să se accentueze, părul şi ochii iradiau o lumină, iar faţa devenea masculină şi o fixa cu acea privire intensă care spune celei asupra căreia cade că este o făptură prea interesantă pentru ca cel mai infim tremur al pleoapei ei să treacă neobservat şi neinterpretat. Imaginea aceea însufleţită îi apăru Dorotheei ca un plăcut val luminos; simţi că zâmbeşte şi, întorcând miniaturii spatele, se aşeză şi îşi înălţă privirea, de parcă ar fi vorbit iarăşi cu o figură aflată dinainte-i. Dar zâmbetul i se şterse de pe buze pe măsură ce-şi continua şirul meditaţiilor şi, în cele din urmă, exclamă cu glas tare:

— Vai, a fost o cruzime să vorbească astfel! Ce jalnic – ce înfricoşător…

Se ridică iute şi ieşi din încăpere, zorindu-se de-a

lungul coridorului, mânată de impulsul irezistibil de a se duce să-şi vadă soţul şi de a-l întreba dacă poate să facă ceva pentru el. Poate că domnul Tucker plecase şi domnul Casaubon rămăsese singur în bibliotecă. Simţea că i-ar pieri toată posomoreala din dimineaţa aceea, dacă şi-ar putea vedea soţul bucuros de prezenţa ei.

Dar când ajunse în capul scări din lemn de stejar închis, tocmai urca Celia, iar jos se afla domnul Brooke, schimbând urări de bun sosit şi felicitări cu domnul Casaubon.

— Dodo! exclamă Celia, cu liniştitul ei staccato: pe urmă îşi sărută sora, ale cărei braţe o împresurară, şi nu mai scoase o vorbă.

Cred că amândouă lăcrimau pe furiş, în timp ce Dorothea cobora în fugă scările ca să-şi întâmpine unchiul.

— Nu am nevoie să te întreb cum te simţi, draga mea – afirmă domnul Brooke, după ce o sărută pe frunte: văd că Roma ţi-a priit – fericire, fresce, antichitate – lucruri de soiul ăsta. Ei, e foarte plăcut să te avem iar în mijlocul nostru, şi acum pricepi totul despre artă, ,ai? Dar Casaubon arată cam palid, tocmai îi spuneam – cam palid, ştii. Să te omori cu studiul în vacanţă înseamnă să forţezi lucrurile. Şi eu am întrecut măsura, cândva – domnul Brooke mai ţinea mâna Dorotheei, dar îşi întorsese faţa spre domnul Casaubon – în legătură cu topografia, ruinele, templele – credeam că deţin o cheie dar mi-am dat seama că m-ar duce prea departe – şi s-ar fi putut să nu iasă nimic din povestea asta. În treburile astea, se poate întâmpla să faci o bucată mare de drum şi apoi să nu iasă nimic din ele, ştii.

Ochii Dorotheei se îndreptaseră asupra feţei soţului ei, cu oarecare îngrijorare la gândul că cei care-l vedeau acum cu ochi proaspeţi, după absenţa lor, ar putea să descopere semne neobservate de ea.

— N-ai de ce să te alarmezi, draga mea, urmă domnul Brooke, remarcându-i expresia. Puţină mâncare sănătoasă, englezească, din carne de vacă şi de berbec, o să aducă în curând o schimbare. Mergea foarte bine să fii palid, când

pozai pentru portretul lui Aquino, ştii – am primit la timp scrisoarea voastră. Dar Aquino, ei bine, era un tip niţel prea subtil, nu-i aşa? Oare mai citeşte cineva cărţile lui?

— Într-adevăr, nu este un autor adecvat pentru minţi superficiale, declară domnul Casaubon, înfruntând cu demnă răbdare acele întrebări foarte bine-venite.

— Ai vrea să-ţi bei cafeaua în camera dumitale, unchiule? întrebă Dorothea, venindu-i în ajutor.

— Da, şi tu trebuie să te duci la Celia, are să-ţi dea veşti mari, ştii. Las totul pe seama ei.

Budoarul verde-albăstrui căpătă un aer mult mai voios când Celia se aşeză acolo; purta o blană aidoma cu a surorii ei, şi cerceta cameele cu o satisfacţie tihnită, în vreme ce conversaţia luneca asupra altor teme.

— Găseşti că e plăcut să pleci în voiaj de nuntă la Roma? întrebă Celia, cu obrajii gata să fie cuprinşi de acea delicată îmbujorare pe care Dorothea era deprinsă să o vadă ivindu-se în cele mai neînsemnate împrejurări.

— Nu i s-ar potrivi oricui – ţie, de pildă, în niciun caz, draga mea, rosti liniştită Dorothea.

Nimeni n-avea să afle vreodată ce gândea ea despre un voiaj de nuntă la Roma.

— Doamna Cadwallader pretinde că e o prostie ca oamenii să facă o călătorie lungă când sunt căsătoriţi. Zice că se satură de moarte unul de altul şi că nu se pot certa în voie, cum ar reuşi la ei acasă. Iar *lady* Chettam spune că ea a plecat la Bath.

Culoarea din obrajii Celiei se schimba necontenit – părea:

„Un du-te vino dând inimii de ştire,

Precum un sol ce-aleargă nencetat.”

Se vedea că avea un tâlc mai însemnat decât îmbujorările obişnuite ale Celiei.

— Celia! S-a întâmplat ceva? întrebă Dorothea, pe un ton pătruns de simţire de soră. Ai într-adevăr vreo veste mare să-mi dai?

— Totul s-a întâmplat din cauza plecării tale, Dodo. Nu aveam pe nimeni cu care să stau de vorbă, decât cu *Sir* James, rosti Celia, cu o undă poznaşă în priviri.

— Înţeleg. E aşa cum speram şi credeam eu, spuse Dorothea, luând în mâini obrazul surorii şi privind-o pe jumătate îngrijorată.

Căsătoria Celiei părea să inspire mai multă seriozitate decât presupunea firea ei.

— Totul s-a petrecut abia cu trei zile în urmă, urmă Celia şi *Lady* Chettam este foarte bună.

— Iar tu foarte fericită!

— Da. Încă n-o să ne căsătorim. Fiindcă totul trebuie abia pregătit. Şi nu vreau să mă mărit prea curând, pentru că găsesc că e drăguţ să fii logodită. Şi căsătoriţi avem timp să fim toată viaţa, după aceea.

— Sunt sincer convinsă că n-ai fi putut face un măritiş mai reuşit, Kitty. *Sir* James este un bărbat bun, onorabil, rosti Dorothea, cu căldură.

— A ţinut-o strună cu *cottage*-urile acelea, Dodo. O să-ţi pomenească despre ele când vine. Eşti bucuroasă să-l vezi?

— Fireşte. Ce-ţi vine să-mi pui întrebarea asta?

— Mă temeam doar că ai ajuns atât de învăţată… zise Celia, privind erudiţia domnului Casaubon ca pe un sol de umiditate care, după stagiul cuvenit, se impregnează într-un corp învecinat.

XXIX

Am descoperit că nu mă poate încânta niciun fel de talent existent în persoana altcuiva. Nefericitele mele paradoxuri au secat cu desăvârşire acest izvor de mângâiere.

Goldsmith

Într-o dimineaţă, la câteva săptămâni după sosirea la Lowick, Dorothea – dar de ce mereu Dorothea? Oare punctul ei de vedere asupra acestui mariaj reprezintă

singura optică posibilă? Protestez împotriva faptului că întregul nostru interes, tot efortul nostru de înţelegere, să fie concentrate asupra chipurilor tinere care arată înfloritoare în pofida frământărilor încercate; pentru că şi acestea se vor ofili şi vor cunoaşte suferinţele mai vechi, care macină mai adânc, şi la a căror neglijare contribuim. În ciuda ochilor săi care clipeau des şi a negilor, deloc pe placul Celiei, în ciuda lipsei de forţă musculară care reprezenta o suferinţă morală pentru *Sir* James, domnul Casaubon, în cugetul lui, vădea o conştiinţă intensă şi o foame spirituală, la fel ca oricare dintre noi, ceilalţi muritori. Nu săvârşise nimic excepţional însurându-se – nimic decât ceea ce consfinţeşte societatea, considerând că nunta este o ocazie nimerită pentru buchete şi ghirlande. Îi trecuse prin minte că nu mai trebuia defel să îşi amâne intenţia matrimonială şi chibzuise că, atunci când îşi ia nevastă, un bărbat cu o bună poziţie socială trebuie să aştepte şi să-şi aleagă cu grijă o tânără înfloritoare – cu cât mai jună, cu atât mai bine, fiind mai uşor educabilă şi mai supusă – de rang egal cu al lui, cu idei cucernice, înclinare spre virtute şi fire înţelegătoare. Cu o asemenea tânără de familie urma să încheie anumite convenţii onorabile, fără a neglija nicio dispoziţie menită să asigure fericirea ei. În schimb, se cuvenea să primească plăceri familiale şi să lase în urma sa acea copie a propriei fiinţe, care i se pretinde cu atâta stăruinţă unui bărbat – conform autorilor de sonete din veacul al şaisprezecelea. De atunci timpurile s-au schimbat şi niciun poet n-a stăruit ca domnul Casaubon să lase o copie după persoana sa; mai mult, el n-a izbutit să scoată copii nici după cheia sa mitologică: dar intenţionase întotdeauna să se achite de obligaţie prin căsătorie, şi impresia că anii zburau cu iuţeală, că imaginea lumii se înceţoşa tot mai mult, iar el se simţea tot mai însingurat, erau pentru el motive de a nu mai pierde timp şi a-şi lua asupră-şi sarcina desfătărilor domestice, mai înainte ca şi acestea să fie lăsate în urmă de goana anilor.

Iar când o văzuse pe Dorothea, fusese încredinţat că

a găsit chiar mai mult decât cerea: o persoană care ar fi putut într-adevăr să vădească asemenea spirit de camaraderie, încât să-i permită să se lipsească de o secretară plătită, ajutor pe care domnul Casaubon încă nu-l folosise niciodată şi care-i inspira o teamă suspicioasă. Domnul Casaubon era conştient, fapt care-i trezea nervozitatea, că lumea se aştepta din partea lui să dea dovadă de o minte ageră. În bunătatea ei, Pronia îi procurase o soţie de care avea nevoie. O soţie tânără, modestă, posedând calităţile pure ale unei persoane lipsite de ambiţie, mărginită cu stricteţe la rolul de admiratoare, cu siguranţă că va judeca drept ageră mintea soţului ei. Dacă Pronia avusese în chip egal grijă şi de domnişoara Brooke, dăruindu-i-l pe domnul Casaubon, asta era o întrebare care anevoie îşi putea găsi loc în mintea lui.

Societatea nu formulează niciodată absurda pretenţie ca un bărbat să se gândească dacă are acele însuşiri menite să facă fericită pe o tânără fermecătoare, în aceeaşi măsură în care se gândeşte la aptitudinile ei de a-l face pe el fericit. Ca şi cum un bărbat ar fi chemat nu numai să-şi aleagă propria-i soţie, ci şi pe soţul acesteia! Sau de parcă ar fi obligat să ofere, prin propria lui persoană, farmece pentru posteritate. Când Dorothea primise cu efuziune propunerea lui, domnul Casaubon nu văzuse în aceasta decât o reacţie firească, şi credea acum că se află în pragul fericirii.

În viaţa lui de până atunci nu prea avusese prilej să simtă gustul fericirii. Ca să cunoşti o bucurie imensă, când nu eşti înzestrat cu o puternică schelărie trupească, trebuie să ai un suflet entuziast. Domnul Casaubon nu avusese nicicând o constituţie trupească puternică, iar sufletul lui era senzitiv fără a fi entuziast: era prea molâu pentru a vibra, pentru a ieşi din găoacea sfielii într-o pasionată încântare; pâlpâia mai departe pe terenul mocirlos unde fusese zămislit, gândindu-se la aripile lui fără să-şi ia însă vreodată zborul.

Experienţa lui aparţinea acelui gen demn de compasiune care se fereşte de milă şi se teme, mai mult ca

orice, să nu fie dibuit: acea mândră senzitivitate îngustă care nu dispune de volum suficient pentru a se transforma în simpatie şi oscilează ca pe un fir, rotindu-se în mici curente de autopreocupare sau, în cel mai bun caz, de scrupulozitate egoistă. Şi domnul Casaubon avea multe scrupule; era capabil de o severă autoconstrângere; respecta cu fermitate onoarea conformă codului; ar fi fost un om ireproşabil, după criteriile oricărei opinii recunoscute. În materie de conduită, aceste ţeluri fuseseră atinse, dar dificultatea de a face din *Cheia tuturor mitologiilor* o lucrare ireproşabilă apăsa ca plumbul pe mintea lui, iar broşurile – sau *Parerga* cum le numea el – prin care îşi „verifica publicul” şi depunea mici jaloane în chip de monumente ale marşului său, erau departe de a fi apreciate în deplinătatea semnificaţiei lor. Îl suspecta pe arhidiacon că nu le citise; era cuprins de o dureroasă îndoială asupra părerii reale nutrite de minţile marcante din Brasenose şi era stăpânit de convingerea amară că vechea sa cunoştinţă, Carp, fusese autorul acelei recenzii denigratoare, păstrată sub cheie într-un sertăraş din biroul domnului Casaubon, precum şi într-o întunecoasă tainiţă a memoriei sale. Asemenea impresii te covârşesc, dacă te iei la trântă cu ele, şi provoacă acea melancolică înăcrire care este urmarea oricărei ambiţii nemăsurate: până şi credinţa lui se clătina, odată cu zdruncinarea încrederii în propria sa valoare de autor, iar alinările dăruite de speranţa creştinească în nemurire păreau a se bizui pe nemurirea tratatului încă nescris, *Cheia tuturor mitologiilor*. În ce mă priveşte, mă doare inima pentru el. În cel mai fericit caz, ai parte de un destin neplăcut dacă eşti ceea ce numim om cu învăţătură înaltă şi totuşi nu te bucuri de ea; dacă asişti la acest mare spectacol al vieţii şi niciodată nu te eliberezi de micul tău eu înfometat şi tremurând; dacă niciodată nu te absoarbe pe de-a-ntregul slava aflată sub ochii tăi, şi niciodată conştiinţa ta nu se preface, sub văpaia extazului, în însufleţirea unui ideal, în ardoarea unei pasiuni, în energia unei acţiuni, ci rămâi mereu şcolăresc şi neinspirat, ambiţios şi timid, scrupulos şi cu vedere slabă.

Mă tem că şi dacă ar fi devenit decan sau chiar episcop, tot nu s-ar fi schimbat mare lucru din nesiguranţa domnului Casaubon. Fără îndoială, vreun grec antic a relevat că îndărătul măştii grandioase şi a vorbirii pompoase, se află întotdeauna sărmanii noştri ochi mici, cătând ca de obicei, şi buzele noastre timorate, pe care voinţa, plină de nelinişte, le ţine mai mult sau mai puţin în frâu.

Acestui domeniu mintal, înscris pe hartă cu un sfert de veac în urmă, sensibilităţilor astfel zăgăzuite, domnul Casaubon se gândise să le anexeze fericirea alături de o tânără mireasă fermecătoare, dar chiar înainte de cununie, aşa cum am văzut, se pomenise pradă unei noi depresiuni, devenind conştient că noua beatitudine nu era chiar atât de mulţumitoare pentru el. Inima îl trăgea îndărăt, către deprinderile vechi, mai uşoare. Şi cu cât se-afunda mai mult în traiul domestic, nevoia de a se achita de îndatoriri şi de a acţiona cu decenţă se dovedea mai puternică decât orice alte satisfacţii. Căsătoria, ca şi religia şi erudiţia, ce spun eu, ca însăşi vocaţia de autor, aveau menirea de a deveni o cerinţă exterioară, şi Edward Casaubon era înclinat să îndeplinească toate cerinţele. Până şi atragerea în mod util a Dorotheei în studiile lui, conformă cu intenţia formulată înainte de căsătorie, părea un efort pe care se simţea mereu tentat să-l amâne şi, dacă ea n-ar fi stăruit, s-ar fi putut să nu-l înceapă niciodată. Dar Dorothea reuşise să transforme într-o deprindere firească prezenţa ei la o oră matinală în bibliotecă, unde lua loc fie pentru a citi cu glas tare, fie spre a i se da texte de copiat. Munca fusese mai uşor de definit, fiindcă domnul Casaubon îşi concretizase o intenţie imediată: urma să alcătuiască un nou *Parergon*, o mică monografie asupra câtorva indicaţii recent descoperite, privitoare la misterele egiptene, prin care s-ar fi putut corecta anumite aserţiuni ale lui Warburton. Referinţele erau extensive până şi în acest domeniu, dar nu chiar nelimitate; iar textele urmau să fie redactate sub forma în care avea să le purice Brasenose, precum şi o posteritate mai puţin formidabilă. Aceste minore producţii monumentale îl stimulau totdeauna pe

domnul Casaubon; digestia devenea mai dificilă din pricina interferenţei citatelor sau în urma rivalităţii frazelor dialectice, care se ciocneau sonor între ele, în crierul lui. Şi, de la bun început, lucrarea trebuia să aibă o dedicaţie latinească, în privinţa căreia domnea o totală incertitudine, cu excepţia faptului că nu avea să fie adresată lui Carp: domnului Casaubon îi provoca un regret înveninat faptul că odată îi aşternuse lui Carp o dedicaţie în care îl trecuse pe acest membru al regnului animal printre *viros nullo aevo pirituros*2 o greşeală care, incontestabil, avea să-l facă pe cel ce scrisese dedicaţia susceptibil de ridiculizările posterităţii; ba chiar şi în prezent ar fi putut să stârnească chicotelile lui Pike şi Tench.

Astfel domnul Casaubon se afla într-una dintre perioadele lui cele mai agitate şi, aşa cum am început să spun cu puţin mai-nainte, Dorothea i se alătura devreme în bibliotecă, unde soţul lua singur micul dejun. La vremea acea, Celia făcea a doua ei vizită la Lowick, probabil ultima înainte de căsătorie, şi se afla în salon, aşteptându-l pe *Sir* James.

Dorothea învăţase să citească după anumite semne stările sufleteşti ale soţului ei şi îşi dădea seama că în ultimul ceas dimineaţa devenise mai pâcloasă pentru el. Se îndrepta în tăcere spre pupitrul ei, când studiosul grăi, pe tonul acela distant care implică eliberarea de o îndatorire dezagreabilă:

— Dorothea, ai acolo o scrisoare pentru tine, ataşată la o misivă adresată mie.

Era o scrisoare pe două file, şi se uită imediat la semnătură.

— De la domnul Ladislaw! Ce poate avea să-mi spună! exclamă ea, pe un ton se surpriză plăcută.

Dar, uitându-se la domnul Casaubon, adăugă:

— Îmi închipui despre ce ţi-a scris.

— Dacă vrei, poţi citi scrisoare, rosti domnul Casaubon, indicând-o sever cu pana şi fără a se uita la plic. Pot însă prea bine să-ţi declar dinainte că sunt nevoit să refuz propunerea sa de a ne face o vizită aici. Am

convingerea că nu pot fi acuzat dacă doresc să dispun de un răstimp complet scutit de asemenea distrageri, care au fost până astăzi inevitabile, mai cu seamă din partea unor oaspeţi a căror vivacitate dezordonată face din prezenţa lor o corvoadă.

Între Dorothea şi Casaubon nu mai avusese loc nicio ciocnire de la acea mică explozie din Roma, care lăsase urme atât de puternice în mintea ei, încât de-atunci preferase să-şi strunească emoţia, decât să rişte consecinţele, dându-i frâu liber. Dar această anticipare iritată a faptului că ar putea dori vizite care să-i fie dezagreabile soţului său, această gratuită apărare împotriva vreunei pretenţii egoiste din partea ei, era un ghimpe prea ascuţit ca să mai mediteze asupra lui înainte de a-şi vărsa focul stârnit de înţepătură. Dorothea îşi spunea că ar fi putut fi răbdătoare cu John Milton, dar nu şi l-ar fi imaginat niciodată comportându-se astfel, şi, pentru o clipă, domnul Casaubon îi păru vinovat de o stupidă lipsă de discernământ şi odios de nedrept. Mila, acel „prunc nou-născut”, care treptat avea s-o facă să-şi stăpânească multe furtuni lăuntrice nu-şi „sunase goarna” în împrejurarea aceea. Cu primele cuvinte, rostite pe un ton care îl ustură, îl făcu pe domnul Casaubon să tresară, şi s-o măsoare cu privirea, înfruntându-i mânia din ochi.

— De ce pui pe seama dorinţelor mele orice lucru care te-ar sâcâi? Îmi vorbeşti de parcă aş fi un adversar cu care eşti nevoit să te baţi. Aşteptă măcar până ce vei fi sigur că îmi consult propria mea plăcere fără a ţine seama de a dumitale.

— Dorothea, te pripeşti, răspunse nervos domnul Casaubon.

Hotărât, femeia asta era prea tânără pentru a se situa la nivelul formidabil cerut de căsnicie – măcar dacă ar fi fost palidă, cu trăsături şterse şi ar fi acceptat totul drept bun şi aprobat.

— Cred că şi dumneata te-ai pripit mai întâi cu falsele supoziţii făcute asupra simţirii mele, replică Dorothea, pe acelaşi ton.

Văpaia încă nu se risipise, şi gândi că era meschin din partea soţului ei să nu-i ceară scuze.

— Te rog, să nu mai pomenim nimic despre acest subiect, Dorothea. Nu am nici răgazul, nici energia disponibilă pentru acest gen de dezbateri.

La acest punct domnul Casaubon îşi muie pana în călimară şi se păru că ar vrea să revină la scrisul lui, deşi mâna îi tremura atât de tare încât cuvintele păreau scrise într-un alfabet necunoscut.

Există răspunsuri care, îndepărtând mânia, nu fac decât să o trimită la celălalt capăt al încăperii, şi când vezi înlăturată cu răceală o discuţie, când simţi că dreptatea este cu totul de partea ta, căsnicia te exasperează chiar mai mult decât o dezbatere filosofică.

Dorothea lăsă necitite pe masa de scris cele două scrisori ale lui Ladislaw şi se duse la locul ei; dispreţul şi indignarea din suflet nu-i mai lăsau răgaz pentru lectura misivelor, întocmai cum azvârlim orice mărunţiş pentru care s-ar părea că am fost bănuiţi de cupiditate meschină. Nu ghicea câtuşi de puţin sursele subtile ale indispoziţiei pe care soţul ei o manifesta în faţa acelor scrisori; ştia numai că din pricina lor o jignise. Începu pe dată să lucreze, şi mâna ei nu tremura; dimpotrivă, transcriind citatele ce-i fuseseră date cu o zi înainte, simţea că modelează frumos literele şi i se părea că vede mai limpede ca de obicei construcţia frazelor latine pe care le copia şi pe care începuse să le înţeleagă. În indignarea ei se amesteca un sentiment de superioritate, care, deocamdată se ivea doar în fermitatea trăsăturilor fără a lua încă forma unui glas lăuntric articulat, menit să-l califice pe „activul arhanghel” de altădată drept o făptură jalnică.

Această aparentă linişte domnise vreo jumătate de oră, şi Dorothea nu-şi înălţase ochii de pe masa ei când, deodată, auzi bufnirea zgomotoasă a unei cărţi căzută pe podea şi, întorcând repede capul, îl văzu pe domnul Casaubon pe treptele bibliotecii, încleştându-şi mâinile întinse înainte, ca şi cum vreun rău fizic se abătuse asupra

lui. Sări de la locul ei şi alergă spre el într-o clipită: era evident că abia cu mare caznă izbutea să mai răsufle. Sărind pe un taburet ajunse lângă cotul lui şi spuse, cu tot sufletul topit într-o tandră nelinişte:

— Te poţi rezema de mine, scumpule?

În cele două-trei minute care urmară şi care ei i se părură nesfârşite, domnul Casaubon nu fu în stare să se mişte sau să vorbească, şi horcăia ca să-şi tragă răsuflarea. Când în cele din urmă coborî cele trei trepte şi căzu pe spate în fotoliul încăpător tras de Dorothea la capătul scăriţei, nu mai horcăia, dar părea complet vlăguit şi gata să leşine. Dorothea scutură energic clopoţelul, şi curând domnul Casaubon fu ajutat să se întindă pe canapea: nu leşină şi îşi revenise treptat în simţiri, când intră *Sir* James Chettam, după ce fusese întâmpinat în hol cu vestea că domnul Casaubon „avusese un atac în bibliotecă”.

„Doamne sfinte! exact la ceea ne puteam aştepta!” îl fulgeră un gând. Dacă sufletul lui profetic s-ar fi simţit îmboldit să denumească exact cele petrecute, se pare că „atac” ar fi fost expresia cea mai nimerită pe care ar fi putut-o găsi. Îl întrebă pe valetul care-l informase dacă se trimisese după doctor. Valetul nu ştia că stăpânul lui să mai fi avut vreodată nevoie de doctor; nu ar fi fost totuşi necesar să se trimită după un medic?

Dar când *Sir* James intră în bibliotecă, domnul Casaubon reuşi să-i arate prin vreo câteva semne obişnuita lui politeţe, iar Dorothea care, ca reacţie faţă de prima ei spaimă, îngenunchease şi suspina la căpătâiul lui, se ridică acum şi propuse chiar să plece cineva călare după un medic.

— Vă sfătuiesc să trimiteţi după Lydgate, zise *Sir* James. Mama mea l-a chemat şi l-a găsit deosebit de priceput. De la moartea tatălui meu, avusese o părere proastă despre medici.

Dorothea apelă la soţul ei, şi acesta făcu un semn tăcut de încuviinţare. Astfel se trimise după domnul Lydgate, care sosi uimitor de grabnic, deoarece mesagerul – un om de-al lui *Sir* James Chettam şi care-l cunoştea pe

domnul Lydgate – îl întâlnise ducându-şi calul de căpăstru, de-a lungul şoselei spre Lowick, şi oferindu-i braţul domnişoarei Vincy.

În salon, Celia nu aflase nimic despre nenorocire, până ce nu-i comunicase *Sir* James. După relatarea Dorotheei, boala nu i se părea a fi un atac, totuşi, ceva „de aceeaşi natură”,

— Sărmana, scumpă Dodo – ce înfiorător! exclamă Celia, simţindu-se îndurerată pe cât îi îngăduia starea ei de perfectă fericire.

Mâinile-i mici îi erau încleştate şi împreunate de mâna lui *Sir* James, la fel cum staminele sunt învăluite de un caliciu generos.

— Îmbolnăvirea domnului Casaubon e foarte neplăcută; eu însumi nu l-am simpatizat niciodată. Şi cred că nu ţine la Dorothea; nici pe jumătate cât ar merita şi s-ar cădea să ţină, fiindcă sunt sigur că nicio altă femeie nu l-ar fi vrut de bărbat – crezi că alte fete l-ar fi luat?

— Totdeauna am considerat că sora dumitale a făcut un sacrificiu oribil, mărturisi *Sir* James.

— Da. Dar biata Dodo nu a fost niciodată la fel cu ceilalţi oameni şi cred că nu va fi nicicând.

— Este o făptură nobilă, spuse *Sir* James, cu loialitate. Cu puţine clipe în urmă, îşi întărise această părere, văzând cu Dorothea îşi strecoară cu tandreţe braţul sub ceafa soţului ei şi îl priveşte cu nespusă mâhnire. Nu ştia cât de multă căinţă se ascundea în mâhnirea aceea.

— Da, glăsui Celia, gândindu-se că era foarte frumos din partea lui *Sir* James să vorbească astfel, dar că el unul nu s-ar fi simţit la largul lui cu Dodo. Să mă duc la ea? Crezi că i-ar ajuta cu ceva?

— Cred că ar fi bine să te duci să o vezi înainte de venirea lui Lydgate, încuviinţă *Sir* James, mărinimos. Numai să nu stai mult.

După ce Celia se îndepărtă, *Sir* James se plimbă în sus şi-n jos prin încăpere, amintindu-şi ce simţise când auzise prima oară de logodna Dorotheei şi încercând din

nou dezgustul trezit de indiferenţa domnului Brooke. Dacă domnul Cadwallader – dacă toţi ceilalţi ar fi privit chestiunea la fel ca el, *Sir* James, căsătoria ar fi putut fi împiedicată. Era curată păcătoşenie să laşi ca o fată să decidă orbeşte destinul în asemenea fel, fără a face niciun efort pentru a o salva. *Sir* James încetase de mult să încerce vreun regret personal: inima lui era mulţumită cu logodna cu Celia. Avea însă o fire cavalerească (oare slujirea dezinteresată a femeii nu figura printre gloriile ideale ale vechilor cavaleri?); iubirea lui neluată în seamă nu se prefăcuse în amărăciune; şi stingerea ei lăsase miresme dulci – amintiri diafane, care învăluiau icoana Dorotheei, sfinţindu-i memoria. Putea să simtă faţă de ea o prietenie frăţească, interpretându-i acţiunile cu generoasă sinceritate.

2 Bărbaţii ce în veac nu vor pierii (lat.) (n.t.).

XXX

*Qui veut délasser hors de propos, lasse.*3

Domnul Casaubon nu mai suferi un al doilea atac, şi peste câteva zile începu să revină la starea sa obişnuită.

Dar Lydgate părea să judece cazul lui vrednic de mare atenţie. Nu numai că-şi folosea stetoscopul (care la vremea aceea nu devenise un instrument curent în practica medicală), dar stătea liniştit lângă pacientul lui şi-l urmărea. La întrebările domnului Casaubon despre starea sa, răspundea că sursa bolii o reprezintă eroarea comună în care cad intelectualii – o sârguinţă prea zeloasă şi monotonă, iar remediul constă în rezumarea la o muncă mai moderată şi în căutarea plăcerilor variate oferite de repaus. Domnul Brooke, care într-una dintre aceste ocazii se găsea alături, sugeră ca domnul Casaubon să se ducă la pescuit, cum făcea domnul Cadwallader, şi să-şi organizeze un atelier pentru strunjit, să facă jucării, picioare de mese şi soiul acesta de lucruri.

— Pe scurt, îmi recomandaţi să anticipez căderea în a

doua copilărie, grăi bietul domn Casaubon, cu oarecare amărăciune. Lucrurile acestea – adăugă el, uitându-se la Lydgate – mi-ar aduce o relaxare de felul celei procurate de scărmănatul lânii pentru deţinuţii unei case de corecţie.

— Mărturisesc, zâmbi Lydgate, că amuzamentul constituie o prescripţie mai degrabă nesatisfăcătoare. E ca şi cum le-ai recomanda oamenilor să fie bine dispuşi. Poate că e preferabil să vă recomand să vă împăcaţi cu o oarecare plictiseală, decât să vă vedeţi mai departe de muncă.

— Da, da, aprobă domnul Brooke. Cere-i Dorotheei să joace table cu dumneata, serile. Şi mingea-cu-pene, uite – nu cunosc un joc mai frumos decât acesta, pentru ceasurile zilei. Şi s-a menţinut cu toate schimbările modei. Nici vorbă, s-ar putea ca ochii dumitale să nu reziste la aşa ceva, Casaubon. Dar trebuie să-ţi ieşi din înţepeneală, ştii. Poftim, te-ai putea apuca de vreun studiu uşor: uite, conhiologia4, de pildă, cred că trebuie să fie un studiu uşor. Sau pune-o pe Dorothea să-ţi citească lucruri plăcute: Smollett5, *Roderick Random, Humphrey Clinker*; e adevărat că folosesc un limbaj cam verde, dar acum că e măritată, poate citi orice, ştii. Îmi aduc aminte că m-au făcut să mă prăpădesc de râs – e acolo o parte nostimă despre nădragii unui surugiu. În zilele de azi nu mai avem asemenea umor. Eu unul am trecut prin toate poveştile astea, dar pentru dumneata ar putea fi ceva destul de nou.

„La fel de nou ca şi mâncatul scaieţilor”, ar fi fost răspunsul care-ar fi exprimat simţirile domnului Casaubon. El însă făcu o plecăciune resemnată, cu respectul cuvenit unchiului soţiei sale, remarcând că, neîndoielnic, operele menţionate „au slujit ca resursă pentru o anumită categorie de minţi”.

— Vezi dumneata, i se adresă capabilul magistrat lui Lydgate, după ce ieşiseră din încăpere, Casaubon e niţel cam îngust: îl pui în încurcătură când îi interzici munca lui specifică; cred că va aduce într-adevăr contribuţii foarte profunde – pe linia cercetării, ştii. Eu unul nu aş ceda niciodată acestei preocupări; totdeauna am fost uşuratic.

Dar pe un ecleziast îl leagă un nod ceva mai strâns. Dacă ar fi numit episcop, ce mai! — a scris un pamflet foarte bun în favoarea lui Peel. Dacă ar fi numit episcop ar avea parte de mai multă mişcare, şi de mai multă pompă – n-ar mai fi atât de uscat! Îţi recomand însă să vorbeşti cu doamna Casaubon. Este destul de inteligentă pentru a înţelege, aşa e nepoata mea. Spune-i că soţul ei are nevoie de animaţie, de divertisment; pune-o la curent cu tactica distracţiilor.

Chiar şi fără sfatul domnului Brooke, Lydgate luase hotărârea de a vorbi cu Dorothea. Ea nu fusese de faţă când unchiul ei făcuse sugestiile acelea plăcute cu privire la modul în care ar putea fi înviorată viaţa de la Lowick, dar de obicei se afla la căpătâiul soţului său, iar semnele sincere de intensă îngrijorare, vădite pe chipul şi în glasul ei în legătură cu tot ce putea afecta mintea sau sănătatea lui, alcătuiau o dramă a cărei desfăşurare Lydgate era înclinat să o urmărească. Îşi zicea că nu face decât bine dezvăluindu-i adevărul cu privire la probabilităţile de viitor ale domnului Casaubon, dar socotea totodată că ar fi interesant să aibă cu ea o convorbire confidenţială. Unui medic îi place să facă observaţii psihologice şi, câteodată, urmându-şi cercetările, se lasă uşor ispitit să se lanseze în profeţii grave, pe care viaţa şi moartea le zădărnicise ca pe-o nimica toată. Lydgate satirizase adeseori aceste precizări gratuite şi intenţiona acum să se ferească de ele.

Întrebă de doamna Casaubon dar, după ce află că ieşise la plimbare, se pregăti să plece, când tocmai apărură Dorothea şi Celia, îmbujorate amândouă de lupta cu vântul de martie. Când Lydgate o rugă să stea de vorbă cu el între patru ochi, Dorothea deschise uşa bibliotecii, care se nimerise să fie cea mai apropiată încăpere, fără să se gândească în clipa aceea la altceva decât la ce-ar putea spune doctorul despre domnul Casaubon. Era pentru prima dată că intra în acea cameră de când se îmbolnăvise soţul ei, şi servitorul nu se obosise să deschisă obloanele. Pe îngustele *oberlichturi* se strecura însă lumină suficientă pentru a citi.

— Nădăjduiesc că lumina această sumbră nu vă

supără, zise Dorothea, oprindu-se în picioare în mijlocul încăperii. Odată ce aţi interzis lecturile, biblioteca a fost scoasă din uz. Dar sper că domnul Casaubon va fi în curând din nou aici. Starea lui nu prezintă ameliorări?

— Ba da, ameliorări mult mai rapide decât m-am aşteptat la început. Într-adevăr, aproape că şi-a redobândit sănătatea obişnuită.

— Vă temeţi de o revenire a bolii? întrebă Dorothea, a cărei ureche ageră prinsese o anumită semnificaţie în tonul lui Lydgate.

— Asupra unor astfel de cazuri este deosebit de greu să te pronunţi, replică Lydgate. Singurul punct asupra căruia pot emite o opinie certă este că ar fi de dorit să vegheaţi cu atenţie, ca nu cumva domnul Casaubon să-şi încordeze, sub vreo formă sau alta, energia nervoasă.

— Vă implor să-mi vorbiţi absolut deschis, i se adresă Dorothea, pe un ton rugător. Nu pot suporta gândul că s-ar putea să existe vreun element ignorat de mine care, dacă l-aş fi cunoscut, m-ar fi determinat să acţionez în mod diferit.

Cuvintele ţâşniră ca un strigăt: evident era glasul vreunei stări de spirit care o afectase recent.

— Luaţi loc, adăugă, aşezându-se şi ea pe cel mai apropiat fotoliu şi aruncându-şi boneta şi mănuşile, cu acea instinctivă abandonare a formalismului manifestată când se dezbate o mare problemă de viaţă.

— Ceea ce-mi spuneţi acum îmi justifică punctul de vedere, zise Lydgate. Cred că menirea unui medic este, pe cât se poate, tocmai aceea de a împiedica naşterea unor asemenea regrete. Vă rog să ţineţi însă seama că domnul Casaubon reprezintă unul dintre acele cazuri în care este nespus de dificil să dai un verdict asupra finalului. S-ar putea prea bine să trăiască încă cincisprezece ani, ba chiar mai mult, fără ca sănătatea să i se înrăutăţească.

Dorothea pălise puternic şi, când Lydgate se opri, şopti:

— Vreţi să spuneţi dacă suntem foarte grijulii.

— Da, dacă luaţi aminte să nu treacă prin agitaţii

mentale de niciun fel, şi dacă aveţi grijă să nu lucreze cu un zel excesiv.

— Ar fi foarte nenorocit dacă ar trebui să renunţe la munca lui, răspunse Dorothea, prevăzând într-o străfulgerare că pentru soţul ei asta ar însemna o calamitate.

— Sunt conştient de acest lucru. Singura soluţie este să încercăm, pe toate căile directe şi indirecte, să introducem moderaţie şi varietate în ocupaţiile lui. Dacă se menţine un concurs favorabil de împrejurări, după cum am spus, nu există nicio primejdie imediată din partea acelei afecţiuni cardiace care cred că a fost cauza recentului atac. Pe de altă parte, este posibil ca afecţiunea să evolueze mai rapid: avem de-a face cu unul dintre cazurile în care moartea intervine câteodată subit. Nu trebuie neglijat nimic din ce ar putea împiedica un asemenea deznodământ.

Se lăsă o tăcere în care Dorothea rămase ca o stană de piatră, deşi viaţa pulsa în ea atât de intens, încât niciodată până atunci mintea ei nu mai parcurse în zbor, într-un răstimp aşa de scurt, atâtea scene şi argumente.

— Ajută-mă, te rog, rosti ea, în cele din urmă, cu glas la fel de scăzut. Spune-mi ce pot face.

— Ce părere aveţi despre o călătorie în străinătate? Aţi fost recent la Roma, mi se pare.

Amintirile care făceau ca această soluţie să fie cu totul lipsită de speranţă stârniră un nou vârtej de asociaţii, care o smulse pe Dorothea din palida ei imobilitate.

— A, asta nu ar servi la nimic – ar fi mai rău decât orice – glăsui ea, pierdută ca un copil, în timp ce lacrimile i se scurgeau pe obraji. Nu ar fi de niciun folos să-i indicaţi ceva ce nu i-ar face plăcere.

— Aş vrea să vă fi putut cruţa această durere, zise Lydgate, profund mişcat, minunându-se totuşi de căsnicia ei. Femei ca Dorothea nu intraseră în tradiţiile lui.

— Ai procedat bine vorbindu-mi deschis. Îţi mulţumesc că mi-ai înfăţişat adevărul.

— Aş dori să înţelegeţi că nu voi pomeni nimic din

toate acestea domnului Casaubon personal. Cred că pentru dânsul este de dorit să nu ştie nimic mai mult decât până acum: doar că nu trebuie să se surmeneze şi că trebuie să respecte anumite reguli. Orice îngrijorare ar avea tocmai efectul nedorit.

Lydgate se ridică şi Dorothea se sculă mecanic, odată cu el, descheindu-şi pelerina şi aruncând-o de parcă ar fi sufocat-o. Doctorul făcu o plecăciune şi dădu să plece, când un impuls care s-ar fi prefăcut într-o rugăciune dacă ar fi fost singură, o făcu să rostească, cu un suspin în glas:

— Ah, dumneata eşti om înţelept, nu-i aşa? Ştii totul despre viaţă şi despre moarte. Dă-mi un sfat. Spune-mi, ce-aş putea face? A trudit întreaga lui viaţă şi păstrează aceeaşi intenţie şi pentru viitor. Nu are nicio altă preocupare. Şi mie nu-mi pasă de nimic altceva….

Ani de zile după aceea, Lydgate avea să-şi amintească impresia pe care i-a produs-o acel apel involuntar – acel strigăt de la suflet la suflet, impulsionat de conştiinţa că amândoi, făpturi cu firi înrudite, înfruntau acelaşi mediu ostil, aceeaşi viaţă tulbure, luminată de scăpărări răzleţe. Dar ce putea el să-i spună în clipa aceea afară de faptul că are să-l vadă din nou a doua zi pe domnul Casaubon?

După plecarea lui Lydgate, lacrimile Dorotheei ţâşniră năvalnic şi o uşurară de apăsarea ce-o înăbuşea. Apoi îşi şterse ochii, îşi aminti că nu are voie să-şi trădeze deznădejdea în faţa soţului ei, şi-şi roti privirea prin încăpere, spunându-şi că trebuie să-i dea dispoziţii servitorului să facă curăţenie ca de obicei, deoarece domnul Casaubon ar putea dori dintr-o clipă într-alta să intre acolo. Pe masa lui de scris zăceau scrisori pe care le lăsase neatinse din dimineaţa când căzuse la pat şi, printre ele, după câte îşi amintea bine Dorothea, se aflau şi misivele tânărului Ladislaw; cea adresată ei rămăsese încă nedeschisă. Asociaţiile trezite de scrisorile acelea deveniseră şi mai dureroase după atacul subit, pe care poate că şi agitaţia provocată de izbucnirea ei contribuise să-l dezlănţuie: va fi timp să le citească atunci când aveau

să-i fie din nou înmânate, şi nu era deloc dispusă să le scoată acum din bibliotecă. Îi veni însă în gând că ar putea să le pună deoparte, ca să nu cadă din nou sub ochii domnului Casaubon; oricare ar fi fost pricina supărării resimţite la citirea lor, trebuia, dacă se putea, să nu mai fie sâcâit; şi ochii ei parcurseră mai întâi scrisoarea adresată soţului, ca să se încredinţeze dacă e sau nu necesar să răspundă, în scopul de a împiedica o vizită jignitoare.

Will scria de la Roma, şi începea prin a declara că obligaţiile lui faţă de domnul Casaubon erau prea profunde, pentru ca orice mulţumiri să nu pară neînsemnate. Hotărât că, dacă nu s-ar fi arătat recunoscător, ar fi însemnat să fie nemernicul cel mai sărac cu duhul care ar fi găsit vreodată un prieten generos. A se pierde în cuvinte de mulţumire ar fi fost totuna cu a spune: „Sunt onest”. Dar Will ajunsese să priceapă că defectele lui – defecte subliniate adesea de domnul Casaubon în persoană – necesitau, pentru îndreptarea lor, acea poziţie mai fermă pe care generozitatea rudei sale o împiedicase până atunci să se afirme. Nutrea convingerea că şi-ar putea exprima cel mai bine recunoştinţa, dacă aşa ceva ar fi fost posibil – vădind totodată şi roadele educaţiei pentru care era îndatorat – dacă pe viitor ar mai înceta să mai accepte deplasarea, în direcţia lui, a unor fonduri asupra cărora alţii puteau emite pretenţii mai îndreptăţite. Venea în Anglia ca să-şi încerce norocul, aşa cum erau siliţi să facă mulţi alţi tineri al căror unic capital consta din creierul lor. Prietenul său Naumann dorise să-l însărcineze cu remiterea tabloului „Disputa” – pânză pictată pentru domnul Casaubon, cu a cărui învoire, precum şi cu a doamnei Casaubon urma să le aducă personal lucrarea. O scrisoare adresată la Poste Restante, la Paris, în termen de două săptămâni urma să-l oprească – dacă era necesar – să sosească într-un moment nepotrivit.

Ataşa o scrisoare pentru doamna Casaubon, în care continua o discuţie despre artă începută la Roma.

Deschizând scrisoarea adresată ei, Dorothea văzu că era o însufleţită continuare a mustrărilor pe care tânărul i

le făcuse pentru fanatica ei compasiune şi pentru îndărătnica ei lipsă de încântare care o împiedica să ia lucrurile aşa cum sunt: scrisoarea era o revărsare a vivacităţii lui tinereşti; cu neputinţă s-o citească pe loc. Începu imediat să cântărească în ce mod trebuia să acţioneze cu privire la cealaltă scrisoare; poate că mai era timp să-l împiedice pe Will să vină la Lowick. Dorothea sfârşi prin a-i da scrisoarea unchiului ei, care se mai afla în casă, rugându-l să-l înştiinţeze pe Will că domnul Casaubon fusese bolnav şi starea sănătăţii lui nu-i îngăduia să primească niciun musafir.

Nimeni nu se arăta mai grabnic dispus să scrie o epistolă decât domnul Brooke: pentru el unica dificultate era aceea de a compune o scrisoare scurtă, şi când încerca aşa ceva, ideile i se lăbărţau pe trei pagini largi şi pe feţele interioare. O asigură cu simplicitate pe Dorothea:

— Nicio grijă, o să-i scriu, scumpa mea. Tânărul are o mare inteligenţă – acest june Ladislaw e un tânăr care o să-şi croiască drum în viaţă, asta ţi-o spun eu. E o scrisoare bună – vădeşte simţul lui de înţelegere a lucrurilor, ştii. Oricum, am să-l informez despre Casaubon.

Dar vârful penei domnului Brooke era un factor dotat cu gândire proprie; elabora fraze – mai cu seamă din cele binevoitoare – mai înainte ca restul minţii sale să le poate ajunge din urmă aşa cum s-ar fi cuvenit. Pana exprima singură regrete şi propunea unele soluţii care, când le citea domnul Brooke, păreau meşteşugit formulate – reprezentând, în mod surprinzător, exact ceea ce trebuia spus, şi urmând să determine o consecinţă la care nici nu se gândise. În cazul de faţă, pana lui găsea că era mai mare păcatul ca tânărul Ladislaw să nu răsară pe meleagurile lor tocmai la vremea aceea, pentru ca domnul Brooke să-l poate cunoaşte mai temeinic şi să poată discuta pe îndelete despre îndelung neglijatele desene cu subiecte italiene; de asemenea, pana exprima un interes atât de viu faţă de un tânăr care păşea în viaţă cu un stoc de idei personale – încât, până la capătul celei de-a doua file, tot pana îl convinsese pe domnul Brooke să-l invite pe

tânărul Ladislaw – de vreme ce tot nu putea fi primit la Lowick – să vină la Tipton Grange. De ce nu? Puteau găsi o sumedenie de lucruri de făcut, şi perioada aceea era tocmai una de deosebită dezvoltare – orizontul politic se lărgea – pe scurt, pana domnului Brooke se avânta într-un mic discurs pe care îl redactase nu de mult pentru acel organ publicat în condiţii imperfecte, *Pionierul din Middlemarch*. În timp ce domnul Brooke pecetluia această scrisoare, se simţea cuprins de efuziune şi de un aflux de proiecte ceţoase: un tânăr capabil de a da formă ideilor; *Pionierul* menit să croiască poteca unui nou candidat, valorificarea documentelor personale – cine ştie ce-ar putea ieşi din toată treaba asta? Dat fiind că Celia urma să se mărite curând, ar fi fost foarte plăcut să aibă la masa lui un tânăr, măcar pentru o bucată de vreme.

Dar plecă fără a-i spune Dorotheei ce înşirase în scrisoare, fiindcă ea era preocupată de îngrijirile date soţului ei şi – la urma urmei, lucrurile acelea nu prezentau importanţă pentru ea.

3 Cine vrea să se destindă la timp nepotrivit, oboseşte (fr.) (n.t.).

4 Studiul scoicilor (n.t.).

5 *Tobias Smollett* (1731-1771), cunoscut scriitor englez; romancier, poet satiric şi dramaturg (n.t.).

XXXI

Vei şti al clopotului dangăt imens,
Prea vast să-i dai imbold? Ci doar un flaut
Să cânte-n fin metal: ager s-asculţi
Până ce-o curge viu nota – argintiu
Ton. Tremura-va-apoi clopotul vast,
Masa, cu unde mii, va da răspuns
În jos, dulce unison.

În seara aceea, Lydgate îi vorbi domnişoarei Vincy despre doamna Casaubon şi puse un anumit accent pe puternicul sentiment ce părea să-l nutrească pentru acel

soţ formalist şi studios, cu treizeci de ani mai în vârstă decât ea.

— Bineînţeles că e devotată soţului ei, zise Rosamunda, dând a înţelege că e lucrul cel mai firesc, idee pe care omul de ştiinţă o privea ca pe cea mai drăgălaşă trăsătură a unei femei.

Dar, în acelaşi timp, fata se gândea că nu era o situaţie prea tristă să fii stăpână la Lowick Manor, şi să ai un bărbat care prezintă perspectiva de a muri curând.

— O găseşti foarte frumoasă?

— Desigur că e frumoasă dar nu m-am gândit la asta, o asigură Lydgate.

— Presupun că dacă te-ai fi gândit ar fi însemnat o atitudine neprofesională, însinuă Rosamunda, făcând gropiţe în obraji. Dar ce iute se mai lărgeşte clientela dumitale! Cred că mai înainte ai fost chemat la Chettam, şi acum la Casauboni.

— Da, zise Lydgate, pe un ton de recunoaştere forţată. Dar în realitate îmi place mai puţin să tratez asemenea oameni, decât pacienţii mei săraci. Cazurile lor sunt mai monotone şi trebuie să asculţi cu respect diferite absurdităţi.

— Nu mai multe decât în Middlemarch, spuse Rosamunda. Şi cel puţin te plimbi pe coridoare largi şi pretutindeni te întâmpină mireasma petalelor de trandafir.

— Asta e adevărat, *Mademoiselle* de Montmorency, grăi Lydgate, aplecându-şi capul şi ridicând cu degetul inelar gingaşa batistă aflată în gura săculeţului, ca şi cum s-ar fi desfătat cu mireasma ei, în timp ce o privea pe tânără zâmbind.

Dar acest agreabil spirit de dezinvoltă neangajare cu care Lydgate dădea târcoale în jurul florii din Middlemarch nu putea să dureze la nesfârşit. În oraşul acela nu existau posibilităţi mai mari decât în altul de a-ţi găsi o izolare socială, şi două persoane care flirtau cu perseverenţă nu puteau cu niciun chip să scape de diferite încurcături, greutăţi, lovituri, ciocniri, mişcări, prin mijlocirea cărora lucrurile merg mai departe. Orice făcea domnişoara Vincy,

trebuia neapărat să fie remarcat, iar persoana ei se bucura poate de şi mai multă atenţie din partea admiratorilor şi a criticilor, fiindcă tocmai atunci doamna Vincy, după oarecare luptă, plecase pentru o bucată de vreme cu Fred la Stone Court, întrucât nu avea alt mijloc de a-l mulţumi pe bătrânul unchi, şi totodată, pentru a-l păzi pe fiul ei de Mary Garth care, pe măsură ce boala lui Fred se risipea, apărea drept o noră tot mai puţin dezirabilă.

Mătuşa Bulstrode, bunăoară, venea ceva mai des pe la Lowick Gate, ca să o vadă pe Rosamunda, acum că era singură. Căci doamna Bulstrode nutrea sentimente de adevărată soră pentru fratele ei; îşi spunea mereu că ar fi putut face un mariaj mai bun, totuşi ţinea mult la copii. Doamna Bulstrode era de multă vreme intimă cu doamna Plymdale. Împărtăşeau aproape aceleaşi preferinţe în materie de mătăsuri, modele pentru lenjerie, porţelanuri şi clerici; îşi făceau confidenţe cu privire la micile tulburări intervenite în sănătatea lor şi la rânduielile gospodăreşti, iar feluritele mici aspecte prin care doamna Bulstrode îşi vădea superioritatea – anume, mai multă seriozitate, mai multă admiraţie pentru intelect, şi o casă situată afară din oraş – slujeau câteodată să dea culoare conversaţiei lor, fără a le dezbina însă: amândouă erau femei bine intenţionate, dar îşi cunoşteau prea puţin propriile ţeluri.

Doamna Bulstrode, făcându-i o vizită matinală doamnei Plymdale, spusese în treacăt că nu poate rămâne mai mult, deoarece se duce să o vadă pe biata Rosamunda.

— De ce spui „biata Rosamunda”? întrebă doamna Plymdale, o femeiuşcă scundă, cu ochi rotunzi, ca un şoim îmblânzit.

— E atât de drăgălaşă şi a fost crescută cu atâta nesocotinţă! Ştii, mama ei are întotdeauna aerul acela de uşurătate care mă determină să-mi fac griji pentru soarta copiilor.

— Ei bine, Harriet, dacă se cade să-mi rostesc gândul, glăsui cu emfază doamna Llymdale, trebuie să mărturisesc că toată lumea presupune că tu şi cu domnul Bulstrode sunteţi încântaţi de cele întâmplate, pentru că

aţi făcut tot ce-aţi putut ca să-l susţineţi în carieră pe domnul Lydgate.

— Selina, ce vrei să spui? întrebă doamna Bulstrode, cu mirare neprefăcută.

— Nu că nu m-aş bucura sincer pentru Ned, urmă doamna Plymdale. Hotărât că lui îi dă mâna mai curând decât altor persoane să ţină trena potrivită unei asemenea neveste, dar aş dori să-şi îndrepte privirile în altă parte. Totuşi, o mamă are şi ea neliniştile ei, pentru că alţi tineri, ca urmare a unui asemenea fapt, ar păşi pe calea dezmăţului. Pe lângă aceasta, dacă aş fi obligată să vorbesc, aş spune că nu îndrăgesc străinii proaspăt picaţi într-un oraş.

— Nu ştiu, Selina, zise doamna Bulstrode, vorbind la rândul ei apăsat. Cândva şi domnul Bulstrode a fost un străin aici. Avram şi Moise au fost străini în ţara lor, şi suntem povăţuiţi să-i întâmpinăm pe străini ca nişte gazde. Mai cu seamă, adăugă după o scurtă pauză, când nu li se poate găsi niciun cusur.

— Nu vorbeam în sens religios, Harriet. Vorbeam ca mamă.

— Selina, sunt sigură că nu m-ai auzit niciodată rostind vreun cuvânt împotriva măritişului vreunei nepoate de-a mele cu fiul tău.

— A, pe domnişoara Vincy o stăpâneşte trufia – sunt sigură că nu e nimic altceva la mijloc, zise doamna Plymdale, care până atunci nu-i făcuse încă niciodată confidenţe complete Harrietei pe tema aceea. Niciun tânăr din Middlemarch nu e de ajuns de bun pentru ea; am auzit-o pe maică-sa pretinzând una ca asta. Cred că asemenea îngâmfare nu vădeşte spirit creştinesc. Dar acum, din toate câte aud, şi-a găsit un bărbat la fel de orgolios ca şi dânsa.

— Nu cumva vrei să afirmi că ar fi ceva între Rosamunda şi doctorul Lydgate? întrebă doamna Bulstrode, simţindu-se umilită din pricina ignoranţei sale.

— E cu putinţă să nu ştii, Harriet?

— A, eu ies în lume atât de puţin: şi nu mă dau în vânt după bârfeli; sincer vorbind, nu ascult niciuna.

Întâlneşti foarte mulţi oameni pe care nu-i înţelegi. Cercul vostru este destul de diferit de relaţiile noastre.

— Bine, dar când e vorba de nepoata voastră şi de marele favorit al domnului Bulstrode – şi al tău, sunt sigură, Harriet… O vreme am crezut că ţi-ai pus ochii pe el pentru Kate, când o mai creşte fata.

— Nu cred că deocamdată poate fi ceva serios între ei, o asigură doamna Bulstrode. Altminteri, cu siguranţă că fratele meu mi-ar fi spus.

— Bine, fiecare se poartă cum crede, dar presupun că nimeni nu-i poate vedea împreună pe Rosamunda şi pe domnul Lydgate fără a-i socoti logodnici. Oricum, nu e treaba mea. Vrei să-ţi arăt modelul de mitene?

După această întrevedere, doamna Bulstrode se duse la nepoata ei, cu mintea împovărată de o nouă greutate. Personal, purta veşminte foarte arătoase, dar observă cu un regret ceva mai pronunţat ca de obicei că Rosamunda, care tocmai intrase în încăpere îmbrăcată într-o rochie de oraş, era gătită aproape la fel de costisitor. Doamna Bulstrode era o ediţie feminină mai mică a fratelui său şi nu avea nimic din paloarea şi tonurile stinse ale soţului ei. Îşi măsură nepoata cu o privire cinstită, deschisă, şi i se adresă fără niciun fel de ocoliş:

— Eşti singură, pe câte văd, scumpa mea, începu ea, rotindu-şi în jur privirea gravă, când intrară împreună în odaia de primire.

Rosamunda era sigură că mătuşa are ceva deosebit să-i spună şi se aşeză alături de ea. Cu toate acestea, ruja de la marginea bonetei Rosamundei răspândea atâta farmec, încât era imposibil să nu doreşti una la fel pentru Kate, iar ochii doamnei Bulstrode, care păstrau destulă agerime, dădură ocolul acelui circuit plisat, în timp ce continua să vorbească:

— Tocmai am auzit despre tine ceva care m-a surprins foarte mult, Rosamunda,

— Ce anume, mătuşă? Ochii Rosamundei colindau de asemeni peste amplul guler brodat al mătuşii.

— Zău dacă-mi vine să cred – să te fi logodit tu fără

să ştiu eu – fără ca taică-tău să-mi spună un cuvânt?

La acest pasaj, ochii doamnei Bulstrode întâlniră în sfârşit pe cei ai Rosamundei, care roşi puternic şi grăi:

— Nu m-am logodit, mătuşă.

— Cum se face, atunci, că fiecare afirmă acest lucru – că tot oraşul numai despre asta vorbeşte?

— Ce flecăreşte oraşul cred are prea puţină importanţă, rosti Rosamunda, satisfăcută în sinea ei.

— Vai, scumpa mea, fii mai chibzuită; nu-ţi dispreţui astfel semenii! Adu-ţi aminte că ai şi trecut de douăzeci şi doi de ani şi nu vei dispune de avere: sunt sigură că tatăl tău nu este în stare să pună nimic deoparte. Domnul Lydgate este un intelectual şi e foarte deştept; ştiu că asta reprezintă o atracţie. Şi mie îmi place să stau de vorbă cu asemenea bărbaţi, iar unchiul tău îl găseşte foarte priceput. Profesia lui însă nu este defel bănoasă aici. Bineînţeles, viaţa pământească nu înseamnă totul, dar rareori un medic are vederi cu-adevărat evlavioase – găseşti la ei prea multă trufie a intelectualului. Iar tu nu eşti făcută să te măriţi cu un om sărac.

— Domnul Lydgate nu este un om sărac, mătuşă. Are rude foarte sus-puse.

— El însuşi mi-a spus că e sărac.

— Asta fiindcă este deprins cu oameni care trăiesc pe picior mare.

— Scumpa mea Rosamunda, tu nu trebuie să te gândeşti la un trai pe picior mare.

Rosamunda lăsă ochii în jos şi se jucă cu săculeţul. Nu era o tânără domnişoară repezită şi nu dădea replici tăioase, dar înţelegea să trăiască după pofta inimii.

— Atunci, e chiar adevărat? întrebă doamna Bulstrode, aruncându-i nepoatei o privire plină de seriozitate. Tu te gândeşti la domnul Lydgate; există o anumită înţelegere între voi, deşi tatăl tău nu are habar. Fii deschisă cu mine, scumpa mea Rosamunda: domnul Lydgate ţi-a cerut într-adevăr mâna?

Sărmana Rosamunda trecea printr-o stare de spirit foarte neplăcută. Privise ca pe ceva foarte firesc

sentimentele şi intenţiile lui Lydgate; acum însă, că mătuşa punea această întrebare, nu-i plăcea că nu e în stare să-i răspundă: „Da”. Mândria ei era rănită, dar obişnuita stăpânire de sine o ajută.

— Te rog să mă scuzi, mătuşă. Aş prefera să nu discut acest subiect.

— Sunt convinsă că nu ţi-ai dăruit inima unui bărbat lipsit de perspective clare, scumpa mea; şi când te gândeşti la cele două propuneri excelente pe care ştiu că le-au refuzat! Una e încă la discreţia ta, dacă n-o vei respinge. Cunosc o fată de o foarte mare frumuseţe care, tot stând să aleagă, a făcut până la urmă un mariaj prost. Domnul Ned Plymdale este un tânăr drăguţ – unii l-ar considera chiar chipeş: şi e fiu unic, iar o afacere cuprinzătoare de soiul ăsta e mai bună decât o profesie liberă. Nu că măritişul ar fi totul pe lume. Aş vrea să cauţi mai întâi calea către Împărăţia Domnului. Dar o fată trebuie să fie stăpână pe propria ei inimă.

— Nu i-aş dărui-o domnului Ned Plymdale în vecii vecilor, dacă ar fi după mine. L-am şi refuzat. Dacă m-aş îndrăgosti, aş iubi o singură dată şi pentru totdeauna, afirmă Rosamunda, încurajată de impresia că e o eroină romantică, şi jucând cu drăgălăşenie acest rol.

— Văd cum stau lucrurile, scumpa mea, zise doamna Bulstrode cu glas melancolic, ridicându-se să plece. Ai îngăduit ca afecţiunea ta să fie angajată, fără a fi împărtăşită.

— Nu, asta nu! exclamă cu energie Rosamunda.

— Atunci, ai chiar deplină încredere că domnul Lydgate nutreşte un sentiment serios pentru tine?

La această întrebare, obrajii Rosamundei fură cuprinşi de o văpaie strălucitoare; se simţea ofensată. Se decise să păstreze tăcere, aşa că mătuşa o părăsi cu-atât mai convinsă.

În treburile lumeşti, care-l lăsau indiferent, domnul Bulstrode era dispus să facă ceea ce-i cerea soţia, şi în împrejurarea amintită, ea dorea, fără a-i expune motivele, ca la primul prilej de conversaţie cu domnul Lydgate să

afle dacă tânărul avea intenţia de a se însura curând. Rezultatul fu o negare categorică. Fiind luat din scurt, după un interogatoriu riguros, domnul Bulstrode o lămuri că Lydgate vorbise aşa cum n-ar fi vorbit un bărbat care ar nutri o afecţiune ce ar putea duce la o căsătorie. Doamna Bulstrode simţea acum că în faţa ei stă o îndatorire serioasă şi puse la cale în curând un *tête-à-tête* cu Lydgate, în cursul căruia trecu de la întrebări asupra sănătăţii lui Fred Vincy şi de la exprimarea sincerei nelinişti resimţite pentru soarta familiei numeroase a fratelui ei, la observaţii cu caracter general asupra pericolelor care-i pândesc pe tineri când e vorba să-şi rânduiască viaţa. Tinerii se dovedesc adesea nechibzuiţi şi prilejuiesc dezamăgiri, dând slabă răsplată pentru ceea ce s-a investit în ei, iar o fată e expusă la multe situaţii imprevizibile care pot să stea în calea perspectivelor ei.

— Îndeosebi când e fermecătoare şi când părinţii ei primesc în casă o societate numeroasă, preciză doamna Bulstrode. Domnii îi acordă atenţie şi o acaparează, de dragul unei simple plăceri de moment, ceea ce îi alungă pe ceilalţi pretendenţi. Cred că este o răspundere copleşitoare, domnule Lydgate, să zădărniceşti perspectivele unei fete.

Aci doamna Bulstrode îşi aţinti ochii asupra doctorului, cu scopul foarte clar de a-i da un avertisment, dacă nu de a-l mustra.

— E limpede, recunoscu Lydgate, uitându-se la ea, poate chiar răspunzând oarecum privirii gazdei. Pe de altă parte, grozav de înfumurat trebuie să mai fie un bărbat care să-şi bage în cap ideea că nu trebuie să acorde atenţie unei tinere domnişoare, ca nu cumva aceasta să se înamoreze de el, sau să nu-şi închipuie ceilalţi aşa ceva.

— Vai, domnule Lydgate, ştii bine ce avantaje prezinţi dumneata. Ştii că tinerii noştri nu se pot măsura cu dumneata. Şi când frecventezi o casă, faptul poate pleda foarte puternic împotriva şansei fetei de a face o partidă bună şi o împiedică să primească alte propuneri, chiar dacă i se cere mâna.

Lydgate se simţea mai puţin flatat de avantajul lui asupra feluriților Orlando din Middlemarch, cât sâcâit de aluziile doamnei Bulstrode. Aceasta ştia că folosise frazeologia impresionantă cerută de împrejurarea aceea specială: întrebuinţând cuvântul superior „pleda”, aruncase un văl nobil asupra unei mulţimi de amănunte destul de evidente.

Lydgate cam fierbea; cu o mână îşi dădu părul peste cap, cu cealaltă scotoci febril prin buzunarul vestei, apoi se aplecă să cheme firavul prepelicar negru, care ghici că se cade să refuze mângâierile lui sterile. Dar doamna Bulstrode, care nu mai avea nicio îndoială că fusese înţeleasă, schimbă cursul discuţiei.

Cred că *Pildele lui Solomon* au omis să arate că, aşa cum guşti prundişul când ai cerul gurii vătămat, tot astfel primeşte o conştiinţă încărcată insinuările. În ziua următoare, domnul Farebrother, despărţindu-se pe stradă de Lydgate, lansă presupunerea că se vor întâlni în cursul serii în casa Vincy. Lydgate răspunse sec că nu – întrucât avea de lucru şi trebuia să renunţe de a mai ieşi serile.

— Cum, ai de gând să te laşi legat de catarg, ‚ai – şi să-ţi astupi urechile cu ceară? întrebă vicarul. Ei bine, dacă nu intenţionezi să te laşi cucerit de sirene, bine faci luând precauţiuni la vreme.

Cu câteva zile mai înainte, Lydgate nu ar fi acordat atenţie unor asemenea cuvinte, judecându-le că fac parte din felul obişnuit al vicarului de a vedea lucrurile. Acum însă păreau să conţină o aluzie care confirma impresia că se făcuse de râs şi că se purtase astfel încât fusese greşit înţeles; nu credea acelaşi lucru în ce o priveşte pe Rosamunda, având convingerea că fata luase totul la fel de uşor ca şi el. Fata avea tact şi o intuiţie receptivă la toate nuanţele, în ce priveşte manierele; dar oamenii în mijlocul cărora trăia erau nişte încurcă-lume şi călcau în străchini. Oricum, eroarea nu trebuia împinsă mai departe. Se hotărî să-şi menţină hotărârea, să nu mai treacă pe la locuinţa domnului Vincy decât cu prilejul unor vizite strict profesionale.

Pe Rosamunda o copleşi nefericirea. Neplăcerea stârnită de întrebările mătuşii ei sporea într-una, până ce, la capătul a zece zile în care nu-l mai văzuse pe Lydgate, începu să simtă groaza de deşertul care s-ar putea ivi în viaţa ei, groază de acel burete fatal care şterge cu-atâta uşurinţă speranţa muritorilor. Lumea va fi de aici înainte o uscăciune, o pustietate pe care vrăjile unui magician o prefăcuseră, pentru un scurt răgaz, într-o grădină. Fata simţea că începe să cunoască fiorul unei iubiri dezamăgite, simţea că niciun alt bărbat nu ar putea prilejui înălţarea unui edificiu aerian atât de încântător ca acela de care se bucurase în ultimele şase luni. Biata Rosamunda nu mai avea poftă de mâncare şi se simţi pierdută ca Ariadna – ca o fermecătoare Ariadnă de scenă, lăsată în drum cu toate cutiile ei pline de costume şi fără nicio nădejde de a găsi altă diligenţă.

Există pe lume puzderie de amestecuri minunate care toate deopotrivă sunt numite „iubire”, şi pretind privilegiile unei sublime suferinţe ce oferă o scuză bună pentru orice (în literatură şi dramă). Din fericire, Rosamunda nu se gândea să săvârşească niciun act disperat: îşi împleti părul la fel de frumos ca de obicei şi îşi păstră cu mândrie calmul. Presupunerea ei cea mai optimistă era că mătuşa Bulstrode intervenise în vreun fel pentru a împiedica vizitele lui Lydgate; orice ar fi fost preferabil decât o indiferenţă ivită spontan în inima lui. Cine îşi închipuie că zece zile reprezintă un interval prea scurt – nu pentru uitare, cădere în frivolitate sau alte efecte măsurabile ale pasiunii – ci pentru a pune în mişcare întregul circuit spiritual al ipotezelor alarmante şi al dezamăgirii, acela ignoră ce se poate petrece în eleganta trândăvie a minţii unei tinere domnişoare.

În a unsprezecea zi, însă, când părăsi Stone Court, doamna Vincy îl rugă pe Lydgate să-l înştiinţeze pe soţul ei că se petrecuse o schimbare vizibilă în starea sănătăţii domnului Featherstone şi că îl ruga să vină la Stone Court în aceeaşi zi. De fapt, Lydgate ar fi putut să treacă pe la depozit, sau i-ar fi putut scrie domnului Vincy un bilet, pe o

filă din agenda lui, lăsându-i-l la uşă. Totuşi, se pare că aceste simple soluţii nu-i trecură prin minte, ceea ne îndreptăţeşte concluzia că nu avea vreo obiecţie puternică împotriva unei vizite făcute la o oră când domnul Vincy nu era acasă, pentru a-i lăsa domnişoarei Vincy biletul. Un bărbat poate refuza, din diferite motive, să ţină tovărăşie unei femei, dar nici măcar un înţelept nu s-ar arăta mulţumit ştiind că nimeni nu tânjeşte după el. Vizita de acum însemna un fel graţios, comod, de a cârpi noile obiceiuri pe stofa celor vechi, şi de a schimba câteva cuvinte sprinţare cu Rosamunda, în legătură cu rezistenţa lui la desfrâu şi cu fermă decizie de a trece la un post îndelungat, privându-se chiar de sunete armonioase. Trebuie să mărturisim, de asemeni, că speculaţiile de moment cu privire la toate temeiurile posibile ale aluziilor doamnei Bulstrode izbutiseră să se împletească, aidoma unor firicele de păr, captate în păienjenişul mai des al gândurilor sale.

Domnişoara Vincy era singură şi roşi atât de puternic când Lydgate intră în încăpere, încât şi el se simţi la fel de stingherit şi, în loc să deschidă vorba pe un ton glumeţ, începu pe dată să explice motivul vizitei sale şi să o roage, în mod aproape ceremonios, să-i transmită tatălui ei mesajul. Rosamunda, care în prima clipă simţise parcă din nou fericirea de altă dată, fu rănită adânc de comportarea lui Lydgate; roşeaţa îi pieri din obraji, şi încuviinţă cu răceală, fără să adauge vreun cuvânt de prisos, în timp ce o banală croşetătură la care lucra îi îngădui să se ferească de a-l privi pe Lydgate mai sus de vârful bărbiei. În toate eşecurile, începutul face cât jumătate din întreaga nereuşită. După ce stătu vreo două minute, ce-i părură nespus de lungi, răsucindu-şi cravaşa în mână fără a putea rosti vreun cuvânt, Lydgate se ridică, dând să plece, şi Rosamunda, enervată de lupta dintre jignirea suferită şi efortul de a nu se trăda, scăpă din mâini croşetătura şi, ca speriată, se ridică şi ea, cu un gest mecanic. Lydgate se aplecă numaidecât să ia de jos lănţişorul. Când se ridică, se afla foarte aproape de o faţă fermecătoare, înălţată pe

postamentul unui gât armonios, pe care se deprinsese să-l vadă rotindu-se cu cea mai desăvârşită graţie conştientă de sine. Dar când îşi îndreptă de astă dată ochii asupra ei, văzu un anumit tremur deznădăjduit, care îl impresionă în chip cu totul nou şi-l făcu să se uite la Rosamunda, cu o străfulgerare întrebătoare. În clipa aceea fata avea o atitudine la fel de puţin căutată ca un copil de cinci ani: simţea că îi dau lacrimile şi că în zadar va încerca să facă altceva decât să se lase să stea ca roua pe o floare albastră sau să-i lunece pe obraji, după placul lor.

Momentul acela de naturaleţe a fost atingerea uşoară care cristalizează simţămintele: a prefăcut cu repeziciune flirtul în iubire. Amintiţi-vă că ambiţiosul care privea acele „nu-mă-uita”, scăldate în rouă era un om cu inimă caldă şi un tânăr nechibzuit. Nu ştiu pe unde rătăcise croşetătura; în adâncurile sale sufleteşti, se înfiripase o idee care deşteptase miraculos puterea iubirii ce zăcea îngropată acolo, nu în sicriu pecetluit, ci sub un strat subţire de pământ afânat, cel mai lesne de străpuns. Cuvintele îi ţâşniră abrupt şi stângaci de pe buze: tonul însă le făcu să sune ca o mărturisire ardentă, rugătoare:

— Ce s-a întâmplat? Te-a mâhnit ceva? Spune-mi, te rog!

Rosamundei nu i se mai vorbise cu asemenea inflexiuni în glas. Nu sunt sigur dacă ştia ce cuvinte i se adresaseră, dar se uită la Lydgate şi pe obraji îi şiroiră lacrimi. Nu ar fi putut exista răspuns mai deplin decât tăcerea aceea, şi Lydgate, uitând de orice altceva, întru totul covârşit de tandreţe, subit pătruns de convingerea că bucuria acelei dulci făpturi tinere depindea întru totul de el, o împresură cu braţele şi, cuprinzând-o cu blândeţe de ocrotitor – se obişnuise să fie blând cu cei slabi şi suferinzi – sărută pe rând cele două lacrimi mari. Era o cale stranie de a ajunge la o înţelegere, dar o cale scurtă. Rosamunda nu se supără, dar se dădu puţin îndărăt, plutind într-o fericire sfioasă, iar Lydgate putu acum să se aşeze lângă ea şi să-i vorbească mai puţin eliptic. Rosamunda se văzu nevoită să-şi facă mica ei spovedanie, iar el îşi revărsă cu o

generozitate năvalnică recunoştinţa şi tandreţea. Peste o jumătate de ceas, părăsi casa în calitate de logodnic, al cărui suflet nu-i mai aparţinea, fiind dăruit fetei de care-şi legase sorta.

Veni din nou în aceeaşi seară, ca să discute cu domnul Vincy care, abia înapoiat de la Stone Court, era sigur că nu va mai trece mult până să afle de decesul domnului Featherstone. Cuvântul inspirat „deces”, care îi venise în minte la ţanc, îi ridicase moralul chiar deasupra obişnuitei sale bunei dispoziţii vesperale. Cuvântul potrivit constituie totdeauna o forţă şi dă acţiunii noastre un caracter bine definit. Considerată ca un deces, moartea bătrânului Featherstone căpătă un aspect pur legal, astfel că domnul Vincy putea să bată darabana în cutia cu tabac şi să fie jovial, fără ca buna-i dispoziţie să fie întreruptă de solemnitate şi afectare, pentru că domnul Vincy detesta atât solemnitatea, cât şi afectarea. Cine a fost vreodată pătruns de veneraţie şi teamă discutând despre un testator, sau cine a cântat un imn dedicat proprietăţii funciare? În seara aceea, domnul Vincy era înclinat să arunce o privire jovială asupra întregii lumii; ba chiar îi împărtăşi lui Lydgate observaţia că, la urma urmei, Fred moştenise robusteţea fizică a familiei şi avea să fie în curând un june la fel de zdravăn ca şi înainte: iar când i se ceru consimţământul pentru logodna Rosamundei, îl dădu cu uşurinţă uluitoare, trecând de-ndată la observaţii de ordin general asupra legăturilor matrimoniale care sunt foarte bine-venite pentru tineri şi tinere, şi ajungând aparent la concluzia, desprinsă din ansamblul faptelor, că se cădea să-şi acorde un mic supliment de punci.

XXXII

Cum linge mâţa lapte-aş primi sfat.

Shakespeare, *Furtuna*.

Încrederea triumfătoare a primarului, întemeiată pe rugăminţile stăruitoare ale domnului Featherstone ca Fred

şi maică-sa să nu-l părăsească, nu era decât o emoţie firavă în comparaţie cu toate speranţele care însufleţeau inimile rudelor de sânge ale bătrânului. În mod firesc, toate aceste neamuri îşi manifestau mai intens simţul de familie şi, de când domnul Featherstone căzuse la pat, numărul rudelor crescuse văzând cu ochii. Lucru lesne de înţeles; căci de când „sărmanul Peter” îşi ocupa fotoliul în salonul lambrisat, nici măcar viespile sâcâitoare, pentru care bucătăreasa pregăteşte apă clocotită, n-ar fi putut să fie mai rău primite într-un cămin pe care aveau motiv să-l prefere, decât acele persoane al căror sânge de Featherstoni era prost hrănit nu din pricină că se arătau strânşi la mână, ci fiindcă sufereau de-o sărăcie lucie. Fratele Solomon şi sora Jane erau bogaţi, iar candoarea şi totala abţinere de la o falsă politeţe cu care îi primise totdeauna capul familiei nu li se părea un argument de natură a demonstra că fratele lor, în actul solemn de redactare a testamentului, va putea trece peste drepturile superioare create de avuţie. Cu ei, cel puţin, nu fusese niciodată de-ajuns de denaturat ca să-i alunge din casa lui şi abia dacă li se părea nefiresc felul cum îi ţinuse la distanţă pe fratele Jonah, pe sora Martha şi restul rubedeniilor, care nu ridicau nici umbră de pretenţii cum că ar fi oameni avuţi. Ei cunoşteau maxima lui Peter, că banul este un ou roditor care trebuie lăsat într-un cuibar cald.

Dar fratele Jonah, sora Martha şi toţi ceilalţi maziliţi în nevoie, susţineau un punct de vedere diferit. Probabilităţile sunt la fel de variate ca şi chipurile pe care le poate întrezări fantezia, după bunul plac, în traforaje sau în desenele hârtiei de tapet: poţi găsi în ele orice formă, de la Jupiter până la Judy6, numai să ştii să priveşti cu imaginaţie creatoare. Celor mai nevoiaşi şi mai puţin favorizaţi li se părea verosimil ca, de vreme ce Peter nu făcuse nimic pentru ei în tot cursul vieţii, să-şi amintească de existenţa lor măcar în clipa de pe urmă. Jonah argumenta că oamenilor le place să facă surprize în testamentele lor, în timp ce Martha afirma că nimeni nu

trebuie să se mire dacă partea cea mai grasă a averii avea s-o lase celor care se aşteptau cel mai puţin la ea. De asemenea era firesc să te aştepţi ca un frate bun, „zăcând acolo” cu dropică la picioare, va ajunge neapărat să simtă că sângele apă nu se face, şi chiar dacă nu-şi va modifica testamentul, ar putea măcar să aibă bani gheaţă aflaţi la îndemână. În orice caz, câteva rude de sânge se cădea să stea la faţa locului şi la pândă, împotriva celor care abia de aveau vreun temei de înrudire. Se mai întâmplaseră istorii cu testamente măsluite, sau contestate, care ofereau nonlegatarilor avantajul, aureolat de speranţă, de a trăi de pe urma lor. Tot astfel, se mai întâmplase că cei care nu erau rude de sânge să o şteargă cu diverse obiecte – şi bietul Peter „zăcea acolo” neajutorat! Cineva trebuie să stea de veghe. La această concluzie căzuseră de acord Solomon şi Jane; de asemenea un roi de nepoţi, nepoate şi veri, care speculau cu şi mai mare subtilitate asupra a ceea ce ar putea face un om capabil să-şi lase averea în mâini străine şi să-şi ofere plăcerea de a se comporta cât mai bizar; simţeau cu toţii, într-un fel înălţător, că se cădea să cultive un interes de familie şi considerau Stone Court drept un loc pe care erau întru totul îndreptăţiţi să-l viziteze. Sora Martha – în alte împrejurări doamna Cranch, locuind, cu oarecare potriveală hazoasă, în Chalky Flats7, nu suporta călătoria: dar feciorul ei, în calitate de nepot bun al bietului Peter, putea să o reprezinte în chip demn şi să vegheze ca nu cumva unchiul său Jonah să profite în mod incorect de lucrurile improbabile care se părea că au totuşi şansa să se întâmple. De fapt, în sângele Featherstonilor curgea instinctul unanim că fiecare trebuie să-i pândească pe toţi ceilalţi şi că ar fi cuminte pentru toată lumea să cugete asupra faptului că Atotputernicul stă cu ochii pe ei.

Astfel, Stone Court vedea necontenit cum vreuna sau alta dintre rudele de sânge poposea sau pleca, şi Mary Garth avea sarcina neplăcută de a transmite mesajele lor domnului Featherstone, care nu dorea să vadă pe niciunul, şi o trimitea jos cu misiunea şi mai ingrată de a le-o spune

în faţă. Ca administratoare a gospodăriei, se simţea obligată să-i poftească, după sănătosul tipic provincial, să rămână la masă; dar acum că domnul Featherstone era ţintuit la pat, se hotărî să o consulte pe doamna Vincy asupra capitolului consumului suplimentar de la parter.

— Vai, draga mea, trebuie să ne purtăm chibzuit atunci când e vorba de ultima boală şi de o avere. Dumnezeu ştie, eu una nu mă lăcomesc la şuncile din cămară, atâta doar că ar trebui să le păstrezi pe cele mai bune pentru înmormântare. Să ai totdeauna pregătit nişte viţel împănat şi o brânză gata tăiată. Trebuie să te aştepţi să ţii masă întinsă, când ai de-a face cu bolile astea de pe urmă, se pronunţă cu largheţe doamna Vincy, din nou cu o notă voioasă în glas şi un penaj strălucitor.

Dar unii dintre musafiri descălecau acolo şi nu se mai mişcau, după ce erau trataţi frumos cu viţel şi cu şuncă. Fratele Jonah de exemplu (asemenea indivizi antipatici există în toate familiile; chiar şi în cea mai înaltă aristocraţie găseşti specimene din Brobdingnag8, înotând în datorii uriaşe umflate de cheltuieli şi mai mari) – fratele Jonah, ziceam, de când pogorâse pe lumea aceasta, îşi ţinea îndeobşte zilele datorită unei vocaţii cu care, fiind destul de modest, nu se fălea, deşi se dovedea mult mai mănoasă decât excrocheriile de la bursă sau de pe hipodrom şi, pe de altă parte, nu făcea necesară prezenţa lui la Brassing, câtă vreme avea un ungher bun unde să zacă şi ceva merinde de înfulecat. Îşi alesese un colţ din bucătărie, pe de o parte fiindcă îi plăcea cel mai mult, pe de alta fiindcă nu voia să stea laolaltă cu Solomon, despre care îşi formase o opinie cu puternic colorit frăţesc. Aşezat într-un fotoliu comod, şi purtând cel mai bun costum al lui, având constant în raza vizuală mâncăruri bune, păstra conştiinţa confortabilă de a fi la faţa locului, îmbinată cu evocări fugitive ale plăcerilor duminicale şi ale cârciumii „La Omul Verde”; şi o informa pe Mary Garth că nu se va îndepărta nici măcar cu o palmă de fratele său Peter, câtă vreme bietul om mai făcea umbră pământului. De obicei, indivizii care dau bătaie de cap într-o familie sunt sau cei

duhlii, sau idioţii. Printre Featherstoni, Jonah juca rolul omului cu duh şi glumea cu jupânesele când se iveau prin preajma vetrei, dar pe Mary Garth părea să o considere un personaj suspect şi o urmărea cu o privire rece.

Mary ar fi suportat oarecum fără să se sinchisească perechea aceea de ochi; din nenorocire însă, se mai nimerise acolo şi tânărul Cranch care, dacă tot bătuse atâta drum, tocmai din Chalky Flats, ca să-şi reprezinte mama şi să vegheze asupra unchiului Jonah, simţea că este de datoria lui să rămână şi să stea cu precădere în bucătărie, pentru a-i ţine tovărăşie unchiului. Tânărul Cranch nu constituia exact media dintre om de duh şi idiot, balanţa înclinând către cel de al doilea tip menţionat; pe deasupra privea cruciş, ca să lase totul în dubiu în legătură cu sentimentele sale, afară de amănuntul că nu puteau fi vijelioase. Când Mary Garth intra în bucătărie şi domnul Jonah Featherstone începea să o urmărească cu ochii lui reci, de detectiv, tânărul Cranch, întorcându-şi capul în aceeaşi direcţie, părea să stăruie în intenţia de a-i demonstra cât e de saşiu, de parcă ar fi făcut-o înadins, ca ţiganii când Borrow le citea *Noul Testament*. Asta era cam prea de tot pentru sărmana Mary; uneori o făcea să fiarbă de ciudă, alteori îi venea greu să se arate gravă ca de obicei. Într-o zi, când i se ivi prilejul, nu rezistă şi-i descrise scena din bucătărie lui Fred, care nu stătu la gânduri să se ducă imediat să o verifice, prefăcându-se că se abate doar în treacăt pe acolo. Dar nici nu înfruntă bine cele două perechi de ochi, că fu silit să dea buzna pe uşa cea mai apropiată, care se nimeri să ducă în lăptărie, şi acolo, sub acoperişul înalt şi printre cratiţe, îşi slobozi râsul răsunător, care se auzi foarte clar în bucătărie. Fugi pe altă uşă, dar domnul Jonah, care până atunci nu avusese prilejul să vadă tenul alb al lui Fred, picioarele sale lungi şi delicateţea obrazului tras, se lansă în numeroase sarcasme în care aceste trăsături ale înfăţişării erau combinate duhliu cu cele mai josnice atribute morale.

— Păi cum, Tom, *tu* nu porţi asemenea pantaloni boiereşti, *tu* n-ai nici pe jumătate asemenea picioare lungi

şi frumoase, grăi Jonah către nepotul lui, făcându-i totodată cu ochiul, pentru a implica în acele declaraţii ceva mai mult decât incontestabilul lor adevăr.

Tom îşi privi picioarele, dar lăsă în domeniul incertitudinii amănuntul dacă prefera să-şi păstreze avantajele morale în locul unei lungimi mai perfide a piciorului şi a unei boierii reprobabile a pantalonului.

Şi în vastul salon lambrisat stăteau veşnic de veghe diferite perechi de ochi şi cimotii dornice să fie „treze”. Mulţi veneau, prânzeau şi plecau, dar fratele Solomon şi cucoana, care timp de douăzeci şi cinci de ani fusese Jane Featherstone, înainte de a deveni doamna Waule, găseau cu cale că e cuminte să se afle acolo zi de zi, ceasuri în şir, fără altă ocupaţie vizibilă decât aceea de a cerceta pe vicleana Mary Garth (atât de ascunsă, încât nu o puteau prinde deloc cu ocaua mică) şi dând a înţelege, la răstimpuri, că sunt gata-gata să plângă fără lacrimi – ca şi cum într-un anotimp mai umed ar fi fost capabili de torente – la gândul că nu li se dădea voie să intre în odaia domnului Featherstone. Căci antipatia bătrânului faţă de propria sa familie părea să se intensifice pe măsură ce era tot mai puţin în stare să se amuze de unul singur aruncându-le fraze muşcătoare. Prea moleşit ca să mai înţepe, avea cu atât mai mult venin adunat în sânge.

Neacordând totală încredere mesajului trimis prin Mary Garth, cei doi se înfăţişară laolaltă în pragul dormitorului, îmbrăcaţi în negru – doamna Waule ţinând în mână o batistă albă parţial desfăcută – şi amândoi arboraseră o mutră purpurie, de semidoliu; în vreme ce doamna Vincy, cu obrajii ei trandafirii şi panglicile roze, fluturânde, oferea într-adevăr un tonic fratelui lor, iar Fred, cu tenul său alb, cu părul scurt, cârlionţat, aşa cum te poţi aştepta de la un cartofor, se tolănea la largul lui într-un fotoliu comod.

Bătrânul Featherstone nici n-apucă să vadă bine figurile acelea funerare, apărute în pofida ordinelor date, că îl năpădi o furie mai întremătoare decât tonicul. Se sprijinea de spătarul patului şi ţinea totdeauna la

îndemână bastonul cu măciulie aurită. De astă dată îl înşfăcă şi mătură cu el o arie cât putu de mare, părând că vrea să izgonească spectrele acelea hâde, şi ţipând cu glas hârâit ca de cobe:

— Îndărăt, îndărăt, doamnă Waule! Îndărăt, Solomon!

— Vai, frate Peter, începu doamna Waule, dar Solomon îi puse o mână pe buze.

Era un bărbat cu faţa lată, în vârstă de aproape şaptezeci de ani, cu ochi mici, vicleni, şi nu numai că avea o fire blajină, dar se şi socotea mult mai deştept decât fratele său Peter; şi, într-adevăr, existau puţine probabilităţi ca să se lasă el amăgit de vreunul dintre semenii lui, întrucât nu puteau fi mai hrăpăreţi şi mai şarlatani decât îi bănuia el. Era de părere că până şi puterile invizibile se puteau lăsa înduplecate, pe ici pe colo, de câte o blajină digresiune venind din partea unui om avut, care ar fi putut fi la fel de necucernic ca şi alţii.

— Frate Peter, rosti el pe un ton mieros, totuşi de o gravitate oficială, nu e decât drept să-ţi vorbesc despre cei trei Crofţi şi Mangan. Atotputernicul ştie încotro-mi umblă gândul…

— Atunci ştie mai mult decât vreau eu să aflu, replică Peter şi lăsă jos bastonul, dând a înţelege că urma un armistiţiu, care cuprindea şi un dram de ameninţare, pentru că îl întorsese astfel încât să facă din măciulia de aur un ciomag, în cazul unei lupte corp la corp; aruncă o căutătură aspră către căpăţâna pleşuvă a lui Solomon.

— Sunt lucruri de care te-ai putea căi frate, fiindcă nu ai voit să le discuţi cu mine, zise Solomon, totuşi, fără să înainteze. Aş putea discuta cu tine la noapte şi ar rămâne bucuroasă şi Jane; am avea răgazul de a sta la vorbă pe îndelete, sau poate că-mi îngădui mie să-ţi vorbesc.

— Las’ c-o să am eu răgazul meu, nu trebuie să mi-l oferi pe-al tău, răspunse Peter.

— Dar nu poţi avea un răgaz din partea morţii, frate, începu doamna Waule, cu obişnuitul ei ton searbăd. Şi când o să zaci fără grai, s-ar putea să te saturi să tot vezi

străini în preajma ta şi s-ar putea să te gândeşti la mine şi la odrasele mele – dar aici glasul i se frânse, sub înrâurirea trăsăturii mişcătoare atribuite fratelui său rămas fără grai; e natural să fim emoţionaţi când ne menţionăm pe noi înşine.

— Ba nici vorbă, o contrazise bătrânul Featherstone, n-o să mă gândesc la niciunul dintre voi. Mi-am făcut testamentul, s-o ştiţi, mi-am făcut testamentul!

Îşi întoarse capul spre doamna Vincy şi mai înghiţi o doză din tonicul lui.

— Unele persoane ar trebui să se ruşineze că ocupă un loc care aparţine de drept altora, declară doamna Waule, întorcându-şi în aceeaşi direcţie ochii cu tăietura îngustă.

— Vai, soră, rosti Solomon, cu ironică moliciune, tu şi cu mine nu suntem îndeajuns de distinşi şi de arătoşi şi de mintoşi: trebuie să fim umili şi să-i lăsăm pe cei deştepţi să se vâre înaintea noastră.

Fred nu mai putu suporta provocarea; ridicându-se şi privind spre domnul Featherstone, întrebă:

— *Sir*, doriţi ca mama şi cu mine să părăsim încăperea, ca să puteţi rămâne singuri cu prietenii dumneavoastră?

— Stai jos, îţi spun, îl repezi bătrânul Featherstone. Rămâi acolo unde eşti. Rămas bun, Solomon, adăugă, încercând să-şi vânture iar bastonul, dar neizbutind de astă dată, când avea mânerul în jos. Rămas bun, doamnă Waule. Să nu vă mai arătaţi mutrele pe-aici!

— Voi fi la parter, frate, fie că vrei ori ba, zise Solomon. Eu îmi fac datoria şi rămâne de văzut ce va îngădui Atotputernicul.

— Da, averi care să iasă din mâna familiei, continuă doamna Waule, şi asta când ai la îndemână tineri vajnici, gata să ducă totul mai departe. Dar îi compătimesc pe cei care nu sunt aşa, şi pe mamele lor. La revedere, frate Peter.

— Ţine minte că după tine eu sunt cel mai vârstnic frate, şi că afacerile mele au înflorit de la bun început,

întocmai ca şi ale tale, şi am dobândit pământ pe numele Featherstone, urmă Solomon, bizuindu-se mult pe această reflecţie, ca fiind una dintre cele care ar putea reveni în gând în cursul veghilor nocturne. Dar, până una alta, îţi spun la revedere.

Ieşirea lor fu grăbită de înfăţişarea bătrânului Featherstone, care-şi trăgea peruca peste ambele tâmple şi închidea ochii, strâmbându-şi gura până la urechi, de parcă ar fi fost ferm decis să rămână surd şi orb.

Cu toate acestea, neamurile poposeau zilnic la Stone Court şi se aşezau la postul indicat de datorie, uneori purtând câte un lent dialog, într-o şoaptă pierdută, în cursul căreia se căsca o pauză atât de mare între observaţii şi răspunsul respectiv, încât oricine i-ar fi auzit şi-ar fi imaginat că ascultă nişte automate vorbitoare, îndoindu-se oarecum dacă ingeniosul mecanism va funcţiona mai departe sau se va bloca pentru multă vreme, zăcând neclintit şi tăcut. Solomon şi cu Jane nu voiau să se zorească; situaţia la care ducea pripeala putea fi constatată la celălalt capăt al încăperii, în persoana fratelui Jonah.

Dar veghea lor în salonul lambrisat oferea câteodată o variaţie prin prezenţa altor oaspeţi, veniţi de aproape sau de departe. De când Peter Featherstone se afla la etaj, averea lui putea fi discutată cu ajutorul tuturor luminilor necesare ce se puteau găsi la faţa locului: câţiva vecini rurali şi din Middlemarch îşi exprimaseră energic acordul cu familia şi simpatia faţă de interesele lor, luând atitudine contra clanului Vincy, iar vizitatoarele feminine se arătau chiar mişcate până la lacrimi, conversând cu doamna Waule şi amintindu-şi că şi ele fuseseră dezamăgite în trecut de felurite codicile legale, şi de căsnicii întemeiate din ciudă, în ultima clipă, de mişte *gentlemani* vârstnici şi nerecunoscători despre care ar fi putut presupune că fuseseră cruţaţi de Pronie pentru scopuri mai bune. Asemenea conversaţii se întrerupeau subit, ca un armoniu ale cărui foale sunt lăsate să cadă, când intra în cameră Mary Garth; şi atunci toţi ochii se îndreptau asupra ei,

măsurând-o ca pe o posibilă legătură sau ca pe o persoană care ar putea avea acces la cuferele de fier.

Dar tinerii care erau neamuri sau cunoştinţe de-ale familiei se mulţumeau să o admire în această ipostază problematică, şi o apreciau ca pe o fată cu mult tact; printre toate şansele ce zburau prin faţa lor, Mary putea să reprezinte, până la urmă, măcar un premiu modest.

Drept care căpăta porţia ei de complimente şi de atenţii politicoase. Mai ales din partea domnului Borthrop Trumbull, un burlac distins, licitator de prin partea locului, foarte interesat de vânzările de vite şi pământ; era, fără doar şi poate, un personaj public, al cărui nume putea fi citit pe placarde cu o foarte mare răspândire, şi căruia, în mod rezonabil, îi părea rău de cei care n-aveau habar de el. Era văr de-al doilea cu Peter Featherstone şi bătrânul îl tratase cu mai multă amabilitate decât pe oricare altă rudă, căci se dovedise util în chestiuni de afaceri; iar în programul înmormântării sale, dictat de bătrân personal, fusese numit „Purtător al sicriului". Domnul Borthrop Trumbull nu manifesta niciun fel de cupiditate odioasă – nimic mai mult decât convingerea sinceră despre propriul său merit, de care era conştient că, în cazul unei rivalităţi, putea să prevaleze asupra concurenţilor; astfel că, dacă Peter Featherstone – care, în ce privea persoana lui Trumbull, se purtase ca unul dintre cele mai bune suflete ce vieţuiseră vreodată – ar fi făcut vreun gest frumos, tot ce-ar fi putut spune era că el unul nu pescuise niciodată chilipiruri, şi nici nu se gudurase pe lângă bătrân, ci îi dăduse doar sfaturi întemeiate pe cea mai solidă experienţă personală, care se întindea acum pe mai mult de douăzeci de ani, adică din vremea uceniciei începute la cincisprezece ani, experienţă lipită de orice subterfugii. Admiraţia lui nu se mărginea câtuşi de puţin la propria-i persoană, ci era deprins, pe plan profesional ca şi în particular, să se desfete apreciind lucrurile la o cotă ridicată. Se dădea în vânt după fraze răsunătoare şi nu folosea niciodată un limbaj comun, fără a se corecta singur pe loc – trăsătură favorabilă în profesia lui, deoarece

vorbea destul de zgomotos şi era înclinat să domine, ridicându-se de pe scaun sau umblând prin încăpere, trăgându-şi în jos vesta, cu aerul unui om care împărtăşeşte în mare măsură propria lui opinie, aranjându-şi ţinuta cu arătătorul, cu gesturi iuţi, şi marcând fiecare serie nouă a acestor mişcări prin jocul aferat al marilor lui inele cu sigilii. În atitudinea lui intra uneori şi oarecare notă de duritate, îndreptată însă mai cu seamă împotriva falsei opinii – pe care suntem datori să o corectăm serios pe lumea aceasta – anume că un om cu oarecare experienţă şi cultură ajunge, neapărat, să-şi vadă răbdarea pusă la încercare. Simţea că, în general, familia Featherstone manifesta o înţelegere limitată, dar el fiind om de lume şi un personaj public lua totul drept ceva de la sine înţeles şi ajungea chiar să converseze cu domnul Jonah şi cu tânărul Cranch, în bucătărie, fără a se îndoi că pe cel de al doilea îl impresionase grozav prin întrebările lui fundamentale, călăuzitoare, privitoare la Chalky Flats. Dacă cineva ar fi făcut observaţia că domnul Borthrop Trumbull, prin activitatea lui de participant la licitaţii, e un om menit să cunoască natura tuturor lucrurilor de pe lume, acesta ar fi zâmbit şi şi-ar fi rânduit ţinuta în tăcere, cu impresia că, de fapt, e foarte aproape de asemenea adevăr. Într-un cuvânt, în lumina licitaţiilor, era un om onorabil, care nu se ruşina de meseria lui şi simţea că dacă i-ar fi fost prezentat „celebrul Peel” – cunoscut în zilele acelea drept „*Sir* Robert” – acesta nu ar fi întârziat să-i recunoască importanţa.

— Nu m-aş supăra să capăt şi eu o felie din şunca aceea şi un pahar din sticla aia de bere, domnişoara Garth, dacă îmi dai voie, zise el, intrând în salon pe la unsprezece şi jumătate, după ce avusese privilegiul excepţional de a-l vedea pe bătrânul Featherstone, şi aşezându-se cu spinarea la foc, între doamna Waule şi Solomon. Nu e nevoie să ieşi dumneata – dă-mi voie să sun eu clopoţelul.

— Mulţumesc, zise Mary, tot am o treabă de făcut.

— Ei, domnule Trumbull, te bucuri de mare favoare, comentă doamna Waule.

— De ce, fiindcă l-am văzut pe bătrân? întrebă licitatorul, jucându-se dezinteresat cu sigiliile lui. A, vedeţi, întotdeauna s-a bizuit grozav pe mine.

După această declaraţie, îşi strânse buzele şi se încruntă meditativ.

— Ar putea cineva să te întrebe ce a glăsuit fratele nostru? se interesă Solomon, pe un duios ton de umilinţă, în care strecurase o notă de abundentă şiretenie, fiindcă un om bogat ca el n-avea nevoie să se umilească.

— O, da, oricine ar putea întreba, grăi domnul Trumbull, sarcastic, zgomotos şi bine dispus, deşi tăios. De interogat, poate interoga oricine. Orice om poate da remarcilor sale o întorsătură interogativă, continuă el, glasul său devenind tot mai sonor odată cu stilul din ce în ce mai elevat. Lucrul acesta îl practică în mod constant bunii creatori, chiar când nu anticipează niciun răspuns. Este ceea ce numim o figură de vorbire – vorbire la nivelul înalt, cum s-ar putea spune.

Elocventul licitator zâmbi de propria lui ingeniozitate.

— Nu mi-ar părea rău să aud că şi-a amintit de dumneata, domnule Trumbull, afirmă Solomon. Eu n-am fost niciodată împotriva celor care merită. Mă declar împotriva celor lipsiţi de merite.

— Aha, asta-i povestea, vezi, asta e, exclamă domnul Trumbull, semnificativ. Nu se poate nega că adeseori oamenii lipsiţi de merite au fost desemnaţi ca legatari, şi chiar legatari reziduali. Aşa stau lucrurile cu dispoziţiile testamentare.

Îşi ţuguie iarăşi buzele şi se încruntă niţel.

— Vrei să spui ca fapt cert, domnule Trumbull, că fratele meu şi-a lăsat pământul în afara cercului familiei? întrebă doamna Waule, asupra căreia, ca o femeie fără speranţe ce se afla, cuvintele acelea umflate aveau un efect deprimant.

— Un om poate la fel de bine să-şi transforme moşia în proprietate a unei instituţii de caritate, sau să o lase cuiva moştenire, remarcă Solomon, deoarece întrebarea

pusă de sora lui nu obţinuse niciun răspuns.

— Ce, proprietatea de la Blue-Coat? se repezi iar doamna Waule. Vai, domnule Trumbull, nu se poate să fi vrut să spui una ca asta. Ar însemna să hulească în faţa Atotputernicului care i-a îngăduit să prospere.

În timp ce vorbea doamna Waule, domnul Borthrop Trumbull se depărtă de cămin îndreptându-se către fereastră; patrula cu arătătorul în jurul interiorului cravatei bufante, apoi de-a lungul favoriţilor şi peste ondulele frezei sale. După aceea se duse la masa de lucru a lui Mary Garth, deschise o carte lăsată acolo, şi citi cu glas tare şi ceremonios titlul, de parcă ar fi oferit-o spre vânzare: *„Anna de Geierstein* (pronunţa Jirstin) – sau *Fecioara Negurii*, de autorul lui *Waverley*”. Pe urmă, întorcând pagina, purcese a rosti cu glas sonor: „S-au scurs aproape patru veacuri de când evenimentele relatate în capitolele ce urmează s-au petrecut pe Continent”. Pronunţă ultimul cuvânt cu adevărat admirabil, cu accent pe ultima silabă; nu că n-ar fi fost conştient de pronunţia vulgară, dar simţea că felul cum rostise cuvântul punea în valoare frumuseţea răsunătoare cu care citise întregul titlu.

În clipa aceea intră servitorul cu tava, astfel că momentele necesare pentru a răspunde la întrebarea doamnei Waule trecuseră fără riscuri, în timp ce ea şi cu Solomon, urmărind mişcările domnului Trumbull, se gândeau că ştiinţa înaltă influenţează trist mersul afacerilor serioase. În realitate, domnul Borthrop Trumbull habar n-avea de testamentul bătrânului Featherstone; dar anevoie l-ar fi putut constrânge cineva să recunoască orice fel de ignoranţă, afară de cazul că ar fi fost arestat sub acuzaţia de înaltă trădare.

— Nu iau decât o îmbucătură de şuncă şi un pahar cu bere, spuse el liniştitor. Ca om cu treburi publice ce mă aflu, iau o gustare când pot. Aş susţine şunca asta, adăugă el după ce înghiţi câteva bucăţele, cu un zor alarmant împotriva oricărei şunci din cele trei regate9. După părerea mea, este mai bună decât şuncile de la Freshitt

Hall, şi cred că sunt un judecător destul de drept.

— Unora nu le place zahăr pe şuncă, zise doamna Waule. Dar sărmanul meu frate a ţinut întotdeauna să i se presare zahăr.

— Dacă vreo persoană cere o îmbunătăţire, e liber să o facă; dar, să mă binecuvânteze Domnul, ce aromă! Aş fi bucuros să cumpăr pe piaţă calitatea asta, ce mai! Un *gentleman* încearcă o anumită mulţumire – aci glasul domnului Trumbull transmise un reproş emoţional – când are pe masa lui asemenea şuncă.

Împinse de o parte farfuria, îşi turnă un pahar de bere şi-şi trase ceva mai încolo scaunul, profitând de ocazie pentru a-şi examina partea interioară a picioarelor, şi mângâindu-se aprobator. Domnul Trumbull uza de toate acele aere şi gesturi mai puţin frivole, prin care se deosebesc rasele predominante din nord.

— Văd că aveţi pe masă o lucrare interesantă, domnişoară Garth, remarcă el când Mary se întoarse. Este de autorul lui *Waverley*, adică de *Sir* Walter Scott. Am cumpărat chiar eu una dintre operele lui – un lucru foarte drăguţ, o publicaţie cu totul superioară, intitulată *Ivanhoe*. Cred că nu găseşti niciun scriitor care să-l bată cu una, cu două – după opinia mea, nu va fi prea curând depăşit. Tocmai am citit un fragment de la începutul cărţii *Anna de Jirstin*. Porneşte bine (pentru domnul Borthrop Trumbull, lucrurile nu începeau niciodată: totdeauna „porneau”, fie în viaţa privată, fie pe afişele volante lansate de el). Văd că citeşti, nu glumă. Eşti abonată la biblioteca noastră din Middlemarch?

— Nu, zise Mary, cartea aceasta mi-a adus-o domnul Fred Vincy.

— Sunt şi eu mare amator de cărţi, urmă domnul Trumbull. Am nici mai mult nici mai puţin de două sute de volume legate în piele de viţel şi mă simt măgulit la gândul că sunt bine alese. De asemeni, am poze după Murillo, Rubens, Teniers, Tizian, Van Dyck şi alţii. Voi fi fericit să-ţi împrumut orice lucrare vei binevoi să menţionezi, domnişoară Garth.

— Vă sunt foarte îndatorată, răspunse Mary, grăbindu-se să iasă din nou, dar îmi rămâne prea puţin timp pentru citit.

— Aş zice că fratele meu o fi prevăzut ceva pentru *ea* în testamentul lui, afirmă domnul Solomon, într-o şoaptă foarte scăzută, arătând cu capul spre uşa pe care fata o închisese în urma ei.

— Totuşi, prima lui soţie a fost o partidă proastă pentru el, constată doamna Waule. Nu i-a adus nimic, iar această tânără e doar o nepoată. Şi încă foarte trufaşă. Iar fratele meu i-a plătit întotdeauna leafă.

— Totuşi, după opinia mea, e o fată cu scaun la cap, se pronunţă domnul Trumbull, sfârşindu-şi paharul de bere şi ridicându-se, cu o ostentativă ajustare a vestei. Am observat-o pe când amesteca picăturile de doctorie. Are grijă de tot ce face, domnule. Asta e mare lucru la o femeie, şi lucru mare pentru prietenul nostru de la etaj, sărman suflet drag şi bătrân! Un om al cărui viaţă are vreo valoare, trebuie să se gândească la soţia lui ca la o infirmieră: aşa s-ar cuveni să fac şi eu, dacă m-aş însura; şi cred că am trăit destulă vreme singur ca să nu comit o greşeală în direcţia asta. Unii bărbaţi trebuie să se însoare ca să se mai şlefuiască puţin, dar dacă eu voi avea nevoie de aşa ceva, sper că mi-o va spune cineva pe şleau – sper că vreun individ mă va preveni asupra acestui fapt. Vă doresc o bună dimineaţă, doamnă Waule. Bună dimineaţa, domnule Solomon. Sunt convins că ne vom întâlni în împrejurări mai puţin triste.

După ce domnul Trumbull se îndepărtă cu o plecăciune aleasă, Solomon, întinzând gâtul, îi atrase atenţia surorii sale:

— Poţi să fii sigură, Jane, că fratele meu i-a lăsat acestei fete o sumă rotunjoară.

— Oricine ar gândi aşa, după felul în care vorbeşte domnul Trumbull, confirmă Jane. Apoi, după o pauză: Vorbeşte de parcă pe fetele mele nu s-ar putea bizui ca să-i dea nişte picături.

— Licitatorii ăştia înşiră vrute şi nevrute, constată

Solomon. Dar n-aş zice că Trumbull n-a făcut avere.

6 Paiaţă mereu prezentă, alături de Punch, în scenetele prezentate prin iarmaroacele Angliei (n.t.)

7 „Locuinţe din cretă”.

8 Ţara Uriaşilor din *Călătoriile lui Guliver*, de Swift (n.t.).

9 Anglia, Scoţia şi Irlanda (n.t.).

XXXIII

Ochii-i închideţi, perdeaua s-a tras,
Şi toţi în tihnă cugetăm acum.

Henric al VI-lea

În noaptea aceea, după ceasurile douăsprezece, Mary Garth rămăsese de gardă în odaia domnului Featherstone şi stătu acolo singură până spre ziuă. Îşi alegea adesea această misiune, în care găsea oarecare plăcere, cu toate că bătrânul se arăta irascibil de câte ori cerea îngrijirile ei. Erau însă şi intervale în care putea să stea perfect nemişcată, bucurându-se de liniştea de-afară şi de lumina estompată. Focul rubiniu, cu fâsâitul lui blând, părea o existenţă solemnă, vădind o calmă detaşare faţă de pasiunile meschine, faţă de dorinţele neputincioase, de încordarea incertitudinilor josnice, care-i stârneau zilnic dispreţul. Mary îşi îndrăgea gândurile şi putea să se distreze bine stând în penumbră, cu mâinile în poală; căci, cum i se oferise de timpuriu temeiul puternic de a crede că, în general, lucrurile nu se prea aranjau spre satisfacţia ei, nu-şi irosea vremea punându-şi întrebări ori lăsându-se sâcâită de acest fapt. Şi ajunse să privească viaţa în mare măsură, ca pe o comedie în care luase o mândră, ba nu, o generoasă hotărâre de a nu juca un rol meschin sau perfid. Mary ar fi putut să devină cinică, dacă nu ar fi avut părinţi pe care-i respecta, şi un izvor de dragoste şi recunoştinţă în inima ei, care era cu atât mai plină cu cât învăţase să nu formuleze pretenţii nechibzuite.

În noaptea aceea stătea ca de obicei, revăzând în minte scenele din cursul zilei, ţuguindu-şi adesea buzele, amuzată, la amintirea întâmplărilor năstruşnice, cărora fantezia ei le adăuga un nou haz: oamenii erau atât de ridicoli, cu iluziile lor, purtându-şi, fără ştire, tichiile de măscărici, socotind că propriile lor minciuni sunt de nepătruns pentru alţii, în timp ce ale tuturor celorlalţi sunt străvezii, considerându-se excepţii la orice regulă, ca şi cum când lumea întreagă, sub lumina lămpii, bătea în galben, ei singuri ar fi fost trandafirii. Totuşi, sub ochii lui Mary se zbăteau câteva iluzii care nu erau deloc comice pentru ea. Păstra convingerea tainică, deşi nu se baza pe altceva decât pe observarea îndeaproape a firii bătrânului Featherstone, că, în pofida faptului că-i plăcea să-i aibă în preajmă pe cei din familia Vincy – li se rezerva şi acestora aceeaşi dezamăgire ca şi oricăreia dintre rudele ţinute la distanţă. Mary nutrea o bună doză de dispreţ faţă de evidenta preocupare a doamnei Vincy ca nu cumva Fred să rămână între patru ochi cu ea, dar asta n-o împiedica să se gândească cu îngrijorare la modul în care putea să fie lovit Fred, dacă urma să iasă la iveală că unchiul lui îl lăsase la fel de sărac ca şi până atunci. Putea să facă din Fred, când era de faţă, ţinta ironiei ei, dar nu se bucura de prostiile lui când era absent.

Totuşi, meditaţiile îi făceau plăcere. O minte tânără, solidă, pe care pasiunea nu a descumpănit-o, găseşte o mulţumire când face cunoştinţă cu viaţa şi îi priveşte cu interes forţele. În sufletul fetei clocotea un prisos de voioşie.

Gândurile ei nu conţineau niciun filon de solemnitate sau patos, legat de bătrânul din pat: asemenea sentimente pot fi mai curând mimate decât încercate cu adevărat când e vorba de o fiinţă vârstnică, a cărei viaţă, în mod evident, nu mai este altceva decât un reziduu de vicii. Fata văzuse mereu aspectele cele mai dezagreabile ale caracterului domnului Featherstone: bătrânul nu se mândrea cu ea, îi era doar utilă. Trebuie să lăsăm pe seama sfinţilor de pe faţa pământului virtutea de a fi îngrijoraţi de soarta unui

suflet care te bruftuieşte mereu; iar Mary nu era o sfântă. Nu-l înfruntase niciodată cu vreun cuvânt repezit şi-l servise mereu cu credinţă – dar asta era tot ce-i putea dărui. Însuşi bătrânul Featherstone nu-şi făcea niciun fel de grijă pentru sufletul lui şi refuzase să-l vadă pe domnul Tucker în această chestiune.

În noaptea aceea însă n-o bruftuise deloc şi, în primele două-trei ceasuri stătuse surprinzător de nemişcat, până când, în cele din urmă, Mary îl auzi zăngănindu-şi maldărul de chei şi lovindu-le de cutia de tinichea pe care o păstra veşnic în pat, lângă el. Pe la trei, rosti uimitor de distinct:

— Don'şoară, vino-ncoa'!

Mary se supuse şi constată că bătrânul îşi trăsese afară de sub cearceafuri cutia de tinichea, deşi de obicei cerea să facă altcineva acest lucru, şi alesese cheia dorită. Acum descuia cutia şi, scoţând dintr-însa altă cheie, îşi aţinti asupra fetei ochii care păreau să-şi fi redobândit întreaga agerime şi zise:

— Câţi se-nvârt prin casă?

— Vă gândiţi la rudele dumneavoastră, domnule? întrebă Mary, foarte deprinsă cu felul de a vorbi al bătrânului.

El încuviinţă uşor din cap, şi fata urmă:

— Domnul Jonah Featherstone şi tânărul Cranch dorm aici.

— Aha, se ţin scai, care vasăzică? şi restul – garantez că vin zi de zi – Solomon şi Jane şi tot tineretul ăla? Vin să tragă cu coada ochiului, să numere şi să dea în bobi?

— Nu apar toţi în fiecare zi. Domnul Solomon şi doamna Waule sunt aici zilnic, şi ceilalţi vin des.

În timp ce ea vorbea, bătrânul o asculta cu o schimă, şi pe urme spuse, relaxându-şi faţa:

— Sunt cu atât mai neghiobi! Ascultă la mine, don'şoară. E ceasul trei dinspre ziuă şi sunt în toate minţile aşa cum am fost toată viaţa mea. Îmi cunosc întreaga avere şi ştiu unde-s puşi banii şi toate celelalte socoteli. Şi am pus să fie pregătit tot ce trebuie dacă-mi

schimb gândul, ca să fac ce-oi pofti până-n clipa din urmă. M-auzi, don'şoară? Sunt în toate minţile.

— Ei, bine domnule? întrebă liniştită Mary.

De data aceasta el vorbi pe un ton scăzut, cu un aer de viclenie mai profundă.

— Am făcut două testamente, şi am să ard unul dintre ele. Acu' să faci cum îţi spun eu. Asta e cheia dulapului de fier din cămara de colo. Împinge zdravăn capătul plăcii de aramă din vârf, până se învârte ca o ţâţână: pe urmă poţi să vâri cheia în broasca din faţă şi să o răsuceşti. Vezi de fă asta, şi adu-mi hârtia de deasupra. „Ultima Voinţă şi Testament" – scrie cu litere mari.

— Nu, domnule, replică Mary, cu glas ferm. Aşa ceva nu pot face.

— Nu poţi face? Îţi spun că trebuie, zise bătrânul, şi glasul începu să-i tremure sub lovitura acelei rezistenţe.

— Nu mă pot atinge de dulapul de fier sau de testamentul dumneavoastră. Trebuie să refuz orice acţiune care ar atrage bănuieli asupra mea.

— Îţi spun că sunt în toate minţile. Ce, adică n-o să pot rândui lucrurile după placul meu până-n clipa din urmă? Înadins am făcut două testamente. Ia cheia, îţi spun!

— Nu, domnule, nu voi face asta, stărui Mary şi mai hotărâtă. Repulsia ei creştea.

— Îţi spun, nu e vreme de pierdut!

— Nu pot proceda astfel, domnule. Nu voi lăsa ca sfârşitul vieţii dumneavoastră să pângărească începutul existenţei mele. Nu mă voi atinge de dulapul de fier sau de testamentul dumneavoastră.

Se depărtă puţin de căpătâiul patului.

Bătrânul făcu o pauză, privind un scurt răstimp în gol, ţinând dreaptă singura cheie de pe inel; pe urmă, cu o smucitură agitată, începu să trebăluie cu stânga lui osoasă, golind cutia de tinichea aflată dinaintea sa.

— Don'şoară, începu să înşire grăbit – uite aici! Ia paralele, bancnotele şi aurul – uite aici – ia-le – o să capeţi totul – fă cum îţi spun eu!

Făcu un efort pentru a întinde cheia spre ea, dar Mary se retrase din nou.

— Nu mă voi atinge de cheia sau banii dumneavoastră, domnule. Vă rog să nu-mi mai cereţi să fac asta. Dacă stăruiţi, trebuie să mă duc să-l chem pe fratele dumneavoastră.

El lăsă să-i cadă mâna şi, pentru prima dată în viaţa ei, Mary văzu cum bătrânul Peter Featherstone începe să plângă ca un copil. I se adresă pe tonul cel mai blând cu putinţă:

— Vă rog să vă puneţi banii la loc, domnule – şi apoi se duse să se aşeze iar lângă cămin, sperând ca şi prin acest gest să-l convingă că în zadar ar mai fi insistat.

Curând bătrânul îşi reveni şi vorbi cu aprindere:

— Uite ce e, atunci cheamă-l pe băiat. Cheamă-l pe Fred Vincy.

Inima fetei începu să bată mai repede. Prin mintea ei săgetară diferite idei şi ipoteze privitoare la tot ce-ar fi putut aduce după sine arderea celui de-al doilea testament. Trebuia să ia în mare grabă o hotărâre dificilă.

— Îl voi chema, dacă mă lăsaţi să-i chem şi pe domnul Jonah şi pe ceilalţi odată cu el.

— Nimeni altul, îţi spun. Tânărul! Vei face cum poftesc eu!

— Aşteptaţi până se luminează bine de ziuă, domnule, când se trezeşte fiecare. Sau daţi-mi voie să-l chem acum pe Simmons, ca să se ducă după avocat. Poate fi aici în mai puţin de două ore.

— Avocat? Ce nevoie am de avocat? N-o să afle nimeni, îţi spun, n-o să afle nimeni. Am să fac după placul meu.

— Daţi-mi voie să chem pe cineva, domnule, stărui Mary, încercând să-l convingă.

Nu-i plăcea situaţia: singură în odaie cu bătrânul, care părea să vădească un straniu acces de energie nervoasă, ce-i îngăduia să vorbească într-una fără a fi apucat de tusea lui obişnuită; totuşi, Mary nu dorea să împingă mai departe, decât era necesar împotrivirea care-i

provoca atâta agitaţie.

— Vă rog lăsaţi-mă să chem pe cineva!

— Dă-mi pace, îţi spun! Uite ce e, don’şoară. Ia banii. N-o să mai ai niciodată şansa asta. Sunt cam două sute de lire – în cutie se găsesc mai mulţi şi nimeni nu ştie ce sumă era acolo. Ia paralele şi fă cum îţi spun”!

Stând în picioare, lângă foc, Mary vedea reflexele roşiatice căzând pe bătrânul proptit în pernele rezemate de speteaza patului, întinzând cheia cu mâna lui scheletică, în timp ce banii zăceau pe plapumă, în faţa sa. Nu avea să uite niciodată imaginea aceea, a unui om dornic să procedeze până-n ultima clipă după placul lui. Dar felul în care îşi formulase propunerea o îndemna să-i vorbească cu o fermitate mai dârză ca oricând.

— Nu are niciun rost domnule. Eu nu voi face una ca asta. Puneţi-vă bani la loc. N-am să mă ating de ei. Sunt gata să fac orice altceva care v-ar aduce o uşurare: dar nu mă voi atinge nici de cheile, nici de banii dumneavoastră.

— Orice altceva – orice altceva! îngână bătrânul Featherstone, cu o voce răguşită de mânie care – ca într-un coşmar – se zbătea să fie zgomotoasă, şi totul abia dacă putea fi auzită. Nu vreau nimic altceva. Vino-ncoa’, vino-ncoa’!

Mary se apropie, bănuitoare, fiindcă-l cunoştea prea bine. Îl văzu dând drumul cheilor şi încercând să încleşteze măciulia bastonului, în timp ce se uita la ea ca o hienă bătrână, cu muşchii feţei schimonosiţi de efortul pe care-l făcea cu mâna. Fata se opri la o depărtare de unde se simţea în siguranţă.

— Lăsaţi-mă să vă dau puţin tonic, îl îndemnă ea, calmă, şi străduiţi-vă să vă veniţi în fire. Poate veţi adormi. Iar mâine, la lumina zilei, puteţi face orice poftiţi.

El ridică bastonul, în ciuda faptului că nu o putea ajunge, şi-l azvârli cu un efort chinuitor, care însemna doar neputinţă. Bastonul căzu, lunecând peste piciorul patului, Mary îl lăsă să zacă acolo şi se retrase la scaunul ei de lângă foc. Peste puţin timp, trebuia să se ducă la bolnav cu tonicul. Oboseala avea să-l facă supus.

Se apropia momentul cel mai răcoros al zorilor, focul pâlpâia slab şi Mary putea zări, prin crăpătura dintre perdelele de damasc de la ferestre, lumina albită care se cernea pe lângă oblon. Mai puse nişte lemne pe foc îşi aruncă un şal pe umeri şi se aşeză în speranţa că domnul Featherstone ar putea să adoarmă. Dacă se ducea lângă el s-ar fi putut să-i stârnească din nou mânia. După ce aruncase bastonul nu mai scosese o vorbă dar îl văzuse luând iar cheile şi întinzând mâna dreaptă peste bani. Nu-i puse însă la loc, şi fata se gândi că îl năpădise somnul.

Dar amintirea zbuciumului prin care trecuse începu s-o neliniştească pe Mary mai mult decât însăşi realitatea; se îndoia de justeţea actelor ei, izvorâte dintr-un imperativ categoric, care excludea orice fel de întrebare în acele momente critice.

Curând, din lemnul uscat izbucni o flacără care lumină fiecare colţişor, şi Mary văzu că bătrânul zăcea liniştit, cu capul uşor răsucit într-o parte. Se apropie de el cu paşi neauziţi şi i se păru că faţa lui arăta ciudat de nemişcată; dar în clipa următoare, pâlpâirea flăcării, transmisă tuturor obiectelor din jur, îi trezi nesiguranţă. Bătăile violente ale inimii făceau ca percepţiile să fie atât de îndoielnice, încât chiar când îl atinsese şi-i ascultă răsuflarea, nu se putea încrede în concluziile ei. Se duse la fereastră şi dădu uşurel la o parte perdeaua şi oblonul, astfel ca lumina domoală a cerului să cadă pe pat.

În clipa următoare alergă la clopot şi-l scutură energic. În foarte puţin timp nu mai încăpea nicio îndoială că Peter Featherstone murise, cu mâna dreaptă încleştată pe chei şi cu stânga zăcând peste teancul de bancnote şi monezi de aur.

CARTEA A PATRA
TREI PROBLEME DE DRAGOSTE

XXXIV

Primul gentilom:
Astfel de oameni-s fulgi, surcele, paie.

N-au greutate-ori forţă.

Al doilea gentilom: *Uşurinţa*
Şi ea-i cauză,–mplinind suma, -n sfârşit.
Puterea-şi află loc în lipsa ei;
Înaintezi cedând, şi-un vas cârmit
De ţărm se poate izbi, fiindcă în gând
Cârmaciul, printre stavili, n-a fost ferm.

Peter Featherstone a fost îngropat într-o dimineaţă de mai. În prozaicele împrejurări ale Middlemarch-ului, luna mai nu e întotdeauna caldă şi însorită, iar în dimineaţa ceremoniei un vânt răcoros scutura crengile înflorite din grădinile învecinate şi de pe movilele verzi ale cimitirului din Lowick. Nori care lunecau repede îngăduiau doar când şi când unei scânteieri să lumineze vreun obiect, urât sau frumos, care se nimerea în calea razelor aurii. Obiectele din cimitir înfăţişau o remarcabilă varietate, pentru că acolo se afla o mică adunare rurală, aşteptând să vadă înmormântarea. Se răspândise vestea că urma să fie o „înmormântare mare”; bătrânul *gentleman* lăsase îndrumări scrise despre toate celea, şi intenţionase să aibă o înmormântare „mai presus decât a celor mai buni decât el”. Nimic mai adevărat, căci bătrânul Featherstone nu fusese un Harpagon ale cărui pasiuni să fi fost mistuite de veşnic sfrijita şi veşnic lihnita pasiune de a economisi, şi care să se fi târguit cu pompele funebre înainte de a-şi da duhul. Iubea banul, dar îi plăcea deopotrivă să-l cheltuiască, împlinindu-şi gusturile personale, şi poate că-l iubea cel mai mult ca pe-un mijloc de a-i face pe ceilalţi să-i simtă puterea, în chip mai mult sau mai puţin confortabil. Dacă cineva va susţine aici că bătrânul Featherstone trebuie să fi avut şi unele trăsături bune, nu mi-aş lua îndrăzneala de a nega această ipoteză; trebuie să atrag însă atenţia că bunătatea e modestă de felul ei, se lasă lesne descurajată şi când, în zorii vieţii, o înghiontesc zdravăn nişte vicii sfruntate, este în stare să se retragă

într-o deplină tăinuire, astfel încât pot să creadă în existenţa ei mai curând cei care construiesc portretul teoretic al unui bătrân domn egoist, decât cei care-şi formează judecăţi mai înguste, bazate pe cunoaşterea lui personală. În orice caz, bătrânul voise să aibă o înmormântare frumoasă, cu persoane „obligate” să participe la ea, deşi ar fi rămas bucuroase acasă. Îşi exprimase chiar dorinţa ca şi rudele feminine să-l urmeze la groapă şi, în acest scop, biata lui soră Martha întreprinse o călătorie anevoioasă, venind tocmai din Chalky Flats. Ea şi cu Jane ar fi văzut un semn îmbucurător (la modul lacrimogen) în faptul că un frate, care cât trăise nu suferise să le vadă, ţinuse la prezenţa lor în momentul când avea să devină testator; dar semnul devenise dubios prin extinderea lui şi asupra doamnei Vincy, ale cărei investiţii în metri de crep de doliu păreau să justifice cele mai ambiţioase speranţe, agravate de un ten înfloritor, care declara absolut limpede că nu era o rudă de sânge, ci făcea parte din categoria, în general reprobabilă, denumită: neamurile nevestei.

Sub o formă sau alta cu toţii fiinţe dotate cu imaginaţie, căci imaginaţia este vlăstarul dorinţei; şi bietul bătrân Featherstone, care se amuzase mult de felul în care alţii se linguşeau singuri, căzuse şi el în mrejele iluziei. Scriind programul înmormântării sale, cu siguranţă că nu-i fusese nici lui limpede în ce măsură bucuria pe care i-o prilejuia mica dramă, din care alcătuia şi el o parte, se învecina cu anticiparea morţii. Chicotind la gândul neplăcerilor pe care le putea impune prin strânsoarea ţeapănă a mâinii sale moarte, amesteca în chip inevitabil starea lui conştientă cu actuala prezenţă lividă şi imobilă, şi, în măsura în care îl preocupa o viaţă viitoare aceasta lua forma unei satisfacţii în interiorul sicriului. Astfel, bătrânul Featherstone era şi el un imaginativ, în felul lui.

Oricum, cele trei trăsuri de doliu fură umplute conform ordinelor scrise lăsate de răposat. Puteau fi văzuţi purtători de doliu călări, împodobiţi cu cele mai bogate eşarfe şi panglici la pălării, şi până şi ajutorii de ciocli

aveau harnaşamente şi fireturi de doliu de o calitate aleasă şi plătită cu bani grei. Când coborâră din trăsură, negrul alai părea mai numeros din pricina proporţiilor reduse ale cimitirului; chipurile omeneşti greoaie şi draperiile negre fâlfâind în vânt păreau a vorbi despre o lume ciudat de contrastantă cu florile ce-şi aplecau capetele lin şi cu licăririle razelor de soare pe petalele de margarete. Preotul care întâmpină procesiunea era domnul Cadwallader – tot conform cu dorinţa lui Peter Featherstone, îndemnat, ca de obicei, de motive personale. Nutrind dispreţ pentru preoţi, pe care îi considera totdeauna pomanagii, se hotărâse să fie înmormântat de un cleric deţinător de beneficii. Domnul Casaubon nu intra în discuţie, nu numai fiindcă refuza îndatoriri de acest gen, ci şi pentru că Featherstone mărturisea o antipatie specială faţă de el ca vicar al parohiei sale, deţinător al dreptului de preempţiune asupra pământului sub formă de dijmă, şi totodată emiţător de predici matinale pe care bătrânul, stând în strana lui şi nelăsându-se deloc furat de somn, fusese obligat să le înghită, mârâind în sinea sa. Nu admitea un paroh cocoţat deasupra capului său, ca să-i predice. Dar relaţiile sale cu domnul Cadwallader se prezentaseră cu totul altfel: pârâul cu păstrăvi care străbătea proprietatea domnului Casaubon trecea şi pe moşia lui Featherstone, astfel că domnul Cadwallader era un paroh nevoit să ceară o favoare, în loc de a distribui predici. Pe lângă aceasta, se trăgea dintr-o familie aleasă, din mica nobilime rurală, şi locuia la patru mile depărtare de Lowick, fiind astfel înălţat în aceleaşi ceruri ca şi şeriful comitatului şi alţi demnitari, socotiţi în mod vag ca necesari pentru buna orânduire a lucrurilor. E o satisfacţie să fii înmormântat de domnul Cadwallader, căci însuşi numele lui oferă amuzantul prilej de a-l pronunţa greşit, dacă ai chef.

Acestei distincţii acordate vicarului de la Tipton şi Freshitt i se datora prezenţa doamnei Cadwallader în grupul care urmărea înmormântarea domnului Featherstone, de la o fereastră de sus a conacului. Nu

ţinea să intre în casa aceea, dar dorea, după cum declarase, să constate ce colecţie de animale ciudate aveau să ia parte la ceremonie; şi îi convinsese pe *Sir* James şi pe tânăra *lady* Chettam să îi ducă cu trăsura pe vicar şi pe ea personal, până la Lowick, pentru ca vizita să fie plăcută din toate punctele de vedere.

— Aş merge oriunde cu dumneata, doamnă Cadwallader, spuse Celia, dar nu-mi plac înmormântările.

— Vai, scumpa mea, când ai un cleric în familie trebuie să-ţi adaptezi gusturile la necesităţi: de la bun început am făcut acest lucru. Când m-am măritat cu Humphrey, m-am împăcat cu gândul că trebuie neapărat să-mi placă predicile, şi am făcut faţă situaţiei gustând mai cu seamă partea finală. Această preferinţă s-a extins curând şi asupra mijlocului, apoi şi asupra începutului, fiindcă fără ele n-aş fi putut să ajung la ultima aparte.

— Nu, hotărât că n-aş putea, rosti vicontesa văduvă, *lady* Chettam, cu emfază.

Fereastra de la etaj de la care putea fi bine urmărită înmormântarea, aparţinea odăii ocupate de domnul Casaubon de când i se interzisese să mai lucreze; el însă aproape că îşi reluase modul obişnuit de viaţă, în pofida avertismentelor şi a prescripţiilor şi, după ce o întâmpinase politicos pe doamna Cadwallader, se strecurase din nou în bibliotecă, pentru a molfăi pe îndelete o erudită greşeală privitoare la Cush şi Mizraim.

Dacă nu ar fi avut musafiri, Dorothea ar fi putut sta şi ea închisă în bibliotecă, fără a asista la scena înmormântării domnului Featherstone care, deşi părea să nu aibă nicio legătură cu ritmul vieţii, avea după aceea să-i revină mereu în amintire, la atingerea anumitor coarde sensibile ale memoriei, întocmai cum imaginea catedralei Sfântul Petru din Roma se întreţesea întotdeauna cu stări de descurajare. Scenele care aduc schimbări vitale în destinele vecinilor noştri nu constituie decât un fundal pentru propriul nostru destin, totuşi, asemenea unor aspecte particulare ale câmpiilor şi copacilor, ne rămân în amintire asociate cu anumite epoci ale istoriei vieţii

noastre şi fac parte din acel tot unitar, selecţionat de conştiinţa noastră cea mai lucidă.

Asocierea aceea, ca de vis, îmbinând simţământul a ceva străin şi greşit înţeles, cu cele mai adânci taine ale experienţei ei, părea să reflecte întreaga impresie de însingurare, datorită însăşi firii arzătoare a Dorotheei. Micii gentilomi de ţară trăiau odinioară într-o atmosferă socială rarefiată; răsfiraţi în reşedinţele lor, sus pe munte, priveau în jos, cu discernământ imperfect, asupra zonelor mai populate ale vieţii sale. Şi Dorothea nu se simţea la largul ei în perspectiva şi răcoarea acelei înălţimi.

— Nici nu mă mai uit, spuse Celia după ce alaiul intrase în biserică; şi se trase după cotul soţului ei, ca să-i dezmierde pe furiş haina cu obrazul.

— Sunt sigură că lui Dodo îi place: ea îndrăgeşte împrejurările melancolice şi oamenii sluţi.

— Ţin să aflu câte ceva despre făpturile în mijlocul cărora trăiesc, răspunse Dorothea, care privise totul animată de interesul unei călugăriţe pornită într-o călătorie de vacanţă. Am impresia că nu ştim nimic despre vecinii noştri, afară de faptul că locuiesc în *cottage*-uri. Te întrebi necontenit: ce fel de viaţă duc alţi oameni şi cum privesc ei lucrurile? Îi sunt absolut îndatorată doamnei Cadwallader că a venit să mă scoată din bibliotecă.

— Ai perfectă dreptate să te simţi obligată să-mi mulţumeşti, replică doamna Cadwallader. Bogaţii voştri fermieri din Lowick sunt la fel de ciudaţi ca nişte bivoli sau bizoni, şi am convingerea că la biserică nu întâlneşti nici jumătate dintre ei. Se deosebesc sub toate aspectele de arendaşii unchiului dumitale, sau de cei ai lui *Sir* James – nişte monştri-fermieri fără de moşieri; nici nu-ţi poţi da seama cum se cuvine să-i categoriseşti.

— Cei mai mulţi dintre cei care urmează coşciugul nu vin din Lowick, comentă *Sir* James; presupun că sunt moştenitorii sosiţi din depărtări sau din Middlemarch. Lovegood îmi spune că bătrânul a lăsat o mulţime de bani şi de pământ.

— Gândiţi-vă numai! Toate astea când atâţia mezini

de familie bună nu pot nici măcar cina pe cheltuiala lor, exclamă doamna Cadwallader. Ah, făcu ea întorcându-se la zgomotul uşii care se deschidea – iată-l pe domnul Brooke. Simţeam eu că suntem incompleţi, şi acum am găsit explicaţia. Bineînţeles, aţi venit ca să vedeţi această curioasă înmormântare?

— Nu, am venit să-l văd pe Casaubon – să constat cum îi merge, ştii. Şi să aduc o mică veste – o mică veste, scumpa mea, repetă domnul Brooke, făcându-i un semn din cap Dorotheei, când se apropie de el. M-am uitat în bibliotecă şi l-am văzut pe Casaubon aplecat asupra cărţilor. I-am spus că nu merge aşa, i-am atras atenţia: „Aşa n-o să meargă, nicicum, să ştii – gândeşte-te la soţia dumitale, Casaubon!”. Şi mi-a promis că vine sus. Nu i-am comunicat încă vestea adusă; i-am spus numai că trebuie să vină sus.

— A, uitaţi-vă, cortegiul iese acum din biserică! exclamă doamna Cadwallader. Doamne sfinte, ce colecţie împestriţată! Domnul Lydgate – în calitate de doctor, presupun. Dar femeia aceea e cu-adevărat chipeşă, şi tânărul acela frumos trebuie să fie fiul ei. Cine sunt, îi cunoşti, *Sir* James?

— Îl zăresc pe Vincy, primarul din Middlemarch; probabil că îl însoţesc soţia şi fiul lui, răspunse *Sir* James, uitându-se interogativ la domnul Brooke, care aprobă din cap şi zise:

— Da, o familie foarte cumsecade – un tip foarte la locul lui Vincy ăsta: face cinste intereselor manufacturii. L-aţi văzut la mine acasă, ştii.

— Aha, da, la una dintre întrunirile dumitale secrete, rosti provocator doamna Cadwallader.

— Totuşi, un amator de vânat mărunt… rosti *Sir* James trădând dezgustul unui vânător de vulpi.

— Şi unul dintre cei care sug măduva din nenorociţii de ţesători din Tipton şi Freshitt. De asta arată familia lui atât de frumoasă şi strălucitoare, aprecie doamna Cadwallader. Oamenii aceia cu faţa întunecată, purpurie, sunt plini de vitalitate. Dragă Doamne, parc-aş vedea un

şir de urcioare. Uită-te, te rog, la Humphrey; parcă-i un arhanghel slut dominându-i pe ceilalţi, în odăjdiile lui albe.

— Totuşi, o înmormântare este o treabă solemnă, se pronunţă domnul Brooke, dacă o priveşti în această lumină, ştii.

— Dar eu una nu o privesc în această lumină. Nu-mi pot scoate prea des solemnitatea la purtare, altminteri s-ar face zdrenţe. Bătuse ceasul ca moşneagul să moară şi nu-l regretă niciunul dintre toţi oamenii ăştia.

— Ce jalnic! zise Dorothea. Înmormântarea aceasta îmi pare priveliştea cea mai lugubră pe care am văzut-o vreodată. Alcătuieşte o pată pe această dimineaţă senină. Nu pot îndura gândul că moare cineva fără să lase măcar un strop de iubire în urma lui.

Intenţionase să spună mai mult, dar îl văzu pe soţul ei intrând şi aşezându-se puţin mai în spate. Prezenţa lui nu modifica întotdeauna în mod fericit situaţia pentru Dorothea: simţea că adesea, în sinea lui, avea păreri potrivnice spuselor ei.

— Categoric, exclamă doamna Cadwallader, dindărătul bărbatului aceluia lătăreţ s-a ivit o faţă nouă, mai stranie decât toate celelalte: un căpşor rotund cu ochii bulbucaţi un fel de faţă de broască – te rog să priveşti! Cred că trebuie să fie de alt sânge.

— Lasă-mă să văd! spuse Celia curioasă, venind îndărătul doamnei Cadwallader şi aplecându-se peste capul ei. O, ce mutră uluitoare!

Pe urmă, cu o schimbare bruscă a expresiei feţei, trădând alt soi de mirare, adăugă:

— Ei, Dodo, dar nu mi-ai spus nicio clipă că urma să vină din nou domnul Ladislaw!

Dorothea se simţi cuprinsă de o nelinişte bruscă: cu toţii remarcară paloarea ei subită când îşi înălţă privirea spre unchiul ei, în vreme ce domnul Casaubon se uită la ea.

— A venit cu mine, ştiţi; e oaspetele meu – stă cu mine la Grange, explică domnul Brooke, cu tonul cel mai firesc, dând din cap spre Dorothea ca şi cum anunţul acela

ar fi fost exact lucrul la care s-ar fi putut aştepta ea – şi am adus şi tabloul pe coşul trăsurii. Ştiam că surpriza asta o să-ţi facă plăcere, Casaubon. Pe pânza aceea eşti aidoma ca în viaţă – sub chipul lui Toma d'Aquino, ştii. Lucru absolut just. Şi să-l auzi pe tânărul Ladislaw vorbind despre opera asta… Vorbeşte neobişnuit de bine – subliniază ba una, ba alta, ba cealaltă – cunoaşte arta şi toate treburile de soiul ăsta – este un tânăr sociabil, ştii – ţine pasul cu tine în orice domeniu – tocmai ce mi-am dorit eu de multă vreme.

Domnul Casaubon se înclină cu o politeţe rece, stăpânindu-şi iritaţia, doar atât cât să nu-şi exprime opinia. Îşi amintea de scrisoarea lui Will la fel de bine ca şi Dorothea; observase că nu se afla printre scrisorile rezervate pentru lectura lui când intrase în convalescenţă şi, trăgând în taină concluzia că Dorothea îi trimise vorbă lui Will să nu vină la Lowick, evitase cu o orgolioasă susceptibilitate să mai revină asupra subiectului. Acum deducea că ea îi ceruse unchiului să-l invite pe Will la Grange, iar Dorothea simţea în clipa aceea că nu are nicio posibilitate de a-i da vreo explicaţie.

Doamna Cadwallader îşi abătu privirea de la cimitir, înregistră desfăşurarea unei întregi pantomime care nu era atât de inteligibilă pentru ea pe cât ar fi dorit, şi nu se putu opri să întrebe:

— Cine este domnul Ladislaw?

— O tânără rudă a domnului Casaubon, o lămuri prompt *Sir* James.

Firea lui bonomă îl făcea să fie ager şi clarvăzător în probleme persoanele şi din căutătura aruncată de Dorothea soţului său, ghicise că în adâncul sufletului ei era îngrijorată.

— Un tânăr foarte drăguţ – Casaubon a făcut totul pentru el – adăugă domnul Brooke. Te răsplăteşte din plin pentru cheltuielile învestite în persoana lui, Casaubon – urmă domnul Brooke clătinând din cap în chip de încurajare. Sper că va rămâne cu mine o bucată de vreme şi vom scoate ceva din documentele mele. Mă simt doldora

de idei şi de fapte, ştiţi, şi văd că el este tocmai omul potrivit ca să le dea o formă – îţi aminteşti cât adevăr e în citatul *omne tulit punctum*10, şi lucruri de soiul ăsta – dă subiectelor o anumită întorsătură. L-am invitat acum câtva timp, când erai bolnav, Casaubon: Dorothea mi-a spus că nu puteţi primi pe nimeni în casă, ştii, şi m-a rugat pe mine să-i scriu.

Sărmana Dorothea simţea cum fiecare cuvânt al unchiului său îi făcea domnului Casaubon tot atâta plăcere ca un fir de nisip în ochi. Ar fi fost cu totul nepotrivit să-i explice acum că nu dorise ca unchiul ei să-l invite pe Will Ladislaw. Nu putea desluşi defel motivul antipatiei manifestate de soţul ei faţă de prezenţa acestui văr – o antipatie întipărită dureros în amintirea ei, prin scena din bibliotecă; intuia însă că nu se cădea să spună nimic din ceea ce le-ar fi putut da celorlalţi o idee asupra situaţiei. În realitate, domnul Casaubon nu-şi înfăţişase nici măcar lui însuşi, amănunţit, acele motive neclare: şi el, ca şi noi toţi, căuta mai curând să-şi justifice supărarea decât să-i cunoască adevăratele pricini. Dorea totuşi să nu se vadă că e mânios şi numai Dorothea putu să discearnă schimbările petrecute pe faţa soţului ei, înainte de a răspunde cu o plecăciune mai demnă şi cu un glas mai psalmodiat ca de obicei:

— Sunteţi foarte ospitalier, scumpul meu domn, şi vă datorez recunoştinţă pentru că vă arătaţi ospitalier faţă de o rudă de-a mea.

Între timp, înmormântarea se terminase şi cimitirul se golea de lume.

— Acum îl poţi vedea, doamnă Cadwallader, zise Celia. Seamănă ca două picături de apă cu o miniatură ce reprezintă pe o mătuşă a domnului Casaubon; e atârnată în budoarul Dorotheei – este într-adevăr un tânăr drăguţ.

— O mlădiţă foarte simpatică, constată cu glas sec doamnă Cadwallader. Ce-o să fie nepotul dumitale, domnule Casaubon?

— Iertaţi-mă, nu mi-e nepot. E văr cu mine.

— Ei bine, ştii, interveni domnul Brooke, îşi încearcă

şi el aripile. Este exact tipul de tânăr menit să se ridice. Aş fi bucuros să-i pot oferi un prilej. Ar ieşi un bun secretar din el, uite, ca Hobbes, Milton, Swift – genul ăsta de oameni.

— Înţeleg, zise doamna Cadwallader. Unul care nu poate să scrie cuvântări.

— Să-l chem înăuntru acum, ,ai, Casaubon? întrebă domnul Brooke. N-ar veni până ce nu-l anunţ, ştii. Pe urmă, o să coborâm să ne uităm la tablou. Eşti reprezentat de parcă ai fi viu. Un soi de gânditor subtil şi profund, cu arătătorul rezemat pe o pagină, în vreme se Sfântul Bonaventura sau poate altcineva, cam gras şi înfloritor, se uită la Sfânta Treime. Totul este simbolic, ştiţi – stilul cel mai înalt al artei: aşa ceva îmi place până la un anumit punct, dar nu dus prea departe – îţi cam cere o încordare a minţii ca să nu rămâi în urma ideii, ştiţi. Dar dumneata, Casaubon, te simţi în largul dumitale în arta asta. Şi carnaţia zugrăvită de pictorul dumitale e bună – are soliditate, transparenţă şi toate celelalte. Am înţeles foarte mult din fondul tabloului, studiindu-l doar o singură dată. Oricum, mă duc să-l aduc pe Ladislaw.

10 Dobândeşte toate sufragiile cel care îmbină utilul cu plăcutul (citatul se încheie: *qui miscuit utile dulci*), Horaţiu, *Epistole* (n.t.).

XXXV

Nu, nu-nţeleg plăceri de farmec mai pline,
Decât să vezi un pâlc de legatari mâhniţi,
Cu mutrele smerite, nasul lungit, spăşiţi,
Citind un testament lung şi, palizi, uimiţi,
Li se lasă-un salut, cu tifle-s dăruiţi.
Să văd, în stadiul pur, tristeţea lor, anume,
Eu m-aş întoarce, cred, chiar din cealaltă lume.

Regnard11, *Legatarul universal*

Când animalele au intrat perechi-perechi în Arcă, ne

putem închipui că speciile înrudite prin alianţă s-au bârfit reciproc şi îndelung, în *aparté*, şi au fost ispitite să-şi spună că atât de multe specimene, hrănindu-se din acelaşi stoc de provizii, erau absolut de prisos, deoarece duceau la micşorarea raţiilor. (Mă tem că rolul jucat de vulturi în această împrejurare a fost prea penibil pentru a fi reprezentat în artă, aceste păsări având gâturi dezavantajos de golaşe şi fiind, pe cât de pare, lipsit de ritualuri şi ceremonii).

La acelaşi gen de tentaţie erau supuse acum carnivorele creştine care alcătuiau alaiul mortuar al lui Peter Featherstone; mai mulţi aveau minţile obsedate de existenţa unui stoc limitat, din care fiecare ar fi dorit să capete o raţie cât mai mare. De mult recunoscutele legături de sânge şi de alianţe subtile prin căsătorie totalizau şi aşa un număr frumuşel care, multiplicat şi de alte posibilităţi, prezenta o frumoasă gamă de ipoteze pline de invidie şi de speranţe patetice. Pizma stârnită de familia Vincy crease o solidarizare întru ostilitate în rândul tuturor persoanelor din viţa Featherstonilor, astfel că, în absenţa oricărei indicaţii certe că vreunul dintre ei ar urma să primească mai mult decât restul, teama ca nu cumva Fred Vincy, cel cu picioare lungi, să capete moşia, predomina în mod inevitabil, deşi lăsa loc şi răgaz suficient pentru invidii mai nebuloase, cum erau cele resimţite faţă de Mary Garth. Solomon găsi timpul necesar pentru a ajunge la concluzia că Jonah nu merita nimic, iar Jonah pentru a-l stigmatiza pe Solomon ca pe o făptură nesăţioasă; Jane, sora mai mare, chibzuia că odraslele Marthei nu s-ar cădea să se aştepte la ceva la fel de însemnat ca şi tinerii Waule; pe când Martha, având păreri mai elastice asupra dreptului primului născut, suferea că Jane este atât de „înstărită". Neamurile cele mai apropiate erau, în mod firesc, impresionate de speranţele nerezonabile manifestate de veri şi verişori de gradul al doilea şi-şi foloseau cunoştinţele de aritmetică pentru a calcula sumele la care s-ar putea ridica micile legate, dacă ar fi prea numeroase. Doi dintre veri asistaseră şi ei la citirea

testamentului şi încă un verişor de gradul doi, pe lângă domnul Trumbull. Acest văr de gradul doi era patronul unui magazin de mercerie din Middlemarch, om cu purtări politicoase şi aspiraţii ce-l depăşeau. Ceilalţi doi veri erau oameni vârstnici din Brassing, unul dintre ei convins de soliditatea pretenţiilor sale, emise pe baza cheltuielilor nesăbuite suportate sub formă de stridii şi alte comestibile dăruite bogatului său văr Peter; celălalt, cu fizionomie total saturnină, rezemându-şi mâinile şi bărbia într-un baston, susţinea sus şi tare pretenţii bazate nu pe vreo realizare cu caracter definit, ci pe merit, în general: ambii erau cetăţeni ireproşabili din Brassing, care doreau grozav ca Jonah să nu fi locuit în acel oraş. De obicei, tipul hâtru al unei familii este privit cu simpatie numai de străini.

— Păi, de, ia-l doar pe Trumbull: poate fi sigur, cu ochii închişi, de cinci sutare – de *asta* nu încape îndoială – şi nu m-aş mira dacă fratele meu i-a şi promis suma – declarase Solomon, meditând cu glas tare împreună cu surorile lui, în seara din ajunul înmormântării.

— Doamne, doamne! exclamase biata soră Marha, a cărei imaginaţie, în domeniul sutelor, fusese îndeobşte îngustată şi redusă la nivelul chiriei sale neplătite.

Dar dimineaţa, toate curentele de ipoteze comune fuseseră tulburate de prezenţa unui straniu personaj îndoliat picat printre ei de parcă ar fi căzut din lună. Acesta era străinul descris de doamna Cadwallader ca având o faţă de broască: un bărbat de vreo 32-33 de ani, căruia ochii proeminenţi, buzele subţiri, gura curbată în jos şi părul pieptănat într-o parte de pe o frunte prăbuşită brusc deasupra sprâncenelor, îi dădea negreşit o inalterabilă expresie batraciană. În persoana lui se înfăţişa, clar, un nou moştenitor; altminteri de ce ar fi fost chemat să ia parte la doliu? Se iveau noi probabilităţi, stârnind noi incertitudini, care aproape că duceau la revizuirea afirmaţiilor făcute în trăsurile din cortegiu. Pe toţi ne umileşte descoperirea subită a unui fapt care a existat tot timpul, şi poate că s-a uitat la noi pe furiş, în vreme ce ne clădeam o lume proprie, ignorându-i cu

desăvârşire existenţa. Nimeni nu-l mai văzuse până atunci pe străinul acela dubios, cu excepţia lui Mary Garth, şi fata nu ştia despre el nimic mai mult decât că fusese de două ori pe la Stone Court, când domnul Featherstone era încă la parter, şi stătuse de vorbă cu el, între patru ochi, câteva ceasuri în şir. Ea găsise un prilej de a-i pomeni în treacăt despre acest lucru tatălui său, şi poate că ochii lui Caleb erau singurii, afară de cei ai avocatului, care-l examinau pe străin mai curând cercetători decât cu dezgust ori suspiciune. Având puţine speranţe şi încă şi mai puţină cupiditate, pe Caleb Garth îl interesa să verifice pronosticurile făcute, şi calmul cu care, pe jumătate zâmbind, îşi freca bărbia şi arunca priviri agere de parcă ar fi cântărit valoarea unui copac, contrasta puternic cu alarma şi sarcasmul zugrăvite pe alte feţe, când necunoscutul participant, al cărui nume se aflase că ar fi Rigg, intră în salonul lambrisat şi îşi luă locul lângă uşă, ca să asiste la citirea testamentului. Tocmai atunci, domnul Solomon şi domnul Jonah se duseseră sus cu avocatul, ca să caute testamentul; iar doamna Waule, zărind două scaune între ea şi domnul Borthrop Trumbull, avu tăria de cuget de a se muta alături de această mare autoritate, care-şi manevra sigiliile şi punea rânduială în înfăţişarea sa, cu intenţia fermă de a nu trăda vreo reacţie de natură compromiţătoare pentru un om abil, ca de pildă uimire sau dezamăgire.

— Îmi închipui că dumneata ştii totul cu privire la cele încheiate de sărmanul meu frate, domnule Trumbull, i se adresă doamna Waule, pe cel mai stins dintre tonurile ei leşinate, în timp ce-şi întorcea boneta umbrită de crep spre urechea domnului Trumbull.

— Buna mea doamnă, orice mi s-a spus, a avut un caracter confidenţial, răspunse licitatorul, ridicându-şi mâna ca să facă paravan secretului.

— Cei care s-au culcat pe o ureche, siguri de norocul lor, ar putea să înghită o mare decepţie, continuă doamna Waule, găsind oarecare mângâiere în această comunicare.

— Speranţele sunt adesea amăgitoare, glăsui domnul

Trumbull, încă plin de încredere.

— Ah! exclamă doamna Waule, aruncând o privire spre Vincy şi apoi trecând la locul ei iniţial, alături de sora Martha.

— E de mirare ce fire închisă avea sărmanul Peter, comentă ea, în aceeaşi şoaptă stinsă. Niciunul dintre noi nu ştim ce a putut să coacă în mintea lui. Eu una sper şi mă încred că nu putea fi mai păcătos decât îl judecăm noi, Martha.

Biata doamnă Cranch era corpolentă şi, respirând astmatic, avea un motiv suplimentar de a face remarci inatacabile şi de a le da o semnificaţie generală, deoarece până şi şoaptele ei erau zgomotoase şi susceptibile de explozii bruşte, ca acelea ale burdufului unei flaşnete stricate.

— Eu una n-am fost *niciodată* hrăpăreaţă, Jane, replică ea, dar am şase copii şi am îngropat trei, şi nu m-am măritat pentru bani. Cel mai mare, care stă colo, n-are mai mult de nouăsprezece ani – aşa că te las să ghiceşti restul. Şi inventarul se reduce mereu, iar pământul se dovedeşte nespus de ingrat. Dar dacă am cerut şi m-am rugat vreodată, m-am adresat doar Celui de sus; deşi când ai un frate holtei şi un altul rămas văduv fără copii, după două căsnicii – oricine şi-ar putea făuri nu ştiu ce gânduri.

În vremea aceasta, domnul Vincy privise faţa inexpresivă a domnului Rigg, îşi scoase tabachera şi o ciocănise, dar o puse la loc în buzunar nedeschisă, considerând tutunul drept o slăbiciune care, oricât de mult i-ar fi limpezit judecata, era nepotrivită cu împrejurarea.

— Nu m-ar mira ca Featherstone să fi avut sentimente mai bune decât i-am atribuit oricare dintre noi, susură el la urechea soţiei. Înmormântarea asta dovedeşte că s-a gândit la fiecare: e frumos când un om vrea să fie urmat de prietenii săi şi, chiar dacă sunt umili, nu se ruşinează cu ei. M-aş simţi cu-atât mai încântat dacă ar fi lăsat o droaie de legate. Pot fi neînchipuit de folositoare oamenilor, pe scară mică.

— Totul arată cât se poate de bine, crepul de doliu,

mătasea şi toate celelalte, aprobă doamna Vincy, cu satisfacţie.

Regret însă să mărturisesc că Fred se lupta de zor ca să-şi înăbuşe râsul, care ar fi fost şi mai puţin potrivit cu împrejurarea decât tabachera de tabac a tatălui său. Fred prinsese cu urechea o frază a domnului Jonah sugerând ceva despre un „copil al iubirii” şi, cu acest gând în minte, chipul străinului care se nimerise să stea în faţa lui îi stârnea asociaţii ilariante. Mary Garth, descoperind că Fred era la ananghie după felul cum îi zvâcneau colţurile gurii şi după cum recurgea la o tuse falsă, veni în ajutorul lui, cu şiretenie, cerându-i să schimbe scaunele, pentru ca tânărul să intre într-un ungher umbrit. Fred se simţea cât de poate de bine dispus faţă de oricine, inclusiv Rigg; şi, resimţind oarecare indulgenţă pentru toţi acei oameni mai puţin norocoşi decât îşi dădea seama că este el, pentru nimic în lume nu ar fi vrut să aibă o purtare nelalocul ei – totuşi râdea din te miri ce.

Dar intrarea avocatului împreună cu cei doi fraţi atrase atenţia tuturor.

Avocatul era domnul Standish şi venise la Stone Court în dimineaţa aceea, convins că ştie, fără drept de apel, cine avea să se bucure şi cine avea să fie decepţionat, înainte de sfârşitul acelei zile. Testamentul pe care se aştepta să-l citească era ultimul dintre cele trei redactate la cererea domnului Featherstone. Domnul Standish nu era omul care să-şi schimbe manierele după interlocutor şi se purta cu aceeaşi curtoazie nonşalantă cu toată lumea, vorbind cu glas profund ca şi cum nu ar fi văzut nicio deosebire între ei, şi discutând cu precădere despre recolta de fân care avea să fie „foarte frumoasă, pe legea mea!”, sau despre ultimele buletine anunţând starea sănătăţii regelui şi a Ducelui de Clarence, „adevărat marinar din creştet până-n tălpi şi tocmai omul potrivit pentru a cârmui o insulă ca Anglia”.

Bătrânul Featherstone reflectase adesea, în timp ce stătea şi se uita la foc, că într-o bună zi avea să-l surprindă pe Standish: e drept că, dacă lucrurile ar fi ieşit până-n

ultima clipă după pofta lui, şi ar fi ars testamentul redactat de alt avocat, nu ar fi putut asigura împlinirea acestui ţel minor; totuşi, îşi culesese plăcerea dorită numai meditând asupra acelui proiect. Şi, desigur că domnul Standish era mirat, dar nicidecum supărat; dimpotrivă, mai degrabă se bucura, savurând o uşoară curiozitate deşteptată în mintea lui, căci descoperirea unui al doilea testament va adăuga un nou pigment la uimirea previzibilă din partea familiei Featherstone.

Cât despre Solomon şi Jonah, aceştia trăiau clipe de mare suspensie; li se părea că testamentul vechi va avea o anumită valabilitate, şi că s-ar putea să survină o înlănţuire între intenţiile iniţiale şi cele ulterioare ale sărmanului Peter, care ar duce la interminabile „procese” înainte ca fiecare să poată ajunge stăpân pe ce-i revenea – un inconvenient care ar fi avut cel puţin avantajul de a-i târî pe toţi la dispută. De aceea fraţii abordau o gravitate întru totul neutră când se întoarseră cu domnul Standisch; Solomon îşi scoase însă batista albă având impresia că, în orice caz, urmau să asculte pasaje menite să-l afecteze; iar plânsul la funeralii, oricât de uscat, era servit prin tradiţie ca argument pe tărâm juridic.

Poate că, în acele momente, persoana însufleţită de emoţia cea mai palpitantă era Mary Garth, având conştiinţa că ea determinase de fapt configuraţia celui de-al doilea testament, care ar fi putut avea efecte hotărâtoare asupra soartei câtorva persoane prezente în încăpere. Niciun suflet pe lume, afară de ea, nu avea habar de cele petrecute în noaptea aceea fatală.

— Testamentul pe care-l ţin în mână, cuvântă domnul Standish, care, aşezat la masa din mijlocul odăii, părea foarte cumpănit până şi în tusea repetată prin care-şi arăta intenţia de a-şi limpezi gâtlejul – testamentul a fost redactat cu mâna mea şi conceput de decedatul nostru prieten la 9 august 1825. Descopăr însă că există un instrument juridic subsecvent, până acum necunoscut mie, purtând data de 20 iulie 1826, adică la mai puţin de un an după cel precedent. Şi văd că mai este – domnul Standisch

cutriera precaut cu ochelarii peste document – un codicil la acest ultim testament, purtând data de 1 martie 1826.

— Doamne, Doamne! exclamă sora Martha, fără intenţia de a fi auzită, dar împinsă, sub presiunea exercitată de date, la o anumită expresie articulată.

Voi începe prin a da citire testamentului prealabil, continuă domnul Standish, întrucât aşa cum apare din faptul că defunctul nu a distrus acest act, aceasta reprezintă intenţia lui.

Preambulul lăsă impresia că e cam lung şi, alături de Solomon, câţiva inşi din asistenţă clătinară patetic din cap, cu privirile aţintite în pământ; fiecare se ferea să întâlnească ochii celorlalţi şi se uitau mai degrabă ori la petele de pe faţa de masă, ori la capul pleşuv al domnului Standish – toţi afară de Mary Garth. Când ceilalţi se străduiau să nu privească în niciun punct precis, fata simţea că poate să se uite la ei fără grijă. Şi când răsună prima formulă: „dă şi testează”, putu să vadă cum toate culorile din obraji pălesc subit, de parcă o uşoară vibraţie ar fi trecut peste ele, singura excepţie era Rigg. El păstra acelaşi calm netulburat şi, de fapt, toţi cei de faţă, preocupaţi de probleme mai importante şi de complicaţia creată de ascultarea testamentelor, care puteau sau nu să fie revocate, încetaseră să se mai gândească la persoana lui. Fred roşi, iar domnul Vincy găsi că e imposibil să se descurce fără a avea tabachera în mână, deşi o ţinea închisă.

Mai întâi fură înşirate micile legate, dar nici măcar conştiinţa faptului că exista un alt testament şi că deci bietul Peter a putut să chibzuiască mai bine, nu era în stare să domolească dezgustul şi indignarea crescândă.

Omului îi plăcea ca ceilalţi să se poarte bine cu el la fiecare timp; trecut, prezent şi viitor. Şi iată că Peter a fost capabil, cu cinci ani în urmă, să lase doar două sute de lire fraţilor şi surorilor sale, şi doar o sută de cap nepoţilor şi nepoatelor; familia Garth nici nu era pomenită, dar doamna Vincy şi Rosamunda urmau să capete câte o sută fiecare. Domnul Trumbull trebuia să capete bastonul cu

măciulie de aur şi cincizeci de lire; ceilalţi veri de gradul doi şi veri de faţă urmau să capete fiecare aceeaşi sumă frumuşică, ceea ce – cum remarcă vărul saturnin – însemna un soi de legat care nu lăsa omul nici în car, nici în căruţă; şi le mai fu dat să audă multe alte asemenea mărunte pomeni jignitoare, în favoarea unor persoane absente – rubedenii îndoielnice şi, era de temut, oameni de rând. Una peste alta, calculând în grabă, se stabilea acolo destinaţia a vreo trei mii de lire. Atunci, unde intenţionase Peter, în urmă cu cinci ani, să ajungă restul banilor şi în mâinile cui rămânea moşia? Şi ce anume fusese revocat? Şi ce nu revocase? Şi oare ceea ce revocase era spre bine, ori spre rău?

Orice emoţie trebuie să fie determinată de anumite condiţii şi, până la urmă, s-ar putea dovedi nelalocul ei. Bărbaţii aveau destulă tărie să suporte, stând liniştiţi sub apăsarea acelei confuze suspensii; unora li se pleoştiseră buza de jos, alţii îşi ţuguiaseră ambele buze, după deprinderile muşchilor fiecăruia. Dar Jane şi Martha se prăbuşiseră sub iureşul întrebărilor fără răspuns şi se porniseră pe plâns; sărmana doamnă Cranch plângea pe jumătate mişcată de speranţa de a obţine măcar câteva sute de lire fără muncă, şi pe jumătate conştientă că îi revenea o parte foarte sărăcăcioasă; în vreme ce mintea doamnei Waule era complet potopită de sentimentul că, deşi era soră bună, căpăta atât de puţin, în vreme ce altcineva urma să capete mult. Acum se înscăunase presupunerea generală că acel „mult” avea să-i cadă plocon lui Fred Vincy, dar până şi membrii familiei Vincy se mirară când se citi că i se lăsaseră zece mii de lire, în investiţii specifice: avea să-i revină oare şi moşia? Fred îşi muşcă buzele: cu greu îşi stăpânea zâmbetul, iar doamna Vincy se simţi cea mai fericită femeie – posibilitatea unei revocări se micşora până pieri aproape cu totul în viziunea aceea orbitoare.

Mai era o rămăşiţă de avere personală, precum şi pământul, dar totul fu lăsat unei singure persoane, persoana acea era…

„O, posibilităţi! O, speranţe întemeiate pe favoarea unui bătrân domn „negru” la suflet! O, nesfârşite vocative care încă ar lăsa limbajul neputincios să exprime măsura nebuniei omeneşti!” – acel legatar rezidual era Joshua Rigg, indicat de asemeni ca executor unic şi care urma să-şi ia din clipa aceea numele de Featherstone.

Se iscă un foşnet asemănător cu un tremur care dădu ocol încăperii. Toată lumea se uită cu alţi ochi la domnul Rigg, pe care părea să nu-l încerce nicio mirare.

— O dispoziţie testamentară cât se poate de bizară! exclamă domnul Trumbull, preferând şi el o dată să fie considerat ignorant în ce priveşte trecutul bătrânului. Dar, în sfârşit, există un al doilea testament şi mai avem un codicil. Însă nu am auzit dorinţele ultime ale decedatului.

Mary Garth simţea că cele ce mai avea de auzit nu reprezentau dorinţe ultime. Al doilea testament revoca totul, cu excepţia legatelor lăsate persoanelor de rând menţionate mai înainte (oarecare modificări în rândul lor prilejuind codicilul), şi acorda tot pământul aflat în parohia Lowick, cu întreg fondul imobiliar şi mobilierul casei, lui Joshua Rigg. Restul averii urma să fie dedicat construirii şi înzestrării unor aziluri pentru bătrâni, destinate să poarte numele de „Azilurile lui Featherstone” şi să fie clădite pe un petec de pământ din apropierea Middlemarch-ului, cumpărat în acest scop de către testator, acesta dorind – aşa declara documentul – să facă pe plac Atotputernicului. Nimeni dintre cei prezenţi nu se alegea cu o para chioară; dar domnul Trumbull primea bastonul cu măciulie de aur. A fost nevoie să se scurgă o bucată de vreme până când întreaga societate să-şi redobândească graiul. Mary nu îndrăzni să se uite la Fred.

Domnul Vincy vorbi cel dintâi, după ce-şi folosi cu energie tabachera pentru prizat – şi se pronunţă cu zgomotoasă indignare:

— E testamentul cel mai inexplicabil pe care l-am auzit vreodată! Eu aş afirma că bătrânul nu era în minţile lui când l-a făcut. Aş declara acest ultim testament nul, adaugă domnul Vincy, simţind că această expresie pune

chestiunea în lumina ei adevărată. Ei, Standish, ce părere ai?

— Cred că defunctul nostru prieten ştia întotdeauna ce vrea, răspunse domnul Standish. Totul s-a desfăşurat absolut conform legii. Iată aici o scrisoare de la Clemens, din Brassing, anexată testamentului. El l-a redactat. Un notar foarte respectabil.

— N-am observat niciun semn de alienare mintală, nicio rătăcire a intelectului la răposatul domn Featherstone, declară Borthrop Trumbull; dar eu numesc acest testament excentric. Totdeauna i-am adus cu dragă inimă servicii bătrânului, şi a făcut repetate aluzii foarte limpizi la o îndatorire de care se va achita prin testament. Bastonul cu măciulie de aur e o farsă, dacă îl considerăm o răsplată pentru mine; din fericire însă, eu mă aflu mai presus de consideraţii mercenare.

— Pe cât văd eu, nu e nimic prea surprinzător în treaba asta, grăi Caleb Garth. Mai curând m-aş fi mirat dacă testamentul ar fi fost normal, aşa cum te-ai fi putut aştepta de la un om onest şi deschis la minte. În ce mă priveşte, aş dori să nu existe niciun soi de testamente.

— Ciudat sentiment din partea unui creştin, pe viul Dumnezeu! exclamă avocatul! Mi-ar plăcea să aflu cu ce argumente ai susţine această poziţie, Garth!

— A… zise Caleb, aplecându-se înainte, împreunându-şi grijuliu vârfurile degetelor şi pironindu-şi meditativ ochii în podea.

Totdeauna îi părea că partea cea mai grea a „afacerilor” sunt cuvintele.

Dar la acest punct, domnul Jonah Featherstone îşi făcu auzit glasul.

— Ei bine, întotdeauna n-a fost decât un făţarnic şi jumătate, asta a fost fratele meu Peter. Dar testamentul ăsta le pune vârf la toate. Dacă aş fi ştiut, nici cu carul cu şase cai nu m-ar fi urnit din Brassing. Mâine am să îmbrac o pălărie albă şi o haină bej.

— Doamne, Doamne, se văita doamna Cranch, ne-am băgat la cheltuieli de drum şi bietul flăcău a stat de

pomană aici atâta amar de vreme! E prima dată că-l aud pe fratele meu Peter atât de dornic să fie pe placul Atotputernicului; dar chiar de ar fi să mă trăsnească cerul, tot trebuie să zic că a avut o inimă de piatră – nu mă pot gândi la alt cuvânt.

— N-o să-i prindă deloc bine acolo unde s-a dus, asta e credinţa mea, zise Solomon, cu o amărăciune foarte sinceră. Peter era un păcătos înrăit, şi azilurile n-o să-i acopere păcatul, acum când a avut neruşinarea să şi-l dea în vileag.

— Şi când te gândeşti că în tot acest timp a avut familia lui legiuită, fraţi, surori şi nepoţi şi nepoate, şi a stat în biserică alături de ei, de câte ori găsea de cuviinţă să vină, remarcă doamna Waule. Şi ar fi putut lăsa averea într-un fel atât de respectabil celor care nu obişnuiesc să folosească banii pentru extravaganţe sau pentru lucruri nechibzuite şi care nu-s atât de săraci ca să nu fi putut economisi fiecare *penny* şi să-l înmulţească. Şi eu – prin câte necazuri am trecut, mereu şi mereu, ca să pot veni aici şi să-mi arăt grija de soră, iar lui nu-i stătea capul decât la nişte lucruri care te fac să ţi se încrânceneze carnea pe tine. Dar dacă Atotputernicul a îngăduit una ca asta, atunci are de gând să-l pedepsească pentru faptă. Frate Solomon, eu am să plec, dacă mă duci cu trăsura.

— N-am nici cea mai mică dorinţă de a mai pune piciorul în casa asta, spuse Solomon. Am moşia mea şi avere de lăsat moştenire.

— Jalnică poveste, cum se mai învârte şi roata norocului pe lumea asta, grăi Jonah. Niciodată nu rentează să ai o fărâmă de inimă în piept. Mai bine te porţi ca un câine. Însă cei care mai fac umbră pământului pot să înveţe o lecţie: un singur testament de ţicnit este de-ajuns într-o familie.

— Poţi cădea în nebunie pe mai multe căi, zise Solomon. Eu unul nu voi lăsa bani ca să fie aruncaţi pe gârlă, şi nu-i voi lăsa unor odrasle „africhene”. Ţin la Featherstonii care au fost zămisliţi ca atare, şi nu care s-au prefăcut în Featherstoni fiindcă s-a lipit un nume pe ei.

Solomon adresă aceste cuvinte doamnei Waule, într-un *aparté* rostit cu glas tare, când se ridică să o însoţească. Fratele Jonah se simţea capabil de o ironie mult mai usturătoare, dar chibzui că nu avea rost să-l ofenseze pe noul proprietar al conacului Stone Court, până ce nu se încredinţa că-i lipseau orice intenţii de ospitalitate faţă de oamenii mucaliţi al căror nume era pe cale să-l poarte.

La drept vorbind, pe domnul Joshua Rigg părea că îl tulbură prea puţin orice soi de insinuări, dar manifestă o remarcabilă schimbare de atitudine, când păşi cu răceală spre domnul Standish şi începu să-i pună întrebări privitoare la afaceri, pe un ton glacial. Avea un glas ascuţit, ciripitor şi un accent ţopârlânesc. Fred, căruia nu-i mai stârnea râsul, îl socoti cel mai josnic monstru pe care-l văzuse în viaţa lui. Dar Fred se simţea bolnav.

Negustorul de mercerie din Middlemarch aştepta o ocazie de a-l atrage pe domnul Rigg într-o discuţie; nu se ştie câte perechi de picioare va fi nevoit să încalţe cu ciorapi noul proprietar şi, oricum, pe profituri te poţi bizui mai mult decât pe legate.

Domnul Vincy, după izbucnirea avută, se închise într-o tăcere orgolioasă; era mult prea frământat de sentimente neplăcute pentru a se gândi să se urnească din loc, până nu observă că soţia sa trecuse lângă Fred şi plângea în tăcere, ţinând mâna odorului ei. Se ridică imediat şi, întorcând asistenţei spatele, îi spuse cu voce scăzută:

— Nu-ţi da drumul Lucy: nu te face de râs, draga mea, în faţa acestor oameni. După care adăugă tare: Du-te şi spune să tragă docarul la scară, Fred; n-am vreme de pierdut!

Înainte de acest mic episod, Mary Garth se pregătise să se ducă acasă cu tatăl ei. Îl întâlni pe Fred în hol, şi în clipa aceea avu pentru întâia oară curajul de a se uita la el. Avea acel gen de paloare ofilită, care apare uneori pe feţele tinere, iar mâna lui era foarte rece când o strânse pe-a fetei. Şi Mary era agitată: îşi dădea seama că, în mod fatal, fără voia ei, provocase poate o mare schimbare în

destinul lui Fred.

— La revedere, spuse fata, cu tandră tristeţe. Fii tare, Fred. Eu una cred sincer că fără bani vei fi mai bun. Ce fericire i-a adus banii domnului Featherstone?

— Toate astea-s foarte frumoase, grăi Fred, amărât. Dar ce poate să facă un om ca mine? Acum *trebuie* să îmbrac haina preoţească. (Ştia că asta o s-o necăjească pe Mary: prea bine; atunci n-avea decât să-i spună ea ce altă cale ar putea urma). Şi credeam că voi în stare să-i plătesc pe loc tatălui tău datoria şi să îndrept toată situaţia. Iar ţie nu ţi-a lăsat nici măcar o sută de funzi. Ce-ai să te faci acum, Mary?

— Am să-mi iau alt post, bineînţeles, de îndată ce-am să pot căpăta unul. Tata se zbate destul pentru întreţinerea celorlalţi, chiar şi fără mine. La revedere.

În foarte scurt timp, Stone Court fu curăţat de Featherstonii de viţă autentică precum şi de alţi musafiri deveniţi obişnuiţii locului. Un nou străin venise spre a se statornici în împrejurimile Middlemarch-ului; dar în cazul domnului Rigg Featherstone se iscară mai curând nemulţumiri cu consecinţe imediate, decât speculaţii privitoare la influenţele pe care le-ar putea determina prezenţa sa pe viitor. Nimeni nu era îndeajuns de profetic pentru a prevesti ceea ce s-ar putea ivi în calea lui Joshua Rigg.

Şi aici mă simt îndemnat în mod firesc să reflectez la mijloacele potrivite pentru a înfăţişa în chip elevat un subiect inferior. În această direcţie, paralele istorice sunt deosebit de folositoare. Obiecţia de căpetenie ar fi că naratorul sârguincios nu are suficient spaţiu, sau (ceea ce ar îndemna adesea acelaşi lucru), poate să nu fie capabil să le aplice la un caz particular, deşi deţine filosofica încredere că, odată cunoscute, paralelele ar deveni pline de pilde. Există o cale mai scurtă şi mai lesnicioasă către înnobilarea unui subiect, bazată pe observaţia că, de vreme ce orice istorie adevărată poate fi înfăţişată într-o parabolă, în care ai posibilitatea să pui o maimuţă în locul unui prinţ şi *vice versa*, tot ce a fost sau urmează a fi narat

despre oamenii de rând poate fi înnobilat, considerând faptele drept parabole. Astfel, dacă sunt scoase la iveală deprinderi rele şi consecinţe urâte, cititorul poate încerca mângâierea de a le privi doar ca pe nişte simbolice aspecte dizgraţioase, şi se poate simţi, în mod virtual, în tovărăşia unor persoane de anumită distincţie.

Aşadar, în timp ce eu voi istorisi tot adevărul despre nătărăi, nu-i neapărată nevoie ca imaginaţia cititorului să se simtă lipsită de compania lorzilor; iar sumele meschine pe care orice falit cu „firmă” mare ar fi necăjit să le mai încaseze, pot fi ridicate la nivelul unor înalte tranzacţii comerciale, prin acordarea gratuită a proporţiilor cuvenite.

Cât despre orice istorie provincială ai căror protagonişti s-ar afla, toţi până la unul, pe cel mai înalt prag moral, aceasta ar trebui să se petreacă mult după primul Proiect al Reformei; pe când Peter Featherstone, vă daţi seama, era mort şi îngropat de câteva luni înainte de venirea la putere a lordului Grey.

11 *Jean François Regnard* (1665-1709), poet comic francez (n.t.).

XXXVI

Ciudat să vezi ce-umor au aceşti inşi,
Înalt năzuind, se cade-a fi mintoşi;
……………………………………
Căci fiind firesc iubirea-n suflet pur
Să fie-unde-n frunte-ar putea sta
Ei, socotindu-se cu-atât mai sus
De noi, trufaşi chiar de-ntre noi trăiesc,
Şi-nchipuie cum preţuim, uimiţi.
Tot ce fac, spun şi-astfel se îmboldesc
Spre-a fi mai fără margini admiraţi,
Şi presupun că nu pot, decât dând
Veste de gând înalt şi prea ales.

Daniel, *Tragedia lui Filotas*

După lectura testamentului, domnul Vincy se întoarse acasă, cu un punct de vedere schimbat asupra multor probleme. Era un om cu mintea deschisă, dar modul lui de a se exprima o lua adeseori pe căi indirecte: când îl decepţiona un târg unde-şi plasa galoanele lui de mătase, îl înjura pe rândaş: când îl necăjise cumnatul său Bulstrode, făcuse observaţii tăioase asupra metodismului; şi-acum se vădea limpede că judeca trândăvia lui Fred mult mai sever ca până atunci, ceea ce-l făcu să arunce pe duşumeaua holului o şapcă brodată, aflată în fumoar.

— Ei bine, domnule, exclamă el, când tânărul *gentleman* tocmai se ducea la culcare, sper că ţi-ai băgat acum minţile în cap şi că în trimestrul viitor o să te duci să-ţi dai examenul. Hotărârea mea e luată, aşa că te sfătuiesc să nu pierzi vremea până te decizi şi tu.

Fred nu răspunse nimic – prea îl covârşise deprimarea. Cu douăzeci şi patru de ore în urmă, fusese convins că, la ceasul acela, în loc de a trebui să hotărască ce să facă, va fi aflat de mult că nu e silit să facă nimic: că va putea să vâneze în jachetă roşie, să aibă un armăsar clasa întâi pe care să-l călărească pentru a încolţi un cerb de toată frumuseţea şi să se bucure de respectul unanim acordat unor asemenea îndeletniciri, ba chiar mai mult, că va fi în stare să-i plătească pe loc domnului Garth, iar Mary nu va avea niciun motiv să nu-l ia de bărbat. Şi toate acestea urmau să-i cadă pleaşcă fără studii sau vreun alt neajuns, ci pur şi simplu prin harul Proniei, sub forma capriciului unui bătrân *gentleman*. Acum însă, la capătul a douăzeci şi patru de ore, toate aceste speranţe frumoase fuseseră date peste cap. Taică-său adopta „o conduită cam dură” şi în timp ce el se perpelea sub focul decepţiei, îl trata ca şi cum tot el ar fi putut împiedica treburile. Reuşeşte să-şi facă duşmani – asta-i tot ce-aud despre succesele lui.

— Nu fi aspru cu bietul băiat, Vincy. Este încă vreme să iasă ceva bun din el deşi ticălosul ăsta l-a amăgit. Sunt sigură, cum mă vezi şi cum te văd, că Fred o să apuce pe un drum bun – altminteri de ce ne-ar mai fi fost înapoiat

din pragul mormântului? şi toată treaba asta se numeşte jaf: să-i promită moşia, era ca şi dată; de fapt se înseamnă o promisiune? Când îi faci pe toţi să creadă că un anumit lucru, nu-i ca şi cum ai promis? Şi doar vezi că-i lăsase zece mii, şi pe urmă i-a luat iar înapoi.

— I-a luat iar înapoi! exclamă cu năduf domnul Vincy. Îţi spun eu că băiatul are ghinion, Lucy. Şi tu l-ai răsfăţat întotdeauna.

— Ei, ce vrei, Vincy, era primul meu copil, şi ce mai tămbălău ai făcut când a venit pe lume! Nu-ţi mai încăpeai în piele de mândrie, zise doamna Vincy, redobândindu-şi uşor zâmbetul voios.

— Cine poate să ştie ce-o să iasă dintr-un prunc? Recunosc că am fost destul de nerod, zise soţul, totuşi mai muiat.

— Dar cine are copii mai buni, mai chipeşi decât ai noştri? Fred e cu mult mai presus decât fiii altora: poţi recunoaşte, după vorbele lui, că la colegiu a avut o societate cultă. Şi Rosamunda – unde mai găseşti fată ca ea? Ar putea sta alături de orice *lady* din ţară, doar că ar arăta mai bine. Vezi – domnul Lydgate care a frecventat cea mai bună societate şi a călătorit pretutindeni, s-a îndrăgostit de ea pe dată. Nu că n-aş prefera să nu se fi logodit încă. Ar fi putut întâlni într-o vizită o partidă mai bună; mă gândesc la colega ei de şcoală, domnişoara Willoughby. Familia aceea are neamuri la fel de suspuse ca şi ale domnului Lydgate.

— Dă-le naibii de neamuri! strigă domnul Vincy. M-am săturat de ele. Nu vreau un ginere care să nu se bizuie pe altceva decât pe neamurile sale.

— Cum, dragul meu, se miră doamna Vincy, păreai cât se poate de încântat de logodnă. Ce-i drept, eu nu eram acasă, dar Rosamunda mi-a povestit că n-ai scos niciun cuvânt împotriva acestui legământ. Fata a şi început să cumpere cele mai bune pânzeturi pentru trusoul ei.

— Nu după voia mea, replică domnul Vincy. Voi avea destulă bătaie de cap anul ăsta cu un trântor nevolnic de fiu, fără să mai plătesc şi rochiile de nuntă! Vremurile sunt

cât se poate de grele, toată lumea se ruinează şi nu cred că Lydgate are măcar un gologan la sufletul lui. N-am să-mi dau consimţământul la căsătoria lor. Lasă-i să aştepte, cum au făcut şi cei mai vârstnici, înaintea lor.

— Pentru Rosamunda ar fi o lovitură, Vincy, şi ştii că niciodată nu te-ar răbda inima să o necăjeşti.

— Ba da, aş fi în stare. Cu cât se va renunţa mai repede la logodnă, cu-atât mai bine. Nu cred că doctorul va avea vreodată un venit ca lumea, după cum îi merg treburile. Reuşeşte să-şi facă duşmani – asta-i tot ce-aud despre succesele lui.

— Dar se are grozav de bine cu domnul Bulstrode, dragul meu. Eu gândesc că lui i-ar face plăcere căsătoria asta.

— I-ar face plăcere, pe naiba! exclamă domnul Vincy. N-o să le plătească Bulstrode întreţinerea. Şi dacă Lydgate îşi închipuie că am de gând să le dau bani ca să-şi întemeieze o gospodărie, se înşeală amarnic, asta-i tot! Mă aştept să fiu silit curând să renunţ şi la cai. Ai face mai bine să-i transmiţi lui Rosy, ce ţi-am spus.

Nu i se întâmpla rar domnului Vincy să se pripească, vesel, să-şi dea încuviinţarea, şi apoi, cunoscând că s-a pripit, să se folosească de alţii pentru a da înapoi, în chip jignitor. În orice caz, doamna Vincy, care niciodată nu dorea să se opună soţului său, nu pierdu vremea şi, în dimineaţa următoare, îi transmise Rosamundei spusele lui. Rosamunda, care examina o broderie de muselină, ascultă în tăcere şi, la sfârşit, îşi smuci uşor gâtul ei graţios, într-un fel despre care o lungă experienţă te poate învăţa că înseamnă desăvârşită îndărătnicie.

— Ce părere ai, scumpa mea? întrebă maică-sa cu grijă afectuoasă.

— Papá nici nu se gândeşte la aşa ceva, răspunse Rosamunda, cu un calm deplin. Totdeauna a spus că doreşte să mă mărit cu bărbatul pe care-l iubesc. Şi mă voi mărita cu domnul Lydgate. Au trecut şapte săptămâni de când papá şi-a dat încuviinţarea. Şi sper că vom închiria casa doamnei Bretton.

— Ei bine, scumpa mea, te las pe tine să-l pui pe taică-tău pe roate. Izbuteşti să faci pe fiecare dintre noi să joace după cum îi cânţi tu. Dacă însă o să ajungem într-adevăr să ne ducem să cumpărăm damasc, prăvălia potrivită e Sadler – mult mai bună decât Hopkins. Totuşi, cred că doamna Bretton are prea mult spaţiu; mi-ar plăcea să aveţi la dispoziţie asemenea casă; dar va cere o grămadă de mobile, covoare şi toate celelalte, pe lângă tacâmuri şi sticlărie şi altele. Şi, ai auzit, papá zice că nu dă niciun ban. Crezi că domnul Lydgate se aşteaptă la asta?

— Doar nu-ţi închipui că o să-l întreb, maman. Bineînţeles că se pricepe şi singur să-şi aranjeze treburile.

— Dar se poate să fi umblat după bani, scumpa mea, şi noi ne gândeam cu toţii că o să capeţi o moştenire frumoasă, ca şi Fred, şi acuma e totul atât de cumplit, nimic nu-ţi mai face plăcere când vezi ce dezamăgire suferă sărmanul băiat.

— Asta nu are nimic de-a face cu cununia mea, maman. Fred trebuie să înceteze cu trândăvia. Mă duc sus să-i duc broderia asta domnişoarei Morgan; se pricepe foarte bine să facă primele cusături la tiv. Cred că acum ar putea să lucreze şi Mary Garth ceva pentru mine. Coase încântător; e cel mai drăguţ lucru ce-l ştiu despre Mary. Mi-ar plăcea mult să am la toate jupoanele mele de linou tiv dublu. Şi cere mult timp.

Convingerea doamnei Vincy că Rosamunda ar putea să-şi joace părintele pe degete era cât se poate de întemeiată. Afară de dineurile oferite şi de cursele lui, aşa fanfaron cum era, domnul Vincy proceda la fel de rar după placul său ca şi un prim-ministru; forţa împrejurărilor îl depăşea prea lesne, aşa cum se întâmplă cu majoritatea oamenilor înfloritori care iubesc plăcerile vieţii, iar împrejurarea numită Rosamunda vădea o deosebită forţă, care se manifesta prin acea blajină stăruinţă care, după cum ştim, permite unei substanţe vii şi albe să-şi facă drum, în ciuda stâncii ce i se împotriveşte. Papá nu era o stâncă: nu deţinea altă neclintire decât aceea a

impulsurilor, numită uneori deprindere, şi aceasta îl împiedica să se hotărască în ce priveşte logodna fiicei sale – anume, să cerceteze temeinic situaţia lui Lydgate, să-şi declare incapacitatea de a procura bani şi să interzică răspicat o căsătorie pripită sau o logodnă constrânsă să se tărăgăneze prea mult. Pare o atitudine foarte simplă şi uşor de luat, când o formulezi; dar o hotărâre neplăcută, cristalizată în ceasurile reci ale dimineţii, are împotriva ei tot atâtea condiţii ca şi bruma din zori, şi rareori rezistă sub influenţele calde ale zilei. Exprimarea pe ocolite, deşi energică, a opiniei spre care înclina domnul Vincy, trebuia să ţină seama în cazul acela, de o particularitate: era clar că faţă de un om orgolios ca Lydgate n-aveai cum să spui vreun cuvânt cu jumătate de înţeles, iar de gesturi ca aruncarea pălăriei de duşumea nici nu putea fi vorba. Domnul Vincy îi cam purta respect, se umfla oarecum în pene pentru că doctorul voia să se însoare cu Rosamunda, şi nu prea înclina să aducă vorba despre chestiunea financiară, care nu-l punea într-o lumină favorabilă. În plus, îl încerca şi teama de a nu fi înfundat într-un dialog cu un om mai învăţat decât el, cu o creştere mai aleasă, şi se codea totodată să facă ceva ce i-ar fi displăcut fiică-si. Rolul pe care domnul Vincy prefera să-l joace era acela al amfitrionului generos, pe care nimeni nu-l critică. În prima jumătate a zilei, afacerile împiedicau orice comunicare formală a unei decizii potrivnice; în cealaltă jumătate, vina era a mesei de seară, a vinului, a partidei de whist şi a satisfacţiei generale. Şi, între timp, orele îşi lăsau fiecare micul lor sediment şi alcătuiau treptat motivul hotărâtor care-l împiedica să treacă la fapte: anume, că era prea târziu pentru a se mai acţiona.

Îndrăgostitul acceptat îşi petrecea mai toate serile la Lowick Gate şi, chiar sub ochii domnului Vincy, continua în chip înfloritor o relaţie amoroasă nicidecum dependentă de avansurile băneşti ale socrului, sau cu perspectiva venitului profesional. Începuturile unei tinere iubiri – ce funigel străveziu! Până şi punctele de care se agaţă – lucrurile de care atârnă diafanele sale împletituri, abia de

sunt perceptibile; atingeri fugare cu vârful degetelor, încrucişări de raze ale aştrilor albaştri şi negri, fraze lăsate în suspensie, imperceptibile schimbări de colorit ale obrajilor şi buzelor, cele mai vagi înfiorări. Funigelul însuşi e alcătuit din credinţe spontane şi bucurii vagi, năzuinţa unei vieţi către cealaltă, viziuni de contopire, de încredere indefinită. Şi Lydgate se lăsa atras cu o minunată repeziciune la ţeserea acelui văl de funigei, urziţi din eul lui cel mai lăuntric, în ciuda experienţei pe care presupunea că o încheiase odată cu drama Laurei – şi în ciuda medicinei şi a biologiei; pentru că studierea unui muşchi macerat sau a unor ochi prezentaţi în farfurie (ca al sfintei Lucia), şi alte aspecte ale cercetării ştiinţifice, se pare că sunt mai puţin incompatibile cu dragostea poetică, decât o apatie înnăscută sau o predilecţie pentru proza vulgară. Cât despre Rosamunda, era cuprinsă de uimirea nufărului înflorit în faţa propriei lui prezenţe învoalte, şi ţesea şi ea cu hărnicie la funigelul lor comun. Toate acestea se petreceau în ungherul salonului unde se afla pianul şi, oricât de aerian era vălul, lumina făcea din el un fel de curcubeu vizibil pentru mulţi alţi observatori, pe lângă domnul Farebrother. Certitudinea că domnişoara Vincy şi domnul Lydgate se logodiseră deveni generală în Middlemarch, fără ajutorul unui anunţ formal.

Mătuşa Bulstrode se simţea din nou pradă îngrijorării; de data aceasta, însă, se adresă direct fratelui sau, ducându-se la depozit anume pentru a se feri de nestatornicia doamnei Vincy. Răspunsurile lui nu au satisfăcut-o.

— Walter, nu cumva ai de gând să-mi spui că ai îngăduit ca lucrurile să meargă înainte fără să te încredinţezi de perspectivele domnului Lydgate? întrebă doamna Bulstrode, privindu-şi fratele cu ochii dilataţi de atâta gravitate; domnul Vincy se arăta arţăgos, ca de obicei când se afla la depozit. Gândeşte-te puţin la fata aceasta crescută în lux, într-un fel prea monden, regret că trebuie s-o spun; cum se va descurca ea cu un venit mic?

— Hai, dă-o-ncolo de treabă, Harriet! Ce pot face eu,

când în oraşul ăsta vin bărbaţi fără să-mi ceară părerea! Tu i-ai închis cumva lui Lydgate uşa casei tale? Bulstrode l-a sprijinit mai mult ca oricine şi l-a ajutat să avanseze în carieră. Eu n-am făcut niciodată caz de tânărul ăsta. S-ar cuveni să te duci să vorbeşti cu bărbatul tău despre asta, nu cu mine.

— Ei nu, zău aşa, Walter, ce vină îi poţi aduce domnului Bulstrode? Sunt sigură că el nu a dorit această logodnă.

— A, dacă nu l-ar fi luat Bulstrode în braţe, eu nu l-aş fi invitat niciodată în casă.

— Dar tu l-ai chemat să-l trateze pe Fred, şi sunt sigură că asta a fost o îndurare cerească, ripostă doamna Bulstrode, pierzându-şi replica în meandrele subiectului.

— Habar n-am de vreo îndurare, afirmă întărâtat domnul Vincy. Ce ştiu eu e că îmi fac mai mult sânge rău decât vreau cu familia mea. Ţi-am fost frate bun, Harriet, înainte de te-ai măritat cu Bulstrode, şi trebuie să spun că el nu dovedeşte faţă de familia ta spiritul prietenesc la care te-ai fi putut aştepta din partea lui.

Domnul Vincy nu avea nimic dintr-un iezuit, dar niciun iezuit desăvârşit nu ar fi putut răsturna o întrebare cu mai multă dibăcie. Harriet fu obligată să-şi apare soţul, în loc de a-şi blama fratele, şi conversaţia luă sfârşit într-un punct la fel de îndepărtat de începutul ei ca şi anumite ciorovăieli iscate nu de mult între cumnaţi, la o întrunire a colegiului sacristiei.

Doamna Bulstrode nu-i repetă soţului ei plângerile fratelui, dar în cursul serii îi povesti despre Lydgate şi Rosamunda. Bulstrode nu împărtăşi însă interesul cald al soţiei sale şi vorbi doar cu resemnare despre riscurile ce însoţesc începuturile practicii medicale şi despre prudenţa necesară în asemenea cazuri.

— Sunt sigură că avem îndatorirea de a ne ruga pentru fata aceea fără minte – cu creşterea care i s-a dat – grăi doamna Bulstrode, dorind să-şi stârnească soţul.

— E drept, draga mea, încuviinţă domnul Bulstrode. Cei ce se desprind de plăcerile pământene nu pot face

mare lucru pentru a înfrâna greşelile unora care rămân cu încăpăţânare robi ai celor lumeşti. Trebuie să ne învăţăm să recunoaştem acelaşi lucru şi cu privire la familia fratelui tău. Mi-aş fi putut dori ca domnul Lydgate să nu încheie asemenea alianţă; dar relaţiile mele cu dânsul se mărginesc la folosirea darurilor ce i-au fost hărăzite întru slujirea ţelurilor Domnului, despre care ne învaţă cârmuirea divină de câte ori ne miluieşte cu lumina ei.

Doamna Bulstrode nu mai scoase o vorbă, punând pe seama lipsei de spiritualitate o mare doză de nemulţumire resimţită de pe urma discuţiei. Era convinsă că soţul ei e unul dintre acei oameni ale căror memorii se cuvin a fi scrise, după ce mor.

Cât despre Lydgate personal, fiind acceptat ca ginere, era pregătit să accepte la rândul lui, toate consecinţele faptului, pe care credea că le prevede cu perfectă claritate. Desigur că va trebui să se însoare până într-un an – poate chiar într-o jumătate de an. Nu intenţionase aşa ceva; dar celelalte planuri ale lui nu vor avea nimic de suferit; pur şi simplu, urmau să se adapteze la noile realităţi. Fireşte, mariajul trebuie să fie pregătit după toate uzanţele. Urmau să închirieze o casă, în locul odăilor ocupate în prezent de el; şi Lydgate, auzind-o pe Rosamunda vorbind plină de admiraţie despre casa bătrânei doamne Bretton (situată în cartierul Lowick Gate), se interesă de ea când se eliberă, după moartea bătrânei doamne, şi intră imediat în tratative de închiriere.

Făcu acest lucru ca pe ceva cu totul firesc, cam aşa cum dădea comenzi croitorului său pentru a-i acoperi toate necesităţile unei garderobe impecabile, fără a-i trece prin cap că ar depăşi măsura. Dimpotrivă, ar fi dispreţuit orice cheltuială menită să ia ochii lumii, profesia sa îl familiarizase cu toate gradele de sărăcie şi îi stătea mult la inimă soarta celor care îndurau asprimile vieţii. S-ar fi simţit foarte bine la o masă unde sosul ar fi fost servit într-un ulcior fără toartă, şi ar fi fost în stare să nu-şi amintească nimic despre un dineu grandios, decât că acolo era prezent un bun vorbitor. Dar nu îi trecuse niciodată

prin cap că ar putea trăi în vreun alt mod decât cel numit de el obişnuit, cu pahare verzi pentru vin alb de Rin, şi o masă excelent servită. Încălzindu-se la dogoarea teoriilor sociale franceze, nu adusese totuşi cu el niciun miros de prăjit. Putem vehicula cu nonşalanţă ideile cele mai extremiste, atât timp cât mobilierul nostru, dineurile oferite şi preferinţa pentru comportările aristocratice ne leagă în chip temeinic de ordinea stabilită. Dar Lydgate nu se orienta spre opinii extremiste: fiind foarte grijuliu în alegerea ghetelor, nu i-ar fi plăcut nicio doctrină a desculţilor; nu era radical în niciun domeniu, decât în legătură cu reforma medicală şi cu urmărirea noilor descoperiri. În restul vieţii practice, se ghida după deprinderile ereditare, uneori împins de acea mândrie personală şi de acel egoism inconştient pe care le-am şi numit bun-simţ, alteori mânat de acea *naivité* provenită din preocuparea pentru îndeletnicirile lui preferate.

Orice conflict lăuntric care-l frământa pe Lydgate, stârnit de consecinţele acelei logodne strecurate în viaţa lui, se învârtea mai degrabă în jurul problemei timpului limitat, decât a banilor. Hotărât, faptul de a fi îndrăgostit şi aşteptat mereu de o făptură care de fiecare dată se dovedea a fi mai drăgălaşă decât i-o putea reprezenta memoria, se ciocnea de zeloasa utilizare a ceasurilor libere ce ar fi putut să fie dedicate vreunui „savant german”, în măsură să-l ajute la marea, iminenta descoperire râvnită. Această situaţie constituia într-adevăr un argument ce pleda împotriva unei amânări a căsătoriei, aşa cum îi sugeră şi domnul Farebrother, într-o zi când vicarul veni la el cu câteva produse de eleşteu pe care dorea să le examineze sub lentila unui microscop mai bun decât al lui şi, găsind masa lui Lydgate acoperită de o harababură de aparate şi specimene conservate în spirit, constatase sarcastic:

— Eros a degenerat; a început prin a introduce ordine şi armonie, iar acum readuce haosul.

— Da, în anumite stadii, răspunse Lydgate, înălţându-şi sprâncenele şi zâmbind, în timp ce începea să-şi regleze

microscopul. Dar după aceea se va instaura o ordine mai bună.

— Curând? întrebă vicarul.

— Aşa sper, sincer. Această stare de lucruri instabilă consumă timpul, şi când cineva e cu gândul la ştiinţă, fiecare moment oferă o ocazie preţioasă. Sunt sigur că pentru un bărbat care vrea să muncească statornic, căsătoria trebuie să însemne condiţia cea mai nimerită. Atunci are acasă tot ce doreşte – nu se mai lasă sâcâit de speculaţii personale. Poate dobândi calm şi libertate.

— Eşti norocos şi demn de invidiat, grăi vicarul, dacă ţi se oferă o asemenea perspectivă: Rosamunda, calm şi libertate, toate hărăzite dumitale. Uită-te la mine: eu n-am altceva decât pipa şi vietăţile mele de eleşteu. Ei, eşti gata?

Lydgate nu-i menţionă vicarului şi alt motiv personal care îl îndemna să reducă perioada de logodnă. Şi anume, îl irita, chiar dacă în sânge îi curgea vinul iubirii, obligaţia de a lua parte atât de des la petrecerile familiei, în casa Vincy; îl supăra că era nevoit să se amestece în bârfelile Middlemarch-ului, să prelungească mesele copioase, partidele de whist şi să se confunde în nimicnicia generală. Trebuia să se arate respectuos când domnul Vincy decidea asupra unor probleme, în chip tăios şi ignorant – mai ales în legătură cu alcoolurile care te murează cel mai bine pe dinăuntru, ocrotindu-te de efectele aerului viciat. Doamna Vincy nu bănuia defel că firea deschisă şi simplitatea ei ar putea jigni în chip subtil gusturile viitorului ginere. În ansamblu, Lydgate se vedea nevoit să-şi mărturisească în sinea lui că relaţiile cu familia Rosamundei îl cam coborau. Dar făptura aceea răpitoare suferea în aceeaşi măsură; şi cel puţin îl încânta gândul că, însurându-se cu ea, îi putea asigura o transplantare care se vădea foarte necesară.

— Scumpa mea… începu el într-o seară, pe tonul cel mai amabil, când se aşeză alături de ea şi-i privi îndeaproape faţa.

Dar trebuie mai întâi să spun că o găsise singură în salonul unde fereastra mare şi demodată, aproape la fel de

mare cât peretele încăperii, era deschisă către miresmele văratice ale grădinii din spatele casei. Tatăl şi mama ei se duseseră la o petrecere, iar ceilalţi membri ai familiei ieşiră cu toţii, după fluturi.

— Scumpa mea, ai pleoapele roşii!

— Da? zise Rosamunda, mă întreb de ce?

Nu era în firea ei să-şi exprime dorinţa sau să facă reproşuri. Acestea ieşeau la iveală, în chip graţios, doar atunci când i se solicita să le dezvăluie.

— Ca şi cum mi-ai putea ascunde ceva! grăi Lydgate, punându-şi cu tandreţe mâna peste mâinile fetei. Crezi că nu observ un mărgăritar ce tremură pe o geană? Te frământă lucruri pe care mi le ascunzi. E semn că nu mă iubeşti.

— De ce ţi-aş spune ceva ce nu poţi schimba? Sunt treburi de zi cu zi – poate că s-au înrăutăţit puţin în ultima vreme.

— Necazuri de familie. Nu te teme să-mi vorbeşti. Le ghicesc.

— În ultima vreme papá a fost mai iritabil. Fred îl înfurie, şi azi-dimineaţă s-au certat iarăşi, fiindcă Fred ameninţă să lase baltă toată învăţătura lui şi să facă ceva cu totul mai prejos de poziţia sa. Şi, pe lângă aceasta…

Rosamunda ezită, şi pe obraji i se adună o uşoară roşeaţă. Din dimineaţa logodnei lor, Lydgate n-o văzuse niciodată tulburată şi nu mai simţise o pornire atât de pasionată ca aceea care-l mâna acum către ea. Sărută suav buzele şovăielnice ale fetei, de parcă le-ar fi încurajat.

— Simt că pe papá nu-l încântă cu adevărat logodna noastră, continuă Rosamunda, aproape în şoaptă. Şi ieri seară a spus că vrea să-ţi vorbească negreşit, ca să-ţi comunice că trebuie să renunţăm la ea.

— Tu ai renunţa? exclamă Lydgate, cu năvalnică energie, aproape mânios.

— Eu nu renunţ niciodată la ceva ce-am hotărât să fac, replică Rosamunda, recăpătându-şi calmul la atingerea acelei coarde.

— Dumnezeu să te binecuvânteze! zise Lydgate, şi o

sărută din nou. Această constanţă în urmărirea scopului, plasată la locul potrivit, era adorabilă. Adăugă: Acum e prea târziu ca tatăl tău să ne ceară să renunţăm la logodnă. Eşti majoră, şi pretind să fii a mea. Dacă se pune la cale ceva menit să te facă nefericită – e un motiv în plus de a ne grăbi cununia.

O încântare de nedescris scânteie în ochii ei albaştri, când îi întâlniră pe ai tânărului, şi iradierea aceea părea să-i lumineze întregul viitor cu o blândă rază de soare. Fericirea ideală (de genul celei cunoscute în *O mie şi una de nopţi*, în care eşti poftit să te depărtezi de truda şi discordia străzii, intrând într-un paradis unde totul ţi se dăruieşte şi nu ţi se pretinde nimic în schimb) părea că devine o realitate, condiţionată doar de o aşteptare de câteva săptămâni.

— De ce să amânăm? insistă el cu ardoare. Casa am închiriat-o: toate celelalte pregătiri pot fi terminate curând – nu-i aşa? N-o să-ţi pese ţie de rochii noi. Le putem cumpăra după aceea.

— Ce idei originale aveţi voi, bărbaţii inteligenţi! constată Rosamunda, râzând, cu gropiţe mai adânci în obraji, de această amuzantă trăsneală. Pentru întâia oară aud de rochii de nuntă cumpărate după cununie.

— Nu cumva vrei să-mi spui că vei insista să aştept luni de zile de dragul rochiilor? întrebă Lydgate, aproape convins că Rosamunda îl tachina cu drăgălăşenie, şi pe jumătate temându-se că în realitate ea se ferea de o căsătorie pripită. Ţine minte, Rosamunda, noi ne străduim să găsim o fericire mai preţioasă decât aceasta – vom fi mereu împreună, independenţi de alţii, şi o să ne rânduim vieţile după voinţa noastră. Hai, scumpa mea, spune-mi cât de curând poţi fi cu totul a mea?

Lydgate pleda pe un ton convingător, ca şi cum ar fi simţit că fata îl va răni prin vreo zăbavă inimaginabilă. Rosamunda deveni şi ea serioasă, chiar uşor dusă pe gânduri; adevărul este că în sinea ei făcea din nou bilanţul nenumăratelor complicaţii create de tivirea cu dantelă, de preocuparea ciorăpăriei şi de încreţirea jupoanelor, pentru

a-i putea da un răspuns măcar aproximativ.

— Şase săptămâni ar fi de ajuns – nu-i aşa, Rosamunda? insistă Lydgate, dându-i drumul la mâini ca să-i înconjoare umerii cu braţul, într-un gest gingaş.

O mânuţă se înălţă imediat ca să netezească buclele, în timp ce gâtul se îndoia sub povara gândurilor; apoi fata declară cu seriozitate:

— O să fie de pregătit lenjeria de casă şi mobilierul. Totuşi, *maman* ar putea să se ocupe de ele, cât timp suntem noi plecaţi.

— Da, desigur. Trebuie să plecăm o săptămână – două.

— O, mai mult! exclamă spontan Rosamunda.

Se gândea la rochiile de seară necesare pentru vizitele făcute lui *Sir* Godwin Lydgate, unde de multă vreme sperase, în taină, să petreacă în mod încântător cel puţin un sfert de lună de miere, chiar dacă-şi amâna prezentarea la unchiul care avea titlul de doctor în teologie (e şi acesta un rang plăcut, deşi sobru, când îl susţine sângele albastru). Îşi privi iubitul cu oarecare mustrare în ochi şi, pe când vorbea, Lydgate înţelese pe dată că ar putea dori să prelungească dulcele timp al solitudinii în doi.

— Orice vrei tu, scumpa mea, după ce fixăm ziua. Hai să hotărâm însă ce avem de făcut şi să punem capăt oricărei neplăceri de care ai putea avea parte. Şase săptămâni! Sunt sigur că e timp berechet pentru toate.

— Fără îndoială că aş putea grăbi lucrul, încuviinţă Rosamunda. Atunci, vrei să-i vorbeşti tatei despre intenţia asta? Cred că ar fi mai bine să-i scrii.

Fata roşi şi-l privi aşa cum ne privesc florile din grădină când păşim slobod, fericiţi, în lumina transcendentă a amurgului; nu palpita oare un suflet aflat dincolo de hotarele graiului – jumătate nimfă, jumătate copil – în acele petale gingaşe care sclipesc şi respiră în jurul unui miez de culoare intensă?

El îi atinse cu buzele urechea şi o fâşie de ceafă, şi rămaseră nemişcaţi minute în şir, care lunecară pe lângă ei

ca un pârâiaş ce clipoceşte sub sărutările soarelui. Rosamunda se gândea că nimeni nu poate fi mai cufundat în dragoste decât ea, iar Lydgate cugeta că, după nesăbuitele lui greşeli şi credulitatea-i absurdă, găsise în sfârşit feminitatea întruchipată – se simţea de parcă ar fi fost de pe acum învăluit în mireasma neasemuitei afecţiuni conjugale, pe care i-o va hărăzi făptura desăvârşită ce venera înaltele lui meditaţii şi preocupări importante, în calea cărora n-avea să stea nicicând; această făptură avea să aducă ordine în căminul lui şi să ţească o vrajă tăcută, cu degetele totuşi mereu pregătite să atingă coardele lăutei şi să prefacă în orice clipă viaţa în idilă; o fiinţă instruită până la limita adevăratei feminităţi şi nici măcar un fir de păr dincolo; aşadar, docilă şi gata să ducă la îndeplinire preceptele venite de la partenerul ei. Acum vedea mai limpede ca oricând că hotărârea lui de a rămâne încă multă vreme holtei fusese o eroare: căsnicia nu avea să însemne pentru el o piedică, ci un imbold. Şi, întâmplându-se să însoţească a doua zi un pacient până la Brassing, văzu acolo un serviciu de masă care-i cuceri atenţia, şi cum i se păru tocmai lucrul potrivit pentru ei, îl cumpără pe loc. Câştigai timp făcând lucrurile astea chiar atunci când te gândeai la ele, şi Lydgate nu suferea vesela urâtă. Serviciul de masă amintit costa scump, dar se prea poate ca amănuntul acesta să intre în însăşi natura serviciilor de masă. Mobilarea unei case e în mod sigur necesar costisitoare, dar nu trebuie să te ocupi de ea decât o singură dată.

— Trebuie să fie încântător, exclamă doamna Vincy, când Lydgate menţionă achiziţia, adăugând o vagă descriere. Tocmai ce se cădea să aibe Rosy! Să dea Dumnezeu să nu-l spargă cineva!

— Lumea trebuie să angajeze servitori care nu sparg obiectele, declară Lydgate. (Desigur, asta înseamnă să raţionezi, păstrând o viziune imperfectă a consecinţelor logice. Dar în perioada aceea nu găseai niciun gen de raţionament care să nu fi fost, mai mult sau mai puţin, sancţionat de oamenii de ştiinţă).

Bineînţeles că mamei putea să-i comunice imediat hotărârea luată, pentru că doamna Vincy îmbrăţişa cu grabă perspectivele plăcute şi, fiind ea însăşi o soţie fericită, anevoie putea nutri alt sentiment decât mândrie pentru căsătoria fiicei ei. Rosamunda avea însă pricini serioase pentru a-i sugera lui Lydgate să i se adreseze în scris lui papá. Pregăti sosirea scrisorii, însoţindu-l pe tăticul ei la depozit în dimineaţa următoare şi spunându-i pe drum că domnul Lydgate dorea să se însoare curând.

— Aiureli, scumpa mea, se pronunţă domnul Vincy. Ce bani are el ca să se însoare? Ar fi mult mai sănătos să rupeţi logodna. Ţi-am spus-o la fel de lămurit şi mai înainte. La ce-ai mai primit asemenea educaţie, dacă urmează să iei un bărbat sărac? Unui tată i se rupe inima să vadă aşa ceva.

— Domnul Lydgate nu e sărac, papá. A cumpărat clientela domnului Peacock, care se spune că valorează opt-nouă sute de lire pe an.

— Flecuri şi bazaconii! Ce-i aia să cumperi o clientelă? Ar putea la fel de bine să cumpere îmbucăturile pentru anul viitor. Toate astea o să i se scurgă printre degete.

— Dimpotrivă, papá, o să-şi sporească clientela. Uite, a fost chemat la Chettam şi la Casaubon.

— Sper că ştie că eu nu-i voi da nimic – după dezamăgirea suferită cu Fred şi când Parlamentul se află în pragul dizolvării şi pretutindeni sunt sfărâmate maşinile12 şi ne vin pe cap alegeri…

— Papá scump! ce legătură pot avea toate acestea cu căsătoria mea?

— O groază de legături! Pe câte ştiu eu, putem fi ruinaţi cu toţii – ţara a ajuns într-un hal făr' de hal! Unii zic că vine sfârşitul lumii, şi să fiu spânzurat dacă lucrurile nu arată chiar aşa! Oricum, nu-i acum timpul potrivit ca să scot bani din afacere, şi aş dori ca Lydgate să ştie acest lucru.

— Sunt convinsă că nu se aşteaptă la nimic, papá. Şi apoi are rude atât de sus-puse: e sigur că, într-un fel sau

altul, o să se ridice şi el. S-a angajat în descoperiri ştiinţifice.

Domnul Vincy tăcea.

— Nu pot să renunţ la singura mea perspectivă de fericire, papá. Domnul Lydgate este un *gentleman*. Nu aş putea iubi vreodată pe cineva care nu s-ar comporta ca un perfect *gentleman*. Doar nu ţi-ar plăcea să dau în oftică, cum s-a întâmplat cu Arabella Hawley? Şi ştii bine că eu nu mă răzgândesc niciodată.

Papá rămase iarăşi tăcut.

— Promite-mi papá, că vei consimţi la cele dorite de noi. Nu o să renunţăm nicicând unul la celălalt; şi doar întotdeauna ai fost împotriva logodnelor prelungite şi a căsniciilor amânate.

Mai urmară vreo câteva stăruinţe de acelaşi fel, până ce domnul Vincy rosti:

— Ei bine, copila mea, mai întâi trebuie să-mi scrie, ca să-i pot da un răspuns.

Şi Rosamunda avu certitudinea că a câştigat partida.

Răspunsul domnului Vincy consta, în primul rând, într-o cerere ca Lydgate să facă o asigurare pe viaţă – pretenţie imediat acceptată. Idee aceasta înfăţişa un aspect plăcut şi liniştitor în ipoteza că Lydgate ar fi murit, dar până atunci nu avea darul de a întreţine pe cineva. Oricum, părea că netezeşte totul în calea măritişului Rosamundei, şi cumpărăturile necesare continuară într-un ritm foarte însufleţit. Totuşi, nu fără consideraţiuni de prudenţă. O mireasă care urmează să facă o vizită la reşedinţa unui baronet trebuie neapărată să aibă câteva batiste în buzunar de calitatea întâi; dar dincolo de jumătate de duzină absolut necesară, Rosamunda se declară mulţumită şi fără cel mai ales stil de broderie şi dantelă de Valencienne. Lydgate, de asemenea, descoperind că fondul lui de opt sute de lire se micşorase simţitor de la sosirea la Middlemarch, îşi înfrână preferinţa pentru un platou de model vechi, care-i fusese arătat când intrase în magazinul lui Kibble ca să cumpere furculiţe şi linguri. Era prea orgolios pentru a acţiona ca şi cum ar fi

presupus că domnul Vincy urma să avanseze bani pentru procurarea mobilierului, şi, cu toate că nimic nu-l silea să achite totul pe loc, unele note putând să fie trecute în cont, nu-şi pierdea vremea cu ipoteze asupra sumei ce-avea s-o avanseze socrul lui sub formă de zestre, înlesnindu-i astfel plăţile. Nu intenţiona să se lanseze în nicio extravaganţă, dar lucrurile neapărat necesare trebuiau să fie cumpărate, şi ar fi fost o economie greşit înţeleasă dacă ar fi cumpărat obiecte de proastă calitate. Toate problemele se vor rezolva treptat. Lydgate prevedea că ştiinţa şi profesia lui erau singurele ţeluri pe care le va urmări cu entuziasm, dar nu se putea imagina urmărindu-le într-un cămin cum avea Wrench – cu uşile vraişte, cu muşama uzată, cu copii purtând şorţuri pătate şi cu resturile prânzului întârziind pe masă sub formă de oase, cuţite cu mânere înnegrite şi faţă de masă scămoşată. Wrench avea însă o prăpădită de nevastă limfatică, ce ajunsese treptat o adevărată mumie, lâncezând între patru pereţi, învelită într-un şal larg, şi pesemne că pornise de la început cu un inventar casnic greşit ales.

La rândul ei, Rosamunda îşi petrecea timpul făurind planuri, deşi intuiţia ei ageră o avertiza să nu se trădeze.

— Mi-ar face nespusă plăcere să-ţi cunosc familia, grăi ea într-o zi, când se discuta despre voiajul de nuntă. Am putea, eventual, să alegem un itinerar care să ne permită să-ţi vizităm neamurile la întoarcere. La care dintre unchii tăi ţii mai mult?

— A, cred că la unchiul Godwin. E un bătrân cumsecade.

— În copilărie te duceai mereu la el acasă, la Quallingham, nu-i aşa? Grozav mi-ar plăcea să văd acest vechi locşor şi toate cele cu care erai deprins. El ştie că te însori?

— Nu, răspunse Lydgate neglijent, răsucindu-se pe scaun şi frecându-şi părul.

— Dă-i de veste despre eveniment, nepot neascultător şi rău ce eşti! Poate că o să-ţi ceară să mă aduci la Quallingham, şi atunci mi-ai putea arăta locurile

tale de joacă şi mi te-aş putea închipui zburdând pe-acolo când erai doar de o şchioapă. Ia aminte, tu mă vezi pe mine în căminul meu, aidoma cum se înfăţişa pe când eram fetiţă. Nu-i cinstit ca eu să ignorez atâtea din copilăria ta. Dar poate că o să te cam ruşinezi cu mine. Asta uitam.

Lydgate zâmbi tandru şi acceptă sincer sugestia că plăcerea şi orgoliul de a prezenta o mireasă atât de fermecătoare meritau oarecare osteneală. Şi acum că ajunsese să se gândească la vechile meleaguri ale copilăriei, chiar ar fi dorit să le revadă împreună cu Rosamunda.

— Atunci, am să le scriu. Dar verii mei sunt nişte pisălogi.

Rosamundei îi părea minunat să fii în stare a vorbi atât de ironic despre familia unui baronet şi simţea o mare mulţumire la gândul că va putea şi ea cândva să-i judece dispreţuitor.

Dar peste două-trei zile, *maman* era cât pe-aci să strice totul, observând:

— Sper că unchiul dumitale, *Sir* Goldwin, nu se va uita de sus la Rosy, domnule Lydgate. Cred că o să facă un gest frumos. O mie sau două, acolo, nu-i decât o nimica toată pentru un baronet.

— *Mamán*! exclamă Rosamunda, roşind puternic.

Şi Lydgate o compătimi atât de tare, încât păstră tăcerea şi trecu în capătul celălalt al încăperii, ca să examineze curios o gravură, de parcă gândul i-ar fi stat departe. Mai târziu, lui *maman* i se ţinu o mică predică filială, iar ea se arătă supusă, ca de obicei. Dar Rosamunda reflectă că, dacă vreunul dintre verii aceia de înaltă obârşie, declaraţi pisălogi, ar fi ispitit să viziteze Middlemarch-ul, ar putea descoperi în familia ei multe lucruri care l-ar şoca. De aceea îi părea de dorit ca, încet-încet, Lydgate să se afirme în altă parte decât în Middlemarch, şi aşa ceva nu putea fi deloc greu în cazul unui om care avea un unchi purtător de titlu şi era înzestrat cu darul de-a face descoperiri: Lydgate, mă-nţelegeţi, îi vorbise Rosamundei cu înflăcărare despre

preocupările lui pentru ţelurile mai elevate ale vieţii, şi găsise că este admirabil să aibă ca auditor o făptură menită să-l stimuleze prin satisfacerea nevoii de afecţiune, de frumuseţe, de calm – dăruindu-i tonicul ce-l capătă gândurile noastre de la cerul de vară şi de la pajiştile tivite cu flori.

Lydgate se bizuia mult pe deosebirea psihologică dintre ceea ce, de dragul varietăţii, voi numi gâscă şi gâscan: îndeosebi pe supuşenia înnăscută a gâştii, armonizată de minune cu forţa gâscanului.

12 Referire la *luddism*, mişcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, care a luat forma distrugerii maşinilor (n.t.).

XXXVII

Senină şi de trei ori prea ferice,
Cea credincioasă cugetului său,
Nici n-are a se teme de mai rău,
Precum o navă ştie să-şi despice
Aprig talaz, ţinând drum drept prin hău;
Furtună nu e, cursul să i-l strice,
Nădejdii-n vremi mai bune-i pune frâu;
Cumpăna ţinând drept, nu se mai teme
De-aprigi vrăjmaşi, nici sprijin nu-şi mai cată;
Ci tare, singură în orice vreme,
La unu-ori alt plecată nu se-arată.
Ferice cine singur odihneşte.
Dar mai ferice cine o iubeşte.

Spenser

Îndoiala la care se referise domnul Vincy, adică dacă se apropiau doar alegerile generale, sau chiar sfârşitul lumii, acum că George al IV-lea murise, Parlamentul era dizolvat, Wellington şi Peel pierduseră încrederea obştească, iar noul rege căuta să se scuze – reprezenta o slabă mostră a incertitudinilor ce marcau opinia publică

provincială a epocii. Cu luminile ca de licurici din târgurile de ţară, cum puteau oamenii să-şi vadă propriile lor gânduri, în confuzia stârnită de un ministru *tory* care lua măsuri liberale, de nobili şi alegători *tory* nerăbdători să-i vadă din nou la putere mai degrabă pe liberali decât pe prietenii unor miniştri renegaţi, şi ţipând sus şi tare după remedii ce păreau să aibă o misterios de îndepărtată înrâurire asupra interesului personal şi deveneau suspecte fiindcă pledau pentru ele şi nişte vecini dezagreabili?

Cititorii ziarelor din Middlemarch se pomeniseră într-o poziţie anormală: în cursul agitaţiilor stârnite în jurul Chestiunii Catolice, mulţi dintre ei renunţaseră la *Pionierul*, – care apărea cu un motto citat din Charles Jamex Fox şi era în fruntea partizanilor progresului – fiindcă luase partea lui Peel în disputa papistaşilor, astfel încât îşi ştirbise liberalismul prin toleranţa mărturisită faţă de iezuitism şi Baal; dar nu îi satisfăcea nici *Goarna* care, de când trâmbiţase împotriva Romei, molipsindu-se de toropeala unanim dezvăluită de opinia publică (nimeni neştiind cine pe cine o să susţină), începuse să sufle mai moale.

Conform unui articol vrednic de atenţie, publicat în *Pionierul*, naţiunea trăia timpuri când nevoile strigătoare ale ţării puteau prea bine să neutralizeze sila de acţiune publică manifestată de acei oameni ale căror spirite dobândiseră, printr-o îndelungată experienţă, un orizont lărgit precum şi putere de concentrare, o judecată fermă cât şi toleranţă, nepărtinire, precum şi energie, într-un cuvânt, toate acele calităţi care, după experienţa deprimantă a neamului omenesc, au fost cel mai puţin dispuse se împartă acelaşi lăcaş.

Domnul Hackbutt, a cărui vorbire fluentă curgea pe vremea aceea mai lăbărţat ca de obicei, lăsând să plutească multă incertitudine cu privire la ultima ei albie, fu auzit pronunţându-se în biroul domnului Hawley că articolul în chestiune „emană” de la Brooke din Tipton, şi că numitul Brooke cumpărase pe ascuns *Pionierul*, cu câteva săptămâni în urmă.

— Asta înseamnă că e lată rău, ,ai? întrebă domnul Hawley. Acum l-a pălit toana de a deveni popular, după ce s-a bălăbănit ca o broască ţestoasă rătăcită. Cu-atât mai rău pentru el. De câtăva vreme nu-l slăbesc din ochi. O să fie luat zdravăn în tărbacă. E un moşier al naibii de nepriceput. Ce treabă are un om de viţă veche să vină să se gudure pe lângă o gaşcă ordinară de reformişti cu cocarde albastre? Cât despre fiţuica lui, sper doar că s-ar putea să şi-o scrie singur. Atunci ar merita să dăm banii pe ea.

— Mi s-a spus că a angajat pe un tânăr foarte strălucit ca să-i scoată ziarul, unul care poate scrie un articol de fond, în cel mai ales stil, absolut la nivelul oricărui editorial din ziarele londoneze. Şi intenţionează să se bată dârz pe tema Reformei.

— Lăsaţi-l pe Brooke să-şi reformeze rentele personale. E un blestemat de zgârie-brânză bătrân şi clădirile de pe întreaga lui moşie sunt căzute în paragină. Îmi închipui că acest tânăr e vreun depravat picat din Londra.

— Îl cheamă Ladislaw. Se zice că are sânge străin în vine. Cunosc genul, afirmă domnul Hawley, o fi pesemne un agent. O să înceapă cu fraze înflorite despre Drepturile Omului şi o să termine omorând vreo fetişcană. Ăsta-i stilul lor.

— Trebuie să recunoşti că se comit abuzuri, Hawley, continuă domnul Hackbutt, prevăzând o controversă politică cu avocatul său de familie. Eu unul n-aş favoriza niciodată vederi lipsite de moderaţie, de fapt, mă situez alături de Huskisson, dar nu mă pot orbi singur ignorând consideraţiunea că neprezentarea unor oraşe însemnate…

— La naiba cu oraşele însemnate! exclamă domnul Hawley, pierzându-şi răbdarea faţă de acele argumente. Ştiu puţin cam prea multe despre alegerile din Middlemarch. Lasă-i să valideze mâine orice târguşor de buzunar13 şi să reprezinte orice ciupercă de târg din regat – nu vor obţine decât sporirea cheltuielilor de intrare în Parlament. Mă bizui pe fapte.

Dezgustul pe care domnul Hawley îl simţea la gândul că s-ar putea ca *Pionierul* să fie publicat de un agent străin şi ca Brooke să intre în arena politică – ca şi cum o broască ţestoasă, mânată de ambiţie, şi-ar scoate la iveală căpşorul din carapace şi ar deveni căţărătoare, nu era nicidecum mai mic decât necazul câtorva dintre membrii familiei domnului Brooke. Consecinţele ieşiseră la iveală treptat, ca şi când am descoperi că vecinul nostru a construit un gen de fabrică rău-mirositoare, care va fi permanent sub nasul nostru, fără ca legea să ia vreo măsură împotriva lui. *Pionierul* fusese cumpărat în taină chiar înainte de sosirea lui Will Ladislaw; ocazia aşteptată se oferise de la sine, datorită promptitudinii proprietarului de a se despărţi de un bun preţios nerentabil, iar în intervalul scurs de la invitaţia scrisă de domnul Brooke, idee aflată în germene, de a-şi răspândi roadele minţii în lumea largă, idee prezentată de el încă din tinereţe, dar care până atunci zăcuse frântă de unele obstrucţii – înmugurise, ieşind de sub obroc.

Evoluţia lucrurilor fusese mult favorizată de încântarea mărturisită de oaspetele lui, care se dovedi chiar mai intensă decât se aşteptase. Căci se părea că Will nu era numai pe deplin familiarizat cu toate acele subiecte artistice şi literare cu care se îndeletnicise cândva domnul Brooke, dar se dovedea şi impresionant de bine pregătit să sesizeze punctele esenţiale ale situaţiei politice şi să le dezbată cu acel spirit larg care, ajutat de o memorie adecvată, se pretează la citări şi capătă putere de generalizare.

— Îmi pare un fel de Shelley, ştii, prinse domul Brooke prilejul de a-şi mărturisi părerea spre mulţumirea domnului Casaubon. Nu mă refer la trăsături care ar putea trezi obiecţii – ca de pildă delăsarea morală sau ateism sau altceva de acest gen, ştii – am certitudinea că sentimentele lui Ladislaw sunt, în toate direcţiile, sănătoase – într-adevăr, am discutat aseară cu el o droaie de lucruri. Dar îl animă acelaşi gen de entuziasm shelleyan pentru libertate, eliberare, emancipare – o treabă admirabilă, dacă-i ţinută

sub cârmuire, sub cârmuirea cuvenită, pricepi. Cred că voi fi în stare să-l lansez pe pista bună, şi mă bucur cu atât mai mult cu cât se-nrudeşte cu dumneata, Casaubon.

Dacă pista bună implica vreun element mai precis decât restul spuselor domnului Brooke, domnul Casaubon nădăjdui în tăcere că se referea la vreo ocupaţie care-l va ţine la mare distanţă de Lowick. Îl antipatizase pe Will cât timp îl ajutase, dar începuse să-l deteste şi mai mult de când tânărul îi refuzase ajutorul. Aşa e felul nostru când ne roade vreo gelozie de care ne ruşinăm: dacă talentele noastre tind cu precădere în direcţia scormonirilor în adâncuri, vărul nostru care soarbe miere (faţă de care avem temeiuri grave de a ridica obiecţii) probabil că ne va dispreţui în taină, şi oricine îl admiră, aruncă implicit o critică piezişă la adresa noastră. Având sădite în suflet scrupulele corectitudinii, ne aflăm mai presus de meschinăria de a-i face un rău – mai degrabă îi întâmpinăm toate pretenţiile cu binefaceri reale şi-i oferim cecuri, ceea ce, reprezentând o superioritate pe care se vede nevoit să ne-o recunoască, face din amărăciunea noastră o infuzie mai dulceagă.

Dar domnul Casaubon fusese privat în chip brusc, capricios, de această superioritate (din care nu mai rămăsese nimic decât o amintire). Antipatia lui faţă de Will nu izvora din gelozia banală a unui soţ ofilit de iarna vârstei: era ceva mai profund, nutrit de pretenţiile şi nemulţumirile lui de-o viaţă întreagă; dar Dorothea, acum că trăia în preajma lui – Dorothea, ca o tânără soţie care se arătase ea însăşi capabilă de un spirit critic jignitor, contribuise, în mod inevitabil, ca o anumită jenă, până atunci vagă, să devină acută.

La rândul său, Will Ladislaw simţea că dispreţul lui înflorea pe socoteala gratitudinii şi irosea multe argumente lăuntrice pentru a-şi justifica antipatia. Casaubon îl ura – ştia asta prea bine; de cum păşise în casă, întrezărise o amărăciune în cuta gurii şi un venin în privire care aproape că i-ar fi dat dreptul să-i declare război, în ciuda binefacerilor de odinioară. Îi era foarte

îndatorat lui Casaubon pentru trecut, dar, într-adevăr, însurătoarea lui cu soţia aceea reprezenta o despăgubire în contul obligaţiei. Se pune problema dacă recunoştinţa noastră faţă de cineva, pentru cele făcute în folosul nostru, poate lăsa loc indignării pentru ceea ce face în dauna altcuiva. Şi Casaubon îi făcuse un rău Dorotheei, însurându-se cu ea. Fiecare dintre noi are datoria să se cunoască mai bine, şi dacă cineva s-a decis să încărunţească ronţăind oseminte într-o cavernă, n-are dreptul să ademenească o fată tânără să-i ţină tovărăşie. „Este cea mai oribilă jertfă de fecioară care s-a comis vreodată”, spunea Will; şi îşi zugrăvea suferinţele sufleteşti ale Dorotheei de parcă ar fi scris o lamentaţie corală. Dar n-avea s-o piardă niciodată din ochi: se legase să vegheze asupra ei – chiar de-ar fi renunţat la orice altceva în viaţă, urma să vegheze asupra ei şi ea trebuia să ştie că are un sclav pe lumea asta. Will dădea dovadă – pentru a folosi fraza lui *Sir* Thomas Brown14 – de „o pasionată risipă de declaraţii”, atât faţă de el însuşi, cât şi faţă de ceilalţi. Adevărul gol-goluţ este că în perioada aceea nimic nu-l stârnea mai puternic decât prezenţa Dorotheei.

Prilejurile îi lipsiseră însă, căci Will nu fusese niciodată poftit la Lowick. Într-adevăr, domnul Brooke, având credinţa că face tot ce-i agreabil lui Casaubon, ba chiar lucruri la care bietul om nu se putuse gândi, fiind prea absorbit de treburile lui, aranjase în câteva rânduri să-l aducă pe Ladislaw la Lowick (fără a neglija, între timp, să-l prezinte pretutindeni, în oricare ocazie, drept: „un tânăr neam de-al lui Casaubon)”. Şi, deşi Will nu o văzuse pe Dorothea între patru ochi, întrevederile lor fuseseră suficiente pentru a-i redeştepta vechea nevoie de a avea în preajmă-i oameni tineri; dorea să fie cu cineva mai inteligent decât ea şi care totuşi părea gata să se lase subjugat. Sărmana Dorothea, înainte de căsătorie nu găsise niciodată la alţii multă înţelegere pentru ceea ce-i stătea ei mai mult la inimă; şi, după câte ştim, nu beneficiase în măsura în care ar fi dorit de instrucţiunea superioară a soţului său. Dacă-i vorbea domnului

Casaubon, mânată de vreun interes mai nou, el o asculta cu un aer răbdător, de parcă i s-ar fi servit un citat din Delectus care-i era cunoscut din fragedă copilărie; şi uneori îi menţiona sec ce secte sau personaje străvechi avuseseră idei similare, ca şi cum se acumulase un stoc prea mare din acel specimen de gândire; alteori o informa că are păreri greşite şi reafirma tocmai ceea ce remarca ei pusese la îndoială.

Dar Will Ladislaw părea totdeauna să găsească în spusele ei mai mult decât vedea ea singură. Dorothea era prea puţin vanitoasă, dar simţea nevoia femeii cu fire arzătoare de a exercita o influenţă binefăcătoare, dăruind bucurie altui suflet. De aceea simpla şansă de a-l vedea în treacăt pe Will era ca o lucarnă deschisă în zidul temniţei în care se afla, lăsând-o să întrezărească văzduhul însorit, şi această plăcere începu să-i domolească temerile că soţul ei ar putea crede că ea ticluise aducerea lui Will ca musafirul unchiului ei. Asupra acestui subiect domnul Casaubon rămăsese mut.

Dar Will voia să stea de vorbă cu Dorothea singură şi era enervat de faptul că împrejurările nu-i ofereau prilej. Oricât de puţin terestre ar fi fost relaţiile lui Dante cu Beatrice sau ale lui Petrarca cu Laura, timpul schimbă proporţiile lucrurilor, şi în epocile mai moderne, este preferabil să faci mai puţine sonete şi mai multă conversaţie. Necesitatea scuză stratagema, dar stratagema era limitată de teama de-a o ofensa pe Dorothea. În cele din urmă, Will descoperi că ţinea să facă o anumită schiţă la Lowick şi, într-o dimineaţă, când domnul Brooke trebuia să plece cu trăsura pe şoseaua dinspre Lowick, în drum spre reşedinţa comitatului, Will îi ceru să-l lase acolo, cu un carnet de schiţe şi un scăunel pliant şi, fără a se mai anunţa la conac, se aşternu pe desenat într-un loc de unde trebuia s-o vadă pe Dorothea, dacă ieşea la plimbare – şi ştia că obişnuieşte să se plimbe un ceas în fiecare dimineaţă.

Stratagema fu însă învinsă de vreme. Norii se adunaseră cu o iuţeală perfidă, ploaia începu să cadă şi

Will fu nevoit să se adăpostească în casă. Întrucât era rudă, se gândi să intre în salon şi să aştepte acolo fără a fi anunţat, şi, întâlnind în hol pe vechea lui cunoştinţă, valetul, îi spuse:

— Nu anunţa că sunt aici, Pratt; am să aştept până la prânz; ştiu că domnului Casaubon nu-i place să fie deranjat când se află în bibliotecă.

— Stăpânul a ieşit, domnule; în bibliotecă se află doar doamna Casaubon. Mai bine i-aş spune că sunteţi aici, domnule – stărui Pratt, un bărbat roşu la faţă, dedat unor animate convorbiri cu Tantripp, şi căzând adesea de acord cu ea că doamnei trebuie să-i fie foarte urât.

— A, foarte bine; păcătoasa asta de ploaie m-a împiedicat să fac schiţe, explică Will, simţindu-se atât de fericit, încât simula nepăsarea cu o încântătoare dezinvoltură.

Peste un minut intra în bibliotecă şi Dorothea îl întâmpina cu zâmbetul ei duios, neforţat.

— Domnul Casaubon s-a dus la arhidiacon, îl anunţă ea pe dată. Nu ştiu dacă se întoarce acasă până la cină. Nu era prea sigur cât o să stea acolo. Vrei să-i spui ceva personal?

— Nu; am venit să desenez nişte schiţe, dar ploaia m-a alungat în casă. Altminteri nu v-aş fi deranjat. Presupuneam că domnul Casaubon se află aici, şi ştiu că nu-i place să fie întrerupt la această oră.

— Atunci, îi sunt îndatorată ploii. Mă bucur tare mult să te văd.

Dorothea rosti aceste cuvinte banale cu sinceritatea simplă a unei copile nefericite, când primeşte o vizită la internat.

— De fapt, am venit sperând în norocul de a te găsi singură! mărturisi Will, pe care o forţă misterioasă îl îmboldea să fie la fel de simplu ca şi ea. Nu avea timp să se întrebe, „de ce nu?” – Voiam să discutăm despre o seamă de lucruri aşa cum făceam la Roma. Totdeauna când asistă la convorbire şi alte persoane, e altceva.

— Da, admise Dorothea, pe un ton clar, plin de

încuviinţare. Stai jos.

Se aşeză şi ea pe un divan negru, având drept fundal cărţile cafenii; era îmbrăcată cu rochia ei simplă, croită dintr-un material alb, subţire, de lână; nu avea nicio altă podoabă decât verigheta din deget, şi arăta de parcă ar fi făcut juruinţa de a se deosebi de toate celelalte femei; iar Will stătea în faţa ei, la doi metri, cu lumina căzându-i pe buclele strălucitoare şi pe profilul lui delicat, dar nervos, cu arcuirile sfidătoare ale buzelor şi bărbiei.

Se uitau unul la altul ca şi cum ar fi fost două flori care-şi deschiseseră atunci şi acolo petalele. Pentru moment, Dorothea uită de misterioasa pornire pe care o trădase soţul ei împotriva lui Will: pentru buzele ei însetate era ca o licoare proaspătă să poată vorbi fără teamă singurei persoane care se dovedea receptivă la gândurile ei fiindcă, privind în urmă prin vălul tristeţii, exagera o înstrăinare resimţită cândva.

— M-am gândit adesea că mi-ar face plăcere să mai discut cu dumneata, zise numaidecât. Îmi pare ciudat cât de multe lucruri ţi-am spus.

— Le ţin minte pe toate, răspunse Will, cu sufletul fremătând de mulţumirea nespusă de a simţi că se află în prezenţa unei făpturi vrednice de a fi iubită în chip desăvârşit.

Bănuiesc că în clipa aceea simţămintele lui atingeau desăvârşirea, fiindcă noi, muritorii, avem clipele noastre divine, când iubirea se mulţumeşte doar cu deplinătatea fiinţei iubite.

— Am căutat să învăţ o mulţime de lucruri, de când am văzut Roma, grăi Dorothea. Pot citi puţin latineşte şi încep să înţeleg câte puţin greaca. Acum îl pot ajuta mai bine pe domnul Casaubon. Pot găsi referinţe pentru el şi-i cruţ vederea în multe feluri. Dar este grozav de greu să fii învăţat; se pare că oamenii obosesc urmărind calea spre gândurile înalte şi nu pot niciodată să se desfete cu ele, pentru că au ostenit prea mult pe drum.

— Dacă un om are capacitatea de a zămisli gânduri înalte, probabil că va ajunge la ele înainte de a fi

neputincios, izbucni Will, cu o repeziciune de neînfrânat. Dar, datorită anumitor antene ale sensibilităţii, Dorothea era la fel de iute ca şi el şi, văzând-o cum se schimbă la faţă, tânărul adăugă imediat: Dar e foarte adevărat că minţile cele mai bune s-au sleit uneori, până să-şi ducă la capăt ideile.

— Mă corectezi, zise Dorothea. M-am exprimat greşit. Ar fi trebuit să spun că cei care zămislesc gânduri înalte se istovesc prea mult ca să le ducă până la capăt. Obişnuisem să gândesc astfel încă din fragedă copilărie şi totdeauna mi s-a părut că mi-ar plăcea să-mi folosesc viaţa ajutând cuiva care înfăptuieşte opere mari să-şi ducă povara mai uşor.

Dorothea fusese purtată către această frântură de autobiografie fără a avea deloc impresia că face o destăinuire. Pe atunci încă nu-i spusese lui Will nimic care să arunce o lumină atât de puternică asupra căsniciei ei. Will nu înălţă din umeri; şi, în lipsa acelei descărcări musculare, se gândi cu mai multă iritare la buze frumoase sărutând ţeste sfinte şi alte simboluri găunoase consfinţite de spiritul ecleziastic. Avu totodată grijă ca spusele să nu-i trădeze acest gând:

— Dar e lesne să împingi ajutorul prea departe, urmă el, şi să te surmenezi singură. Nu stai prea mult închisă între patru pereţi? Arăţi de pe-acum mai palidă. Ar fi mai bine ca domnul Casaubon să-şi ia un secretar; ar putea să angajeze uşor pe cineva care să-i facă jumătate din muncă. L-ar cruţa dându-i un ajutor mai eficient şi dumneata ai avea nevoie să-l ajuţi doar la treburile mai uşoare.

— Cum de-ţi poate veni un asemenea gând? întrebă Dorothea, cu cel mai sincer ton de reproş. N-aş cunoaşte nici măcar un dram de fericire, dacă nu l-aş ajuta cu-adevărat în munca lui. Ce alta aş putea să fac? În Lowick n-ai cum să înfăptuieşti binele. Singurul lucru ce-mi doresc este să-l pot ajuta mai mult. Iar el se împotriveşte la angajarea unui secretar: te rog să nu mai repeţi această sugestie.

— Desigur că nu, odată ce îţi cunosc părerea. Însă i-

am auzit atât pe domnul Brooke, cât şi pe *Sir* James Chettam, exprimându-şi aceeaşi dorinţă.

— Da, recunoscu Dorothea, dar ei nu pricep – ar dori ca eu să-mi petrec o bucată de vreme călărind, făcând schimbări în grădină şi sere noi, ca să-mi umplu timpul. M-am gândit că dumneata ai putea înţelege că mintea are alte necesităţi, adăugă ea, cam pierzându-şi răbdarea. Pe lângă aceasta, domnul Casaubon nici nu suportă să audă vorbindu-se de un secretar.

— Greşeala mea e scuzabilă, zise Will. Pe vremuri îl auzeam pe domnul Casaubon vorbind ca şi cum ar fi plănuit să îşi ia un secretar. Mai precis, mi-a oferit mie perspectiva acestei slujbe. Dar s-a dovedit că nu sunt destul de înzestrat pentru aşa ceva.

Dorothea încerca să scoată din această mărturisire o scuză pentru evidenta repulsie simţită de soţul ei, şi comentă, cu un zâmbet jucăuş:

— Nu munceai cu destulă stăruinţă.

— Nu, zise Will, scuturându-şi capul pe spate, cam în felul cum ar face un cal nărăvaş. Şi după aceea vechiul lui demon, scos din fire, îi şopti să mai lovească odată în slava bietului domn Casaubon, ciupindu-i aripile de molie; urmă: – Şi de-atunci mi-am dat seama că domnului Casaubon nu-i place ca altcineva să arunce o privire peste munca lui şi să cunoască temeinic treaba pe care-o face. E prea şovăitor şi prea nesigur pe el. Poate că nu fac eu multe parale, dar îi sunt antipatic fiindcă nu avem aceleaşi păreri.

Will nu era lipsit de intenţia de a se arăta generos, dar limba noastră este, în general, un mic trăgaci pe care s-a apăsat înainte de a ni se fi conturat intenţiile. Şi era insuportabil să nu-i explice în mod cinstit Dorotheei de ce nu-l înghiţea Casaubon. Totuşi, când termină de vorbit nu era prea sigur de impresia pe care i-o făcuseră cuvintele sale.

Dorothea păstra însă o stranie tăcere. Nu se indignă imediat, cum făcuse într-o împrejurare similară la Roma. Şi schimbarea avea o cauză profundă. Nu mai lupta împotriva perceperii faptelor, ci se adapta la cea mai clară înţelegere

a realităţii; iar acum, când privea în faţă nereuşita soţului său, şi mai mult chiar, contemplând posibilitatea ca şi el să fie conştient de eşec, părea să privească spre singura cale, aceea unde datoria devine tandreţe. Altădată ar fi întâmpinat cu mai multă severitate lipsa de reticenţă a lui Will, dacă nu l-ar fi recomandat anticipat îndurării ei însăşi antipatia soţului, pe care la început o considerase asprime, până ce înţelesese că era justificată de un motiv mai profund.

Nu răspunse pe dată ci, după ce privi în podea, dusă pe gânduri, rosti cu destulă francheţe:

— Probabil că domnul Casaubon, în ce priveşte acţiunile lui, şi-a învins antipatia ce-o avea pentru dumneata, şi asta e admirabil.

— Da; a arătat că în chestiuni familiare posedă un simţ al echităţii. S-a comis o mârşăvie când bunica mea a fost dezmoştenită pentru ceea ce neamurile numeau o *mésalliance*, deşi nu se putea spune nimic împotriva soţului ei, afară de faptul că era un refugiat polonez care dădea lecţii ca să-şi câştige pâinea.

— Aş vrea să ştiu totul despre ea! exclamă Dorothea. Mă întreb cum a suportat trecerea de la bogăţie la sărăcie; mă întreb dacă era fericită alături de soţul ei? Ştii multe despre ei?

— Nu: doar că bunicul meu era un patriot – un tip inteligent – vorbea mai multe limbi, avea simţ muzical, îşi câştiga pâinea predând tot soiul de lucruri. Au murit amândoi destul de tineri. Şi niciodată n-am aflat prea multe despre tatăl meu, afară de cele spuse de mama; dar i-am moştenit talentul muzical. Îmi amintesc de mersul lui lent şi mâinile sale subţiri şi lungi; şi mi-a rămas întipărită în memorie o zi când zăcea bolnav şi eram tare flămând şi aveam doar o bucăţică de pâine în casă.

— Ah, ce viaţă deosebită de a mea! exclamă Dorothea, cu interes aprins, încleştându-şi mâinile în poală. Întotdeauna am avut parte de prea multe, din toate. Dar povesteşte-mi cum o duceai; pe-atunci domnul Casaubon nu putea să fi aflat de dumneata.

— Nu; dar tatăl meu i-a făcut cunoscută existenţa sa domnului Casaubon, şi ziua aceea a fost ultima când am flămânzit. Părintele meu a murit la scurtă vreme după aceea, iar mama şi cu mine am fost luaţi sub buna oblăduire a rudelor. Domnul Casaubon a recunoscut întotdeauna, în mod categoric, drept o datorie a lui să ne poarte de grijă, din cauza cruntei nedreptăţi suferite de sora mamei sale. Acum îţi spun însă istorii care nu sunt noi pentru dumneata.

În adâncurile sufletului, Will era conştient de dorinţa de a-i dezvălui Dorotheei un fapt destul de nou chiar în propria sa optică asupra împrejurărilor din trecut – anume, că domnul Casaubon nu făcuse niciodată nimic altceva decât să se achite de o datorie faţă de el. Will era un băiat prea bun ca să se împace cu gândul de a părea un ingrat. Dar când gratitudinea devine o chestiune de raţionament, se găsesc oricând multe căi de a scăpa de cătuşele sale.

— Nu, răspunse Dorothea, domnul Casaubon a evitat totdeauna să stăruie asupra acţiunilor sale onorabile.

Nu avea impresia că purtarea soţului ei era ponegrită; dar ideea că în relaţiile sale cu Will Ladislaw, domnul Casaubon nu făcuse altceva decât să răspundă cerinţelor dreptăţii punea stăpânire pe mintea ei. După o scurtă pauză, adăugă:

— Nu mi-a spus niciodată că a asigurat întreţinerea mamei dumitale. Ea mai trăieşte?

— Nu; a murit în urma unui accident – o cădere – acum patru ani. E curios că şi maică-mea a fugit din sânul familiei, dar nu de dragul soţului ei. Ea nu-mi istorisea niciodată nimic despre familia ei, afară de faptul că i-a părăsit pe toţi ca să-şi câştige singură traiul – de fapt, a luat drumul scenei. Era o făptură cu ochi negri şi păr inelat, şi părea că nu va îmbătrâni niciodată. Vezi că am în vine sânge răzvrătit, moştenit de la ambii părinţi, încheie Will, dăruindu-i Dorotheei un zâmbet scânteietor, în vreme ce ea privea drept înainte cu serioasă concentrare, ca un copil care vede pentru întâia oară o piesă de teatru.

Dar şi faţa ei înflori într-un surâs, când grăi:

— Presupun că într-adevăr asta justifică firea dumitale cam răzvrătită; mă refer la răzvrătirea faţă de dorinţele domnului Casaubon. Nu trebuie să uiţi că ai urmat alt drum decât cel socotit de el ca mai potrivit pentru dumneata. Şi dacă nu te vede cu ochi buni – vorbeai mai adineauri de o antipatie – eu aş spune mai curând că, admiţând unele sentimente care ţi-au fost neplăcute, trebuie să ţii seama cât de senzitiv a devenit din pricina istovirii provocate de studiul îndelungat. Poate că, urmă ea de astă dată pe un ton rugător, unchiul meu nu ţi-a relatat cât de serioasă a fost boala domnului Casaubon. Ar fi meschin din partea noastră, care ne bucurăm de sănătate şi putem suporta multe lucruri, să acordăm mare importanţă unor mici jigniri aduse de oameni care îndură povara unor grele încercări.

— Mă înveţi de bine, grăi Will. Nu voi mai cârti în viaţa mea pe tema asta.

Tonul lui avea o blândeţe izvorâtă din mulţumirea deosebită de a înţelege un lucru de care Dorothea abia de era conştientă – anume, că ea călătorea pe tărâmul îndepărtat al milei pure şi al loialităţii faţă de soţul ei. Will era înclinat să adore mila şi loialitatea ei, dacă l-ar fi luat părtaş şi pe el la manifestarea acelor sentimente.

— Recunosc că uneori am fost pur şi simplu pervers, urmă el, dar niciodată, dacă pot împiedica acest lucru, n-am să mai spun, nici n-o să mai fac ceva ce-ai dezaproba dumneata.

— E foarte frumos din partea dumitale, rosti Dorothea, dăruindu-i alt zâmbet luminos. Atunci voi cârmi un mic regat, în cuprinsul căruia eu voi făuri legi. Îmi închipui însă că în scurt timp vei evada de sub cârmuirea mea. Te vei sătura curând să stai la Grange.

— Asta-i ceea ce doream să-ţi explic – este unul dintre motivele pentru care am vrut să vorbesc numai cu dumneata. Domnul Brooke îmi propune să rămân prin împrejurimi. A cumpărat un ziar din Middlemarch şi vrea să-l conduc eu, şi să-l ajut, de asemenea, şi în alte feluri.

— Nu ar însemna pentru dumneata să sacrifici

perspective mai înalte? întrebă Dorothea.

— Poate; dar totdeauna mi s-a reproşat că mă gândesc numai la perspective şi nu mă fixez la nimic. Iar aici mi s-a oferit ceva concret. Dacă nu-ţi face plăcere să accept propunerea aceasta, voi renunţa la ea. Altminteri aş prefera să stau prin părţile acestea, decât să plec. Dacă mă duc în altă parte, în orice loc, nu aparţin nimănui.

— Mi-ar plăcea foarte mult să rămâi, zise imediat Dorothea, la fel de simplu şi de spontan cum vorbise la Roma.

În clipa aceea, în mintea ei nu se ivea nici măcar umbra unui motiv care s-o împiedice să se exprime astfel.

— Atunci *voi* rămâne, grăi Ladislaw, dându-şi capul pe spate, cu energie, şi ducându-se spre fereastră, ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă ploaia încetase.

Dar în clipa următoare, Dorothea, în virtutea unui obicei care devenea tot mai puternic, începu să cugete că soţul ei nutrea sentimente total diferite şi roşi vizibil, de două ori stingherită: fiindcă exprimase o părere care s-ar fi putut să fie contrară celei adoptate de soţul ei şi fiindcă-i sugerase lui Will să se opună lui Casaubon. Faţa lui nu era întoarsă spre ea, aşa că-i veni mai uşor să-i spună:

— Dar părerea mea asupra unui asemenea subiect nu are mare importanţă. Cred că ar trebui să te laşi călăuzit de domnul Casaubon. Am vorbit fără să mă gândesc la altceva decât la impresia mea, care nu are nimic de-a face cu problema reală. Acum însă îmi vine-n gând – poate că domnul Casaubon nu ar considera propunerea înţeleaptă. Nu poţi să mai aştepţi şi să-i înfăţişezi totul lui?

— Astăzi nu pot aştepta, răspunse Will speriat de posibilitatea ca domnul Casaubon să intre în încăpere. Ploaia a încetat de tot. I-am spus domnului Brooke să nu vină să mă ia: mai degrabă aş face pe jos drumul acesta de cinci mile. O să scurtez, tăind peste imaşul lui Halsell şi-o să admir scânteierile ierbii ude. E o privelişte care îmi place.

Se apropie de ea ca să-i strângă mâna grăbit, dorind, dar necutezând să-i spună: „Nu-i pomeni de această vizită

domnului Casaubon”. Nu, nu cuteza, nu-i putea spune aşa ceva. A-i cere să fie mai puţin simplă şi directă ar fi fost la fel cum ai aburi cu răsuflarea un cristal prin care vrei să vezi lumina. Şi mai stăruia mereu cealaltă mare spaimă – aceea de a apărea pentru totdeauna pătat şi întunecat în ochii ei.

— Aş fi vrut să poţi rămâne, grăi Dorothea cu o notă de tristeţe în glas, când se ridică şi-i întinse mâna.

O rodea şi pe ea un gând care nu-i plăcea să-l exprime: fireşte că Will trebuia să se sfătuiască neîntârziat cu domnul Casaubon, dar asemenea îndemn ar fi putut crea impresia că-i dictează ce atitudine să ia.

Aşa că se mărgini să-i spună: „La revedere”, şi Will părăsi casa, tăind peste câmpii, ca să nu întâmpine riscul de a întâlni trăsura domnului Casaubon care, însă, nu se ivi la poartă până la ora patru. Era o oră nepotrivită pentru a se întoarce acasă: prea devreme ca să dobândească sprijin moral din senzaţia de *ennui*15 provocată de necesitatea de a-şi îmbrăca trupul pentru cină, şi prea târziu pentru a-şi dezbrăca mintea de ceremoniile şi afacerile frivole ale zilei, şi pentru a se pregăti să se cufunde în îndeletnicirea serioasă a scrisului. În asemenea prilejuri, de obicei se trântea într-un jilţ comod din bibliotecă şi-i îngăduia Dorotheei să-i citească ziarele din Londra, închizând ochii în timpul lecturii. În ziua aceea, totuşi, refuză această alinare, făcând observaţia că şi-aşa fusese copleşit de prea multe detalii legate de viaţa publică; tonul său deveni mai voios când Dorothea îl întrebă cum o mai duce cu oboseala lui, şi adăugă, cu acel aer de efort convenţional la care nu renunţa niciodată, chiar când discuta fără a purta vesta şi cravata:

— Am avut mulţumirea de a mă întâlni astăzi cu o veche cunoştinţă, doctorul Spanning, şi de a primi laudele cuiva care este el însuşi un meritoriu receptacol de elogii. A vorbit foarte frumos despre ultimul meu tratat asupra Misterelor Egiptene – folosind, literalmente, termeni pe care nu s-ar cădea să-i repet eu însumi.

Rostind ultima frază, domnul Casaubon se rezemă de

braţul fotoliului şi-şi legănă capul în sus şi-n jos, părând că foloseşte această supapă musculară în locul recapitulării elogiilor ce-i lezau modestia.

— Sunt foarte bucuroasă că ai avut această plăcere, zise Dorothea, încântată că-şi vede soţul mai puţin ostenit ca de obicei, la ceasul acela. Înainte de sosirea dumitale, regretasem că s-a nimerit să fii plecat tocmai astăzi.

— De ce anume, scumpa mea? întrebă domnul Casaubon, înfundându-se iar în fotoliu.

— Fiindcă a fost aici domnul Ladislaw, şi a menţionat o propunere a unchiului meu asupra căreia aş dori să-ţi cunosc opinia.

Simţea că acea chestiune îl privea într-adevăr pe bărbatul ei. Chiar aşa ignorantă cum era în mersul treburilor pe lumea aceasta, avea vaga impresie că postul oferit lui Will nu-i permitea menţinerea legăturilor sale familiale, şi desigur că domnul Casaubon avea dreptul de a fi consultat. El nu scoase un cuvânt, ci se mulţumi să se încline.

— Unchiul, dragul de el, după cum ştii, vântură multe proiecte. Reiese că a cumpărat unul dintre ziarele din Middlemarch şi l-a rugat pe domnul Ladislaw să rămână prin părţile noastre şi să conducă ziarul în numele lui, oferindu-i totodată să-l ajute şi sub alte forme.

În timp ce vorbea, Dorothea se uita la soţul ei, dar el mai întâi clipise des şi în ele din urmă îşi închise ochii, de parcă i-ar fi cruţat: în vreme ce buzele-i se strângeau, trădând încordare.

— Care e părerea dumitale? întrebă ea, destul de timid, după o mică pauză.

— Domnul Ladislaw a venit oare anume pentru a-mi cere opinia? o chestionă domnul Casaubon, deschizând ochii şi aruncându-i Dorotheei o căutătură îngustă, ca o lamă de cuţit.

Era stingherită de această întrebare dar nu se manifestă decât prin ceva mai multă seriozitate, iar privirea îi rămăsese neclintită.

— Nu, răspunse, fără şovăială, nu a spus că a venit

anume ca să-ţi ceară părerea. Dar când mi-a menţionat propunerea, desigur că se aştepta să-ţi vorbesc despre ea.

Domnul Casaubon păstră tăcere.

— Mă temeam că ai putea ridica unele obiecţii. Dar desigur că un tânăr înzestrat cu atâta talent i-ar putea fi de mare folos unchiului – l-ar putea ajuta să facă mai mult bine şi într-un mod mai folositor. Iar domnul Ladislaw doreşte să aibă o ocupaţie fixă. Zice că i s-a reproşat faptul de a nu fi căutat o slujbă de acest gen şi că i-ar plăcea să rămână pe aceste meleaguri, fiindcă în orice alt loc nimănui nu-i pasă de soarta lui.

Dorothea simţea că această consideraţie era menită să îmbuneze inima soţului său. Totuşi, el nu se pronunţă, şi atunci schimbă discuţia interesându-se iar de prânzul oferit de arhidiacon şi despre doctorul Spanning. Dar nicio rază de soare nu mai aurea aceste subiecte.

În dimineaţa următoare, fără ştirea Dorotheei, domnul Casaubon expedie următoarea scrisoare, începând cu „Dragă domnule Ladislaw” (până atunci i se adresase totdeauna cu „Will”).

„Doamna Casaubon mă informează că ţi s-a făcut o anumită propunere, care (conform unei deducţii foarte fireşti) a fost, în anumită măsură, agreată de dumneata, ceea ce implică rezidenţa în acest ţinut într-o calitate care, sunt justificat să afirm, atinge propria mea poziţie în asemenea chip, încât nu numai că provoacă o reacţie naturală şi de aşteptat din partea mea, – când această consecinţă este privită sub influenţa unui sentiment legitim – ci mă sileşte, când consider faptele în lumina răspunderilor mele, să declar că acceptarea de către dumneata a propunerii mai sus menţionate ar fi nespus de jignitoare, pentru mine.

Cred că nicio fiinţă înzestrată cu raţiune nu ar nega că am oarecare drept de a exercita un veto în această materie, dacă ar cunoaşte relaţiile existente între noi: relaţii care, deşi azvârlite în domeniul trecutului prin recentul dumitale procedeu, nu îşi văd, prin acest gest, anulat caracterul lor de antecedente determinante. Nu voi

face aici reflecţii asupra judecăţii vreunei anumite persoane. Îmi este de ajuns să subliniez că există anumite reguli de bună-cuviinţă şi anumite cerinţe sociale care ar trebui să împiedice pe o rudă de-a mea oarecum apropiată să devină, sub vreo formă oarecare, bătător la ochi pe meleagurile vecine, acceptând un statut personal nu numai cu mult sub al meu, dar şi asociat cu tagma aventurierilor literari sau politici. În orice caz, soluţia contrară ar face imposibilă, pe viitor, primirea dumitale în casa mea. Al dumitale devotat.

EDWARD CASAUBON”

În vremea aceasta, mintea Dorotheei lucra, cu nevinovăţie, întru amărârea ulterioară a soţului, stăruind – cu o simpatie ce se prefăcea în agitaţie – asupra celor destăinuite de Will despre părinţii şi bunicii lui.

În cursul zilei îşi petrecea de obicei toate ceasurile de intimitate în budoarul ei verde-albăstrui, şi începuse să-i fie tare dragă ciudăţenia lui pastelată. Exteriorul nu se schimbase cu nimic; dar în timp ce vara înainta treptat spre câmpiile apusene, dincolo de aleea de ulmi, camera goală adunase între pereţii ei acel şirag de amprente ale unei vieţi lăuntrice, care îmbibă atmosfera cu un fel de nor de duhuri bune sau rele, formele invizibile şi totuşi active ale triumfurilor sau ale căderilor noastre spirituale. Ajunsese atât de deprinsă să lupte şi să găsească tărie de cuget în contemplarea aleii, către arcada luminii din apus, încât priveliştea însăşi căpătase pentru ea o putere de comunicare. Până şi cerbul cel pal părea să arunce priviri care trezeau amintiri şi să dea a înţelege, fără grai: „Da, noi ştim”. Iar grupul de miniaturi delicat cizelate alcătuiau un public de făpturi ce nu se mai lasă tulburate de ursita lor pământeană, dar păstrează încă un interes uman. Mai cu seamă misterioasa „mătuşă Iulia”, despre care Dorotheei nu-i venise niciodată uşor să-i pună întrebări soţului său.

Şi acum, de la conversaţia avută cu Will, multe imagini proaspete se strânseră în jurul acestei mătuşi

Iulia, care era bunica lui Will: prezenţa acelei gingaşe miniaturi, atât de asemănătoare unui chip omenesc cunoscut de ea, o ajuta să-şi concentreze impresiile. Ce oropsire, să lipseşti o fată de ocrotirea familiei şi de moştenire, doar fiindcă îşi alesese un bărbat sărac! Dorothea, care-i tulburase de timpuriu pe cei mai vârstnici decât ea cu întrebări privitoare la faptele petrecute în jur, îşi făurise un fel de viziune proprie cu privire la motivele istorice şi politice pe baza cărora fiii mai mari aveau drepturi superioare, iar moşia trebuia să fie o moştenire inalienabilă: aceste motive, care o impresionau, stârnindu-i o oarecare spaimă, putea să tragă în cumpănă mai greu decât credea ea – dar intervenea şi o problemă a legăturilor de sânge, care rămâneau neştirbite. Era cazul unei fiice al cărui copil – conform maimuţăririi ordinare a instituţiilor aristocratice de către oamenii care nu sunt cu nimic mai aristocratici decât nişte băcani retraşi din afaceri şi nu posedă mai mult pământ decât o pajişte şi un padoc – ar fi putut ridica pretenţii priorităţii. Oare moştenirea era o chestiune de simpatie sau de responsabilitate? Întreaga energie din firea Dorotheei pleda pentru responsabilitate: îndeplinirea îndatoririlor izvorâte din propriile noastre acţiuni, cum sunt căsătoria şi înrudirea.

E drept, îşi spunea în sinea ei, că domnul Casaubon avea o datorie faţă de familia Ladislaw – că era obligat să dea înapoi tot ce le fusese răpit. Şi după aceea începu să chibzuiască la testamentul soţului său, care fusese redactat în perioada cununiei lor, lăsându-i ei partea substanţială a averii, cu clauză condiţională, în cazul când va avea copii. Dispoziţia aceea trebuia modificată fără a se pierde nicio clipă. Însăşi problema care se ridicase cu privire la ocupaţia lui Will Ladislaw, oferea prilejul nimerit pentru a pune lucrurile pe o bază nouă, justă. Era sigură că soţul ei, după toată comportarea lui precedentă, va fi gata să raţioneze obiectiv – dacă îi va cere chiar ea – în ce priveşte persoana în al cărei interes fusese stipulată o necinstită concentrare de avere. La el simţul echităţii

depăşise întotdeauna, şi avea să depăşească şi în viitor, orice ar putea fi numit antipatie personală. Bănuia că domnul Casaubon dezaprobase planul unchiului ei, şi acest lucru făcea să pară cu atât mai oportună închegarea unei noi înţelegeri; astfel, în loc ca Will să plece de acolo fără un ban, fiind nevoit să primească primul post ce i se oferea, ar fi urmat să se trezească în posesia unui venit legal, plătit de către soţul ei sub forma de rentă viageră care, printr-o modificare imediată a testamentului, avea să-i fie asigurată şi după moartea lui. Toate aceste lucruri, privite ca un act reparator ce trebuia neapărat efectuat, îi apăreau Dorotheei ca un fel de bruscă pătrundere în casă a luminii care o deştepta din stupiditatea ei anterioară şi din ignorarea lipsită de curiozitate – deoarece trăise absorbită de propria-i persoană – a relaţiilor soţului său cu alţi oameni. Will Ladislaw refuzase să mai primească pe viitor ajutorul domnului Casaubon, bizuindu-se pe un temei care ei nu-i mai părea îndreptăţit, iar domnul Casaubon nu-şi dăduse niciodată seama pe deplin ce pretenţie se putea formula de la el. „Dar o să-şi dea seama!” – îşi spunea Dorothea. „În asta constă marea tărie a caracterului său! Şi, la urma urmei, ce facem cu banii noştri? Nu folosim nici măcar jumătate din venituri. Banii mei personali nu-mi procură altceva decât o conştiinţă liniştită!”

Această divizare a proprietăţii iniţial destinată ei, exercita o fascinaţie specială asupra Dorotheei, care totdeauna considerase moştenirea mult prea mare. Rămânea oarbă, vedeţi, la multe lucruri evidente pentru alţii – înclinată mereu să calce în gropi, întocmai cum o avertizase Celia; totuşi orbirea faţă de tot ce nu era cuprins în imediata ei rază de acţiune o purta teafără pe muchia prăpăstiilor unde, dacă ar fi văzut limpede, ar fi fost pândită de primejdia fricii.

Gândurile care căpătaseră viaţă în singurătatea budoarului ei îi ocupa necontenit mintea în ziua în care domnul Casaubon îi expediase lui Will scrisoarea. Totul o sâcâia, până când avea să găsească un prilej de a-şi

deschide inima dinaintea soţului ei. Pentru mintea lui preocupată, toate subiectele trebuiau să fie abordate cu binişorul şi, de când fusese bolnav, Dorotheei nu-i dispăruse nicio clipă spaima conştientă de a-l tulbura. Dar când o ardoare tinerească te îndeamnă la împlinirea promptă a unei fapte, fapta însăşi pare a porni la drum cu o viaţă independentă, înfrângând eventualele obstacole. Ziua trecu într-o atmosferă sumbră, nu neobişnuită, deşi poate că domnul Casaubon era neobişnuit de tăcut; mai putea conta pe prilejurile de conversaţie oferite de ceasurile nopţii, fiindcă Dorothea, când îşi dăduse seama că soţul ei nu are somn, îşi luase obiceiul să se scoale, aprinzând o lumânare, pentru a-i citi ca să adoarmă din nou. Şi în noaptea aceea ea nu-şi găsi somnul de la început, aţâţată de gândul la marile hotărâri. Ca de obicei, domnul Casaubon dormi câteva ore, dar ea se sculase încetişor şi rămăsese aşa aproape un ceas în beznă, înainte ca soţul ei să-i spună:

— Dorothea, dacă tot te-ai deşteptat, vrei să aprinzi o lumânare?

— Te simţi rău, dragule? fu prima întrebare, în timp ce se supunea rugăminţii lui.

— Nu, nicidecum; îţi voi fi însă îndatorat, de vreme ce tot eşti trează, dacă vei binevoi să-mi citeşti câteva pagini din Lowth.

— Pot să stau puţin de vorbă cu tine, în loc de lectură? întrebă Dorothea.

— Desigur.

— M-am gândit toată ziua la bani – la faptul că am avut totdeauna prea mulţi şi, mai cu seamă, mi se înfăţişează perspectiva de a rămâne cu prea mulţi bani.

— Scumpa mea, Dorothea, acestea sunt treburi statornicite de providenţă.

— Dar dacă cineva are prea mult, ca urmare a nedreptăţii altora, socot că trebuie să dăm ascultare glasului divin, care ne învaţă să îndreptăm răul săvârşit.

— Care este, scumpa mea, înţelesul observaţiei tale?

— Că ai fost prea mărinimos în dispoziţiile luate în

favoarea mea – vreau să spun, cu privire la avere, şi asta mă face să fiu nefericită.

— Cum aşa? Nu am în afară de tine pe nimeni, decât neamuri relativ depărtate.

— Am simţit nevoia să mă gândesc la mătuşa Iulia, şi la felul cum a fost lăsată să se zbată în lipsuri, numai fiindcă s-a măritat cu un bărbat sărac – gest care nu era nesăbuit, de vreme ce el nu era un om nevrednic. Ştiu că pe acest temei i-ai asigurat domnului Ladislaw educaţia, iar mamei sale întreţinerea.

Dorothea aşteptă câteva clipe vreun răspuns care să o ajute să meargă mai departe. Dar nu veni niciunul şi cuvintele ei următoare îi părură şi mai forţate, căzând în gol, în bezna tăcută.

— Dar ar trebui să considerăm, desigur, că el are drepturi mult mai mari, cuprinzând chiar până la jumătate din averea pe care ştiu că mi-ai destinat-o. Şi cred că s-ar cădea să ne îngrijim cât mai curând de soarta lui în baza unei asemenea înţelegeri. Nu e drept să-l lăsăm sub apăsarea sărăciei, în vreme ce noi huzurim în bogăţie. Iar dacă există vreo obiecţie la propunerea menţionată de el, din moment ce i-am acorda locul adevărat ce i se cuvine şi partea lui cinstită de moştenire, am înlătura orice motiv ar avea pentru a accepta postul.

— Probabil că domnul Ladislaw a discutat cu tine acest subiect? întrebă domnul Casaubon, cu o anumită promptitudine sarcastică, neobişnuită la el.

— Nu, te încredinţez că nu! exclamă cu sinceritate Dorothea. Cum îţi poţi închipui una ca asta, când abia de curând a refuzat să mai primească ceva de la tine? Mă tem că îl judeci prea aspru, dragul meu. Mi-a dat doar unele amănunte despre părinţii şi bunicii lui, şi mi-a împărtăşit aproape totul ca răspuns la întrebările mele. Ai un suflet atât de bun, atât de drept şi ai făcut tot ce ai socotit că este echitabil. Mie însă îmi apare limpede că ascultând de glasul dreptăţii, trebuie să facem mai mult decât până acum, şi trebuie să stăm de vorbă despre acest lucru, deoarece eu sunt persoana care ar beneficia, cum se

spune, dacă nu s-ar realiza acest „mai mult”.

Urmă o pauză apreciabilă, înainte ca domnul Casaubon să riposteze, nu tot atât de rapid, dar accentuându-şi şi mai mult sarcasmul:

— Dorothea, dragostea mea, nu este prima împrejurare, dar ar fi bine să fie ultima, când ţi-ai asumat judecarea unor subiecte care depăşesc capacitatea ta. Nu ţin să discut acum în ce măsură comportamentul, mai ales în chestiuni de înrudire prin alianţă, poate duce la pierderea drepturilor familiale. Este suficient faptul că tu nu ai calificarea necesară pentru a discerne în această problemă. Vreau să înţelegi limpede că nu accept niciun fel de revizuire, cu atât mai puţin un dictat, în acest sector al treburilor mele pe care îl socotesc categoric şi exclusiv personal. Tu nu ai căderea de a te erija în arbitru între mine şi domnul Ladislaw, şi cu atât mai puţin de a încuraja din partea lui comunicări constituind o critică adusă modului în care am procedat eu.

Sărmana Dorothea, învăluită în beznă, era pradă unui vârtej de emoţii contradictorii. Alarmată de efectul nociv pe care ar putea să-l aibă accesul de mânie al soţului ei, şi-ar fi înfrânat sentimentele, chiar de n-ar fi fost roasă de îndoială şi căinţă, fiind conştientă de faptul că ar putea exista un dram de dreptate în ultima lui insinuare. Auzindu-l cum răsuflă întretăiat după ce vorbise, rămase neclintită, ascultând înspăimântată, distrusă – strigând fără glas după un ajutor, pentru a putea îndura coşmarul unei vieţi în care orice strop de energie era frânat de teamă. Dar nu se întâmplă nimic altceva decât că, pentru un răstimp îndelungat, amândoi îşi pierdură somnul, fără a mai schimba vreun cuvânt.

A doua zi, domnul Casaubon primi din partea lui Will Ladislaw următorul răspuns:

„STIMATE DOMNULE CASAUBON, Am acordat scrisorii dumneavoastră de ieri toată consideraţia datorată, dar nu sunt capabil să adopt întocmai punctul dumneavoastră de vedere asupra raporturilor noastre. Recunoscând întru totul generoasa conduită avută faţă de

mine în trecut, trebuie totuşi să susţin că o obligaţie de această natură nu mă poate înlănţui de dumneavoastră în chip cinstit, aşa cum reiese că vă aşteptaţi. Admiţând că dorinţele unui binefăcător pot constitui un drept, trebuie să existe totdeauna o rezervă cu privire la calitatea acestor dorinţe. Se prea poate ca ele să se ciocnească de consideraţii mai imperative. Sau *vetoul* unui binefăcător ar putea impune vieţii unui om o asemenea oprelişte, încât golul rezultat să fie dureros într-o măsură mai mare decât a fost generoasa binefacerea? Folosesc doar exemplificări retorice. În cazul de faţă, nu mă simt capabil să împărtăşesc punctul dumneavoastră de vedere asupra ecoului pe care acceptarea de către mine a unei slujbe – desigur, o profesie care nu îmbogăţeşte, dar nici nu este dezonorantă – îl va avea asupra poziţiei dumneavoastră care, după părerea mea, e prea consolidată ca să mai poată fi afectată de unele amănunte obscure. Şi, deşi nu cred că se va produce în relaţiile noastre vreo schimbare (cert este că până acum nu s-a produs niciuna) care să poată anula obligaţiile ce-mi sunt impuse de trecut, vă rog să mă iertaţi pentru faptul că nu văd de ce aceste obligaţii ar trebui să mă constrângă a nu folosi libertatea elementară de a trăi unde am decis şi de a mă întreţine prin exercitarea oricărei ocupaţii legale pe care mi-aş putea-o alege. Regretând că între noi se manifestă această deosebire de opinii în aprecierea unei relaţii în cursul căreia dumneavoastră v-a fost dat să acordaţi în exclusivitate beneficii, rămân al domniei voastre perseverent îndatorat.

WILL LADISLAW”

Sărmanul domn Casaubon simţi (şi nu trebuie ca şi noi, dovedindu-ne imparţiali, să compătimim un pic cu el?) că niciun om pe lumea asta nu avea pricină mai justificată de dezgust şi suspiciune, decât el. Era convins că tânărul Ladislaw intenţiona să-l sfideze şi să-l sâcâie, intenţiona să câştige încrederea Dorotheei şi să-i semene în minte lipsă de respect şi poate chiar aversiune faţă de soţul ei. Era

nevoie de un motiv aflat dincolo de suprafaţa lucrurilor pentru a explica schimbarea subită a drumului urmat de Will, respingerea ajutorului domnului Casaubon şi renunţarea la călătoriile lui, precum şi acea hotărâre sfidătoare de a se fixa în împrejurimi, îmbrăţişând o îndeletnicire atât de contrastantă cu alegerea lui anterioară, adică cea pe care i-o ofereau proiectele legate de Middlemarch ale domnului Brooke; toate acestea dezvăluiau cu destulă limpezime că motivul nedeclarat era asociat cu persoana Dorotheei. Nicio clipă domnul Casaubon nu o suspectă pe Dorothea de duplicitate: nu o bănuia de nimic, dar ştia în mod cert (ceea ce era ceva mai puţin supărător) că tendinţa ei de a-şi forma opinii asupra conduitei soţului era însoţită de o dispoziţie de a-l privi favorabil pe Will Ladislaw şi de a se lăsa influenţată de spusele lui. Propria lui reticenţă orgolioasă îl împiedicase să descopere vreodată netemeinicia supoziţiei că Dorothea l-ar fi rugat iniţial pe unchiul său să-l invite pe Will în casa lui.

Şi acum, primind scrisoarea lui Will, domnul Casaubon se vedea nevoit să chibzuiască asupra datoriei sale. Niciodată nu i-ar fi venit lesne să-şi numească acţiunea altfel decât datorie; dar în cazul acela, raţiuni contradictorii îl aruncau îndărăt, în braţele negaţiilor.

Trebuia oare să i se adreseze direct domnului Brooke şi să-i ceară acelui buclucaş domn să-şi revoce propunerea? Sau era necesar să-l consulte pe *Sir* James Chettam şi să-l facă să se alăture reproşurilor aduse unui ins care aducea prejudicii întregii familii? În ambele ipoteze, domnul Casaubon îşi dădea seama că avea sorţi egali de izbândă sau de a da greş în încercarea lui. Nu putea, sub niciun cuvânt, să amintească numele Dorotheei într-o asemenea chestiune şi, atâta timp cât situaţia nu cerea o rezolvare urgentă, era probabil ca domnul Brooke, după ce avea să întâmpine toate argumentele cu aparentă aprobare, să răsucească totul spunând: „Nu-ţi fie teamă, Casaubon! Poţi fi încredinţat, tânărul Ladislaw îţi va face cinste. Fii pe pace, am pus mâna tocmai pe ce trebuie.” Şi

domnul Casaubon evita să angajeze o discuţie asupra acestui subiect cu *Sir* James Chettam; cu care nu avusese niciodată relaţii cordiale şi care s-ar fi gândit imediat la Dorothea, fără a-i pomeni măcar numele.

Bietul domn Casaubon era neîncrezător în sentimentele oricui faţă de el, mai ales în calitatea sa de soţ. A lăsa pe cineva să presupună că era gelos, ar fi însemnat să accepte părerea altora (bănuită) asupra neajunsurilor sale; dacă le îngăduia să afle că nu găsea mariajul deosebit de paradisiac, faptul ar fi implicat convertirea lui la (probabila) dezaprobare iniţială a celor din jur. Ar fi fost la fel de rău ca şi cum le-ar fi permis lui Carp şi Brasenose, în general, să afle cât de mult rămăsese în urmă cu organizarea materialului pentru lucrarea sa *Cheia tuturor mitologiilor*. De-a lungul întregii sale vieţi, domnul Casaubon se străduise să nu recunoască nici măcar faţă de el însuşi rănile interioare provocate de invidie şi de îndoiala în forţele proprii. Iar asupra celui mai delicat dintre toate subiectele personale apăsa deprinderea unei reţineri de om orgolios şi bănuitor.

Astfel încât, domnul Casaubon păstra o trufaşă, amară tăcere. Dar îi interzisese lui Will să mai vină la Lowick Manor şi, în mintea lui, pregătea şi alte măsuri, drept represalii.

13 Aşezări cu populaţie infimă, dar care păstrau dreptul de a avea un reprezentant în Camera Comunelor (n.t.).

14 *Thomas Brown* (1778-1820), filosof, poet şi medic scoţian (n.t.).

15 Plictiseală (fr.).

XXXVIII

C'est beaucopu que le jugement des hommes sur les actions humaines;
*tôt ou tard il devient efficace.*16

Guizot

Sir James Chettam nu putea privi cu satisfacţie noile intenţii ale domnului Brooke, dar era mai uşor să obiectezi împotriva lor decât să le împiedici. Într-o zi, *Sir* James justifică faptul că venise singur ca să prânzească cu soţii Cadwallader, spunând:

— Nu pot discuta cum doresc cu voi de faţă cu Celia; s-ar putea s-o rănească. Într-adevăr, nu ar fi drept.

— Ştiu la ce te gândeşti. *Pionierul* la Grange! aruncă o săgeată doamna Cadwallader, aproape înainte ca de pe buzele prietenului său să se fi desprins ultimul cuvânt. E înspăimântător – slăbiciunea asta de a cumpăra fluiere şi a sufla tot timpul în ele – ca să spargi urechile tuturora. Ar fi fost preferabilă o pasiune mai intimă şi mai suportabilă: să zacă tolănit în pat cât e ziulica de lungă şi să joace domino, ca bietul lord Plessy.

— Văd că încep să-l atace pe prietenul nostru Brooke în *Goarna*, grăi parohul, înfundându-se lenevos în scaun şi zâmbind dezinvolt, cum ar fi făcut dacă ar fi fost chiar el cel atacat. Publică nişte ironii cumplite la adresa unui moşier aflat la mai puţin de o sută de mile de Middlemarch, care-şi primeşte rentele şi nu dă nimic în schimb.

— Aş dori grozav ca Brooke să se lase păgubaş de treaba asta, declară *Sir* James, cu uşoara lui încruntare plictisită.

— Totuşi, are într-adevăr de gând să-şi pună candidatura? se interesă domnul Cadwallader. L-am văzut ieri pe Farebrother; el însuşi simpatizează cu *whig*-ii, înalţă steagul lui Brougham şi al „cunoştinţelor folositoare”; asta-i tot ce am aflat mai rău despre el – şi pretinde că Brooke îşi formează un partid destul de puternic. Bulstrode, bancherul, e omul lui cel mai de vază. Dar, după părerea lui, Brooke o să-şi frângă gâtul, dacă va căuta să fie numit candidat.

— Exact, rosti *Sir* James, cu seriozitate. Am cercetat situaţia aceasta, fiindcă mai înainte habar n-am avut de mersul politicii în Middlemarch, treaba mea fiind

comitatul. Brooke se leagănă cu încrederea că îl vor da afară pe Oliver fiindcă îl susţine pe Peel. Dar Hawley afirmă că, dacă vor trimite cumva vreun reprezentat *whig*, acesta va fi cu siguranţă Bagster, unul dintre acei candidaţi venit Dumnezeu ştie de unde, dar pornit cu turbare contra miniştrilor, şi având experienţă parlamentară. Hawley e cam necioplit: a uitat că vorbea cu mine. A zis că, dacă Brooke pofteşte o snopeală, ar putea s-o capete mai ieftin decât pornind în campanie electorală.

— Te-am avertizat despre toată istoria asta, interveni doamna Cadwallader, fluturându-şi mâinile. I-am spus eu de mult lui Humphrey că domnul Brooke are să facă bâldâbâc în băltoacă. Şi acum, uite că boroboaţa s-a comis.

— Ei, ar fi putut să-i intre în cap să se însoare, bunăoară, spuse parohul. Asta ar fi creat încurcături şi mai grave decât un pic de flirt cu politica.

— Ar putea să facă şi una şi alta, afirmă doamna Cadwallader, după ce-o ieşi pe malul celălalt al băltoacei, dârdâind de malarie.

— Cel mai rău mă îngrijorează demnitatea lui, urmă *Sir* James. Fireşte că îmi pasă şi mai mult din cauza familiei. Dar acum s-a aruncat în valurile vieţii, şi nu-mi place să mă gândesc că se expune la riscuri. O să stârnească cerul şi pământul împotriva lui.

— Presupun că n-are rost să încerci a-i schimba gândul, grăi parohul. În caracterul lui Brooke intră un amestec foarte sucit de îndărătnicie şi capriciu! Ai încercat să atingi acest subiect în discuţiile cu el?

— Ei, nu, spuse *Sir* James, nu-mi place să pară că aş dicta cuiva. Am discutat însă cu acest tânăr Ladislaw, din care Brooke face un factotum. Ladislaw pare destul de inteligent pentru orice. Am socotit că ar fi bine să aud ce avea de spus el, şi s-a pronunţat împotriva candidaturii lui Brooke de data asta. Cred că o să-l întoarcă pe dos: bănuiesc că prezentarea candidaturii poate fi împiedicată.

— Pricep, spuse doamna Cadwallader, clătinând din cap. Parlamentarul independent încă nu şi-a învăţat destul de bine discursurile pe de rost.

— Şi mai e şi acest Ladislaw – asta-i altă belea spuse *Sir* James. L-am invitat la cină de două-trei ori la reşedinţă (apropo, l-ai întâlnit atunci), în calitate de musafir al lui Brooke şi e rudă cu Casaubon, crezând că era vorba doar de-o vizită făcută în trecere. Şi acum descopăr că numele lui e în gura tuturor, în Middlemarch, ca director al ziarului *Pionierul*. Circulă despre el tot soiul de poveşti, ba că ar fi un intrus, un soi de scârţa-scârţa, ba un agent străin, şi câte şi mai câte.

— Lui Casaubon n-o să-i placă treaba asta, zise parohul.

— Ladislaw *are* ceva sânge străin, ripostă *Sir* James. Sper că nu va ajunge să profeseze opinii extremiste, târându-l pe Brooke după el.

— A, domnul Ladislaw ăsta e un tânăr vlăstar primejdios, cu ariile lui de operă şi limba ascuţită, gata la replică, declară doamna Cadwallader. Un fel de erou byronian – un conspirator amoros, aşa-mi face impresia. Şi Toma d'Aquino nu-l îndrăgeşte. Am putut să văd acest lucru în ziua când a fost adus tabloul.

— Nu-mi place să deschid discuţia cu Casaubon în jurul acestui subiect, replică *Sir* James. Are mai mult drept decât mine să intervină. Dar, pentru toată lumea, este o treabă dezagreabilă. Un om cu neamuri decente să se dea în spectacol sub chipul unui asemenea personaj! Un individ din ăia, gazetar! Nu-i nevoie decât să te uiţi la Keck, care conduce *Goarna*. L-am văzut zilele trecute cu Hawley. Cred că scrie destul de bine, dar este un tip atât de josnic, încât aş fi preferat să se afle de cealaltă parte a baricadei.

— La ce te poţi aştepta din partea acestor jurnale care fac afaceri mărunte cu Middlemarch-ul? zise parohul. Nu-mi închipui că ai putea găsi undeva un om subţire dispus să-şi pună pana în slujba unor interese de care în realitate îi pasă prea puţin, şi pentru o plată care abia dacă-l ţine cu coatele deasupra apei.

— Exact; tocmai de aceea e atât de agasant că Brooke a pus într-o asemenea poziţie pe un om care are un

fel de legătură cu familia lui. Din partea mea, cred că Ladislaw face o nerozie acceptând.

— Aquino poartă vina, interveni doamna Cadwallader. De ce nu-şi foloseşte relaţiile pentru ca Ladislaw să fie făcut *attaché*, sau trimis în India? Aşa scapă familiile respectabile de vlăstarele care le dau bătaie de cap.

— Nu se poate şti cât de departe se poate ajunge cu pozna asta, rosti neliniştit *Sir* James. Dar dacă nu spune nimic Casaubon, ce pot face eu?

— Vai, dragul meu *Sir* James, îl linişti parohul, hai să nu facem prea mult caz de toate acestea. E foarte probabil că lucrurile se vor termina numai cu fum, fără foc. După o lună sau două, Brooke şi acest Meşter Ladislaw or să se sature unul de altul; Ladislaw o să-şi desfacă aripile; Brooke o să vândă *Pionierul* şi totul o să fie la fel ca mai-nainte.

— Avem o singură şansă serioasă: lui Brooke n-o să-i placă să simtă cum i se scurg banii din mână, zise doamna Cadwallader. Dacă aş cunoaşte datele asupra cheltuielilor cerute de alegeri, l-aş putea băga în sperieţi. N-are rost să-l manevrezi folosind cuvinte mari, ca „Investiţie”; eu nu i-aş vorbi de flebotomie, ci i-aş deşerta pe spinare o oală cu lipitori. Nouă, cinstiţilor cetăţeni zgârciobi, nu ne place să ni se sugă bunătatea de gologan de şase *penny*.

— Şi n-o să-i placă nici să-şi aprindă paie-n cap, adăugă *Sir* James. E la mijloc administrarea moşiei sale. Au şi început să tragă în direcţia asta. Şi mi-e într-adevăr penibil să asist. Pacostea aceasta s-a ivit chiar sub nasul nostru. Eu sunt ferm convins că avem obligaţia de a face tot ce ne stă în putinţă pentru pământurile noastre şi ale arendaşilor, mai ales în vremurile astea grele.

— Poate că *Goarna* e capabilă să-l îndemne să facă o schimbare, şi din toate astea s-ar putea să iasă şi vreun bine, cugetă parohul. Ştiu că m-aş bucura. Aş auzi mai puţine mârâieli când mi se plăteşte dijma.

— Aş vrea să-şi aleagă un om mai priceput ca să-i vadă de treburi, aş dori să-l fi angajat din nou pe Garth –

spuse *Sir* James. S-a lepădat acum doisprezece ani de Garth şi de-atunci totul i-a mers alandala. Mă gândesc să-l angajez pe Garth să-mi administreze proprietăţile – a făcut un plan atât de chibzuit pentru clădirile mele; şi Lovegood e departe de a fi la înălţimea sarcinilor. Garth însă nu ar lua din nou pe seama lui moşia Tipton, decât dacă Brooke i-ar lăsa-o cu totul pe mână.

— Are şi dreptate, aprobă parohul; Garth e un tip independent: un ins original, cu purtări simple. Într-o zi, când făcea o estimaţie pentru mine, mi-a spus pe şleau că rareori pricep clericii ceva din afaceri şi când se amestecă fac numai boroboaţe, dar mi-a înfăţişat părerea lui la fel de potolit şi respectuos de parcă mi-ar fi vorbit despre marinari. Ar face din Tipton cu totul altă parohie, dacă Brooke l-ar lăsa pe el să gospodărească. Doresc, cu ajutorul *Goarnei*, să poţi duce la capăt această treabă.

— Dacă Dorothea l-ar fi ţinut pe unchi prin preajma ei, ar fi existat oarecare şanse, spuse *Sir* James. Ar fi putut căpăta, cu timpul, o anumită putere asupra lui; s-a simţit totdeauna stingherită din pricina moşiei. Avea nişte idei admirabile în legătură cu treburile administrative. Dar acum Casaubon o absoarbe cu totul. Celia se plânge mult. De când a suferit el atacul acela de cord, abia dac-o mai putem avea la noi la cină.

Sir James încheie cu o privire care exprima repulsie şi compasiune, iar doamna Cadwallader înălţă din umeri, ca şi cum ar fi spus că *ea una* nu se aştepta să vadă nimic nou în direcţia asta.

— Bietul Casaubon! exclamă parohul. A fost un atac păcătos. Zilele trecute, la arhidiacon, mi s-a părut că arată c-am dărâmat.

— La drept vorbind, reluă *Sir* James, nedorind să lungească discuţia asupra „atacurilor”, Brooke nu are intenţii rele în ce priveşte arendaşii sau oricare alte persoane, dar a căpătat deprinderea de a micşora şi a forfeca din cheltuieli.

— Haida-de, asta-i o binecuvântare, grăi doamna Cadwallader. Îl ajută să se recunoască dimineaţa, la

deşteptare. S-ar putea să nu-şi cunoască propriile păreri, dar buzunarul şi-l ştie bine.

— Nu cred că un om îşi umple buzunarul zgârcindu-se când e vorba de moşia lui, se pronunţă *Sir* James.

— A, e posibil să abuzezi de zgârcenie ca de oricare altă virtute: nu merge însă să-ţi ţii porcii costelivi, spuse doamna Cadwallader, care se ridicase ca să privească pe fereastră. Dar, vorbim de lupi politicieni independenţi, şi lupul e la uşă.

— Ce, soseşte Brooke? întrebă soţul ei.

— Da. Acum tu dă-i la cap cu *Goarna,* Humphrey, iar eu o să-i pun lipitori pe spinare. Dumneata ce-ai să faci, *Sir* James?

— Fapt este că nu-mi place să încep cu Brooke, ţinând seama de poziţia noastră reciprocă; toată treaba e atât de neplăcută! Tare aş dori ca omenii să se comporte ca nişte *gentlemeni,* spuse baronetul cel cumsecade simţind că formulase un program simplu şi cuprinzător pentru bunăstarea socială.

— Sunteţi aici cu toţii, ,ai? făcu domnul Brooke, dând ocol prin odaie şi scuturând mâna fiecăruia. Aveam de gând să vin pe la voi, Chettam, chiar acum. Dar e plăcut să găseşti pe toată lumea, ştiţi. Ei, ce părere aveţi despre mersul lucrurilor? O pornesc niţel cam iute. Avea destulă dreptate Laffite când cuvânta: *„De ieri seara – un veac s-a scurs iară”*: cei de cealaltă parte a canalului se află în secolul viitor, ştiţi. Merg mai repede decât noi.

— Păi da, admise parohul, luând ziarul în mână. Uite aici *Goarna,* care te acuză pe dumneata că ai rămas în urmă şi te târăşti, ai văzut?

— A? Nu, răspunse domnul Brooke, lăsând să-i cadă mănuşile în pălărie şi potrivindu-şi grăbit monoclul la ochi.

Dar domnul Cadwallader ţinu ziarul în mână, spunând, cu ochii luminaţi de un zâmbet:

— Uite-aici! Tot articolul discută despre persoana unui moşier aflat la mai puţin de o sută de mile de Middlemarch, care trăieşte din rente. Ei pretind că este omul cel mai retrograd din comitat. Cred că de la

dumneata trebuie să fi învăţat cuvântul ăsta, din paginile *Pionierului*.

— A, asta-i mâna lui Keck – un analfabet, ştiţi. Asta-i bună, eu şi retrograd! Dă-o-ncolo, asta-i straşnică! El crede că retrograd înseamnă destructiv: vor să mă facă să ies drept un destructiv, ştiţi, grăi domnul Brooke, cu acea voioşie întreţinută de ignoranţa unui adversar.

— Eu cred că ştie foarte bine înţelesul cuvântului. Iată aici vreo două-trei trăsături ascuţite.

„Dacă am fi nevoiţi să definim un om cu atitudine retrogradă, în sensul cel mai rău al cuvântului, am spune că este cineva care se autoconsacră drept reformator al constituţiei noastre, în vreme ce toate interesele pentru care poartă o răspundere imediată zac pradă paraginii; un filantrop care nu suportă să fie spânzurat un tâlhar, dar nu-i pasă că cinci arendaşi oneşti sunt pe jumătate morţi de foame; un om care ţipă împotriva corupţiei, şi-şi arendează fermele cu rente exorbitante, care tună şi fulgeră contra târgurilor putrede, şi nu-i pasă dacă fiecare gard de pe fermele lui are o poartă putredă: un om, fără îndoială, cu inima foarte deschisă către Leeds şi Manchester; ar dărui naţiunii oricâţi reprezentanţi în stare să-şi plătească din buzunarul lor scaunele în Parlament; ceea ce refuză însă este o mică restituire de rentă, pentru a-i ajuta unui arendaş să cumpere inventar agricol, sau un avans asupra reparaţiilor, spre a feri de intemperii hambarul altui arendaş, sau pentru a face ca locuinţa lui să nu arate ca o cocioabă de pălmaş irlandez. Dar cunoaştem cu toţii definiţia dată de un glumeţ filantrop: Un om a cărui caritate creşte direct proporţional cu pătratul distanţei…” Şi aşa mai departe. Tot restul articolului urmăreşte să arate ce fel de legislator are şansa să iasă dintr-un filantrop – încheie parohul, aruncând ziarul pe jos şi încleştându-şi mâinile la ceafă, în timp ce se uita la domnul Brooke cu un aer de neutralitate amuzată.

— Zău, e destul de bună, pretinse domnul Brooke, luând ziarul în mână şi căutând să suporte atacul la fel de degajat ca şi vecinul său, dar roşind şi zâmbind nervos!

Chestia asta cu tunatul şi fulgeratul împotriva târgurilor putrede – în viaţa mea n-am ţinut un discurs pe tema asta. Cât despre tunat şi fulgerat şi soiul ăsta de lucruri, oamenii ăştia nu înţeleg niciodată ce înseamnă o satiră bună. Satira, ştiţi, trebuie să fie adevărată până la un anumit punct. Îmi amintesc că au spus asta în *The Edinburgh*, pe undeva – că satira trebuie să fie adevărată, până la un anumit punct.

— Ei, chestia aia cu porţile e o lovitură într-adevăr bine ţintită, reluă *Sir* James, cu precauţie. Zilele trecute Dagley mi s-a plâns că n-are o poartă ca lumea la ferma lui. Garth a inventat un nou model de poartă – aş vrea să-l încerci şi dumneata. Oamenii trebuie să-şi folosească în felul acesta o parte din cherestea.

— Te-a prins serios patima pentru agricultură, Chettam, zise domnul Brooke, părând că-şi aruncă ochii peste coloanele ziarului *Goarna*. Asta e mania dumitale, şi pentru ea nu te uiţi la cheltuieli.

— Credeam că cea mai scumpă manie din lume este să candidezi pentru Parlament, interveni doamna Cadwallader. Se spune că ultimul candidat lipsit de succes din Middlemarch – Giles îl cheamă parcă? — a cheltuit zece mii de lire şi a eşuat, fiindcă n-a mituit de-ajuns. Ce reflecţie amară!

— Cineva spunea, se amestecă parohul, zâmbitor, că East Redford nu e nimic pe lângă Middlemarch, în materie de mită.

— Nimic de genul ăsta nu se prinde, zise domnul Brooke. Ştiţi, candidaţii *tory* mituiesc: Hawley şi clica lui mituiesc, făcând cinste cu gustări, mere coapte şi alte lucruri de soiul ăsta; şi aduc votanţii beţi la urne. Dar pe viitor n-o să le meargă după tipicul lor – nu şi pe viitor, o să vedeţi. Admit că Middlemarch e cam rămas în urmă – cetăţenii sunt oarecum înapoiaţi. Noi însă îi vom educa – o să-i aducem la zi, ştiţi. Cei mai buni oameni sunt de partea noastră.

— Hawley zice că ai de partea dumitale oameni care îţi vor dăuna, remarcă *Sir* James; zice că bancherul

Bulstrode îţi va dăuna.

— Şi că dacă ajungi să fii luat în tărbacă, interveni doamna Cadwallader, jumătate din ouăle putrede o să le azvârle cu ură oamenii din comitatul dumitale. Doamne sfinte! Gândeşte-te ce trebuie să fie, să te ia în tărbacă lumea pentru opinii greşite. Şi parcă-mi amintesc o poveste despre un om pe care se prefăceau că-l înscăunează deputat şi l-au lăsat să cadă într-un morman de gunoi, înadins!

— Luarea în tărbacă nu-i nimic pe lângă felul cum găsesc ei pete până şi-n soare, întări parohul. Mărturisesc că de asta m-aş teme eu, dacă noi, clericii, am fi siliţi, pentru promovare, să înfruntăm campania electorală. Mi-ar fi teamă să nu-mi ceară socoteală pentru toate zilele irosite la pescuit. Pe cuvântul meu, cred că adevărul este cel mai contondent obiect cu care poate fi lovit cineva.

— Fapt este, rosti *Sir* James, că dacă un om intră în arena vieţii publice, trebuie să fie pregătit pentru toate consecinţele. Trebuie să se asigure că nicio calomnie nu-l poate atinge.

— Dragul meu Chettam, toate astea sunt foarte frumoase, ştii, replică domnul Brooke. Dar cum te poţi asigura împotriva calomniei? Ar trebui să citeşti istoria – uită-te la ostracizări, martirii, şi la soiul ăsta de lucruri. Totdeauna li s-a întâmplat celor mai buni oameni, ştii. Dar cum vine asta în Horaţiu? *fiat justitia, ruat*17 cam aşa ceva, sau altfel.

— Exact, replică *Sir* James, cu ceva mai multă înfierbântare ca de obicei. Prin asigurarea calomniei vreau să spun că trebuie să ai la îndemână fapte, spre a dezminţi atacurile.

— Şi nu înseamnă oare un martiriu, să achiţi datorii pe care le-ai făcut faţă de tine însuţi? întrebă doamna Cadwallader.

Dar sâcâiala de care dădea dovadă *Sir* James îl stârnea cel mai mult pe domnul Brooke.

— Ei bine, ştii, Chettam, zise el, ridicându-se, luându-şi pălăria şi rezemându-se în baston – dumneata şi cu mine

avem sisteme diferite. Dumneata te pronunţi categoric pentru investiţii în ferme. Nu vreau să afirm că sistemul meu e bun în orice împrejurare – în orice împrejurare, ştii.

— Din când în când s-ar cuveni să se facă o nouă estimaţie, afirmă *Sir* James, risturnele sunt foarte bune uneori, dar eu ţin la o estimaţie cinstită. Ce părere ai, Cadwallader?

— Sunt de acord cu dumneata. Dacă aş fi în locul lui Brooke, aş sugruma pe loc *Goarna*, angajându-l pe Garth ca să facă o nouă estimaţie a fermelor, şi i-aş da *Carte blanche*18 cu privire la porţi şi la reparaţii: astea-s vederile mele asupra situaţiei politice, declară parohul şi se lăfăi în fotoliu, vârându-şi degetele mari la subsuori şi zâmbindu-i lui Brooke.

— Asta înseamnă să faci o treabă de ochii lumii, ştii, se apără domnul Brooke. Mi-ar plăcea însă să-mi pomeniţi de vreun alt moşier care să-şi fi hărţuit mai puţin arendaşii pentru restanţe. Pe vechii arendaşi îi las să rămână pe loc. Sunt surprinzător de tolerant, dă-mi voie să-ţi spun – surprinzător de tolerant. Am ideile mele şi-mi bazez poziţia pe ele, ştiţi. Un om care procedează astfel e întotdeauna învinuit de excentricitate, de neseriozitate şi de soiul ăsta de lucruri. Când am să-mi schimb linia de conduită am să urmez ideile mele proprii.

După această precizare, domnul Brooke îşi aminti că trecuse cu vederea un pachet care trebuia trimis de la Grange şi-şi luă la revedere de la toată lumea, în grabă.

— Nu voiam să-mi iau anumite libertăţi cu Brooke, spuse *Sir* James. Văd că e înţepat. Dar cât priveşte spusele lui despre vechii arendaşi, la drept vorbind, niciun arendaş nou nu ar fi dispus să preia fermele în condiţiile actuale.

— Am impresia că va fi făcut să se răzgândească la vreme, zise parohul. Dar tu trăgeai într-o direcţie, Elinor, şi noi într-alta. Tu voiai să-l sperii ca să fugă de cheltuieli, şi noi voiam să-l speriem ca să nu se bage la cheltuială. Mai bine să-l lăsăm să încerce să devină popular şi să-şi dea seama că însuşi tipul de moşier reprezentat de el îi stă în cale. Nu cred că trebuie să ne sinchisim nici cât negru sub

unghie de *Pionierul*, de Ladislaw sau de cuvântările pe care le ţine Brooke târgoveţilor din Middlemarch. Dar sunt foarte interesat ca enoriaşii din Tipton să o ducă bine.

— Scuzaţi-mă, voi doi aţi apucat-o pe un drum greşit, grăi doamna Cadwallader. Aţi fi trebuit să-i dovediţi că pierde bani prin proasta gospodărire, şi atunci am fi tras toţi în aceeaşi direcţie. Dacă-l urcaţi pe calul care se numeşte politică, vă atrag atenţia asupra urmărilor. Era foarte frumos să călărească la el acasă pe beţe, şi să le numească idei.

16 Mare lucru este felul cum oamenii judecă faptele umane; mai devreme sau mai târziu, această judecată schimbă cursul lucrurilor (fr.).

17 Citat latin (Corect: *fiat justitia, pereat mundus*). Să se facă dreptate, chiar de piere lumea (n.t.).

18 Mână liberă (fr.).

XXXIX

Ca mine dac-aţi întâlnit, virtuţi strai femeiesc purtând, şi dragoste-aţi mărturisit, de Ea şi El totul uitând, şi-apoi, amoru-astfel născut de oameni cu sufletul hâd, ascundeţi, fiindcă n-au crezut, în el, sau de cred, râd, plinit-aţi fapt mai grăitor decât acela de har uns, mai brav de-aci şi-are izvor:
să-ţi ţii Amoru-ascuns.

Dr. Donne19

Mintea lui *Sir* James Chettam nu era rodnică în stratageme, dar preocuparea lui crescândă de a „acţiona asupra lui Brooke”, odată ce fusese alăturată constantei sale încrederi în puterea de influenţă a Dorotheei, deveni creatoare şi dădu naştere unui mic plan: anume, acela de a pretexta o indispoziţie a Celiei ca motiv pentru a o aduce pe Dorothea la Hall, şi de a o lăsa cu trăsura în drum la Grange, după ce îi va fi înfăţişat în amănunţime situaţia în care se află gospodăria domeniului.

În felul acesta se întâmplă că, într-o bună zi, pe la patru, când domnul Brooke se afla cu Ladislaw în bibliotecă, uşa se deschise şi fu anunţată doamna Casaubon.

Cu o clipă mai-nainte, Will se simţise plictisit de moarte fiindcă trebuia să-l ajute pe domnul Brooke la aranjarea „documentelor” referitoare la spânzurarea hoţilor de oi; el oferea un exemplu al puterii deţinute de mintea omenească de a călări pe mai mulţi cai odată fiindcă, în sinea lui, lua măsuri pentru a-şi închiria o locuinţă în Middlemarch şi a pune punct şederii la Grange; în vreme ce, peste toate aceste imagini statornice, flutura viziunea măgulitoare a unui poem epic despre furtul de oi, scris cu colorit homeric. Când fu anunţată doamna Casaubon, tresări ca sub impulsul unui şoc electric şi simţi o gâdilătură în vârfurile degetelor. Oricine l-ar fi observat, ar fi văzut pe faţa lui, în jocul maxilarelor, în vioiciunea privirii, o schimbare care i-ar fi sugerat că fiecare moleculă din corpul său primise impulsul unei atingeri magice. Şi-aşa era. Fiindcă natura transcendentă înseamnă, de fapt, magie; şi cine va putea măsura subtilitatea acelor vibraţii care transmit calitatea sufletului la fel ca şi pe a trupului, şi care fac ca pasiunea unui bărbat pentru o femeie să se deosebească de pasiunea simţită pentru alta, aşa cum bucuria încercată când contempli lumina dimineţii revărsându-se peste vale şi peste râu şi peste creasta muntelui, este alta decât bucuria deşteptată printre lampioane chinezeşti şi panouri de sticlă? Will era şi el croit dintr-un material foarte impresionabil. Arcuşul unei viori, mânuit cu iscusinţă în preajma lui, schimba pentru el dintr-o singură atingere înfăţişarea lumii, iar punctul lui de vedere oscila la fel de uşor ca şi dispoziţia sa. Intrarea Dorotheei aducea pentru el prospeţimea dimineţii.

— Ei, scumpa mea, asta e o plăcere, zise domnul Brooke ieşindu-i în întimpinare şi sărutând-o. Presupun că l-ai lăsat pe Casaubon în tovărăşia cărţilor lui. Bine-ai făcut! Nu trebuie să-ţi îngăduim să ajungi prea învăţată pentru o femeie, ştii.

— Nu-ţi face nicio grijă în privinţa asta, unchiule, îl asigură Dorothea, apoi se întoarse spre Will şi, întinzându-i mâna cu o voioşie deschisă, fără a folosi vreo formulă de salut, continuă răspunsul dat unchiului: Eu sunt foarte lentă. Când vreau să mă îndeletnicesc cu învăţătura, adesea trag la fit şi evadez printre gândurile mele. Găsesc că nu e la fel de uşor să ajungi cărturar cum e să faci planuri de *cottage*-uri.

Se aşeză lângă unchiul ei, în faţa lui Will şi, hotărât, era preocupată de ceva care o făcea aproape să nu-i ia în seamă. Tânărul se simţi ridicol şi dezamăgit, de parcă şi-ar fi închipuit că venirea ei are ceva de-a face cu persoana lui.

— Cum aşa, draga mea, dar aveai o adevărată manie de-a desena planuri. Dar a fost bine să o mai laşi baltă. Mâinile sunt dispuse să se joace cum vor ele, ştii, şi nu face să te laşi tiranizat de o idee. Trebuie să ţinem frânele în mâini. Eu niciodată nu m-am lăsat mânat de nimic; totdeauna am tras eu de hăţuri. Asta-i spun într-una lui Ladislaw. Noi doi suntem aidoma, ştii: şi lui îi place să se apuce de toate. Lucrăm la ceva despre pedeapsa capitală. O să facem treabă serioasă împreună, Ladislaw şi cu mine.

— Da, admise Dorothea, pe un ton direct, caracteristic ei. *Sir* James îmi spunea că există speranţa de a se vedea înfăptuită curând o mare schimbare în administrarea domeniului dumitale; mi-a spus că te gândeşti să ceri reevaluarea fermelor, că pui să se facă reparaţii şi că o să îmbunătăţeşti locuinţele, pentru ca Tipton-ul să poată arăta cu totul altfel. Ah, ce fericită sunt! — urmă ea, împletindu-şi mâinile, trădând o revenire la felul ei de a fi, impetuos, copilăresc, pe care şi-l domolise după căsătorie. Dacă aş mai fi acum acasă, mi-ar plăcea să mă apuc iarăşi de călărie, ca să te pot însoţi şi să văd cu ochii mei toate astea! Şi *Sir* James spune că ai de gând să-l angajezi pe domnul Garth, care a lăudat *cottage*-urile proiectate de mine!

— Chettam se cam pripeşte, draga mea, rosti domnul Brooke, cu obrajii uşor îmbujoraţi. E niţel cam pripit, ştii.

Eu n-am afirmat vreodată că am intenţia de a face aşa ceva. N-am afirmat nici că *n-o* să fac nimic din toate astea, ştii.

— El îşi exprima doar încrederea că vei proceda aşa, zise Dorothea, cu un glas la fel de limpede şi neşovăitor ca al unui tânăr corist intonând un *credo*, ştiind că intenţionezi să intri în Parlament în calitate de membru care se îngrijeşte de propăşirea poporului; ori, unul dintre primele aspecte ce impun îmbunătăţiri este starea pământului şi a plugarilor dumitale. Gândeşte-te la Kit Downes, unchiule, care locuieşte cu nevasta şi şapte copii într-o casă cu o odaie de zi şi un dormitor doar ceva mai mare decât masa asta! şi sărmanii Dagley, în ferma lor părăduită, unde locuiesc în bucătăria din spate, iar celelalte încăperi le lasă pe seama şobolanilor! Ăsta e unul dintre motivele pentru care nu-mi plac tablourile de-aci, dragă unchiule – ceea ce dumneata socoteşti o nerozie din partea mea. Mă deprinsesem să mă întorc din sat purtând ca o rană în sufletul meu, toată mizeria şi hidoşenia aceea grosolană, iar tablourile dulcege din salon îmi păreau o încercare păcătoasă de a găsi plăcere în ceea ce este fals, în timp ce nu ne sinchisim cât de aspră se înfăţişează realitatea pentru semenii aflaţi dincolo de zidurile noastre. Cred că nu avem dreptul să pretindem grandioase schimbări în bine atâta timp cât nu ne-am străduit din răsputeri să modificăm relele pe care le putem îmbunătăţi cu mâinile noastre.

Pe măsură ce vorbea, în sufletul Dorotheei creştea şuvoiul emoţiei care o făcea să uite de tot, afară de alinarea de a-şi putea revărsa simţurile, nezăgăzuite: o experienţă odinioară obişnuită pentru ea, dar aproape absentă în viaţa de după căsătorie, care însemnase o luptă perpetuă între energie şi spaimă. Pentru moment, admiraţia lui Will era însoţită de senzaţia glacială de a se simţi îndepărtat. Un bărbat se ruşinează rareori de faptul că nu poate iubi o femeie la care vede o anumită măreţie: natura a creat măreţia numai pentru bărbaţi. Dar natura a comis şi unele triste omisiuni; ca în cazul bunului domn

Brooke, a cărui conştiinţă masculină se afla în clipa aceea într-un hal de jalnică bâlbâială, sub valul elocinţei nepoatei sale. Nu putu găsi pe loc vreun alt mod de expresie decât acela de a se ridica în picioare, fixându-şi monoclul în ochi, şi răsfoi hârtiile aflate în faţa lui, şi în cele din urmă rosti:

— E ceva în ce spui tu, draga mea, e ceva în ce spui – dar nu chiar totul, ei, ce zici, Ladislaw? Dumitale şi mie nu ne place să se găsească cusururi statuilor şi tablourilor noastre. Doamnele tinere sunt cam înfocate, şi cam unilaterale, draga mea. Arte frumoase, poezie, genul acesta de lucruri înalţă o naţiune – *emollit mores*20 – acum înţelegi puţină latină. Dar... — ei, ce e?

Această interogaţie se adresa valetului care intrase în încăpere pentru a anunţa că paznicul îl găsise pe unul dintre băieţii lui Dagley cu un iepure ucis în mână, cald încă.

— Vin, vin. O să-l las să scape ieftin ştii – o asigură domnul Brooke în *aparté* pe Dorothea, şi se îndepărtă, târşindu-şi paşii foarte voios.

— Sper că-ţi dai seama cât de îndreptăţită este această schimbare, cea dorită de *Sir* James, i se adresă Dorothea lui Will, de-ndată ce unchiul ei ieşi din încăpere.

— Îmi dau seama, după ce te-am auzit pe dumneata vorbind despre ea. Nu voi uita ce-ai spus. Dar n-ai putea oare să te gândeşti la altceva în acest moment? S-a putea să nu mai am alt prilej de a-ţi vorbi despre cele petrecute, i se adresă Will, ridicându-se sub impulsul nerăbdării şi ţinând cu ambele mâini spătarul scaunului.

— Te rog să-mi spui despre ce-i vorba, zise Dorothea neliniştită; se ridică la rândul ei şi se duse la fereastra deschisă pe care privea înăuntru Monk, cu limba scoasă şi dând din coadă. Se rezemă cu spatele de pervazul ferestrei şi puse mâna pe capul câinelui, pentru că, deşi nu ţinea la animalele de răsfăţ pe care trebuie să le duci în braţe ori pe care rişti să calci, era totdeauna atentă la sentimentele câinilor şi foarte politicoasă când trebuia să le refuze avansurile. Will o urmări doar cu ochii şi spuse:

— Ştii, presupun, că domnul Casaubon mi-a interzis

să mai calc pragul casei sale.

— Nu, nu ştiam, răspunse Dorothea, după o scurtă pauză. Se vedea clar că este foarte mişcată. Îmi pare tare, tare rău, adăugă, cu glas trist.

Se gândea la lucrul de care Will nu avea cunoştinţă – conversaţia desfăşurată în beznă, între ea şi soţul său; din nou o covârşea deznădejdea la gândul că nu va putea influenţa cu nimic hotărârea domnului Casaubon. Dar suferinţa intensă ce se citea pe faţa ei îl convinse pe Will că nu el era unica pricină şi că Dorotheei încă nu-i venise ideea că antipatia şi gelozia manifestate de domnul Casaubon faţă de nepotul său erai legate de ea. Simţea un ciudat amestec de încântare şi de jignire: de încântare că putea sălăşlui şi fi îndrăgit în gândul ei, ca într-un cămin pur, fără bănuială şi fără îngrădire – iar de jignire, fiindcă nu însemna destul în ochii ei, nu avea dimensiuni îndeajuns de formidabile, şi era tratat doar cu bunăvoinţă neşovăitoare care nu-l măgulea. Dar teama lui de orice schimbare în purtarea Dorotheei se dovedi mai puternică decât nemulţumirea, şi începu să vorbească iar, pe tonul unei simple explicaţii:

— Motivul expus de domnul Casaubon este neplăcerea provocată de faptul că am acceptat o poziţie pe care o consideră nepotrivită cu rangul meu de văr al lui. I-am arătat că asupra acestui punct nu-i pot ceda. Îmi vine greu să accept ca drumul meu în viaţă să fie stânjenit de prejudecăţi pe care le socotesc ridicole. Obligaţia ar putea fi extinsă, până ce ar ajunge să reprezinte un stigmat al robiei, cu care am fost însemnaţi când eram prea tineri ca să-i cunoaştem înţelesul. Nu aş fi acceptat acest post dacă nu m-ar fi însufleţit intenţia de a face din el ceva util şi onorabil. Nu sunt obligat să privesc în vreo altă lumină demnitatea familiei.

Dorothea se simţea distrusă. Judeca atitudinea soţului ei ca fiind cu totul greşită, pe mai multe temeiuri decât cele menţionate de Will.

— E mai bine să nu discutăm acest subiect, zise cu un tremur rar întâlnit în glasul ei, de vreme ce nu cădeţi de

acord. Ai intenţia să rămâi aici?

Privea peste pajişte, adâncită într-o meditaţie melancolică.

— Da; dar acum cu greu te voi mai putea vedea vreodată, spuse Will, pe un ton de tristeţe copilărească.

— Da, răspunse Dorothea, aţintindu-şi ochii asupra lui, nu mă vei mai vedea. Dar voi auzi despre dumneata. Voi şti ce faci pentru unchiul meu.

— Dar eu nu voi şti nimic despre dumneata, grăi Will.

— A, viaţa mea e foarte simplă, zise Dorothea, cu buzele arcuite într-un zâmbet delicat, care iradia melancolia. Eu stau tot timpul la Lowick.

— Asta înseamnă o întemniţare cumplită, exclamă Will, năvalnic.

— Nu, să nu crezi una ca asta, protestă Dorothea. Nu tânjesc după altceva.

Tânărul nu rostise niciun cuvânt, dar ea adăugă ca răspuns la o oarecare schimbare intervenită în expresia lui:

— Vreau să spun, pentru mine, personal. Afară de faptul că mi-ar plăcea să nu dispun de atâta avere pe lângă partea ce mi se cuvine, fără a face nimic pentru alţii. Am însă o credinţă a mea, şi ea mă îmbărbătează.

— Care anume? întrebă Will, gelos pe credinţa aceea.

— Că, râvnind la ceea ce reprezintă binele perfect, chiar atunci când nu ştim exact în ce constă el şi nu putem face tot ce am vrea, alcătuim totuşi o părticică din puterea binelui în lupta împotriva răului, lărgim hotarele luminii şi contribuim la îngustarea tărâmului pe care se dă bătălia contra tenebrelor.

— Este un misticism frumos – este o…

— Te rog să nu-i dai niciun nume, îi ceru Dorothea, întinzându-şi mâinile. Vei spune că e o gândire persană, sau vei găsi altă denumire geografică. Asta alcătuieşte viaţa mea. Am găsit-o singură, şi nu vreau să mă despart de această credinţă. Totdeauna mi-am descoperit singură religia, încă de când eram o copiliţă. Obişnuiam să mă rog atât de mult – acum abia dacă mă mai rog vreodată. Caut

să nu-mi făuresc dorinţe numai în ce priveşte persoana mea, fiindcă s-ar putea să nu fie spre binele altora; şi-aşa am prea mult. Îţi spun asta doar dumitale, ca să poţi cunoaşte precis modul cum se scurg zilele mele la Lowick.

— Dumnezeu să te binecuvânteze pentru ce-mi spui! rosti Will, cu ardoare, şi mai degrabă minunându-se de reacţia sa.

Se priveau ca doi copii care ţin unul la altul, şi îşi fac confidenţe despre păsări.

— Dumneata ce credinţă ai? întrebă Dorothea. Vreau să spun, nu ce ştii despre religie, ci credinţa care te ajută cel mai mult.

— Să iubesc tot ce este bun şi frumos, atunci când îl văd, răspunse Will. Dar eu mă răzvrătesc; nu mă simt legat de supunerea faţă de ceea ce nu-mi place, aşa cum faci dumneata.

— Dar dacă-ţi place ceea ce este bun, tot acolo ajungi, zise Dorothea, zâmbind.

— Acum eşti subtilă, comentă Will.

— Da, domnul Casaubon spune adesea că sunt prea subtilă. Eu nu simt că aş fi subtilă, mărturisi Dorothea, jucăuşă. Dar cât mai întârzie unchiul meu? Trebuie să-l caut. Trebuie într-adevăr să mă duc la Hall. Celia mă aşteptă.

Will se oferi să-i comunice acest fapt domnului Brooke, care apăru în clipa aceea şi anunţă că se urcă şi el în trăsură cu Dorothea, dorind să se ducă la familia Dagley, pentru a discuta despre micul delicvent prins cu puiul de iepure ucis. Dorothea deschise din nou discuţia asupra domeniului în timp ce se aflau în trăsură, dar domnul Brooke, nefiind luat de astă dată prin surprindere, îndreptă discuţia pe făgaşul dorit de el:

— Uite ce e, Chettam îmi găseşte diferite vini, scumpa mea; dar eu nu mi-aş păstra vânatul dacă nu aş face-o de hatârul lui Chettam, şi el nu poate spune că *această* cheltuială e spre binele arendaşilor, ştii. Îmi cam plac principiile: braconajul, uite ce e, dacă stai să te gândeşti… m-am gândit adesea să discut despre subiectul

acesta. Nu de mult, Flavell, predicatorul metodist, a fost luat pe sus fiindcă a doborât un iepure care i-a ieşit în drum pe când se plimba împreună cu nevastă-sa. A avut o iuţeală de mână grozavă şi l-a pocnit în ceafă.

— Cred că a comis un gest foarte brutal, îşi dădu Dorothea cu părerea.

— Ei bine, uite ce e, mi s-a părut o faptă destul de neagră, îţi mărturisesc, din partea unui predicator metodist, ştii. Şi Johnson a spus: „Puteţi judeca şi dumneavoastră ce făţarnic e”. Şi, pe cuvântul meu, m-am gândit că Flavell arată în foarte mică măsură ca „cel mai ales gen de om” aşa cum îl numeşte cineva pe creştin – Young, poetul Young21, aşa cred – ai auzit de Young? Ei bine, poftim, Flavell, cu jambierele lui negre, ponosite, stătea şi-mi pleda cum că a crezul că Domnul le trimisese în cale, lui şi soţiei sale, o cină bună şi că avea dreptul să doboare animalul, deşi nu trecea drept un straşnic vânător în ochii proniei, precum Nimrod – te asigur că era destul de comic: Fielding ar fi scos ceva din scena asta – sau Scott, poftim – Scott ar fi putut să o prelucreze grozav. Dar zău aşa, când am stat să cuget la treaba asta, nu m-am putut împiedica să-mi spun că, în fond, de ce să n-aibă şi insul ăla o bucăţică de iepure asupra căreia să rostească o rugă de mulţumire? Totul e o chestiune de prejudecată – prejudecată fiindcă ai legea de partea ta, ştii – şi altă prejudecată cu privire la băţ şi jambiere, şi aşa mai departe. Oricum, nu are rost să te apuci să raţionezi pe temele astea; iar legea e lege. Dar l-am convins pe Johnson să stea liniştit şi am cocoloşit povestea. Tare m-ar mira dacă Chettam n-ar fi fost mai sever, şi totuşi a tăbărât asupra mea de parcă aş fi cel mai aspru om din comitat. Dar iată că am ajuns la Dagley.

Domnul Brooke coborî din trăsură la poarta fermei şi Dorothea îşi urmă drumul.

Te prinde mirarea să constaţi cu cât arată mai urât lucrurile, atunci când bănuim doar că din cauza lor ne condamnă lumea. Până şi imaginea noastră din oglindă este susceptibilă de a-şi schimba aspectul, în proprii noştri

ochi, după ce am auzit vreo observaţie exprimată cu francheţe asupra trăsăturilor noastre mai puţin admirabile; pe de altă parte, este uimitor cât de uşor acceptă conştiinţa noastră abuzurile la adresa celor care nu se plâng niciodată şi nu au pe nimeni care să se plângă în numele lor. Sălaşul fermierului nu i se mai păruse niciodată atât de lugubru domnului Brooke ca în ziua aceea când mintea lui pătimea astfel din pricina învinuirilor apărute în *Goarna*, şi al căror ecou se făcuse *Sir* James.

Fără doar şi poate că un observator aflat sub înrâurirea blândă a artelor frumoase, care dau un colorit pitoresc mizeriei îndurate de alţi oameni, ar fi putut fi încântat de căminul acestea botezat „Freeman's End"22; bătrâna casă avea lucarne în acoperişul de un roşu-închis, iedera năpădise două dintre coşurile de pe casă, porticul spaţios era blocat de legături de găteje şi ferestrele erau pe jumătate acoperite de obloane cenuşii mâncate de viermi, deasupra cărora creşteau tufele de iasomie cu o sălbatică luxurianţă; zidul mucegăit al grădinii, cu tulpini de nalbă aruncând o ocheadă pe deasupra lui, alcătuia un perfect studiu în culori estompate, amestecate cu iscusinţă, şi se mai afla acolo un ţap vârstnic (ţinut, fără îndoială, pe interesante temeiuri superstiţioase), care zăcea rezemat de uşa lăsată vraişte a bucătăriei din spate. Stuful cu petice de muşchi care acoperea staulul vacilor, uşile cenuşii, sparte, ale hambarului; plugarii sărăcăcioşi în nădragii lor zdrenţuiţi, care aproape isprăviseră de descărcat în hambar un car cu grâu, gata pentru primul trierat; puţinele vaci de lapte priponite pentru muls şi lăsând jumătate din staul într-o goliciune cafenie; până şi porcii şi răţoii albi ce păreau că rătăcesc în voie prin ograda plină de hârtoape şi neglijată, de parcă şi vietăţile erau abătute fiindcă se nutreau cu lături de o calitate proastă – toate acestea, scăldate în lumina liniştită a unui cer marmorat de nor înalţi, ar fi alcătuit un soi de tablou asupra căruia ne-am fi oprit cu toţii ca în faţa unui „colţişor fermecător", făcând să vibreze alte sensibilităţi

decât cele stârnite de scăderea interesului agricol, odată cu deprimanta lipsă de capital pentru culturi, după cum se exprimau mereu ziarele acelei epoci. Dar aceste asocieri tulburătoare abia în momentul acela i se înfăţişau cu tărie domnului Brooke, şi-i stricau impresia lăsată de decor.

Domnul Dagley în persoană alcătuia o figură specifică în peisajul acela; căra în mână o furcă şi purta pălăria folosită atunci când mulgea – o căciulă de castor veche şi ponosită, turtită pe ochi. Surtucul şi nădragii de pe el reprezentau cele mai bune piese din garderoba sa, şi nu le-ar fi purtat în împrejurarea aceea, într-o zi oarecare a săptămânii, dacă n-ar fi fost la târg şi nu s-ar fi întors mai târziu ca de obicei, oferindu-şi rara desfătare de a prânzi la o masă publică, la „Taurul Albastru”. Probabil că el însuşi ar fi mărturisit o vie uimire a doua zi, aflând cum se lăsase târât la asemenea nesăbuinţă; dar înainte de masă intervenise ceva în starea naţiunii, o scurtă pauză în muncile recoltei înainte de începerea secerişului în *Far Dips*23, iar istoriile vânturate despre noul rege şi numeroasele afişe apărute pe ziduri păruseră să-şi dea învoiala la o mică nesocotinţă. Prin Middlemarch circula maxima, privită ca un lucru de la sine înţeles, că o carne bună trebuie să fie însoţită de o băutură pe cinste, maximă pe care ultimul reprezentant al stirpei Dagley o interpretase cerând bere de masă din belşug, urmată de rom cu apă. Aceste licori conţineau însă adevăr în esenţa lor, deci nu erau destul de false pentru a-l face pe sărmanul Dagley să pară vesel: contribuiau doar ca nemulţumirea lui să aibă limba mai puţin legată ca de obicei. Totodată, înghiţise prea multe flecăreli politice tulburi – un stimulent primejdios de puternic pentru conservatorismul lui agrar, constând în susţinerea opiniei că tot ce există e rău, iar orice schimbare înfăţişează probabilitatea de a aduce ceva şi mai rău. Era roşu la faţă şi ochii lui aveau o căutătură arţăgoasă, aşa cum stătea nemişcat, ţinând strâns în mână furca, în vreme ce moşierul se apropia cu mersul lui degajat, împleticit, cu o mână în buzunarul pantalonilor şi cealaltă fluturând un

baston subţire, de promenadă.

— Dagley, bunul meu gospodar, începu domnul Brooke, convins că are să fie foarte prietenos cu privire la băiat.

— Aha, ,ai, îs bun gospodar, carvas'zică? Vă mulţumesc, domnule, vă dau mulţămită, grăi Dagley, cu o zgomotoasă ironie care-l făcu pe Fag, dulăul ciobănesc, să se clintească din locul lui şi să-şi ciulească urechile; văzându-l pe Monk că intră în ogradă, după ce dăduse târcoale pe-afară, Fag îşi reluă locul, păstrând o atitudine de observator. Mă bucur să aud că-s bun gospodar, repetă Dagley.

Domnul Brooke reflectă că era zi de târg şi că vrednicul lui arendaş probabil prânzise, dar nu văzu niciun motiv de a nu-şi urma vorba, deoarece putea să folosească precauţiunea de a repeta şi doamnei Dagley cele ce avea de spus.

— Flăcăiandrul dumitale, Jacob, a fost prins când ucidea un pui de iepure, Dagley: i-am spus lui Johnson să-l încuie în grajdul gol vreun ceas sau două, doar ca să bag frica în el, ştii. Dar în curând, înainte de căderea nopţii, o să fie adus acasă şi vreau să te rog, dacă eşti bun, să-l chelfăneşti un pic, ştii?

— Nu, n-am chef: al naibii să fiu dac-o să-mi tăbăcesc eu băiatul ca să-ţi fac pe plac dumitale, sau oricui, nici dac-ai fi douăş' de moşieri în locu' unuia, şi ăla rău.

Dagley rostise aceste vorbe pe un ton destul de ridicat ca să o atragă pe soţia sa la uşa bucătăriei din dos – singura intrare folosită vreodată, şi totdeauna deschisă, afară de zilele când era vreme rea, iar domnul Brooke spuse, ca să-l îmbuneze:

— Prea bine, prea bine, am să stau de vorbă cu soţia dumitale – nu m-am gândit la bătaie, ştii; şi se întoarse, ca s-o ia spre casă.

Dar Dagley, cu atât mai îndârjit să „iasă pe-a lui” în disputa cu un *gentleman* care se depărta de el, îl urmă numaidecât, iar Fag se ţinea scai de stăpân, cu capul în jos şi evitând ursuz câteva mici şi probabil caritabile avansuri

făcute de Monk.

— Ce mai faci, doamnă Dagley? i se adresă domnul Brooke, grăbindu-se niţel. Am venit să-ţi spun despre băiatul dumitale; dar nu vreau să-i tragi vreo două la fund, ştii.

Era grijuliu să vorbească absolut desluşit de data asta.

Epuizată de muncă, doamna Dagley, o femeie firavă, uzată, din a cărei viaţă plăcerea pierise atât de complet încât nu avea nici măcar straie de duminică pentru a-şi oferi satisfacţia de a se pregăti pentru slujbă – se şi ciorovăise cu soţul ei, de la venirea lui acasă şi era amărâtă, aşteptându-se la tot ce poate fi mai rău. Dar bărbatul i-o luă înainte cu răspunsul:

— A, nu capătă ăl mic bătaie, fie că pofteşti ori ba, o ţinu el strună, ridicând glasul de parcă ar fi vrut să lovească tare. N-ai ‘mneata nicio cădere să vii şi să vorbeşte despre bătaie pân’ părţile astea, că tot nu dai bătaie pentru reparaţie. Du-te la Middlemarch şi-ntreabă de haractirul ‘*mneatale*.

— Mai bine ţi-ai ţine fleanca, Dagley, interveni nevasta, nu să-ţi răstorni singur troaca. Când un om care e tată de familie s-a dus şi-a azvârlit banii pe gârlă şi s-a făcut mai abraş decât e cu băutura, a căşunat destul de rău pentru o zi. Dar aş vrea să ştiu ce-a făcut băiatul meu, domnule?

— Să te doară-n cot de ce-a făcut, o ţinu Dagley, şi mai asmuţit, e treaba mea să vorbesc, şi nu a ta! Ş-am să le zic eu, ce crezi! O să spun tot ce-am pe suflet – cu cină ori făr’ de. Şi ce-am de spus e că noi am trăit pe ogorul ‘mneatale din vremea lui taică-miu ş-a lui tata mare, ba chiar dinainte, şi ne-am băgat paralele în el şi eu cu odraslele mele am putea să zăcem şi să putrezim în pământ ca îngrăşăminte, fiindcă tot nu găsim bani ca să le cumpărăm, dacă n-ar fi regele care să mai puie câte o stavilă.

— Om bun, eşti beat, ştii, zise domnul Brooke, în mod confidenţial, dar nu şi cu tact. Altă dată, altă dată, adăugă,

întorcându-se şi dând să plece.

Dar Dagley i se proţăpi imediat în faţă şi Fag, la călcâiul lui mârâia înfundat, pe măsură ce glasul stăpânului său devenea tot mai violent şi mai jignitor, iar Monk se trăgea şi el aproape, într-o veghe tăcută şi demnă. Plugarii de pe car se opriseră să asculte, şi părea mai înţelept pentru domnul Brooke să adopte o atitudine pasivă, decât să încerce o fugă ridicolă, urmărit de un om care urla cât îl ţinea gura.

— Nu-s eu mai băut decât ‘mneata, nici măcar atâtica – răcni Dagley. Pot să ţin la băutură şi ştiu bine ce vorbesc. Şi vorbesc precum că regele o să puie o stavilă la treaba asta, fiin’că zic ei că ştie de ea şi-o să fie o Rinformă, iar moşierii ăi de n-au făcut ‘nica cuvenit pentru-arendaşii lor o să fie tratarisiţi aşa fel de-o să trebuie s-o ia la sănătoasa. Şi sunt ăi din Middlemarch de ştiu ce-i Rinforma – şi ştiu ei cân’ o să fie puşi moşierii pe goană. Zice ei: „Ştiu eu care-i moşierul *vostru*”. Şi eu zic: „Trag nădejde că v-o fi mai bine dacă-l ştiţi, că mie unul nu mi-e”. Zice ei: „E-un zgârie-brânză”. „Aha, aha!” zic eu. „E-un om copt pentru Rinformă”, zice ei. Asta zice, na! Şi i-am dat de rost cam cum vine cu Rinforma – şi-o fi să te trimitem pe ‘mneatale şi ăi de-o seamă s-o întindeţi, că duhniţi a putred. Şi-acu’ poţi face ce pofteşti, că nu mă mai spăimântez de ‘mneata nici atâtica! Ş-ar fi mai sănătos să-mi laşi băiatu-n pace şi să vezi de-ale ‘mneatale, până nu-ţi pică Rinforma-n spinare. Asta aveam de zis – conchise domnul Dagley, izbind cu furca în pământ cu o fermitate care se arătă inoportună când încercă să tragă iar unealta afară.

Monk salută această ultimă acţiune începând să latre zgomotos, şi aceasta a fost momentul potrivit pentru domnul Brooke ca să-şi găsească scăparea. Ieşi din bătătură cu cea mai mare iuţeală, stăpânit de o oarecare uluială faţă de noutatea situaţiei. Până atunci nu i se mai aruncaseră niciodată insulte în obraz chiar pe pământurile sale, şi întotdeauna se simţea înclinat să se creadă favoritul tuturora (toţi suntem îndemnaţi la această părere, când ne gândim la amabilitatea noastră mai mult decât la

ceea ce e probabil să aştepte de la noi alte persoane). Când se certase cu Caleb Garth, cu doisprezece ani în urmă, se gândise că arendaşilor le va face plăcere ca moşierul lor să ia totul din mâna lui.

Pe unii dintre cei care urmăresc istoria experienţelor sale, i-ar putea mira tenebrele de miez de noapte ce învăluiau persoana domnului Dagley; dar pe vremea aceea nimic nu era mai uşor pentru un fermier ereditar, de categoria lui, decât să fie total ignorant; în ciuda faptului că în parohia geamănă exista un vicar care era un *gentleman* până-n măduva oaselor, şi mai la-ndemână încă, un cleric care ţinea predici ce întreceau prin erudiţie pe ale parohului; în ciuda faptului că avea un moşier care se apucase de toate, îndeosebi de artele frumoase şi de progresul social, şi a faptului că toate luminile din Middlemarch se află la dispoziţia lui, la o depărtare de numai trei mile. Cât despre uşurinţa cu care muritorii scapă din calea cunoaşterii, gândiţi-vă la vreun amic din focarul intelectual mediu al Londrei, şi încercaţi să vă spuneţi ce-ar fi ieşit din acea persoană, demnă să fie invitată la un banchet, dacă toate cunoştinţele pe care le-ar fi dobândit ar fi constat într-o brumă de iscusinţă la „adunat”, deprinsă de la clericul din Tipton, şi în lectura, cu mare caznă, a câte unui capitol din *Biblie*, pentru că nume ca Isaia sau Apollo rămân de nestăpânit chiar şi după o duzină de silabisiri. Bietul Dagley citea câteva stihuri, uneori în vreo duminică seara, şi nici măcar atunci lumea nu-i apărea şi mai întunecată decât fusese pentru el până atunci. Unele lucruri le cunoştea temeinic – anume, tipicurile dăunătoare agriculturii, şi ingratitudinea vremii, a vitelor şi-a recoltelor la *Freemans’s End*, un loc botezat astfel, se pare cu intenţii sarcastice, implicând că un om avea libertatea de a se lăsa păgubaş, dacă se decidea, dar că nu-i era deschis niciun „dincolo” pământesc.

19 *John Donne* (1573-1631), poet englez, promotor al poeziei metafizice (n.t.).

20 *Îndulceşte moravurilr* (lat.) (n.t.).

21 *Edward Young* (1687-1765), poet englez, precursor al romantismului (n.t.).

22 „Limanul răzeşului” (n.t.).

23 Vâlcele îndepărtate (n.t.).

XL

În truda-i zilnic înţelept;
L-al hărniciei spor,
Nu la dregătorii ori crez drept,
Îşi pleacă mintea lor.
În roluri mici desăvârşiţi,
Li-e munca singur preţ –
Cetăţi sau legi să făuriţi,
Fără de ei, puteţi?

Când urmărim efectele, chiar numai pe cele ale unei baterii electrice, adesea suntem nevoiţi să ne schimbăm locul şi să examinăm o anumită îmbinare sau un anumit grup la oarecare distanţă de punctul de unde a pornit mişcarea de care ne interesăm. Grupul de care mă apropii eu se află la micul dejun, în jurul mesei, la Caleb Garth, în vasta încăpere unde sunt hărţile şi biroul: tatăl, mama şi cinci dintre copii. În perioada aceea Mary stătea acasă, aşteptând să i se ivească un post, în timp ce Christy, băiatul care urma ca vârstă după ea, căpăta învăţătură şi găzduire ieftină în Scoţia, deoarece – spre dezamăgirea părintelui său – vădea tragere de inimă pentru cărţi, în loc să aibă sfânta chemare pentru ceea ce taică-său numea „afaceri”.

Scrisorile sosiseră – nouă scrisori costisitoare, pentru care i se plătise poştaşului trei şilingi şi două *pence*, iar domnul Garth îşi uitase de ceaiul şi pâinea lui prăjită, cufundat în lectura lor şi, după ce le deschisese, le aranjase una deasupra alteia, ba legănându-şi încet capul, ba făcând câte o schimă, cufundat într-o dezbatere lăuntrică, dar neuitând să taie de pe plic câte o largă pecete roşie, intactă, pe care Letty o înhăţa ca un terrier inimos.

Între ceilalţi comeseni conversaţia îşi urma cursul nestingherită, fiindcă nimic nu-l tulbura pe Caleb, abătându-l din concentrarea lui, afară de clătinarea mesei când scria.

Din nouă scrisori, două erau adresate lui Mary. După ce le citise, fata le trecuse maică-si şi acum stătea jucându-se distrată cu linguriţa, până ce o bruscă aducere aminte o făcu să se apuce iar de lucrul ei de mână, care-i zăcuse în poală în timpul mesei.

— A, lasă cusutul, Mary! strigă Ben, trăgându-i braţul în jos. Fă-mi un păun din bucăţelele astea de pâine!

Strânsese în acest scop o grămăjoară de cocoloaşe.

— Nu, nu, Boroboaţă! exclamă Mary, bine dispusă, împungându-i uşor mâna cu acul. Încearcă să ţi-l plămădeşti singur: ai văzut destul de des cum fac eu. Trebuie să termin de cusut! Lucrez ceva pentru Rosamunda Vincy: urmează să se mărite săptămâna viitoare, şi nu se poate cununa fără batista asta, încheie hazliu Mary, amuzată de ultima ipoteză.

— De ce nu poate, Mary? întrebă Letty, serios interesată de acest mister şi vârându-şi capul atât de aproape de sora ei încât acum Mary întoarse acul ameninţător către năsucul fetiţei.

— Fiindcă e una dintr-o duzină, şi fără batista asta ar fi doar unsprezece… rosti Mary, cu aerul grav de a oferi o explicaţie, aşa că Letty se dădu îndărăt, având impresia că a cunoscut adevărul.

— Te-ai hotărât, scumpa mea? întrebă doamna Garth, lăsând din mână misivele.

— Am să plec la şcoala din York, spuse Mary. Sunt mai pregătită să dau lecţii într-o şcoală, decât într-o familie. Prefer să predau unei clase de elevi. Şi, vezi dumneata, trebuie să fiu profesoară: nu-mi rămâne nimic altceva de făcut.

— A fi profesoară îmi pare cea mai încântătoare muncă din lume, declară doamna Garth, cu o umbră de mustrare în glas. Aş înţelege să ai obiecţii faţă de profesia aceasta dacă n-ai poseda suficiente cunoştinţe, Mary, sau

dacă ţi-ar fi nesuferiţi copiii.

— Mamă, presupun că niciodată nu putem înţelege bine de ce cuiva nu-i place ce ne place nouă, ripostă Mary, destul de tăios. Nu îndrăgesc sălile de clasă: prefer lumea în aer liber. Am acest cusur foarte supărător.

— Trebuie să fie foarte prost să stai mereu într-o şcoală de fete, se pronunţă Alfred. Nu-s decât o ceată de neisprăvite, ca elevele doamnei Ballard, care merg în rând două câte două.

— Şi n-au niciun fel de jocuri la care să merite să iei parte, îşi dădu Jim cu părerea. Nu pot nici să arunce, nici să sară. Nu mă mir că lui Mary nu-i place.

— Ce anume nu-i place lui Mary, ‚ai? întrebă tatăl, uitându-se pe deasupra ochelarilor şi făcând o pauză înainte de a deschide scrisoarea următoare.

— Să stea în mijlocul unui cârd de fete neisprăvite, răspunse Alfred.

— Ăsta-i postul de care ai aflat, Mary? întrebă cu blândeţe Caleb, uitându-se la fiica lui.

— Da, tată: şcoala din York. M-am hotărât să-l primesc. Negreşit că este cel mai bun. Treizeci şi cinci de lire pe an şi plată suplimentară pentru a le preda lecţii de pian celor mici, care vor să zdrăngănească.

— Biata copilă! Aş vrea să fi putut rămâne acasă cu noi, Susana, oftă Caleb, aruncând soţiei o privire plângătoare.

— Mary nu ar fi fericită dacă nu şi-ar face datoria, rosti ca un magistru doamna Garth, conştientă că şi-o îndeplinise pe a ei.

— Pe mine nu m-ar face fericit să am o datorie atât de scârboasă, mărturisi Alfred şi, la această declaraţie, Mary şi tatăl ei râseră muţeşte, dar doamna Garth glăsui cu gravitate:

— Găseşte, te rog, un cuvânt mai potrivit decât „scârbos”, dragul meu Alfred, pentru orice socoţi dezagreabil. Şi ia închipuie-ţi că Mary te-ar putea ajuta să intri ucenic la domnul Hanmer cu banii căpătaţi de ea?

— Păi eu zic că aşa ceva ar fi de mai mare ruşinea.

Dar Mary e o bătrânică grozavă, urmă Alfred, ridicându-se de pe scaun şi trăgând pe spate capul fetei, ca s-o sărute.

Mary se îmbujoră şi râse, dar nu putu ascunde faptul că-i dădeau lacrimile. Caleb îi aruncă o căutătură pe deasupra ochelarilor, cu sprâncenele încruntate; privea încântat şi totodată mâhnit şi se-apucă iarăşi să deschidă scrisorile; chiar şi doamna Garth, cu buzele ţuguiate de o calmă mulţumire, îngădui ca vorbele acelea nepotrivite să treacă nebăgate în seamă, cu toate că Ben prinse expresia din zbor şi începu să fredoneze: „E o bătrânică grozavă, grozavă bătrânică”, bătând tactul cu pumnul în braţul soră-si.

Privirile doamnei Garth erau atrase acum de soţul ei, care se şi cufundase în citirea unei scrisori desfăcute. Faţa lui oglindea o expresie de mirare gravă, care o alarmă puţin, dar cum lui nu-i plăcea să i se pună întrebări în timpul lecturii, îl pândi un timp, neliniştită, până ce-l văzu deodată scuturat de un râs voios; reluă scrisoare de la început şi, cercetând-o pe deasupra ochelarilor, întrebă pe un ton scăzut:

— Tu ce părere ai, Susan?

Soţia se ridică şi trecu în spatele lui, punându-i mâna pe umăr; citiră împreună scrisoarea. Era din partea lui *Sir* James Chettam, care-i oferea domnului Garth administrarea domeniilor familiale de la Freshitt şi din toate celelalte locuri, adăugând că domnul Brooke din Tipton îi ceruse să se informeze dacă domnul Garth ar fi dispus să se ocupe totodată din nou de conducerea moşiei Tipton. Baronetul adăugă, în cuvinte foarte măgulitoare, că el personal ţinea mult să vadă domeniile Freshitt şi Tipton sub aceeaşi administrare şi spera să fie în măsură a arăta că dubla gospodărire ar putea fi încredinţată în condiţii favorabile domnului Garth, pe care va fi bucuros să-l vadă în ziua următoare, la orele douăsprezece, la Hall.

— Scrie frumos, nu-i aşa, Susan? o consultă Caleb, înălţându-şi ochii spre soţia sa, a cărei mână se ridicase de pe umăr spre urechea soţului, în vreme ce-şi rezema bărbia de creştetul lui. Văd eu că lui Brooke nu-i prea

place să mă întrebe personal, continuă el zâmbind pe sub mustaţă.

— E vorba de o onoare pentru tatăl vostru, copii, rosti doamna Garth, rotindu-şi privirea peste cele cinci perechi de ochi aţintiţi toate asupra părinţilor. Cei care l-au concediat cu mult în urmă, îi cer acum să reprimească postul. Asta arată că tatăl vostru lucrează într-adevăr bine, aşa încât îi simt lipsa.

— Ca şi Cincinat, urra! strigă Ben, călare pe scaun, având convingerea plăcută că disciplina se muiase.

— Or să vină să-l ducă în triumf, mamă? întrebă Letty, văzând în închipuire pe primar şi membrii corporaţiei înveşmântaţi în robe.

Doamna Garth o dezmierdă pe creştet şi zâmbi, dar văzând că soţul ei îşi strângea scrisorile şi, deci, curând avea să iasă din raza ei de acţiune pătrunzând în sanctuarul acela numit „afaceri”, îl apăsă pe umăr şi spuse răspicat:

— Acum, bagă de seamă să ceri plată cinstită, Caleb!

— O, da! răspunse Caleb, încuviinţând cu glas adânc, ca şi cum n-ar fi fost rezonabil să se presupună altă atitudine din partea lui. Una peste alta, o să iasă cam vreo patru-cinci sute.

Pe urmă, cu o uşoară tresărire de aducere aminte, adăugă:

— Mary, scrie că renunţi la şcoala aceea. Stai acasă şi ajută-i maică-ti. Acum că mi-a încolţit ideea asta în minte, sunt voios ca Punch24.

Nimeni nu ar fi putut avea un aer mai puţin asemănător cu cel al lui Punch triumfător, decât Caleb, dar talentele lui nu constau în găsirea de fraze, deşi se arăta foarte exigent la redactarea scrisorilor şi o privea pe soţia sa ca pe o comoară în materie de gramatică.

În clipa aceea se iscă un tămbălău printre copii, şi Mary întinse rugătoare broderia de linon către maică-sa, ca să poată fi pusă la adăpost în timp ce băieţii o trăgeau la dans. Doamna Garth, cu o bucurie tihnită, începu să adune ceştile şi farfuriile, pe când Caleb îşi împingea

scaunul de lângă masă, ca şi cum ar fi vrut să treacă la birou; ţinea scrisorile în mână, privind meditativ la podea şi răsfirându-şi degetele de la mâna stângă, conform unui limbaj mut, propriu lui.

În cele din urmă rosti:

— E de-o mie de ori păcat de Christy că n-a avut înclinaţie către afaceri, Susan. N-o să treacă mult şi o să am nevoie de un ajutor. Şi Alfred trebuie să se îndrepte spre mecanică, la asta m-am hotărât!

Un scurt răstimp se adânci iarăşi în meditaţie, folosind limbajul retoric al degetelor, şi apoi continuă:

— O să-l pun pe Brooke să încheie învoieli noi cu arendaşii şi o să traseze planul unei rotaţii a culturilor. Şi fac prinsoare pe o leafă că putem să scoatem cărămizi frumoase din lutul de la colţul lui Bott. Trebuie să mă ocup de treaba asta: ar ieftini reparaţiile. E o trebuşoară frumoasă, Susan! Un om fără familie ar fi bucuros să o facă pe degeaba.

— Ia seama să nu faci şi tu la fel, îl avertiză soţia sa, înălţând un deget.

— Nu, nu; dar e un lucru frumos să revii la un om care pricepe natura afacerilor: să ai şansa de a pune un colţ de ţară în bună rânduială, cum se spune; să aduci oamenii pe drumul cel drept cu plugăritul lor, să obţii o fărâmă de socoteală cinstită, şi să durezi clădiri trainice, pentru ca şi cei care trăiesc acum şi cei care vin după noi să o ducă mai bine. M-aş simţi bucuros să am parte de aşa ceva decât de o avere. Socot că este cea mai onorabilă muncă din câte se află pe pământ.

La acest punct, Caleb lăsă scrisorile pe masă, îşi vârî degetele printre nasturii de la vestă şi stătu drept, apoi urmă, cu un anumit respect în glas şi mişcându-şi încet capul într-o parte:

— Domnul ne-a făcut un mare dar, Susan.

— Aşa este, Caleb, grăi soţia, împărtăşindu-i cu entuziasm părerile. Şi va fi o binecuvântare pentru copiii tăi că au avut un părinte care a dus la capăt o asemenea muncă: un părinte a cărui activitate rodnică rămâne, deşi

numele lui poate fi uitat.

După aceea nu o mai răbdă inima să-i spună nimic despre leafă.

Seara, când Caleb, cam ostenit de treburile zilei, stătea în tăcere cu agenda deschisă pe genunchi, în vreme ce doamna Garth şi cu Mary se ocupau de cusut, iar Letty, într-un ungher, îi şoptea ceva păpuşii, domnul Farebrother se ivi pe aleea din livadă, care despărţea luminile şi umbrele lunii august prin tufe de iarbă şi crengi de măr. Ştim că preotul îi îndrăgea pe enoriaşii din familia Garth şi se gândise să-i pomenească despre Mary lui Lydgate. Folosea din plin privilegiile clericului de a trece peste discriminările create de ranguri în Middlemarch, şi-i spunea totdeauna mamei sale că doamna Garth arată mai mult a *lady* decât oricare altă cucoană din oraş. Totuşi, vedeţi, îşi petrecea serile la familia Vincy, unde stăpâna casei – deşi avea mai puţin aerul de *lady*, domnea peste un salon bine luminat şi peste o partidă de whist. În zilele acelea relaţiile sociale nu erau determinate exclusiv de respect. Vicarul însă îi respecta din toată inima pe Garth-i şi o vizită făcută de el nu era o surpriză pentru familie. Cu toate astea, se bizuia pe elementul surpriză în timp ce le strângea mâna, spunându-le:

— Vin în calitate de sol, doamnă Garth; am să vă comunica ceva, dumitale şi lui Garth, în numele lui Fred Vincy. Pe scurt, bietul băiat – continuă el, aşezându-se şi rotindu-şi în jur privirea sclipitoare către cei trei ascultători – m-a făcut confidentul lui.

Lui Mary îi bătea inima cam iute: se întreba cât de departe mersese Fred cu destăinuirile.

— Nu l-am mai văzut pe flăcău de luni de zile, zise Caleb. Nici să mă tai, n-aş putea presupune ce s-a ales de el.

— A fost plecat într-o vizită, urmă vicarul, fiindcă acasă era o atmosferă prea fierbinte pentru el, şi Lydgate i-a spus maică-si că sărmanul băiat n-ar trebui să se apuce încă de studii. Dar ieri a venit la mine şi şi-a descărcat inima. Sunt tare bucuros că a procedat astfel, fiindcă a

crescut sub ochii mei de când era un copilandru de paisprezece ani, şi în locuinţa lor mă simt ca la mine acasă, aşa încât copiii parcă mi-ar fi nepoţi şi nepoate. Dar într-un caz ca a lui e greu să dai sfaturi. Oricum, m-a rugat să vin şi să vă spun că pleacă şi că se simte mizerabil din pricina datoriei ce-o are faţă de dumneata şi a neputinţei de a o achita, încât nu cutează nici să vină să-şi ia rămas bun.

— Spune-i că asta-i floare la ureche, zise Caleb, fluturându-şi mâna nepăsător. Am înghiţit hapul şi-am trecut peste asta. Şi acum o să fiu bogat ca un Cresus.

— Ceea ce înseamnă, preciză doamna Garth, zâmbindu-i vicarului, că o să avem destui bani ca să ne creştem omeneşte băieţii şi s-o ţinem pe Mary acasă.

— Unde aţi găsit comoara? întrebă domnul Farebrother.

— Am să administrez două domenii, Freshitt şi Tipton, şi, pe deasupra, poate că şi o bucată frumuşică de pământ din Lowick; toate sunt în posesia aceloraşi familii înrudite, şi angajamentele, odată pornite, se întind ca pârjolul. Întorsătura asta mă face foarte fericit, domnule Farebrother – la acest punct, Caleb îşi dădu puţin capul pe spate şi-şi rezemă coatele de braţele fotoliului – anume faptul că am iarăşi prilejul să mă îndeletnicesc cu îngrijirea ogoarelor şi să duc la capăt două-trei proiecte de îmbunătăţiri. Parcă ţi se strânge inima, cum i-am spus adesea Susanei, să stai pe spinarea calului, să te uiţi peste gardurile vii şi să vezi cum treaba se face pe dos, fără a fi în stare să pui umărul ca s-o îndrepţi. Nu mă ajută capul să pricep ce fac oamenii care se apucă de politică: pe mine aproape că mă scoate din minţi să văd proasta gospodărire, măcar şi pe o întindere de câteva sute de acri.

Rareori se aventura Caleb într-un discurs atât de lung, dar fericirea avea asupra lui efectul aerului de munte: ochii îi străluceau şi cuvintele îi ieşeau din gură fără efort.

— Te felicit din toată inima, Garth, spuse vicarul. O veste mai bună nici că aş fi putut să-i duc lui Fred Vincy,

fiindcă a stăruit îndelung asupra nedreptăţii ce v-a făcut silindu-vă să vă lipsiţi de banii voştri – zicea că v-a jefuit de suma de care aveaţi nevoie în alte scopuri. Aş vrea ca Fred să nu fie un tânăr atât de trândav; are el câteva calităţi, dar tatăl lui se poartă cam aspru.

— Unde se duce? întrebă doamna Garth, cu destulă răceală.

— Intenţionează din nou să-şi ia diploma şi pleacă la studii înainte de terminarea trimestrului. Eu l-am sfătuit să facă aşa. Nu-l îndemn să intre în cariera ecleziastică – dimpotrivă. Dar dacă va munci cum trebuie ca să treacă examenul, asta o să reprezinte o garanţie că are în el energie şi voinţă; deocamdată se lasă purtat de valuri; nu ştie de ce altceva s-ar putea apuca. Până una-alta, îi va face pe plac tatălui său şi, între timp, i-am făgăduit să caut să-l împac pe Vincy cu ideea că fiul lui va adopta un alt drum în viaţă. Fred declară cu francheţe că nu simte chemare pentru cariera teologică, iar eu sunt primul care m-aş strădui din răsputeri să opresc un om de la pasul fatal de a-şi alege o profesie nepotrivită. Mi-a citat spusele dumitale, domnişoară Garth – ţi le mai aminteşti? (Domnul Farebrother obişnuia să-i spună „Mary” şi nu „domnişoara Garth”, dar delicateţea lui îl îndemna să o trateze acum cu mai multă deferenţă, fiindcă, aşa cum suna fraza doamnei Vincy, „îşi câştigă pâinea muncind”.)

Mary se simţea stânjenită dar, fiind determinată să ia lucrurile uşor, răspunse pe dată:

— I-am spus lui Fred o sumedenie de lucruri fără însemnătate, suntem tovarăşi de joacă de când mă ştiu.

— I-ai afirmat odată, după spusele lui, că din el ar ieşi unul din acei clerici ridicoli, care contribuie ca întregul cler să fie desconsiderat. A fost, ce-i drept, o observaţie atât de tăioasă, că m-am simţit chiar şi eu niţel tăiat.

Caleb râse.

— A moştenit de la tine limba ascuţită, Susan, îi spuse el nevestei, cu oarecare satisfacţie.

— Dar neseriozitatea nu de la ea am moştenit-o, tată, replică Mary în grabă, temându-se să nu o necăjească pe

maică-sa. E destul de urât din partea lui Fred că-i repetă domnului Farebrother spusele mele neserioase.

— Negreşit că ţi-au scăpat cuvinte pripite, scumpa mea, zise doamna Garth, pentru care a vorbi rău despre demnităţi publice însemna a comite o abatere serioasă. Nu trebuie să-l apreciem mai puţin pe vicarul nostru din pricină că în parohia vecină a slujit un cleric ridicol.

— Totuşi, există un dram de adevăr în ce spune fata, constată Caleb, care nu avea chef să fie subapreciată agerimea lui Mary. Un muncitor prost, de orice gen, face să scadă încrederea în confraţii lui. Lucrurile se leagă toate între ele, adăugă privind în duşumea şi mişcându-şi stingherit picioarele, cu impresia că nu-şi poate turna gândurile în tiparul cuvintelor.

— E clar, spuse vicarul, amuzat. Atunci când merităm dispreţul, mintea oamenilor se acordează la melodia dispreţului. Nici vorbă, aprob felul cum vede domnişoara Garth chestiunea, indiferent dacă părerea ei mă osândeşte sau nu şi pe mine. Cât despre Fred Vincy, e doar onest să îl scuzăm puţin: purtarea înşelătoare a bătrânului Featherstone l-a făcut să se cam răsfeţe. Este ceva absolut diabolic în felul cum, până la urmă, nu i-a lăsat măcar un gologan. Dar Fred are bunul simţ să nu stăruie asupra acestui episod. Şi cel mai mult îl doare inima de faptul că te-a jignit pe dumneata, doamnă Garth; îşi închipuie că niciodată nu o să mai ai o părere bună despre el.

— Am fost dezamăgită de Fred, încuviinţă fără ezitare doamna Garth. Dar sunt gata să-mi formez iarăşi o părere bună despre el, când o să-mi ofere un temei.

Auzind aceasta, Mary ieşi din odaie, luând-o pe Letty cu ea.

— A, trebuie să le iertăm tinerilor când sunt mâhniţi, grăi Caleb, privind cum Mary închide uşa. Şi aşa cum spui dumneata, domnule Farebrother, în bătrânul acela zăcea un adevărat diavol. Acum, că a ieşit Mary, trebuie să-ţi spun un lucru – cunoscut doar de Susan şi de mine, şi sunt sigur că dumneata n-o să-l mai repeţi nimănui. Bătrânul nemernic a vrut ca Mary să ardă unul dintre testamente

chiar în noaptea când a murit, în timp ce îl veghea singură, şi i-a oferit o sumă de bani pe care o avea în cutia de lângă pat, dacă face ce vrea el. Dar Mary, înţelegi şi dumneata, nu putea face una ca asta – nu voia să umble în dulapul lui de fier, şi-aşa mai departe. Acum, vezi bine, testamentul pe care ţinea să-l ardă era ultimul, aşa că, dacă Mary ar fi procedat după voia lui, Fred Vincy ar fi avut acum zece mii de lire. În cele din urmă, bătrânul îşi întoarse totuşi inima spre el. Faptul acesta a îndurerat-o mult pe biata Mary: dar nu l-a putut împiedica să se producă – şi a avut dreptate să procedeze aşa cum a procedat – se simte însă, cum ne spunea ea, pe parcă ar fi ruinat averea cuiva şi ar fi călcat-o în picioare fără voie, când de fapt nu a făcut altceva decât să se apare, pe bună dreptate. Eu unul îi împărtăşesc oarecum sentimentele, şi dacă aş putea îndrepta în vreun fel situaţia bietului flăcău, în loc să-i port pică pentru răul ce ne-a făcut, aş fi bucuros. Ia zi, dumneata ce părere ai, domnule? Susan nu e întru totul de acord cu mine. Ea zice – spune ce ziceai tu, Susan.

— Mary nu ar fi putut acţiona în alt chip, chiar dacă ar fi ştiut ce efect va avea purtarea ei asupra lui Fred, cuvântă doamna Garth, oprindu-se din lucru şi uitându-se la domnul Farebrother. Şi habar nu avea despre acest lucru. Eu cred că o pierdere ce atinge pe altul, ca urmare a faptului că noi am avut o purtare justă, nu trebuie să ne împovăreze conştiinţa.

Vicarul nu răspunse imediat, şi Caleb grăi:

— Asta-i impresia noastră. Dar copila simte într-alt fel, şi eu sunt alături de ea. Când dai îndărăt ca să fereşti pe cineva, nu te gândeşti că striveşti un câine sub copitele calului; dar dacă ai făcut-o, fapta rămâne pe seama ta.

— Am convingerea că în această privinţă doamna Garth e de acord cu dumneata, rosti domnul Farebrother, care, dintr-un motiv oarecare, înclina mai degrabă să chibzuiască decât să vorbească. Cu greu ar putea susţine cineva că ceea ce simţi în legătură cu Fred e nepotrivit – sau, mai degrabă, greşit – şi nimeni n-ar putea avea ceva împotriva unui astfel de sentiment.

— Bine, bine, zise Caleb – dar rămâne un secret. N-o să-i spui nimic lui Fred.

— Desigur că nu. Dar îi voi duce cealaltă veste bună – că îţi dă mâna să suporţi pierderea provocată de el.

Nu mult după această convorbire, domnul Farebrother părăsi casa şi, zărind-o pe Mary în livadă cu Letty, se duse să-i spună la revedere. În lumina asfinţitului, care scotea în relief strălucirea merelor pe fundalul tufişurilor cu frunze rare, cele două surori alcătuiau un tablou drăgălaş: Mary, în rochia ei de bumbac, de culoarea levănţicii, cu panglici negre, ţinea în mână un coş, în vreme ce Letty, în rochia de nanchin uzată bine, culegea merele căzute pe jos. Dacă vreţi să aflaţi mai amănunţit cum arăta Mary, pun prinsoare, zece contra unu, că mâine, pe străzile aglomerate, dacă staţi la pândă veţi zări o faţă ca a ei; nu se va afla printre acele fiice ale Sionului care au port trufaş, merg cu nasul pe sus, le joacă ochii-n cap, şi se sclifosesc când păşesc – lăsaţi-le pe toate acestea să treacă şi aţintiţi-vă privirea asupra vreunei persoane micuţe, rotunjoare, cu păr castaniu, cu ţinuta fermă dar liniştită, privind în jur fără a presupune că se uită cineva la ea. Dacă are obraz lat şi fruntea pătrată, sprâncene bine desenate şi păr închis la culoare, cârlionţat, dacă îi licăreşte o anumită expresie de amuzament în privire, în timp ce gura păstrează secretul hazului, iar în rest trăsăturile ei sunt absolut oarecare – luaţi această persoană banală, dar nu dezagreabilă, drept un portret al lui Mary Garth. Dacă o faceţi să zâmbească, vă va arăta nişte dinţi mărunţi desăvârşiţi; dacă o supăraţi, nu va ridica tonul, dar probabil că vă va spune unul dintre cele mai amare lucruri a cărui aromă aţi gustat-o vreodată; dacă îi faceţi vreun serviciu, nu-l va uita toată viaţa. Mary îl admira pe micul vicar chipeş, cu faţă isteaţă, în straiele lui bine periate, roase până la aţă, mai mult decât pe oricare alt bărbat ce-i ieşise în cale. Nu-l auzise niciodată spunând vreo nerozie, deşi ştia că face şi lucruri nesăbuite; şi poate că ea l-ar fi ţinut de rău pentru spusele lui neroade, mai curând decât pentru oricare dintre acţiunile

lui nechibzuite. Cel puţin trebuie să remarcăm faptul că imperfecţiunile caracterului clerical al vicarului nu-i păreau niciodată menite să stârnească dispreţul şi dezgustul pe care le manifestase cu anticipare faţă de imperfecţiunile imprevizibile ale rolului clerical interpretat de Fred Vincy. Îmi imaginez că aceste încălcări ale dreptei judecăţi se pot întâlni chiar şi în minţi mai coapte decât a lui Mary Garth: imparţialitatea noastră e rezervată meritelor şi lipsurilor abstracte, pe care niciunul dintre noi nu le-a văzut vreodată. Poate cineva să ghicească pentru care dintre aceşti doi bărbaţi, nespus de deosebiţi între ei, era înclinată Mary să simtă tandreţe specific feminină? Oare pentru cel cu care era dispusă să se arate severă, sau dimpotrivă?

— Ai ceva de transmis vechiului dumitale tovarăş de joacă, domnişoară Garth? întrebă vicarul, luând un măr parfumat din coşul ce-i întindea fata şi punându-l în buzunar. Ceva care să atenueze judecata aceea aspră? Mă duc de-aici direct la el, să-l văd.

— Nu, spuse Mary, clătinând din cap şi zâmbind. Dacă m-aş gândi să-i spun că nu ar fi ridicol ca ecleziast, aş fi nevoită să-i spun că ar fi ceva mai rău decât ridicol. Dar mă bucur mult că pleacă să studieze.

— Pe de altă parte, sunt foarte bucuros să aflu că *dumneata* nu mai pleci să munceşti. Sunt sigur că maică-mea va fi foarte fericită dacă vii să o vezi la vicariat: ştii că ţine să aibă în preajma ei oameni tineri cu care să stea de vorbă, şi are o mulţime de lucruri de povestit despre vremurile de altădată. O să însemne într-adevăr o amabilitate din partea dumitale.

— Mi-ar face mare plăcere, dacă aş putea, răspunse Mary. Totul pare să se rânduiască dintr-o dată în chip prea fericit pentru mine. Mă gândeam că o viaţă întreagă o să-mi fie dat să duc mereu dorul casei, şi, după ce s-a spulberat mâhnirea aceasta, îmi simt mintea cam pustie: presupun că impresia ţine locul raţiunii pentru a-mi umple mintea.

— Pot să vin şi eu cu tine, Mary? şopti Letty; o copilă

cât se poate de nelalocul ei, care asculta tot ce se vorbea în jur.

Dar fu încântată când domnul Farebrother o ciupi de bărbie şi o sărută pe obraz – întâmplare pe care o povesti mamei şi tatălui ei.

În timp ce vicarul se îndrepta spre Lowick, oricine l-ar fi observat îndeaproape, l-ar fi putut vedea înălţând din umeri de două ori. Cred că rarii englezi care folosesc acest gest nu aparţin niciodată tipului greoi; mă tem să nu-mi oferiţi un exemplu contrar nimicitor, aşa încât voi spune „mai niciodată”; îndeobşte, acei ce folosesc asemenea gest au un temperament frumos şi vădesc multă îngăduinţă faţă de greşelile mai mici ale oamenilor (iar printre acestea se număra propriile lor greşeli). Vicarul purta un dialog interior în cursul căruia se întreba dacă pe Fred şi pe Mary Garth nu-i lega ceva mai mult decât simpatia reciprocă născută între vechi tovarăşi de joacă, şi îşi răspundea singur tot cu o întrebare: dacă acel nod de feminitate nu era cu mult prea ales pentru un tânăr gentilom atât de necopt? Riposta la această întrebare fusese prima înălţare din umeri. După aceea râse de el însuşi, fiindcă fusese cât pe-aci să se simtă gelos, de parcă ar fi un bărbat bun de însurătoare – şi adăugă în gând: „orice bilanţ mi-aş face, mi-ar arăta limpede că-mi pot lua gândul de la acest lucru”. Drept care urmă a doua înălţare din umeri.

Ce puteau să vadă doi bărbaţi atât de diferiţi între ei în acea „mogâldeaţă castanie”, cum se botezase singură Mary? Hotărât că nu lipsa ei de nuri îi atrăgea (şi să fie avertizate, prin urmare, toate tinerele domnişoare nenurlii împotriva încurajării periculoase acordate de Societate pentru a nu se încrede în lipsa lor de frumuseţe). O fiinţă omenească, în această naţiune vârstnică a noastră, constituie un întreg minunat, lenta creaţie a unor îndelungate influenţe reciproce; iar farmecul este rezultatul a două asemenea întreguri, unul care iubeşte şi cel care se lasă iubit.

Când doamna şi domnul Garth rămăseseră între patru ochi, Caleb zise:

— Ghici la ce mă gândesc, Susan.

— La rotaţia culturilor, răspunse doamna Garth, zâmbindu-i pe deasupra lucrului la care împletea – sau, dacă nu, la uşile din spate ale *cottage*-urilor fermierilor din Tipton.

— Nu, rosti cu gravitate Caleb, mă gândesc că eu aş putea prilejui o mare cotitură în viaţa lui Fred Vincy. Christy a plecat, Alfred va pleca în curând şi o să treacă cinci ani până ce Jim va fi pregătit ca să intre în afaceri. Voi avea nevoie de un ajutor, şi Fred ar putea veni să înveţe natura lucrurilor şi să acţioneze sub îndrumarea mea, iar asta ar putea să facă din el un om folositor, dacă renunţă să devină paroh. Ce părere ai?

— Cred că greu ai putea găsi o muncă cinstită la care familia lui să se împotrivească mai straşnic, răspunse cu hotărâre doamna Garth.

— Ce-mi pasă mie de obiecţiile lor? declară Caleb, cu o dârzenie pe care se simţea dispus să o manifeste odată ce-şi formase o opinie. Băiatul s-a făcut mare şi trebuie să-şi câştige pâinea. Are minte destulă şi se dovedeşte de-ajuns de ager; îi place să umble pe ogoare şi credinţa mea e că ar putea învăţa bine rostul afacerilor, dacă i-ar sta capul la treaba asta.

— Dar o să-i stea? Tatăl şi mama lui voiau să facă din el un *gentleman* cu purtări alese, şi cred că băiatul năzuieşte la acelaşi lucrul. Cu toţii ne consideră mai prejos de ei. Iar dacă propunerea ar veni din partea ta, sunt sigură că doamna Vincy ar considera că îl vrem pe Fred pentru Mary.

— Viaţa e o poveste amărâtă, dacă trebuie să ţi-o rânduieşti după asemenea aiureli, grăi Caleb dezgustat.

— Da, dar omul mai are o anumită mândrie pe care se cuvine s-o păstreze, Caleb.

— Numesc mândrie deplasată, cea care te face să accepţi ca ideile netoţilor să te împiedice de la săvârşirea unei fapte bune. Nu există niciun gen de muncă – urmă Caleb, cu aprindere, întinzând o mână şi vânturând-o în sus şi-n jos, ca să-şi sublinieze tonul emfatic – care să

poată fi făcută cum trebuie, atâta timp cât ţii seama de ce spun netoţii. Trebuie să ai sădită în tine convingerea că urmezi un plan just, şi de planul acela trebuie să te ţii.

— Nu mă voi împotrivi la niciun plan care ţi-a intrat ţie în cap, Caleb, glăsui doamna Garth, care era o femeie fermă, dar ştia că există câteva puncte în privinţa cărora blajinul ei soţ se arăta şi mai ferm. Totuşi, pare lucru hotărât că Fred se va întoarce la colegiu: n-ar fi mai bine să aştepţi să vezi ce va decide să facă după asta? Nu izbuteşti uşor să ţii oamenii împotriva voinţei lor. Şi nu eşti încă destul de sigur de propria ta situaţie, nici de ce o să ai nevoie.

— Ei, s-ar putea să fie mai cuminte să aştept oleacă. Cât despre faptul că o să am de lucru până peste cap, pentru doi oameni, de asta sunt absolut sigur. Totdeauna am avut o droaie de treburi şi mereu se iveşte câte ceva nou. Păi, poftim, abia ieri – Doamne păzeşte, nici nu cred să-ţi fi spus! S-a întâmplat faptul curios că doi oameni, din două părţi diferite, au venit să-mi ceară să le fac aceeaşi estimaţie. Şi cam cine crezi că erau? — încheie Caleb, luând o priză de tabac şi ţinând-o în sus, între degete, ca şi cum ar fi făcut parte din expunerea lui. Îi plăcea să tragă pe nas puţin tabac, când îi venea poftă, dar de obicei uita că această slăbiciune se afla la ordinele lui.

Nevastă-sa puse jos lucrul de mână şi-l privi atentă:

— Ei, uite, unul dintre ei era Rigg ăla, sau Rigg Featherstone. Dar Bulstrode a venit înaintea lui, aşa că am să fac treaba lui Bulstrode. Încă nu pot spune dacă cei doi plănuiesc o ipotecă sau o cumpărare.

— Poate omul acela să se apuce să vândă pământul care abia i-a fost lăsat moştenire – pentru care şi-a luat şi nume nou? se interesă doamna Garth.

— Naiba ştie, răspunse Caleb, care niciodată nu atribuia cunoaşterea unor acţiuni discreditabile vreunei puteri mai înalte decât naibii. Dar Bulstrode râvnea de mult să-i cadă în gheare o bucăţică frumoasă de moşie – asta ştiu bine. Şi cu greu poţi obţine asemenea lucru, în această parte a ţării.

Caleb îşi risipi cu grijă tabacul, în loc să-l tragă pe nas, şi apoi adăugă:

— Curioase mai sunt şi dedesubturile întâmplărilor. Iată o moşie pe care toţi se aşteptau s-o vadă revenind lui Fred, în timp ce moşneagului se pare că nici prin gând nu i-a trecut să-i lase măcar o palmă de pământ, ci a lăsat-o acestui fecior lăturalnic pe care îl ţinuse ascuns în taină, şi pe care s-a gândit să-l vâre printre noi, ca să sâcâie cu persoana lui pe toată lumea, aşa cum i-ar fi putut sâcâi el însuşi, dacă şi-ar mai fi dus zilele. Şi zic, n-ar fi curios dacă până la urmă moşia ar cădea pe mâna lui Bulstrode? Moşneagul îl ura şi niciodată n-a vrut să încheie operaţii bancare cu el.

— Ce motiv avea să asmută fiinţa aceea mizerabilă împotriva unui om cu care nu avea nimic de împărţit? întrebă doamna Garth.

— Pfui! Ce rost are să întrebi care erau ţelurile unui astfel de individ! Sufletul omului – rosti Caleb, cu glasul profund şi grava clătinare de cap care însoţeau totdeauna folosirea acestei fraze – sufletul omului, când putrezeşte de-a binelea, poate să rodească tot soiul de buruieni otrăvitoare, şi niciun ochi nu are cum să vadă de unde le-a răsărit sământa.

Era una dintre ciudăţeniile lui Caleb că, izbindu-se de dificultatea de a găsi cuvinte pentru a-şi exprima gândul, părea să prindă crâmpeie de zicale, pe care le asocia cu diferite puncte de vedere sau stări de spirit ale sale; iar de câte ori încerca o senzaţie de spaimă, îl obseda frazeologia biblică, deşi anevoie ar fi putut să citeze ceva cu strictă fidelitate.

24 Personaj tradiţional al păpuşarilor britanici, echivalent cu Ţăndărică (n.t.).

XLI

Înfloritor nu-s niciodat', căci zi de zi a tot plouat.

Shakespeare, *A douăsprezecea noapte*.

Negocierile de care pomenea Caleb Garth că s-ar fi desfăşurat între domnul Bulstrode şi domnul Joshua Rigg Featherstone, cu privire la moşia aferentă conacului Stone Court, prilejuiseră un schimb de scrisori între aceste personaje.

Cine ştie ce efecte poate avea scrierea? Dacă se întâmplă să fi fost săpată în piatră, chiar dacă zace veacuri de-a rândul cu faţa-n jos, pe un ţărm uitat, sau se odihneşte tihnit sub tobele şi mărşăluielile multor cuceriri, poate până la urmă să ne introducă în taina uzurpatorilor şi a altor scandaluri despre care s-a bârfit cu imperii în urmă – lumea noastră fiind, pe cât se pare, o uriaşă galerie şoptitoare. Asemenea situaţii sunt adeseori amănunţit înfăţişate, în timpurile noastre meschine. La fel cum piatra în care au dat cu piciorul generaţii de nepricopsiţi poate ajunge, datorită unor curioase şi mărunte legături cauzale, sub ochii unui cărturar care, pe baza ei are în sfârşit posibilitatea de a stabili data unor invazii şi de a oferi astfel cheia unor religii, tot aşa un petic de hârtie mâzgălită, întrebuinţat multă vreme drept ambalaj sau dop nevinovat, poate până la urmă să fie despăturit sub doi ochi ce dispun de destule cunoştinţe pentru a-l transforma în preludiul unei catastrofe. Pentru Uriel, care urmăreşte progresul istoriei planetare pornind de la Soare, primul rezultat ar însemna o coincidenţă tot atât de importantă ca şi al doilea.

După ce am făcut această observaţie cam trufaşă, îmi vine mai puţin greu să atrag atenţia asupra existenţei unor oameni de rând, a căror intervenţie, oricât de umilă ar putea să pară, determină în mare măsură mersul lumii. Desigur că ar fi bine dacă am putea ajuta la reducerea numărului lor. Judecând pe plan social, Joshua Rigg ar fi fost declarat, în general, o fiinţă de prisos. Dar cei cărora, ca de pildă Peter Featherstone, societatea nu le-a cerut niciodată un duplicat al persoanei lor, nu sunt defel dispuşi să aştepte asemenea cerere, formulată în proză sau versuri. În cazul de faţă, duplicatul prezenta mai multă

asemănare exterioară cu mama, întrucât, la sexul slab, trăsăturile batraciene, însoţite de obrajii cu culori proaspete şi de un trup bine rotunjit, sunt capabile să păstreze mult farmec în ochii unei anumite categorii de admiratori. Rezultatul este uneori un mascul cu mutră de broscoi – indezirabil, negreşit, pentru orice categorie de fiinţe inteligente. Mai ales când este scos subit la suprafaţă ca să frustreze speranţele altor persoane – cel mai josnic aspect sub care se poate prezenta o persoană socialmente de prisos.

Dar caracteristicile care-l puneau în inferioritate pe domnul Rigg Featherstone aparţineau toate genului cumpătat al băutorilor de apă. De la cel mai matinal până la cel mai tardiv ceas al zilei, era mereu la fel de lunecos, curat şi răcoros ca şi broscoiul cu care semăna, şi bătrânul Peter chicotise în taină la gândul unui vlăstar aproape mai calculat şi mult mai imperturbabil decât el. Voi adăuga că îşi îngrijea unghiile cu scrupulozitate şi intenţiona să se însoare cu o tânără bine-crescută (până acum, încă neprecizată), înzestrată cu fire bună şi cu relaţii incontestabile într-o burghezie respectabilă. Astfel unghiile şi modestia lui erau comparabile cu cele ale majorităţii *gentlemanilor,* deşi ambiţia îi fusese educată doar la şcoala ocaziilor oferite unui funcţionar şi contabil la firmele comerciale mai mici dintr-un port maritim. Pe Featherstonii rurali îi socotea oameni foarte simpli şi absurzi, iar ei, la rândul lor, priveau „educaţia” lui într-un oraş maritim ca o exagerare a monstruozităţii reprezentate de faptul că fratele lor Peter – ba, mai rău încă, averea lui – conţinuseră asemenea bunuri.

Grădina şi potecile acoperite cu pietriş, văzute prin cele două ferestre ale salonului lambrisat din Stone Court, nu arătaseră niciodată mai bine îngrijite decât acum, când domnul Rigg Featherstone stătea acolo cu mâinile la spate, aruncând o privire de stăpân asupra acelor terenuri. Nu-ţi puteai însă da seama dacă se uita la ele de dragul de a le contempla, sau pentru a întoarce spatele unor persoane înfipte în mijlocul încăperii, cu picioarele mult depărtate şi

mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor: o persoană, sub toate aspectele, în evident contrast cu lunecosul şi recele Rigg. Era un bărbat care se apropia vizibil de şaizeci de ani, cu o înfăţişare înfloritoare, păros, cu smocuri cărunte în favoriţii stufoşi şi în părul des şi inelat, cu un corp îndesat care atrăgea atenţia, spre dezavantajul lui, asupra cusăturilor cam uzate ale hainelor, şi cu aerul unui fanfaron dornic să fie remarcat chiar la un foc de artificii, convins că observaţiile sale personale asupra reprezentaţiei date de oricare altă persoană trezesc mai mult interes decât reprezentaţia propriu-zisă.

Numele său era John Raffles şi, uneori, în chip mucalit, scria iniţialele W. A. G.25 după semnătura lui, comentând că fusese învăţat odată să procedeze aşa de către Leonard Lamb26 din Finsbury, care scria B. A.27, după numele lui, şi că el, Raffles fusese iniţiatorul poreclei spirituale date acelui celebru director: BA LAMB28. Cam acestea erau exteriorul şi savoarea intelectuală a domnului Raffles, amândouă părând a purta miasma stătută a camerelor pentru comis-voiajori din hotelurile comerciale ale epocii.

— Haide, Josh, spunea el, cu ton bubuitor, priveşte lucrurile în această lumină: biata maică-ta pogoară în valea anilor, şi ţie ţi-ar da mâna acum s-o ajuţi să întreprindă ceva frumos, ca să poată duce şi ea un trai mai înlesnit.

— Nu câtă vreme trăieşti dumneata. Nimic n-ar face-o să se simtă în largul ei, câtă vreme trăieşti dumneata, ripostă Rigg, cu glasul lui rece, ascuţit; o să-i iei tot ce-i dau eu.

— Bag seamă că îmi porţi pică, Josh. Dar, zău aşa, de la om la om, fără şarlatanie – un mic capital mi-ar permite să fac din prăvălie ceva clasa întâi. Comerţul cu tutun se dezvoltă. Mi-aş tăia nasul cu mâna mea, dacă n-aş scoate tot ce se poate scoate din negoţul ăsta. Mă lipsesc de el ca puricele de lână, pentru binele meu. Am să fiu mereu la faţa locului. Şi nimic n-ar face-o mai fericită pe biata mamă-ta. Am făcut o treabă grozav de bună cu ovăzul meu sălbatic. Am scos cinzeşcinci la sută. Vreau să mă aşez şi

eu în colţul meu tihnit, de lângă cămin. Şi dacă m-aş lega odată zdravăn de comerţul cu tutun aş putea aduce în branşa asta un car de minte şi de experienţă care ar conta, că, de, nu se găseşte oriunde, cu una, cu două. Nu vreau să vin mereu să te plictisesc, dar aş dori să urnesc lucrurile odată pentru totdeauna pe drumul bun. Chibzuieşte la treaba asta, Josh – zău aşa, ca de la om la om – şi gândeşte-te că biata maică-ta o să trăiască înlesnit până la sfârşitul vieţii. Totdeauna am ţinut la bătrână, pe legea mea!

— Chiar aşa? rosti liniştit domnul Rigg, fără a-şi lua privirea de la fereastră.

— Da, chiar *aşa*! zise Raffles, apucându-şi pălăria aflată pe masă, în faţa lui, şi dându-i un fel de brânci, ca efect oratoric.

— Atunci te rog să mă asculţi. Cu cât ai să îndrugi mai multe, cu-atât am să te cred mai puţin. Cu cât stărui mai mult să fac un anumit lucru, cu-atât voi avea motive mai puternice de a nu-l face niciodată. Crezi că pot să uit cum mă pocneai când eram un băieţandru şi înfulecai cele mai bune bucate, rupându-le de la gura mea şi a mamei? Crezi că uit cum veneai mereu acasă ca să vinzi şi să bagi în buzunar tot ce găseai şi pe urmă iar te făceai nevăzut, şi ne lăsai la ananghie? Aş fi bucuros să te văd biciuit, legat de coada căruţei. Maică-mea s-a purtat ca o toantă cu tine: n-avea niciun drept să-mi dea un tată vitreg, şi a fost pedepsită pentru asta. Am să-i plătesc o pensie săptămânală şi nimic mai mult; dar plata va înceta, dacă mai cutezi vreodată să pui piciorul pe-aici sau dacă mai vii vreodată după mine în acest ţinut. Data viitoare când te mai arăţi dincoace de pragul porţilor de colo, ai să fii alungat cu câinii şi cu biciul căruţaşului.

Cu aceste ultime cuvinte, Rigg se întoarse şi îşi aţinti asupra lui Raffles ochii lui reci, bulbucaţi. Contrastul rămăsese la fel de izbitor cum s-ar fi putut înfăţişa cu optsprezece ani înainte, când Rigg era un băieţaş cât se poate de neatrăgător şi bun de chelfănit, iar Raffles un Adonis, spătos şi îndesat, al barurilor şi tavernelor de joc.

Acum însă avantajul trecuse de partea lui Rigg, şi cel care ar fi ascultat această conversaţie s-ar fi aşteptat, probabil, ca Raffles să se retragă cu aerul unui câine alungat. Nicidecum. Făcu o strâmbătură, ticul lui de câte ori era „tăiat” de cartea altuia la vreun joc, apoi izbucni în râs şi scoase din buzunar o ploscă de rachiu.

— Haide, Josh, grăi el, pe un ton linguşitor, dă-ne o lingură de rachiu şi un *sovereign* ca să-mi plătesc drumul până acasă, şi o întind! Onoarea mai înainte de toate! Mă duc ca din puşcă, pe onoarea mea!

— Ia seama, zise Rigg, trăgând din buzunar un maldăr de chei, dacă îţi mai văd mutra pe-aici, nu-ţi mai vorbesc. Nu te mai recunosc, mă port ca şi cum aş vedea o cioară, şi dacă încerci să-mi forţezi mâna n-ai să capeţi nimic, decât că am să le spun la toţi cine eşti – un derbedeu vrednic de dispreţ, fanfaron şi tiranic.

— Mai mare păcatul, zău aşa, făcu Raffles, prefăcându-se că se scarpină în cap şi înălţându-şi sprâncenele ca şi cum ar fi fost mirat. Ţin tare mult la tine; pe legea mea că ţin! Da’ nimic nu-mi place mai mult decât să te împung niţel – semeni leit cu maică-ta; şi acum trebuie să mă lipsesc de plăcerea asta. Dar rachiul şi *sovereign*-ul rămân un târg încheiat.

Împinse plosca spre el şi Rigg se îndreptă cu cheile în mână spre un frumos birou de stejar. Raffles întinzând plosca, îşi aduse aminte, că aceasta începuse să joace slobodă în învelitoarea ei de piele şi zărind o hârtie îndoită care căzuse în grătarul căminului, o ridică şi o îndesă sub piele, ca să fixeze bine sticla.

În momentul acela, Rigg se apropie cu o sticlă de rachiu în mână, umplu plosca şi-i înmână lui Raffles un *sovereign*, fără să-i arunce o privire sau să-i adreseze vreun cuvânt. După ce încuie la loc biroul, se duse la fereastră şi privi din nou în curte, la fel de impasibil ca la începutul întrevederii, în vreme ce Raffles lua un mic aconto din ploscă, răsucea bine dopul în gâtul ei şi o vâra în buzunarul lateral, cu o încetineală provocatoare, strâmbându-se în spatele fiului său vitreg.

— Rămas bun, Josh – şi de-o fi, pe totdeauna! spuse Raffles, întorcându-şi capul când deschise uşa.

Rigg îl văzu părăsind curtea şi pornind pe alee. Norii cenuşii se prefăcură într-o uşoară burniţă, care înviora gardurile vii şi marginile ierboase ale cărărilor lăturalnice, şi-i zorea pe plugari să încarce ultimele căpiţe de grâu. Raffles, umblând cu pasul nesigur al unui vagabond de oraş silit să facă pe jos o bună bucată de drum de ţară, apărea la fel de discordant, în mijlocul acelei umezeli plină de linişte şi hărnicie rurală, ca un maimuţoi scăpat dintr-o menajerie. Dar nu era nimeni prin jur ca să-l vadă, afară de viţeii de mult înţărcaţi, şi nimeni care să-şi arate dezgustul pentru înfăţişarea lui, afară de micii şobolani de apă, care o tuleau foşnind la apropierea sa.

Avu destul noroc, când intră pe şosea, ca să fie ajuns din urmă de o diligenţă, care-l duse până la Brassing, iar acolo luă trenul recent pus în circulaţie, remarcând faţă de ceilalţi pasageri din compartiment că îl considera destul de bine pus la punct, acum că drumul de fier fusese gospodărit de Huskinsson. În mai toate împrejurările, domnul Raffles căuta să lase impresia că ar fi fost educat la o academie şi că era capabil, dacă îşi dădea osteneala, să facă faţă oriunde s-ar fi găsit; într-adevăr, nu exista om pe care el să nu se simtă în măsură a-l ridiculiza şi chinui, încredinţat că în felul acesta oferă o distracţie societăţii.

Îşi jucă şi acum rolul cu aceeaşi vie însufleţire pe care ar fi manifestat-o dacă toate demersurile sale ar fi fost încununate de succes, şi recurse în repetate rânduri la ploscă. Hârtia cu care îi înţepenise dopul era o scrisoare semnată de *Nicolas Bulstrode*, dar nu exista şansa ca Raffles să o deranjeze din poziţia ei utilă.

25 Joc de cuvinte intraductibil: în engleză iniţialele acestea citite în continuare, înseamnă „coadă” (n.t.).

26 Miel (engl.) (n.t.).

27 *Bachelor of Arts*, licenţiat în arte (n.t.).

28 Balaam, personaj biblic, despre care legenda spune că a fost salvat de la moarte de măgarul său (n.t.).

XLII

Cum l-ar mai copleşi dispreţul meu,
De caritate de n-aş fi legat!

Shakespeare, *Henric al VIII-lea.*

Una dintre consultaţiile profesionale date de Lydgate curând după întoarcerea sa din călătoria de nuntă avu loc la Lowick Manor, ca urmare a unei scrisori prin care i se ceruse să fixeze ziua şi ora vizitei.

Domnul Casaubon nu-i pusese lui Lydgate niciun fel de întrebare referitoare la natura bolii sale, nici nu trădase – nici măcar faţă de Dorothea – vreo nelinişte cu privire la probabilitatea ca maladia să-i curme lucrările, sau viaţa. Asupra acestui punct, ca şi asupra tuturor celorlalte, se ferea de compasiunea celorlalţi; şi dacă îl supăra bănuiala că ar putea trezi milă prin vreun element presupus sau cunoscut de alţii fără voia lui, gândul de a recunoaşte deschis că se simte alarmat sau mâhnit, îi era, fără doar şi poate, insuportabil. Orice minte orgolioasă cunoaşte câte ceva din această experienţă, care nu poate fi depăşită decât printr-un sentiment de solidaritate umană destul de profundă, încât încercările de izolare să apară meschine şi mărunte, şi nu înălţătoare.

Dar domnul Casaubon era preocupat acum de o chestiune care făcea ca problema sănătăţii şi a vieţii sale să-i tulbure liniştea cu o forţă mai obsesivă şi mai supărătoare chiar decât gândul la imaturitatea autumnală a carierii sale de autor. E adevărat că aceasta din urmă putea fi numită marea lui ambiţie; dar există anumite genuri de activitate creatoare în care rezultatul cel mai însemnat îl constituie doar susceptibilitatea stânjenitoare acumulată în conştiinţa autorului – poţi afla de existenţa râului după câteva firicele de apă ce răzbesc printr-un morman de noroi supărător, adunat de multă vreme. Aşa se întâmpla şi cu cazna intelectuală a domnului Casaubon. Rezultatul său cel mai caracteristic nu era *Cheia tuturor*

mitologiilor, ci convingerea morbidă că cei din jur nu-i acordă locul pe care el nu izbutise să demonstreze că-l merită; o perpetuă suspiciune că aprecierile formulate la adresa lui nu erau favorabile, o melancolică lipsă de pasiune în eforturile lui de creaţie şi o rezistenţă pătimaşă faţă de adevărul că nu crease nimic.

Astfel ambiţia sa intelectuală, care celorlalţi le părea că îl absorbise şi îl secătuise, în realitate nu reprezenta nicio garanţie împotriva vulnerabilităţii – mai puţin decât orice împotriva rănilor provocate de Dorothea. Şi acum începuse să eşafodeze posibilităţi de viitor care, într-un fel, îl amărau mai mult decât tot ce construise mintea lui până atunci.

Împotriva anumitor fapte era neputincios: împotriva existenţei lui Wil Ladislaw, a rămânerii sale sfidătoare în împrejurimile Lowick-ului, şi a impertinentei lui stări de spirit cu privire la posesorii unei erudiţii autentice şi ştampilate conform regulilor; împotriva firii Dorotheei, care adopta întotdeauna o nouă formă de activitate entuziastă, şi care, până şi în supunerea şi tăcerea ei, acoperea mobiluri arzătoare, iritante, chiar când te mărgineai doar să te gândeşti la ele; împotriva anumitor concepţii şi simpatii care-i stăpâneau mintea în legătură cu subiecte cu neputinţă a fi discutate cu ea. Nu se putea nega că Dorothea era o tânără doamnă mai virtuoasă şi mai fermecătoare decât oricare alta cu care ar fi putut râvni el să se căsătorească; dar o tânără doamnă se dovedea a fi pentru el ceva mai tulburător decât plănuise. Îl îngrijea ca o infirmieră, îi citea, îi ghicea dorinţele şi se arăta plină de bunăvoinţă pentru simţurile lui; dar în mintea soţului pătrunsese certitudinea că îl judeca şi că devotamentul ei conjugal era un fel de ispăşire a unor gânduri eretice – şi anume că îl însoţea permanent o comparaţie de pe urma căreia persoana şi înfăptuirile lui apăreau în chip prea lucid doar ca o părticică a lucrurilor, în ansamblul lor. Nemulţumirea lui impregna, ca un soi de abur, toate gesturile ei tandre şi blânde şi ţinea de lumea aceea lipsită de apreciere pe care Dorothea nu contribuise

decât să o aducă mai aproape de el.

Sărmanul domn Casaubon! Suferinţa lui era cu atât mai greu de îndurat, cu cât îi apărea ca o trădare; tânăra făptură care-l venerase cu desăvârşită încredere se transformase repede în soţia ai cărei ochi nu iartă, iar impresia lăsată de criticile şi resentimentele ei nu mai putea fi înlăturată de niciun fel de duioşie sau supunere ce i le arătase de atunci încolo. Când, bănuitor, căuta să înţeleagă, ce înseamnă atitudinea soţiei lui, tăcerea Dorotheei îi apărea drept o răzvrătire înăbuşită; o remarcă de-a ei pe care nu o anticipase sub nicio formă, echivala cu afirmarea unei superiorităţi conştiente de sine; răspunsurile ei amabile conţineau o prudenţă iritantă; iar când îl aproba, era doar semnul efortului autoimpus de a-l suporta. Tenacitatea cu care pastorul se zbătea să ascundă drama aceea lăuntrică o făcea cu atât mai vie pentru el, aşa cum auzim cu mai multă acuitate ceea ce dorim ca alţii să nu audă.

În loc să mă mir de acest rezultat lamentabil la domnul Casaubon, îl consider absolut obişnuit. Oare o pată neînsemnată, situată foarte aproape de câmpul vizual, nu ne şterge din priviri strălucirea lumii, lăsându-ne doar o zonă dincolo de care nu vedem decât pata? Nu cunosc pată mai tulburătoare decât eul nostru. Şi, dacă domnul Casaubon s-ar fi decis să-şi expună nemulţumirile, cine ar fi putut să-i contrazică bănuielile că nu mai era adorat fără nicio rezervă – cine ar fi putut afirma că ele nu se întemeiau pe motive solide? Dimpotrivă, mai exista un motiv puternic de adăugat, pe care el însuşi nu-l pusese în mod explicit la socoteală – anume că nu se dovedea demn de o adoraţie absolută. Bănuia însă acest lucru la fel cum bănuia şi altele, fără a le mărturisi şi, la fel ca şi noi, simţea câtă alinare i-ar fi adus prezenţa unei tovarăşe de viaţă care să nu fi descoperit niciodată acest lucru.

Această susceptibilitate rănită apărută în relaţiile dintre el şi Dorothea fusese temeinic pregătită chiar înainte de întoarcerea lui Will Ladislaw la Lowick, şi cele petrecute de-atunci încoace prefăcuseră puterea domnului

Casaubon de a construi ipoteze suspicioase, într-o activitate exasperată. Tuturor faptelor cunoscute de el le adăugase altele imaginare, prezente şi viitoare deopotrivă, care pentru el căpătau o realitate mai vie decât primele, deoarece stârneau o ură mai intensă, o amărăciune mai covârşitoare. Suspiciunea şi gelozia provocate de intenţiile lui Will Ladislaw, suspiciunea şi gelozia faţă de impresiile Dorotheei, îşi ţeseau statornic urzeala. Ar însemna să-l nedreptăţim total dacă am presupune că s-ar fi putut lăsa târât de vreo răstălmăcire grosolană a purtării Dorotheei; însuşi comportamentul şi deprinderile lui mintale şi, în egală măsură, firea într-adevăr nobilă a soţiei lui îl fereau de o asemenea greşeală. Obiectul geloziei sale îl formau opiniile ei, calea pe care ar fi putut-o urma mintea ei arzătoare, şi posibilităţile la care ar fi putut ajunge în viitor. În ce-l privea pe Will, deşi până la ultima lui scrisoare sfidătoare domnul Casaubon nu avusese niciodată vreun element concret pe temeiul căruia să fi putut aduce o acuzaţie certă tânărului, se simţea totuşi îndreptăţit să creadă că vărul acesta al lui era capabil de orice plan în stare să fascineze un temperament rebel şi o fire impulsivă nedisciplinată. Avea certitudinea fermă că Dorothea determinase întoarcerea lui Will de la Roma şi hotărârea lui de a se stabili în împrejurimi; şi era de-ajuns de pătrunzător ca să-şi imagineze că Dorothea încurajase cu nevinovăţie această întorsătură a lucrurilor. Nu încăpea nicio îndoială că se simţea gata să se ataşeze de Will şi să se arate maleabilă faţă de sugestiile acestuia: niciodată nu rămăsese în *tête-à-tête*, cu el, fără ca, în urma convorbirii să nu scoată la iveală o nouă impresie răscolitoare, iar ultima întrevedere de care avea cunoştinţă domnul Casaubon (la întoarcerea de la Freshitt Hall, pentru prima dată Dorothea nu pomenise că îl văzuse pe Will) dusese la o scenă care îi stârnise mai multă mânie împotriva amândurora decât resimţise până atunci. Felul cum Dorothea îi dăduse pe faţă, în bezna nopţii, concepţia ei despre problemele băneşti, nu izbutise decât să nască în mintea soţului său un vălmăşag de presimţiri şi mai

odioase.

Iar lovitura dată sănătăţii sale, nu demult, era o tristă prezenţă constantă în sufletul lui. Desigur că se întremase mult; îşi redobândise integral puterea lui obişnuită de muncă; maladia ar fi putut fi o simplă oboseală, şi se putea să mai aibă parte de încă douăzeci de ani de împliniri, care ar fi justificat cei treizeci de ani de pregătire. Perspectiva aceasta devenea şi mai plăcută, purtând aroma unei răzbunări împotriva lui Carp & company, căci chiar în momentele în care Casaubon bâjbâia cu feştila printre mormintele trecutului, figurile acelea contemporane se interpuneau de-a curmezişul plăpândei lumini şi întrerupeau sârguincioasa lui explorare. A-l convinge pe Carp de eroarea comisă, astfel încât să fie silit să-şi înghită vorbele, cu o indigestie zdravănă pe deasupra ar fi fost un incident agreabil, semnificând forţa scriitoricească triumfătoare, pe care nici măcar perspectiva de a trăi pentru posteritate pe pământ, şi în vecii vecilor în cer, nu-l putea exclude din sfera contemplaţiei.

Astfel, întrucât previziunea beatitudinii infinite nu putea să anuleze savoarea amăruie a geloziei şi a ranchiunei supărătoare, e cu atât mai puţin surprinzător faptul că probabilitatea unei vremelnice fericiri pământeşti rezervate altor persoane, într-o perioadă când el personal urma să fi păşit pe tărâmul gloriei divine, nu avea un efect prea liniştitor. Dacă s-ar fi dovedit că vreo boală serioasă îi surpă organismul, se putea ivi din plin prilejul – pentru unii – de a fi mai fericiţi după dispariţia lui; iar dacă unul dintre aceşti fericiţi urma să fie Will Ladislaw, domnul Casaubon ridica obiecţii atât de energice împotriva unei asemenea eventualităţi, încât părea că mânia lui se va continua şi în existenţa neîncarnată.

Fireşte, în felul acesta înfăţişăm situaţia într-un mod foarte brut, şi deci incomplet. Sufletul omenesc se ramifică pe numeroase făgaşe şi ştim că domnul Casaubon avea un simţ al corectitudinii şi al demnităţii, conforme cu cerinţele onoarei, care-l îndemnau să acorde conduitei sale alte motive decât gelozia şi simţul răzbunării. Domnul

Casaubon expunea situaţia în felul următor:

„Însurându-mă cu Dorothea Brooke, a trebuit să mă îngrijesc de bunăstarea ei, în ipoteza morţii mele. Dar bunăstarea nu se poate asigura doar prin posesiunea amplă şi independentă a unei averi; dimpotrivă, s-ar putea ivi împrejurări în care asemenea posesiune ar putea-o expune unor primejdii mai mari. Ea este o pradă uşoară pentru oricare bărbat care ştie să manevreze cu dibăcie fie ardoarea ei afectuoasă, fie entuziasmul ei donchihotesc, şi în preajma ei stă la pândă un bărbat care şi-a pus în gând tocmai acest lucru; un bărbat lipsit de orice principiu, rob al capriciului fugar şi mânat de o animozitate nutrită de conştiinţa propriei ingratitudini căreia în mod constant i-a dat curs, acoperindu-mă de ridicol, lucru de care sunt la fel de sigur, ca şi cum l-aş fi auzit cu urechile mele. Chiar dacă mai trăiesc, voi fi tot timpul stingherit de ceea ce ar putea încerca acest om, prin intermediul influenţei sale indirecte. Omul acesta a câştigat încrederea Dorotheei; i-a prins atenţia în mreje; a căutat, în mod evident, să întipărească în mintea ei ideea că drepturile lui asupra mea depăşesc tot ce am putea face pentru el. Dacă mor – şi el stă la pândă, aşteptând să se întâmple asta – o va convinge să se mărite cu dânsul. Asta ar fi o calamitate; Will e în stare s-o facă să creadă orice; Dorothea este înclinată spre un devotament lipsit de moderaţie, la care, în sinea ei, îmi reproşează că nu răspund, şi e de pe-acum preocupată de soarta lui. El se gândeşte la o cucerire uşoară şi la pătrunderea în cuibul meu. Voi împiedica acest lucru! Asemenea mariaj i-ar fi fatal Dorotheei. A perseverat el vreodată în ceva, în afară de a mă contrazice? În materie de cunoaştere, a căutat întotdeauna să fie ostentativ, cu mijloace ieftine. Pe plan religios ar putea fi, câtă vreme i-ar conveni, ecoul facil al rătăcirilor Dorotheei. Semidoctismul nu a condamnat niciodată moravurile destrăbălate. Nu mă încred câtuşi de puţin în morala lui şi e de datoria mea să împiedic din răsputeri realizarea planurilor sale.”

Dispoziţiile juridice luate de domnul Casaubon odată cu căsătoria lăsau deschisă calea unor măsuri energice,

dar cumpănind asupra lor, mintea lui zăbovea în mod inevitabil asupra perspectivelor propriei sale vieţi, încât, în cele din urmă, râvna de a stabili calculul cel mai apropiat de realităţi îi învinse orgolioasa reticenţă şi îl determină să ceară opinia lui Lydgate cu privire la natura bolii sale.

Îi menţionase Dorotheei că Lydgate va veni la ora trei şi jumătate şi, ca răspuns la întrebarea ei îngrijorată dacă se simţea rău, replică:

— Nu, doresc numai să aflu părerea lui cu privire la câteva simptome obişnuite. Nu e nevoie să-l vezi şi tu, scumpa mea. Voi da dispoziţii să fie condus în aleea Tiselor, unde îmi voi face plimbarea mea obişnuită.

Când Lydgate intră pe aleea Tiselor, îl văzu pe domnul Casaubon păşind încet, după tabietul lui, cu mâinile la spate, şi capul plecat. Era o după-amiază fermecătoare; frunzele teilor falnici cădeau în tăcere peste întunecatele boschete veşnic verzi, în vreme ce luminile şi umbrele dormeau îmbinate; nu se auzea niciun sunet, afară de croncănitul ciorilor, care, pentru o ureche deprinsă, sună ca un cântec de leagăn, sau mai curând ca acel solemn şi ultim cântec de leagăn, o litanie.

Lydgate, conştient de constituţia lui vânjoasă de om în floarea vârstei, se simţi mişcat de oarecare compasiune când silueta celui pe care l-ar fi ajuns curând din urmă se răsuci în loc şi, înaintând spre el, arătă în mod mai clar ca oricând semnele îmbătrânirii premature – umerii încovoiaţi ai cărturarului, membrele subţiate şi cutele melancolice ale gurii. „Sărmanul om, cugetă el, la anii lui, unii bărbaţi sunt ca leii: nu poţi ghici altceva despre vârsta lor, decât că sunt în plină maturitate.”

— Domnule Lydgate, i se adresă domnul Casaubon, cu invariabilul său aer politicos, vă sunt nespus de îndatorat pentru punctualitate. Dacă sunteţi bun, ne vom purta conversaţia plimbându-ne în sus şi-n jos pe alee.

— Sper că dorinţa dumneavoastră de a mă vedea nu se datorează revenirii unor simptome neplăcute, răspunse Lydgate, ca să umple o pauză.

— Nu nemijlocit, nu. Pentru a justifica această

dorinţă, trebuie să menţionez – lucru la care altminteri n-aş fi nevoit să mă refer – că viaţa mea, insignifiantă sub toate aspectele ei colaterale, prezintă o posibilă importanţă pentru ducerea la capăt a unor lucruri care s-au prelungit de-a lungul celor mai buni ani ai mei. Pe scurt, vreme îndelungată am purtat pe umeri o lucrare pe care cu dragă inimă aş lăsa-o în urma mea, măcar într-un asemenea stadiu încât să poată fi încredinţată tiparului – de către alţii. Dacă aş primi asigurări în ce priveşte termenul maxim la care mă pot aştepta în mod rezonabil, aceasta ar reprezenta o utilă circumscriere a încercărilor mele şi o călăuză în determinarea, fie pozitivă, fie negativă, a drumului meu.

La acest punct, domnul Casaubon se opri, îşi desprinse una dintre mâinile încrucişate la spate şi o vârî printre nasturii pardesiului croit la un rând. O minte instruită pe larg asupra destinului uman, greu ar fi putut găsi ceva mai interesant decât conflictul interior implicat de felul lui de a vorbi formal, măsurat, slobozindu-şi frazele însoţite de obişnuita-i psalmodiere şi mişcare a capului. Ba chiar, pot fi oare întâlnite multe situaţii de un tragism mai sublim decât lupta purtată de un suflet cu necesitatea de a renunţa la o lucrare care a constituit toată semnificaţia vieţii sale – o semnificaţie pe cale să piară, asemenea apelor ce se ivesc şi dispar acolo unde niciun om nu are nevoie de ele? Dar în persoana domnului Casaubon nu găseai nicio trăsătură care să le apară altora sublimă, şi Lydgate – stăpânit de un anumit dispreţ pentru înclinarea spre studiu steril – simţea cum în mila lui se amestecă şi puţin amuzament. Dar avea o prea tristă intimitate cu nenorocirea pentru a fi convins de patosul unui destin în care totul se află sub nivelul tragediei, afară de egoismul pătimaş al celui în suferinţă.

— Vă referiţi la posibilele handicapuri produse de boală? întrebă el, dorind să ajute la precizarea intenţiei domnului Casaubon, care părea frânat de anumite ezitări.

— La asta mă refer. În spusele dumneavoastră, nu mi-aţi dat a înţelege că simptomele pe care – sunt dator să

mărturisesc – le-aţi urmărit cu o grijă scrupuloasă, dezvăluiau o boală fatală. Dar dacă ar fi aşa, domnule Lydgate, aş dori să aflu adevărul fără rezerve, şi fac apel la dumneavoastră pentru o definire exactă a concluziilor la care aţi ajuns: vă cer acest lucru ca un serviciu prietenesc. Dacă îmi puteţi spune că viaţa mea nu este ameninţată de altceva decât riscurile obişnuite, mă voi bucura, din pricinile în prealabil indicate. Dacă nu, cunoaşterea adevărului devine şi mai importantă pentru mine.

— Atunci, nu mai am ezitări asupra drumului pe care trebuie să-l urmez, declară Lydgate, dar primul lucru care trebuie să se întipărească în mintea dumneavoastră este că concluziile mele prezintă o dublă incertitudine: prezintă nesiguranţă nu numai din pricină că eu nu sunt infailibil, ci şi fiindcă în ceea ce priveşte bolile de inimă e peste măsură de greu să faci pronosticuri. În orice caz, anevoie poate cineva spori cumplita incertitudine a vieţii.

Domnul Casaubon clipi în mod vizibil, dar se înclină.

— Cred că suferiţi de ceea ce se numeşte degenerarea inimii din cauza grăsimilor, o maladie intuită şi analizată mai întâi de Laennec, omul care ne-a dăruit stetoscopul, nu cu prea mulţi ani în urmă. E necesară încă o serioasă doză de experienţă – o observaţie mai îndelungată asupra acestei boli. Dar, după cele ce mi-aţi spus, mă simt dator să vă comunic că moartea provocată de această maladie se produce adesea subit. În acelaşi timp, un astfel de sfârşit nu poate fi prevăzut. Starea dumneavoastră actuală poate să vă îngăduie o viaţă suficient de confortabilă, încă cincisprezece ani, sau şi mai mult. La aceasta nu aş putea adăuga altceva decât detalii medicale sau anatomice, care nu v-ar lămuri cu nimic în plus în aşteptările dumneavoastră.

Instinctul lui Lydgate era destul de fin pentru a-i spune că o exprimare limpede, complet lipsită de precauţii ostentative, avea să fie privită de domnul Casaubon ca un tribut de respect.

— Vă mulţumesc, domnule Lydgate, zise domnul Casaubon, după o scurtă pauză. Mai am o singură

întrebare: i-aţi comunicat doamnei Casaubon cele ce mi-aţi spus mie acum?

— Parţial, mă refer la rezultatele posibile.

Lydgate era pe cale să-i explice de se socotise necesar să-i spună Dorotheei, dar domnul Casaubon, îmboldit de dorinţa evidentă de a pune capăt conversaţiei, îşi flutură uşor mâna şi repetă: „Vă mulţumesc” trecând la observaţii asupra frumuseţii rare a zilei.

Lydgate, convins că pacientul său doreşte să fie lăsat singur, se despărţi curând de el, şi silueta neagră, cu mâinile la spate şi capul plecat, păşi mai departe pe aleea unde trunchiurile întunecate ale tiselor îi ţineau o mută tovărăşie întru tristeţe, iar umbrele firave ale unei păsărele sau ale unei frunze care plutea peste insulele de lumină solară luceau pe lângă el în tăcere, ca în prezenţa unei suferinţe. Acolo se afla un om care se trezea pentru prima dată ochi în ochi cu moartea, care trecea printr-unul dintre acele rare momente ale experienţei când simţi că adevărul unei banalităţi este la fel de deosebit de ceea ce se numeşte cunoaşterea ei, pe cât de diferită este priveliştea apei ce curge pe pământ de viziunea de coşmar a apei ce nu poate fi ajunsă pentru a răcori o gură uscată de arşiţă. Când constatarea comună: „Toţi trebuie să murim” se transformă brusc în conştiinţa acută: „Eu trebuie să mor – şi încă curând”, atunci simţim că moartea ne strânge de gât, şi degetele ei sunt crude; după aceea, s-ar putea să vină să ne învăluie în braţele ei aşa cum făcea mama, în copilărie, şi ultima clipă când mai desluşim, ca prin ceaţă, ceva pământean, poate fi aidoma primei clipe. Pentru domnul Casaubon era ca şi cum s-ar fi aflat deodată pe malul fluviului întunecat şi ar fi auzit plescăitul vâslei ce apropia luntrea de el, fără a deosebi însă siluetele, dar aşteptând chemările. Într-un asemenea ceas, mintea nu-şi schimbă optica ei de-o viaţă, ci trece mai departe, pe aripile imaginaţiei, de cealaltă parte a morţii, privind în urmă – poate cu calmul divin al mărinimiei, poate cu măruntele anxietăţi ale afirmării individualităţii. Acţiunile domnului Casaubon ne vor da un indiciu asupra opticii

sale. Se socotea a fi, cu anumite rezerve pedante, un creştin practicant în ce priveşte aprecierile prezentului şi speranţele în viitor. Dar ceea ce ne străduim noi să satisfacem, deşi îi putem da numele de speranţă îndepărtată, nu este decât o dorinţă imediată; viitorul tărâm pentru care oameni trudesc există de pe acum în imaginaţia şi dragostea lor. Iar dorinţa imediată a domnului Casaubon nu era să ajungă la divina comuniune şi lumină desprinsă de condiţii pământene; năzuinţele pasionate ale bietului om atârnau pe lângă sol şi, ca nişte pâcle, se târau prin locuri foarte umbroase.

Dorothea văzuse când a plecat Lydgate şi intrase imediat în grădină, mânată de impulsul de a se duce numaidecât la soţul ei. Dar ezitase, de teamă să nu-l ofenseze impunându-i prezenţa sa; căci ardoarea ei mereu respinsă ducea, prin aducerile aminte mereu vii, la intensificarea spaimei, la fel cum energia frânată se descarcă într-un fior; şi hoinări încet în jurul pâlcurilor de copaci mai apropiaţi de casă, până ce-l zări înaintând spre ea. Atunci se duse către el, şi ar fi putut înfăţişa icoana unui înger trimis din cer, purtând făgăduiala că puţinele ceasuri rămase ar putea fi încă umplute de iubirea aceea credincioasă ce se alipeşte şi mai strâns de o mâhnire pe care o înţelege. Dar privirea cu care-i răspunse soţul ei era atât de rece, încât Dorothea se simţi şi mai sfioasă; totuşi, se întoarse şi-l luă de braţ.

Domnul Casaubon îşi ţinea mâinile la spate şi îngădui ca braţul ei îndoit să se strecoare cu dificultate sub braţul lui ţeapăn.

Inerţia lui aspră îi transmitea Dorotheei o senzaţie aproape oribilă. Cuvântul este tare, dar nu prea dur: în asemenea acţiuni, considerate drept nimicuri, se irosesc pentru totdeauna seminţele bucuriei, până când bărbaţii şi femeile privesc în jur cu chipuri rătăcite la pierderile pricinuite de propria lor risipă, constată că pământul nu poartă niciun dulce rod, şi-şi botează negarea cunoaştere. Puteţi întreba de ce, în numele masculinităţii, domnul Casaubon trebuia să se poarte în acest fel. Ţineţi seama că

mintea lui se ferea de milă: aţi urmărit vreodată, într-o asemenea minte, efectul bănuielii că suferinţa care o apasă poate constitui izvor de mulţumire prezentă sau viitoare pentru fiinţa care i-a şi adus jignire, manifestându-şi mila? Pe lângă aceasta cunoştea prea puţin despre simţămintele Dorotheei şi nu cugetase că, într-o împrejurare ca aceea prin care treceau, sensibilitatea ei se putea compara cu propriile lui sentimente pricinuite de criticile lui Carp.

Dorothea nu-şi retrase braţul, dar nu se aventură să vorbească. Domnul Casaubon nu rosti: „Vreau să fiu singur”, ci îşi îndreptă în tăcere paşii spre casă şi, când intrară pe uşa de sticlă dinspre latura răsăriteană, Dorothea lăsă braţul soţului şi zăbovi pe ştergătoarea de la intrare, ca să-i poată lăsa libertate deplină. El intră în bibliotecă şi se închise acolo, singur cu suferinţa sa.

Dorothea urcă în budoarul ei. Bovindoul deschis lăsa să pătrundă în cameră strălucirea senină a după-amiezii, plutind deasupra aleii centrale, peste care teii aruncau umbre prelungi. Dorothea însă nici nu vedea decorul. Se trânti într-un fotoliu, fără a ţine seama că se află în bătaia razelor orbitoare ale soarelui – şi dacă poziţia aceea era inconfortabilă, cum ar fi putut spune că nu alcătuia o parte din nefericirea ei lăuntrică?

În suflet clocotea o mânie răzvrătită, mai puternică decât tot ce simţise de la măritiş încoace. În loc de lacrimi, îi răsăreau pe buze cuvintele:

„Ce am făcut – ce sunt eu – ca să mă trateze astfel? Niciodată nu ştie ce se petrece în mintea mea – nu-i pasă câtuşi de puţin. Ce rost are tot ce fac? Aş vrea să nu se fi însurat cu mine!”

Începu să se audă vorbind cu glas tare şi se sili să păstreze linişte. Aidoma unui om care s-a rătăcit şi a ostenit, stătea şi cuprindea ca dintr-o singură privire toate cărările pe care o luaseră tinerele ei speranţe, apuse pentru totdeauna. Şi la fel de limpede, în aceeaşi lumină jalnică, vedea şi solitudinea soţului său şi a ei – cum mergea fiecare pe alt drum, iar ea era obligată să-l urmărească din ochi. Dacă ar fi atras-o spre el, nicio clipă

nu l-ar fi ţinut sub observaţie, niciodată nu s-ar fi întrebat: „Merită oare să trăieşti pentru el?”, ci l-ar fi simţit, pur şi simplu, una cu viaţa ei. Acum gândi cu amărăciune: „E vina lui, nu a mea”. În cupa întregii ei fiinţe, Mila era răsturnată. Era oare vina ei că avusese încredere în el – că crezuse în valoarea lui? Şi ce era el, anume? Acum se simţea în stare să-i cântărească meritele, ea, care-i aşteptase cu un tremur privirile şi îşi închistase propriul suflet într-o temniţă unde-l vizita doar pe ascuns, ca să poată rămâne destul de măruntă pentru a fi pe placul lui. Târâte în vâltoarea unor asemenea crize, unele femei încep să urască.

Soarele aproape scăpătase, când Dorothea se gândi să nu mai coboare, ci să-i comunice soţului ei că nu se simte bine şi că preferă să rămână la etaj. Niciodată nu se mai lăsase, cu bună ştiinţă cârmuită de indignare, dar acum avea credinţa că nu ar putea da ochii cu el fără a-i spune adevărul despre simţămintele ei, şi că trebuia deci să aştepte, până va fi capabilă să facă acest lucru fără a fi întreruptă. Probabil că va fi mirat şi rănit de comunicarea ei. Era bine să fie mirat şi rănit. Mânia îi spunea, aşa cum mânia e oricând gata să spună, că Dumnezeu era de partea ei – că cerul întreg, deşi era înţesat de spirite care-i urmăreau, trebuia neapărat să stea alături de ea. Se hotărâse să sune, când auzi o ciocănitură în uşă.

Domnul Casaubon trimisese să i se comunice că va cina în bibliotecă. Dorea să rămână absolut singur în seara aceea, fiind foarte ocupat.

— Atunci eu nu voi cina, Tantripp.

— Vai, doamnă, lăsaţi-mă să vă aduc doar un pic de mâncare.

— Nu, nu mă simt bine. Pregăteşte totul în dormitorul meu, dar te rog să nu mă mai deranjezi.

Dorothea stătea aproape nemişcată, pierdută în zbuciumul ei meditativ, în vreme ce umbrele înserării se adânceau lent, prefăcându-se în noapte. Dar zbuciumul ei se schimba necontenit, ca un om care schiţează gestul de a lovi şi sfârşeşte prin a-şi înfrânge dorinţa. Energia

necesară pentru o crimă nu întrece în intensitate pe cea care te împinge la o supunere hotărâtă, atunci când deprinderile nobile îşi recâştigă întâietatea. Gândul cu care Dorothea ieşise în parc ca să-şi întâmpine soţul – convingerea că el întrebase medicul despre posibila întrerupere a întregii sale lucrări şi că, pesemne, răspunsul primit îi frânsese inima, nu întârzie să se asocieze imaginii lui de sfetnic grav, ce-o mustra cu tristeţe pentru mânia ei. Dorothea trebuia să plătească tributul unei întregi litanii de chinuri zugrăvite de imaginaţie, şi de strigăte mute, ca să se poată lăsa înduplecată de milă faţă de suferinţele lui – dar până la urmă supunerea premeditată veni într-adevăr şi, după ce casa se cufundă în tăcere şi ştiu că se apropie timpul când domnul Casaubon se ducea la culcare, deschise binişor uşa dormitorului ei şi stătu pe coridor în beznă, aşteptându-l să vină sus, cu un sfeşnic în mână. Dacă nu avea să apară curând, intenţiona să coboare ea, riscând chiar să primească altă săgeată în inimă. Niciodată nu avea să mai aştepte nimic altceva. Dar auzi într-adevăr deschizându-se uşa bibliotecii, lumina lumânării înaintă lent pe scară, neînsoţită de zgomotul paşilor, înăbuşiţi de covor. Când Casaubon se afla în faţa ei, chipul lui îi păru şi mai răvăşit. Zărind-o tresări uşor, iar ea îl privi rugător, fără cu cuvânt.

— Dorothea! exclamă el, cu o surprindere blândă în glas. Mă aşteptai pe mine?

— Da, nu am vrut să te deranjez.

— Vino, scumpa mea, vino. Eşti tânără, şi nu ai de ce să-ţi prelungeşti viaţa prin veghe.

Când blajina, calma melancolie a acelor cuvinte picură în urechea Dorotheei, simţi ceva asemănător mulţumirii ce-ar putea încolţi în sufletul nostru când am fi evitat ca prin minune să lovim o fiinţă schiloadă. Îşi puse mâna în mâna soţului şi străbătură alături coridorul larg.